

AKADEMIA MARYNARKI WOJENNEJ
im. BOHATERÓW WESTERPLATTE

ROCZNIK
BEZPIECZEŃSTWA MORSKIEGO

kmdr dr Krzysztof LIGEZA

**Siły morskie w operacjach
reagowania kryzysowego**

Dodatek – rozprawa habilitacyjna

GDYNIA 2013

ŻEGLUGA MORSKA
BEZPIECZEŃSTWO MORSKIE
ROCZNIK

AMW
pol.

Zasadniczym celem „Rocznika Bezpieczeństwa Morskiego” jest stworzenie szerokiego, interdyscyplinarnego forum dyskusyjnego, zarówno dla środowiska naukowego jak również przedstawicieli podmiotów gospodarczych związanych z szeroko rozumianą gospodarką morską, możliwości wymiany doświadczeń i osiągnięć naukowych związanych z problematyką bezpieczeństwa morskiego.

„Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego” jest ponadto próbą zwiększenia zainteresowania szerokiego grona decydentów oraz opinii publicznej poruszaniem zagadnieniami, jak również swoistą promocją „Polski Morskiej”. Mamy nadzieję, że spotka się on z przychylnym zainteresowaniem tych wszystkich, którym bliska jest problematyka morska.

Redaktor naczelny

kmr dr hab. Tomasz SZUBRYCHT

Redaktorzy tematyczni

1. **Siły morskie** – kontradmirał dr Stanisław ZARYCHTA (COM)
2. **Transport morski i gospodarka morska** – dr hab. inż. Marek PRZYBORSKI (Politechnika Gdańska)
3. **Prawo** – kmr por. dr hab. Dariusz BUGAJSKI (AMW)
4. **Bezpieczeństwo wewnętrzne** – prof. dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK (WSPol. w Szczytnie)
5. **Bezpieczeństwo morskie państwa i ochrona środowiska** – dr hab. Piotr GAWLICZEK (AON)
6. **Stosunki międzynarodowe** – dr hab. Piotr MICKIEWICZ (DSW)
7. **Polityka morska** – dr hab. Krzysztof ROKICIŃSKI (AMW)

Redaktor statystyczny

dr Agata ZAŁĘSKA – FORMAL

ISSN 1898-3189

Sekretariat redakcji

kmr por. dr Bartłomiej PĄCZEK

dr Katarzyna WARDIN

kmr ppor. dr Katarzyna KARWACKA

W skład Rady Naukowej „Rocznika Bezpieczeństwa Morskiego” wchodzi:

dr hab. Jerzy BĘDŹMIROWSKI (AMW)
kpt. ż.w. prof. dr Daniel DUDA (AMW)
dr Galina GARNAGA (Klaipeda University)
prof. Hartmut GOETHE
dr hab. Marian KOZUB (AON)
dr. Thomas LANG (Johann Heinrich von Thünen-Institut)
insp. dr hab. Arkadiusz LETKIEWICZ (KGPoL.)
Terrance P. LONG (International Dialogue on Underwater Munitions)
prof. dr hab. Leonard ŁUKASZUK (UW)
Ingolf MAGER (Dyrektor Urzędu Kryminalnego Meklemburgii -
Pomorza Przedniego)
dr Janusz MIKA (Uniwersytet Śląski w Opawie)
prof. dr hab. Andrzej MAKOWSKI (AMW)
prof. Vadim T. PAKA (Instytut Oceanologii Rosyjskiej Akademii Nauk)
prof. dr hab. Jacek PAWŁOWSKI (AON)
kmdr dr hab. Krzysztof ROKICIŃSKI (AMW)
kmdr dr hab. Tomasz SZUBRYCHT (AMW)
prof. dr Aleksander WALCZAK (AM w Szczecinie)
dr hab. Bernard WIŚNIEWSKI (WSPoL.)
dr hab. Mariusz ZIELIŃSKI (AMW)

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW I AKRONIMÓW	7
WSTĘP	11
ROZDZIAŁ 1 UWARUNKOWANIA PROWADZENIA WSPÓŁCZESNYCH WIELONARODOWYCH OPERACJI REAGOWANIA KRYZYSOWEGO	29
1.1. Operacje reagowania kryzysowego – instrumentem społeczności międzynarodowej w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa międzynarodowego	32
1.2. Polityczno-prawne uwarunkowania prowadzenia międzynarodowych działań z zakresu reagowania kryzysowego	46
1.3. Rola organizacji międzynarodowych w operacjach reagowania kryzysowego	67
1.3.1. Organizacja Narodów Zjednoczonych	71
1.3.2. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie	79
1.3.3. Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego	87
1.3.4. Unia Europejska	98
1.4. Wnioski	113
ROZDZIAŁ 2 KONCEPCJA WIELONARODOWYCH POŁĄCZONYCH SIŁ ZADANIOWYCH	115
2.1. Charakterystyka działań połączonych sił zbrojnych	117
2.2. Ewolucja procesu tworzenia Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych	127
2.3. Zasady prowadzenia operacji reagowania kryzysowego	139
2.4. Międzynarodowe sojusze, koalicje i organizacje ponadnarodowe - droga do wspólnego użycia sił morskich w operacjach kryzysowych ..	148
2.4.1. Siły Odpowiedzi NATO	148
2.4.2. Grupy Bojowe UE	167
2.5. Wnioski	176
ROZDZIAŁ 3 SIŁY MORSKIE JAKO NARZĘDZIE KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO	179
3.1. Funkcje i zadania sił morskich w wielonarodowych połączonych operacji reagowania kryzysowego	181
3.2. Wybrane aspekty prawne działalności sił morskich	194
3.3. Udział sił morskich w operacjach reagowania kryzysowego	206
3.4. Wnioski	227
ROZDZIAŁ 4 OCENA MOŻLIWOŚCI PROWADZENIA DZIAŁAŃ PRZEZ SIŁY MORSKIE	229
4.1. Zdolności operacyjne	229
4.2. Cechy sił marynarki wojennej	235

4.3. Zdolności operacyjne sił morskich.....	238
4.4. Rodzaje działań współczesnych sił morskich w operacjach reagowania kryzysowego	249
4.5. Wnioski	267
ROZDZIAŁ 5 DETERMINANTY UDZIAŁU SIŁ MORSKICH W OPERACJACH REAGOWANIA KRYZYSOWEGO	271
5.1. Uwarunkowania ogólne.....	271
5.2. Determinanty uzyskania efektywności sił odpowiedzi nato oraz europejskich sił reagowania.....	280
5.3. Propozycje rozwiązań funkcjonalnych.....	291
5.4. Wnioski	301
ZAKOŃCZENIE.....	305
BIBLIOGRAFIA.....	313
WYKAZ RYSUNKÓW	337
WYKAZ TABEL	338
ZAŁĄCZNIKI	339

WYKAZ SKRÓTÓW I AKRONIMÓW

Skrót Akronim	Rozwinięcie	
AAW	<i>Anti-Air Warfare</i>	obrona przeciwlotnicza
ACHQ	<i>Air Component Headquarter</i>	dowództwo komponentu powietrznego
ACO	<i>Allied Command Operations</i>	Sojusznicze Dowództwo ds. Operacji
ACT	<i>Allied Command Transformation</i>	Sojusznicze Dowództwo ds. Transformacji
ACTORD	<i>Activation Order</i>	rozkaz aktywacyjny dla sił
ACTREQ	<i>Activation Request</i>	zapotrzebowanie aktywacyjne
ACTWARN	<i>Activation Warning</i>	ostrzeżenie aktywacyjne
AFS	<i>ACO Forces Standards</i>	
AIS	<i>Automatic Identification System</i>	system automatycznej identyfikacji
AJP	<i>Allied Joint Publication</i>	sojusznicza publikacja z zakresu prowadzenia działań połączonych
AMISOM	<i>African Union Mission in Somalia</i>	Misja Unii Afrykańskiej w Somalii
AOA	<i>Amphibious Objective Area</i>	rejon celu morskiej operacji desantowej
AOO	<i>Area of Operations</i>	rejon działań
APP	<i>Allied Procedural Publication</i>	sojusznicza publikacja proceduralna
ARRC	<i>Allied Rapid Reaction Corps</i>	korpus Sił Wysokiej Gotowości
ASUW	<i>Anti-Surface Warfare</i>	zwalczanie okrętów nawodnych
ASW	<i>Anti-Submarine Warfare</i>	zwalczanie okrętów podwodnych
ATF	<i>Amphibious Task Force</i>	zespół zadaniowy sił desantowych
AWW	<i>Above Water Warfare</i>	działania bojowe nawodnych sił uderzeniowych
C2	<i>Command and Control</i>	dowodzenie i kontrola
C2W	<i>Command and Control Warfare</i>	walka w obszarze dowodzenia
C3	<i>Consultation, Command and Control</i>	konsultacje, dowodzenie i kierowanie
C4I	<i>Command, Control, Communication, Computers and Intelligence</i>	dowodzenie, kontrola, łączność, komputery i wywiad
CBRN-TF	<i>Combined Joint Chemical, Biological and Nuclear Defence Task Force</i>	dowództwo grupy zadaniowej OPBMR
CC	<i>Component Command</i>	dowództwo komponentu
CJSOCC	<i>Combined Joint Special Operations Component Command</i>	dowództwo komponentu operacji specjalnych
CJTF	<i>Combined Joint Task Force</i>	wielonarodowe połączone siły zadaniowe
CMC	<i>Crisis Management Concept</i>	konceptji zarządzania kryzysowego
CMS	<i>Combat Management System</i>	system zarządzania walką okrętu
CRO	<i>Crisis Response Operation</i>	operacje reagowania kryzysowego
CS	<i>Combat Support</i>	wsparcie bojowe
CSAR	<i>Combat Search and Rescue</i>	poszukiwanie i ratownictwo w warunkach bojowych
CSDP	<i>Common Security and Defence Policy</i>	Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony

Wykaz skrótów i akronimów

CSS	<i>Combat Service Support</i>	zabezpieczenie logistyczne
CTF	<i>Combined Task Force</i>	wielonarodowe siły zadaniowe
CWC	<i>Composite Warfare Commander</i>	dowódca rodzajów obrony
DJSE	<i>Deployable Joint Staff Element</i>	połączone stanowisko dowodzenia zdolne do przerzutu
DOB	<i>Deployable Operational Base</i>	rozwinęta baza operacyjna
EEZ	<i>Exclusive Economic Zone</i>	wyłączna strefa ekonomiczna
EHG	<i>European Headline Goal</i>	Europejski Cel Operacyjny
ESDI	<i>European Security and Defence Identity</i>	Europejska Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony
ESDP	<i>European Security and Defence Policy</i>	Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony
ESM	<i>Electronic Warfare Support Measures</i>	środki wsparcia walki elektronicznej
EU	<i>European Union</i>	Unia Europejska
EU BG	<i>European Union</i>	grupa bojowa Unii Europejskiej
EU NAVFOR	<i>European Union Naval Force</i>	siły morskie UE
EW	<i>Electronic Warfare</i>	walka elektroniczna
FLR	<i>Forces of Lower Readiness</i>	siły niższej gotowości
FOB	<i>Forward Operating Base</i>	wysunięta baza operacyjna
FORCEPREP	<i>Force Preparation</i>	informacja o przygotowaniu sił
GO	<i>Governmental Organisation</i>	organizacja rządowa
GRF	<i>Gradual Readiness Forces</i>	siły o zróżnicowanej gotowości
HMS	<i>His/Her Majesty's Ship</i>	Okręt Jego/Jej Królewskiej Mości, prefiks stosowany przed nazwami okrętów Marynarki Wojennej Wielkiej Brytanii
HN	<i>Host Nation</i>	państwo-gospodarz
HNS	<i>Host Nation Support</i>	wsparcie państwa gospodarza
HQ	<i>Headquarters</i>	dowództwo
HRF	<i>High Readiness Forces</i>	siły wysokiej gotowości
IMO	<i>International Maritime Organization</i>	Międzynarodowa Organizacja Morska
IO	<i>International Organisation</i>	organizacja międzynarodowa
IRF	<i>Immediate Response Forces</i>	siły natychmiastowej odpowiedzi
ISR	<i>Intelligence, Surveillance and Reconnaissance</i>	rozpoznanie i zobrazowanie sytuacji
JAT	<i>Joint Assessment Team</i>	połączony zespół oceny skażeń
JF	<i>Joint Force</i>	siły połączone
JFC	<i>Joint Force Commander</i>	dowódca połączonych sił
JFHQ	<i>Joint Force Headquarters</i>	dowództwo sił połączonych
JLSG	<i>Joint Logistic Support Group</i>	połączona grupa wsparcia logistycznego
JOA	<i>Joint Operations Area</i>	obszar operacji połączonych
JTF	<i>Joint Task Forces</i>	połączone siły zadaniowe
LCC	<i>Amphibious Command Ship</i>	okręt dowodzenia desantem
LCHQ	<i>Land Component Headquarter</i>	dowództwo komponentu lądowego
LCS	<i>Littoral Combat Ship</i>	okręt do działań w rejonach litoralnych
LoA	<i>Level of Ambition</i>	poziom ambicji
LPA	<i>League of Arab States</i>	Liga Państw Arabskich

LPD	<i>Landing Platform Dock</i>	okręt typu dok
MARCOM	<i>Maritime Command</i>	Dowództwo Komponentu Morskiego NATO
MC	<i>Military Committee</i>	Komitet Wojskowy
MCHQ	<i>Maritime Component Headquarter</i>	dowództwo komponentu morskiego
MIO	<i>Maritime Interdiction Operations</i>	morskie operacje blokadowe (izolacyjne)
MNMF	<i>Multinational Maritime Force</i>	wielonarodowe siły morskie
MoU	<i>Memorandum of Understanding</i>	umowy i porozumienia ogólne
MPA	<i>Maritime Patrol Aircraft</i>	morski samolot patrolowy
MPZZM	<i>International Regulations for Preventing Collisions at Sea</i>	Międzynarodowe Przepisy Zapobiegania Zderzeniom na Morzu
MRV	<i>Multi Role Vessels</i>	jednostka uniwersalna
MSA	<i>Maritime Situational Awareness</i>	morska świadomości sytuacyjna
MTDW		Morski Teatr Działań Wojennych
MW	<i>Mine Warfare</i>	wojna minowa
NAC	<i>North Atlantic Council</i>	Rada Północnoatlantycka
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization</i>	Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (Sojusz Północnoatlantycki)
NAVSOUTH	<i>Allied Naval Forces Southern Europe</i>	Połączone Siły Morskie NATO Południowej Europy
NCAGS	<i>Naval Cooperation and Guidance for Shipping</i>	współpraca i doradztwo dla żeglugi
NCC	<i>National Contingent Commands</i>	dowódca kontyngentu narodowego
NCS	<i>NATO Command Structure</i>	struktura dowodzenia NATO
NEO	<i>Non-combatant Evacuation Operation</i>	operacja ewakuacji personelu niewojskowego
NGO	<i>Non-governmental Organisation</i>	organizacja pozarządowych
NRF	<i>NATO Response Forces</i>	siły odpowiedzi NATO
NSA	<i>National Shipping Authorities</i>	narodowe władze żeglugowe
NSC	<i>NATO Shipping Centre</i>	Centrum Żeglugowe NATO
NSE	<i>National Support Elements</i>	narodowe elementy wsparcia
NSS	<i>Naval Supervision of Shipping</i>	nadzór marynarki wojennej nad żeglugą
NTF	<i>NATO Task Force</i>	Siły Zadaniowe NATO
NZ	<i>United Nations</i>	Organizacja Narodów Zjednoczonych
OHQ	<i>Operation Headquarters</i>	dowództwo operacyjne
OPA	<i>Organization of American States</i>	Organizacja Państw Amerykańskich
OSCE	<i>Organization for Security and Co-operation in Europe</i>	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
PfP	<i>Partnership for Peace</i>	Partnerstwo dla Pokoju
PSC	<i>Political and Security Committee</i>	Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa UE
PSO	<i>Peace Support Operation</i>	operacja wsparcia pokoju
PVO	<i>Private Organisation</i>	organizacja prywatna
RAP	<i>Recognised Air Picture</i>	zobrazowana sytuacja w powietrzu
RC	<i>Regional Command</i>	dowództwo regionalne
RFP	<i>Response Forces Pool</i>	pula sił wspólnej odpowiedzi
RMA	<i>Revolution in Military Affairs</i>	rewolucja w dziedzinie wojskowości
RMP	<i>Recognised Maritime Picture</i>	zobrazowana sytuacja na morzu

Wykaz skrótów i akronimów

ROE	<i>Rules of Engagement</i>	zasady użycia sił
ro-ro	<i>Roll on/Roll off</i>	jednostka do przewożenia ładunków tocznych i pojazdów
RP	<i>Recognized Picture</i>	zobrazowania sytuacji
RP	<i>Recognized Picture</i>	zobrazowanie sytuacji
SACEUR	<i>Supreme Allied Commander Europe</i>	Naczelny Dowódca Sił Sojuszniczych w Europie
SAR	<i>Search and Rescue</i>	poszukiwanie i ratownictwo
SFOR	<i>NATO's Stabilisation Force</i>	Siły Stabilizacyjne NATO
SHAPE	<i>Supreme Headquarters Allied Powers Europe</i>	Kwatera Główna Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie
SLOC	<i>Sea Lines of Communication</i>	morskie linie komunikacyjne
SNF	<i>Standing NATO Forces</i>	stałe siły NATO
SNMCMG	<i>Standing NATO Mine-countermeasure Group</i>	stały zespół obrony przeciwminowej NATO
SNMG	<i>Standing NATO Maritime Group</i>	stały zespół okrętów NATO
SOFA	<i>Status of Force Agreement</i>	porozumienie w sprawie statusu sił
SOMA	<i>Status of Mission Agreements</i>	porozumienie o statusie misji
SON	-	siły odpowiedzi NATO
SOP	<i>Standing Operational Procedures</i>	stałe procedury operacyjne
SPOD	<i>Seaport of Debarcation</i>	morski port rozładunku
STANAV FORLANT	<i>Standing Naval Force Atlantic</i>	Stałe Siły Morskie NATO Atlantyku
STANAV FORMED	<i>Standing Naval Force Mediterranean</i>	Stałe Siły Morskie NATO Morza Śródziemnego
STUFT	<i>Ships Taken up from Trade</i>	statek przejęty z gospodarki narodowej
TCN	<i>Troop Contributing Nations</i>	wkład wojskowy
TE	<i>Task Element</i>	element zadaniowy
TF	<i>Task Force</i>	siły zadaniowe
TG	<i>Task Group</i>	grupa zadaniowa
TLAM	<i>Tomahawk Land Attack Missile</i>	rakiety manewrujące
TOA	<i>Transfer of Authority</i>	przekazanie uprawnień
TU	<i>Task Unit</i>	jednostka zadaniowa
TW	<i>Washington Treaty</i>	Traktat Waszyngtoński
UA	<i>African Union</i>	Unia Afrykańska
UE	<i>European Union</i>	Unia Europejska
UNCLOS	<i>United Nations Convention on the Law of the Sea</i>	Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza
UNSC	<i>UN Security Council</i>	Rada Bezpieczeństwa ONZ
USS	<i>United States Ship</i>	okręt Stanów Zjednoczonych, prefiks stosowany przed nazwami okrętów US Navy
UZE	<i>Western European Union</i>	Unia Zachodnioeuropejska
VPD	<i>Vessel Protection Detachment Teams</i>	grypy abordażowe
WFP	<i>World Food Programme</i>	Światowy Program Żywnościowy

*Działać (...) to zmierzać do określonego celu
w danych warunkach za pomocą
właściwych środków (...).
Cel, warunki i środki – oto trzy człony
działalności praktycznej.*

T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*

WSTĘP

Idee wielonarodowych, wspólnych sił zbrojnych tworzonych na rzecz utrzymania lub wymuszania pokoju nie są nowe. W trakcie konferencji pokojowych w Hadze, odbywających się w roku 1899 i 1907, dyskutowano o koncepcjach utworzenia międzynarodowych sił policyjnych i morskich, które posiadałyby zdolności do prowadzenia działań z zakresu zachowania międzynarodowego pokoju. Po zakończeniu Pierwszej Wojny Światowej, na podstawie Traktatu Wersalskiego kilkakrotnie tworzone były doraźne siły wielonarodowe, mające na celu nadzór nad wycofaniem wojsk stron ze spornych terytoriów, na których miały być przeprowadzone plebiscyty¹. Do zadań sił skierowanych do prowadzenia misji obserwacyjnych oprócz nadzoru nad rzetelnością przebiegu plebiscytu należało też zapewnienie na tych obszarach porządku publicznego. Należy stwierdzić, że pomimo negatywnej oceny działań² podejmowanych przez Ligę Narodów w zakresie kolektywnego bezpieczeństwa organizacja ta wykazała się aktywnością w kilku sporach i kryzysach a działania przez nią prowadzone można uznać za prawzorcy dzisiejszych operacji reagowania kryzysowego.

Możliwość zastosowania bardziej efektywnych środków pozwalających wymusić egzekucję postanowień Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), miała zapobiec bezwładowi i bezradności, które cecho-

¹ Misje obserwacyjne Ligi Narodów prowadzono na Górnym Śląsku (wydzielone jednostki ze składy sił zbrojnych Francji i Włoch w późniejszym czasie Wielkiej Brytanii), konflikt między Polską a Litwą o Wilno (międzynarodowe siły w liczbie ok. 1500 żołnierzy z państw nie będących członkami Rady Ligi) oraz w Zagłębiu Saary (międzynarodowe siły obserwacyjne składające się z żołnierzy brytyjskich, włoskich oraz innych państw europejskich), Zob. M. Marszałek, T. J. Limanowski, *Operacje pokojowe Organizacji Narodów Zjednoczonych. Geneza. Struktura. Planowanie*, AON, Warszawa 2011, s. 40-42.

² K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i Praktyka*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006, s. 145.

wały Ligę Narodów. Operacje reagowania kryzysowego stały się w drugiej połowie XX wieku jedną z ważniejszych metod rozwiązywania konfliktów w świecie. Uzyskały one jednocześnie rangę jednego z podstawowych instrumentów działań ONZ na rzecz utrzymania pokoju i bezpieczeństwa.

Zagrożenie państwa i jego obywateli, a także międzynarodowego bezpieczeństwa, łączyło się długi czas głównie z klasyczną wojną - przez wieki legalnym narzędziem polityki. Użycie siły w stosunkach między państwowymi zostało zakazane w Karcie Narodów Zjednoczonych w 1945 roku³. Cechą charakterystyczną okresu po 1945 r. jest znaczący wzrost konfliktów o charakterze lokalnym, sterowanych często przez mocarstwa, a prowadzonych przez aktorów zastępczych. Przyczyną tych konfliktów są dyktatury łamiące prawa człowieka albo - paradoksalnie - słabość wewnętrzna państwa. W niektórych regionach niemoc ta zachęca do walk zbrojnych i prowadzi do upadku władz państwowych oraz politycznego chaosu, przez co ułatwia się dominację ruchów fundamentalistycznych lub terrorystycznych⁴. Praktyka dowodzi, iż stabilizacja takich państw jest zadaniem niesłychanie trudnym, a niekiedy wręcz ponad siły społeczności międzynarodowej (nawet dysponującej odpowiednią siłą zbrojną). Przykłady Libanu, Afganistanu lub Somalii są w tym względzie niezwykle wymowne⁵.

Współcześnie pojęcie „bezpieczeństwa” utraciło już wymiar jedynie militarny, zyskując znacznie szerszy zakres. Obecnie zawiera ono w sobie wiele aspektów o charakterze niemilitarnym. Zaobserwować można dwa wyraźne kierunki zmian, zmierzających do rozszerzenia omawianego pojęcia. Jednym z nich jest uwzględnianie w analizie bezpieczeństwa nowych podmiotów. Bezpieczeństwo podlega prawom rozwoju stosunków międzynarodowych, szczególnie prawu internacjonalizacji. Równolegle zachodzi też proces regionalizacji i instytucjonalizacji bezpieczeństwa. Postrzegany jako różnorodność form bezpieczeństwa w zależności od regionu oraz konieczność dostosowania rozwiązań i środków do specyficznych potrzeb danego obszaru. Warto podkreślić,

³ C. Greenwood, *Essays on War in International Law*, London 2006.

⁴ D. Thürer, *The „Failed State” and International Law*, „International Review of the Red Cross”, nr 836, s. 731-761.

⁵ Por. S. Wiharta, N. Melvin, X. Avezov, *The New Geopolitics of Peace Operations Mapping the Emerging Landscape*, SIPRI, Stockholm 2012, s. 9-10; N. Ameline, *Matching Capabilities to Ambitions: NATO Towards 2020*, NATO Parliamentary Assembly 145 DSCTC 12 E rev. 1, November 2012, s. 5.

że przejawem wspólnoty interesów jest pojawienie się interesu regionalnego, który nie zawsze stanowi wymierną korzyść narodową poszczególnych państw członkowskich danej struktury, lecz jest nową jakością w stosunkach międzynarodowych⁶. Istotą współpracy regionalnej jest wymierna korzyść. Z pewnością do podstawowych korzyści takiej współpracy można zaliczyć bezpieczeństwo.

Możliwość aktywnych działań państw w kreowaniu bezpieczeństwa regionalnego dają zapisy Karty Narodów Zjednoczonych. Sygnatariusze uznali możliwość występowania regionalnych inicjatyw i organizacji dla poszanowania zasad pokoju i bezpieczeństwa. Umiejętne kształtowanie bezpieczeństwa regionalnego łączy się nierozdzielnie z bezpieczeństwem globalnym. Wielość występowania lokalnych zagrożeń determinuje podejmowane działania nad ich ograniczeniem i likwidacją. Konieczność ta wynika także z faktu zapobiegania ewentualnym przeobrażeniom lokalnych konfliktów w znacznie poważniejsze, globalne zagrożenia.

Drugim kierunkiem jest rozciąganie analizy na sektory pozamilitarne (polityczny, ekonomiczny, ekologiczny, społeczno-kulturowy), których do niedawna nie uwzględniano przy ocenie bezpieczeństwa oraz włączenie do oceny wielowymiarowych zagrożeń, ryzyk i wyzwań nowych obszarów⁷. Tendencja ta widoczna się stała od czasów Zimnej Wojny, szczególnie przydawszy do tego fakt, że pojawiły się nowe, „miękkie” wyzwania dla bezpieczeństwa państwa, które to nie narzucają konieczności użycia siły zbrojnej (niestabilność systemów politycznych, migracje, nacjonalizmy czy dysproporcje rozwojowe)⁸.

W koncepcji geopolitycznego podziału świata Soul B. Cohen wyróżnia dwa typy międzynarodowych regionów: geostrategiczne i geopolityczne⁹. Dla wyznaczenia granic regionu geostrategicznego istotne są kryteria współzależności dużych obszarów Ziemi pod względem „położenia, ruchu, orientacji handlowej oraz więzi kulturowych

⁶ I. Topolski, H. Dumala, A. Dumala, *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009, s. 17.

⁷ J. Czaputowicz, *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 23-28.

⁸ Por. R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Scholar, Warszawa 1997, s.14.

⁹ S. B. Cohen, *Geography and Politics in a Divided World*, London 1964, s. 61.

i ideologicznych". Fakt, iż z ogólnej liczby 195 państw¹⁰, aż 149 posiada dostęp do morza, sprawia, że uzyskują one poprzez nie dostęp do międzynarodowych rynków gospodarczych. Współcześnie nie sposób wyobrazić sobie niezakłóconego rozwoju gospodarczego, w ujęciu globalnym, regionalnym lub narodowym, bez efektywnego wprzęgnięcia gospodarki morskiej w światowy „krwioobieg wymiany gospodarczej”. Nie jest to jednak możliwe bez racjonalnej, kompleksowej, długoterminowej i konsekwentnie realizowanej polityki morskiej¹¹. Taka właśnie polityka w wymiarze narodowym, regionalnym lub globalnym jest nie tylko potrzebna, ale jest wręcz niezbędna. Duże znaczenie odgrywa kontrola nad strategicznymi lądowymi i morskimi szlakami komunikacyjnymi. Jednocześnie implikuje to nie tylko korzyści, ale sposobność do rozprzestrzeniania się drogą morską kryzysów i zbliżania tym samym zarzewi konfliktów mimo ich pozornej odległości. W ostatnich latach świadomość występowania wspólnoty interesów w sprawach morskich oraz docenianie ich znaczenia dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa globalnego systematycznie wzrasta. W świecie morskim Cohen wyróżnia region angloamerykański i karaibski, Europę Morską z Maghrebem, Amerykę Południową, Afrykę Subsaharyjską oraz Oceanię (z Japonią i Koreą Południową).

Rozpatrując zagrożenia militarne na morzach i oceanach okalających kontynent europejski, wydaje się, iż akweny te należy podzielić na dwa umowne podregiony - północny i południowy¹². Region północny obejmuje: Ocean Arktyczny oraz Morze Barentsa, Norweskie, Północne, Bałtyckie, Irlandzkie i Celtyckie. Region południowy zaś to Ocean Atlantycki oraz Morze Śródziemne i Czarne. Warto podkreślić, iż dwa z nich, wymienione jako ostatnie, stanowią jednocześnie granicę pomiędzy różnymi cywilizacjami. Na akwenie Morza Śródziemnego spotykają się gra-

¹⁰ *Urzędowy wykaz nazw państw i terytoriów niesamodzielnych*, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2011.

¹¹ Definicję polityki morskiej opracowali m.in.: L. Łukaszuk, *Międzynarodowe prawo morza*, Warszawa 1997; L. Kuźma, F. Gronowski, *Polityka morska państwa (synteza)*, Gdańsk 1994; J. Barroso, *The New European Maritime Policy*, Brussels 2005; *Zielona Księga. W kierunku przyszłej unijnej polityki morskiej: europejska wizja oceanów i mórz*, Bruksela 2006; T. Szubrycht, *Polityka morska Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej*, „Zeszyty Naukowe AMW” 2007, s. 1.

¹² Zob. K. Rokiciński, *Zagrożenia asymetryczne w regionie bałtyckim*, BELstudio, Warszawa 2006, s. 82.

nice wpływów cywilizacji zachodniej, prawosławnej i islamskiej, natomiast Morza Czarne - prawosławnej i islamskiej¹³.

Uwarunkowania te mają znaczący wpływ na poziom bezpieczeństwa morskiego państw europejskich. Należy podkreślić, iż państwa nadbrzeżne położone w północnej części kontynentu to kraje o ustabilizowanej demokracji, które w polityce międzynarodowej kierują się zasadami poszanowania prawa międzynarodowego oraz pokojowego współistnienia¹⁴. Bardziej złożona sytuacja występuje na akwenach zaliczonych do regionu południowego. Jest to region, w którym prawdopodobieństwo wystąpienia tak oczywistych wyzwań i zagrożeń, jak militarne i polityczne, czy też zagrożeń asymetrycznych, do których zaliczamy terroryzm morski, piractwo i napady zbrojne na jednostki pływające, nielegalną migrację oraz przemyt, jest zdecydowanie większe¹⁵. Można więc stwierdzić, że zasadniczy wysiłek operacyjnego użycia sił morskich państw europejskich skupiony powinien być na akwenach oblewających Europę oraz wodach Zatoki Perskiej, Morza Śródziemnego, Czerwonego i Arabskiego oraz wodach wschodniej części Północnego i Środkowego Atlantyku, ponieważ to właśnie te akweny należy uznać za żywotne dla bezpieczeństwa europejskiego.

Przez wieki świat hołdował zasadzie, że strategia morska istnieje po to, aby walczyć i wygrywać wojny na morzu, podczas gdy inne problemy będą się rozwiązywały same przez się. Jednakże wyzwania współczesności w postaci nowych zagrożeń oraz przyspieszonego biegu globalizacji sprawiają, że floty światowe coraz częściej muszą zwracać uwagę na inne rodzaje zadań nie będących zadaniami stricte wojskowymi. Podejmując problematykę uczestnictwa sił morskich w operacjach połączonych reagowania kryzysowego, autor nie zamierza przedstawiać konkretnego scenariusza. Jego intencją jest przedstawienie potencjalnych możliwości, ale również ograniczeń sił morskich zaangażowanych w takie przedsięwzięcie, a więc nakreślenie kształtu i wyposażenia swoistej skrzynki z narzędziami, z której można wyjąć i użyć w dowolnej konfiguracji i wielkości siły poszczególnych komponentów, w zależności od potrzeb i uwarunkowań konkretnej sytuacji.

¹³ Zob. S. P. Huntington, *The clash of civilizations and the remaking of world order*, New York 1996, s. 26-27.

¹⁴ Zob. J. Gotkowska, O. Osica, *W regionie siła? Stan i perspektywy współpracy wojskowej wybranych państw obszaru od Morza Bałtyckiego do Morza Czarne*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2012, s. 9-11.

¹⁵ K. Rokiciński, *Zagrożenia asymetryczne...*, op. cit., s. 26-27.

Od 1991 roku, kiedy to NATO, wychodząc naprzeciw potrzebom państw Europy, przyjęło nową, odnoszącą się do współczesnego wielobiegunowego systemu bezpieczeństwa europejskiego koncepcję Strategiczną Sojuszu, w jej ramach, jako jedno z podstawowych praktycznych rozwiązań, przyjęto ideę CJTF¹⁶. W warunkach, gdy niezbędne jest efektywne działanie sił wydzielonych do zespołów dla prowadzenia operacji w oddalonych rejonach, istotnego znaczenia nabiera fakt możliwości szybkiego asygnowania do nich odpowiednich sił. Oczywistym staje się fakt, że charakter formowania CJTF jako sił asygnowanych *ad hoc*, uwzględniając dodatkowo zaangażowanie państw spoza Sojuszu (partnerów Sojuszu, względnie państw występujących pod auspicjami innych organizacji)¹⁷, sprawia, że problem strukturalnego dopasowania sił narodowych nabiera szczególnego znaczenia. O ile obszar zadaniowy oraz struktury samego CJTF są jednoznacznie określone¹⁰, o tyle strukturalna interoperacyjność sił wymaga uwzględnienia specyficznych wymogów CJTF.

Powstanie sytuacji problemowej odnoszącej się do tematu niniejszej dysertacji było rozłożone w czasie i powiązane z wydarzeniami historycznymi mającymi miejsce pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku oraz na początku obecnego stulecia.

Punktem wyjścia do wszczęcia ukierunkowanego procesu badawczego mającego określoną strukturę była sytuacja problemowa, rozumiana jako dostrzeżenie określonych okoliczności, w których pewnych problemów nie można było rozwiązać na podstawie dotychczasowej wiedzy, w świetle niepełnych i nowych danych.

Zainteresowania autora problematyką wykorzystania sił morskich w operacjach połączonych wynikają głównie ze zdobytego doświadczenia zawodowego podczas wykonywania obowiązków służbowych w Instytucie Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej. Temat i zawartość merytoryczna rozprawy ukształtowane zostały podczas uczestnictwa w latach dziewięćdziesiątych w ćwiczeniach międzynarodowych, podróżach studyjnych, konferencjach oraz sympozjach, podczas studiów z zakresu działań połączonych w *Joint Services Command and Staff College* w Wielkiej Brytanii (JSCSC UK), jak również w ramach oficjalnych i nieoficjalnych dyskusji z przedstawicielami sił morskich różnych państw. Również uczestnictwo w Połączonym Ćwiczeniu Sił Zbrojnych „ANAKONDA” w latach: 2006,

¹⁶ Panek B., *Operacje reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa 2007, s. 28.

¹⁷ M. Watr, *Operacje połączone*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 171.

2008, 2010 i 2012 oraz ćwiczeniach prowadzonych na poziomie komponentu morskiego realizowanych przez Dowództwo Marynarki Wojennej zaowocowało wieloma przemyśleniami i spostrzeżeniami. Wówczas zrodziły się pytania będące osnową problemów naukowych: *Jakim potencjałem powinny dysponować poszczególne elementy strukturalne współczesnych sił morskich? Jakie wymogi obowiązują podczas oddelegowywania sił morskich do działań w strukturach wielonarodowych i połączonych oraz jak mogą prezentować się przyszłościowe scenariusze udziału sił morskich w operacjach reagowania kryzysowego?*

Kwerenda literatury dokonana w odniesieniu do publikacji zagranicznych i krajowych uzmysłowiła autorowi, że w zakresie wykorzystania sił morskich w reagowaniu kryzysowym, w polskim piśmiennictwie nie istnieje zwarta publikacja odnosząca się do tego zagadnienia w skali globalnej. W literaturze teorii problemu jest wiele cennych opracowań z tego zakresu - jednak z reguły charakteryzują się one selektywnym ujęciem problemu i opisem pojedynczych elementów z obszaru wiedzy z badanego zakresu. Nieliczne są też opracowania ujmujące w sposób kompleksowy proces przygotowania składu i struktur sił morskich, generowania oraz certyfikacji elementów do połączonych sił zadaniowych (ang. *Joint Task Forces* - JTF) prowadzących działania w ramach formacji wielonarodowych.

Zamiarem autora jest wypełnienie luki w polskim piśmiennictwie oraz stworzenie teorii użycia sił morskich w składzie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych w odniesieniu do prowadzenia operacji reagowania kryzysowego, przede wszystkim w aspekcie możliwości MW RP.

Przedstawione wcześniej czynniki uzmysłowiły autorowi wielopłaszczyznowość i wieloaspektowość podjętej problematyki badawczej. Świadomość owa skutkowała tym, że za **obiekt badań** zostały przyjęte *siły morskie w działaniach połączonych wielonarodowych sił zadaniowych w operacjach reagowania kryzysowego*. Takie ujęcie przedmiotu badań spowodowało, iż badaniom poddano całe spektrum teoretycznych aspektów działań sił morskich w czasach współczesnych oraz w prognozowanej przyszłości. Złożoność i dynamizm podjętych zagadnień sprawiły, że w aspekcie czynnika geograficznego, autor dążąc przede wszystkim do uwzględnienia doświadczeń europejskich, zawęził obszar badań do sił morskich państw europejskich struktur regionalnych NATO i UE oraz akwenów, na których realizują lub będą realizowały one postawione im

zadania. W przypadku gdy europejskie doświadczenia nie były wyczerpujące, autor brał pod uwagę doświadczenia sojusznicze, względnie ogólnoswiatowe. W odniesieniu do czynnika czasu, ze względu na aktualność podnoszonych zagadnień, za obszar zainteresowania przyjęto dwie ostatnie dekady, a więc okres, który z punktu widzenia stosunków politycznych należy uznać za końcowy etap kształtowania się nowego porządku światowego, powstającego na gruzach dwubiegunowości.

Pojawienie się wątpliwości w zakresie udziału europejskich sił morskich w działaniach połączonych w ramach misji reagowania kryzysowego oraz pragnienie uzupełnienia brakującej wiedzy na drodze poznania naukowego zaowocowało sformułowaniem problemów naukowych. Tym samym określony przedmiot oraz obszar badań były podstawą prowadzenia dociekań naukowych w oparciu o sprecyzowany główny **problem naukowy**, którego istotę stanowiło pytanie będące punktem wyjścia do prowadzenia dalszych badań naukowych:

Jakie są obecne i przyszłe czynniki determinujące wykorzystanie sił morskich w oddelegowaniu do wielonarodowych połączonych sił zadaniowych w misjach reagowania kryzysowego na początku XXI wieku?

Przyjęty przedmiot badań, ich główny cel oraz sformułowany problem naukowy wymagały podjęcia teoretyczno-empirycznej eksploracji następujących problemów szczegółowych wyrażonych pytaniami:

- a) *W czym wyraża się istota operacji reagowania kryzysowego i jakie funkcje spełniają organizacje międzynarodowe w procesie reagowania kryzysowego?*
- b) *Jakie nowe wyzwania przynosi dla sił morskich wielonarodowość oraz połączoność działań i jaką rolę w realizacji działań połączonych spełniają siły morskie?*
- c) *Jakie czynniki decydują o użyciu sił morskich w operacjach, w których cele formułowane im przez organizacje międzynarodowe odpowiedzialne za utrzymanie bezpieczeństwa i pokoju na świecie?*
- d) *W czym wyraża się istota użycia sił morskich w operacjach uznanych za operacje reagowania kryzysowego w latach dziewięćdziesiątych XX wieku i na początku XXI wieku oraz jakie wynikały z tego prawidłowości w zastosowaniu sił morskich do rozwiązywania sytuacji kryzysowych?*
- e) *Jakie specyficzne wyzwania stawia przed zdolnościami operacyjnymi sił morskich udział w misjach reagowania kryzysowego oraz*

jaki wpływ na interoperacyjność sił morskich podczas działań w strukturach CJTF mają klasyczne oraz jakościowo nowe rodzaje działań morskich?

Istotą problemu naukowego jest więc uzyskanie odpowiedzi na pytanie *czy zmieniają się czynniki determinujące udział sił morskich w operacjach reagowania kryzysowego, a jeżeli tak, to w jakim zakresie nastąpią zmiany i jaki będzie ich skutek?*

Stanowiło to podstawę do ustalenia **tematu rozprawy**: „Siły morskie w operacjach reagowania kryzysowego” oraz poczynienia innych założeń metodologicznych.

Samodzielnym pracom badawczym wytyczono dwa główne cele:

- a) *Cel poznawczy zakładał: Określenie prawidłowości udziału sił morskich w działaniach CJTF w misjach reagowania kryzysowego oraz spowodowanych ww. rodzajami działań tendencji rozwojowych sił i środków.*
- b) *Cel pragmatyczny obejmował: Opracowanie propozycji rozwiązań funkcjonalnych w zakresie zdolności operacyjnych sił morskich delegowanych do CJTF w celu realizacji działań z zakresu reagowania kryzysowego.*

Niniejsza praca jest ściśle związana z prowadzonym procesem transformacji polskich Sił Zbrojnych w tym również w Marynarce Wojennej RP. Poprzez realizację celu poznawczego autor zidentyfikował i usystematyzował zagadnienia dotyczące teorii udziału sił morskich w składzie CJTF. Ograniczenia środków na pozyskiwanie sprzętu dla Marynarki Wojennej sprawiają, że decyzje dotyczące kierunków ich transformacji powinny być poprzedzone dogłębną analizą dróg uzyskiwania zdolności operacyjnych dla wykonywania zmieniających się zadań¹⁸.

Z tak sformułowanych celów głównych badań wynikają następujące **cele szczegółowe**:

- a) *Usystematyzowanie pojęć i definicji z zakresu operacji reagowania kryzysowego.*
- b) *Określenie polityczno-prawnych wymogów dotyczących prowadzenia misji reagowania kryzysowego.*

¹⁸ Bez wątpienia na kształt i przebieg badań wpłynął fakt, że autor był i jest członkiem grup roboczych zajmujących się tymi zagadnieniami.

- c) *Określenie roli, jaką odgrywają poszczególne organizacje międzynarodowe w operacjach reagowania kryzysowego.*
- d) *Identyfikacja uwarunkowań operacyjnych użycia sił morskich w wielonarodowych połączonych strukturach.*
- e) *Ustalenie struktur organizacyjno-funkcjonalnych sił morskich w wielonarodowych działaniach połączonych.*
- f) *Określenie wymogów stawianych przed siłami morskimi podczas operacji reagowania kryzysowego.*
- g) *Ustalenie i ocena wpływu aspektów prawnych na obecne oraz perspektywiczne prowadzenie działań w zakresie reagowania kryzysowego na obszarach morskich.*
- h) *Charakterystyka dotychczasowych oraz prognoza przyszłych doktryn prowadzenia działań na morzu.*
- i) *Ustalenie trendów ewolucji i transformacji sił morskich w tym okrętów w aspekcie interoperacyjności, nowych jakościowo rodzajów działań morskich i tworzonych struktur połączonych sił zbrojnych.*
- j) *Określenie docelowych wymogów standaryzacyjnych (zdolności operacyjnych) dla jednostek pływających i statków powietrznych sił morskich delegowanych do sił morskich państw NATO, UE i koalicyjnych.*

W ramach badań wstępnych na podstawie przeprowadzonej analizy dostępnej literatury oraz nabytego doświadczenia w ramach uczestnictwa w konferencjach i sympozjach, ćwiczeniach krajowych i zagranicznych, wywiadów i konsultacji z ekspertami, sformułowano **hipotezę badawczą** - *morskie zdolności sił zbrojnych są kluczowym elementem dla wykonywania zadań reagowania kryzysowego, a świadoma tego faktu społeczność międzynarodowa konsekwentnie dąży do wypracowania adekwatnych struktur i mechanizmów, co wymaga przewartościowania dotychczasowych doktryn oraz wypracowania procedur i narzędzi zapewnienia im zdolności operacyjnych.*

Osiągnięcie każdego z celów badań naukowych było możliwe dzięki realizacji zadań badawczych. Dla uzyskania przyjętych celów badań i weryfikacji hipotez zostały ustalone następujące **zadania badawcze**:

- a) *Określić, scharakteryzować oraz usystematyzować wpływ organizacji międzynarodowych na bezpieczeństwo i pokój poprzez zdolność do prowadzenia misji reagowania kryzysowego.*
- b) *Ustalić wpływ połączonej oraz wielonarodowości struktur na rodzaje działalności sił zadaniowych.*
- c) *Określić rangę i miejsce sił morskich w połączonych wielonarodowych zespołach zadaniowych.*
- d) *Przeanalizować kierunki rozwoju działań rodzajów sił morskich w aspekcie wykonywania misji reagowania kryzysowego.*
- e) *Wypracować postulaty w zakresie wymogów standaryzacyjnych (zdolności operacyjnych) dla jednostek pływających i statków powietrznych sił morskich delegowanych do sił morskich państw członkowskich NATO, UE i koalicyjnych przeznaczonych do zapewnienia opcji reagowania kryzysowego.*

W procesie badawczym zostały zastosowane różne **metody badawcze**, których głównym kryterium doboru była racjonalizacja jego przebiegu oraz możliwość otrzymania obiektywnych wyników w procesie weryfikacji hipotezy badawczej. Istotnym elementem procesu badawczego była ciągła weryfikacja uzyskiwanych rezultatów badań, prowadzona w trakcie szeregu ćwiczeń, w których uczestniczył autor. Przeprowadzona na etapie badań wstępnych analiza i krytyka literatury przedmiotu ukazała interdyscyplinarny charakter podjętego problemu badawczego. Wymusiło to zastosowanie w procesie badawczym szerokiej gamy klasycznych, **teoretycznych i empirycznych** metod badawczych, wykorzystywanych adekwatnie do rodzaju rozwiązywanych problemów.

W rozprawie posłużono się przede wszystkim niżej przedstawionymi **metodami teoretycznymi**.

Rozwiązanie podjętego problemu badawczego oraz weryfikacja postawionej hipotezy badawczej wymagała wykorzystania: **analizy** (w tym analizy i krytyki literatury, analizy instytucjonalno-prawnej, historycznej, porównawczej, systemowej oraz metody analizy i konstrukcji logicznej), **syntezy, uogólnień, symulacji decyzyjnej**.

Wiodącą metodą badawczą była **analiza i krytyka literatury**, zastosowana w znacznej mierze w odniesieniu polskiej i obcojęzycznej literatury oraz innych materiałów źródłowych. Posłużyła ona do pozyskiwania materiału badawczego w wyniku myślowej dekompozycji zdarzeń

i procesów o dużej złożoności, a ponadto umożliwiła stwierdzenie, iż podjęta problematyka badawcza nie doczekała się kompleksowego ujęcia w literaturze przedmiotu.

Analiza instytucjonalno-prawna znalazła zastosowanie do oceny zawartych w prawie międzynarodowym postanowień odnoszących się do działania sił morskich na akwenach morskich. Pozwoliła ona określić obowiązujące ograniczenia prawne determinujące w sposób bezpośredni lub pośredni prowadzenie przez siły morskie (okręty oraz inne jednostki pływające) działań na morzach i oceanach, a w przypadku lotnictwa morskiego - w przestrzeni powietrznej nad akwenami morskimi.

Analiza historyczna pozwoliła na określenie początków badanych zjawisk, jak również na zidentyfikowanie zależności przyczynowo-skutkowych między zjawiskami mającymi miejsce w przeszłości, tym samym dostarczyła materiału porównawczego dla wykrycia analogii i prawidłowości odnoszących się do teraźniejszości i przyszłości użycia sił morskich.

Szeroko wykorzystano **analizę systemową**. Okazała się ona niezwykle przydatna do badania wpływu otoczenia na efektywność systemu reagowania kryzysowego, a także konstruowania modelu pojęciowego, w którym poszczególne elementy traktowane były jako zintegrowane wewnętrznie całości wyróżniające się z otoczenia i kierujące się swoistymi prawidłowościami.

Z analizą ściśle powiązana jest **synteza**, która poprzez łączenie w całość wyodrębnionych i zbadanych wcześniej elementów posłużyła do uogólnienia faktów wynikających z zebranego materiału naukowego, między innymi do formułowania definicji oraz sądów dotyczących tematu dysertacji.

Efektywną metodą okazało się **porównywanie**. Pozwoliło ono na określenie podobieństw i różnic między procesami i zjawiskami. Dzięki jej wykorzystaniu możliwa była weryfikacja uzyskanych wyników badań i sformułowanych wniosków na bazie podobnych, znanych już odniesień w istniejącej wiedzy. Cennym dla efektów rozprawy okazało się porównywanie rozwiązań z zakresu przedsięwzięć podejmowanych na rzecz bezpieczeństwa i pokoju przez poszczególne państwa, organizacje i sojusze.

Z porównywaniem, a szczególnie syntezą związana była metoda **uogólnienia**, jako przechodzenie od pojedynczych twierdzeń i obserwacji z obszaru reagowania kryzysowego do twierdzeń o wyższym poziomie ogólności i złożoności odnoszących się do całych systemów. Jej zastosowanie pozwoliło na łączenie zjawisk i faktów dotyczących problemów rozprawy w konkretne zagadnienia. Dzięki temu możliwe było ujawnienie cech

i zjawisk powtarzalnych, co prowadziło do wykrywania ich przyczyn oraz określania występujących prawidłowości.

Prawidłowe przeprowadzenie procesu badawczego wymagało zastosowania **metody decyzyjnej**, której wykorzystanie obejmowało rozpatrywanie zjawisk i procesów polityczno-militarnych (wykorzystania sił morskich) zachodzących w poszczególnych organizacjach regionalnych przez pryzmat procesu decyzyjnego oraz urzeczywistniania decyzji politycznych poprzez uruchamianie odpowiednich narzędzi i środków posiadanych przez te struktury.

W procesach myślowych prowadzących do wyciągania wniosków z przesłanek wynikających z zebranego materiału źródłowego oraz formułowaniu definicji, sądów naukowych i uogólnień wykorzystane zostały **metody logiki formalnej**.

W trakcie procesu badawczego wykorzystano **dedukcję**, którą zastosowano podczas przechodzenia od racji ogólnej do rzeczywistości konkretnej. Szczególnie użyteczna okazała się przy braku pełnej informacji lub danych dotyczących określonych elementów składowych sił morskich poszczególnych państw. **Indukcja** posłużyła natomiast do opracowania uogólnionych sformułowań, wprowadzaniu nowych pojęć i twierdzeń.

W rozprawie wykorzystano również przedstawione poniżej **metody empiryczne**.

Istotną rolę w procesie badawczym odegrała metoda **badania sądów (opinii)**, gdyż dostarczyła bogatego materiału uzupełniającego, pozwalającego na weryfikację rezultatów osiągniętych innymi metodami.

Szczególnie cenne okazały się **wywiady skategoryzowane** przeprowadzone ze specjalistami z wielu wąskich dziedzin wiedzy. Umożliwiły one skonfrontowanie teorii (szczególnie dotyczącej wąskich dziedzin wiedzy, np. morskiej sztuki operacyjnej) z praktyką, ustalenie stanu faktycznego oraz racjonalną interpretację określonych zagadnień. W aspekcie narodowym wywiady przeprowadzone zostały nie tylko z przedstawicielami Marynarki Wojennej (MW), ale również Akademii Obrony Narodowej oraz Dowództwa Operacyjnego Sił Zbrojnych. Wywiady te dokonywane były często w ramach spotkań z przedstawicielami sił morskich różnych państw, w których autor miał okazję uczestniczyć w trakcie studiów w *JSCSC UK*. Rozmowy takie miały miejsce również w trakcie ćwiczeń wielonarodowych, w których uczestniczył autor, źródłem osobowym byli oficerowie sił morskich, biorący udział w ćwiczeniach, a peł-

niący służbę w wielonarodowych strukturach NATO lub systematycznie uczestniczących w międzynarodowych ćwiczeniach na morzu. Pozwoliło to na weryfikację formułowanych hipotez, osądów i wniosków.

Inną metodą empiryczną wykorzystaną w dysertacji była **obserwacja bezpośrednia i pośrednia**. Autor miał okazję korzystać z niej w czasie staży naukowych, podróży studyjnych, ćwiczeń narodowych i międzynarodowych oraz pracy podkomitetów normalizacyjnych w kraju i za granicą¹⁹.

Organizacja i przebieg badań były pochodną przyjętych zadań i zastosowanych metod badawczych. Proces badawczy został zrealizowany w ramach trzech etapów badań - wstępnych, właściwych i końcowych.

Na **wstępnym (inicjującym) etapie badań** w pierwszej kolejności nastąpiło uświadomienie sytuacji problemowej, analiza literatury przedmiotu oraz ocena stanu teorii i praktyki. Pozwoliło to na sformułowanie problemu badawczego i obszaru badań, ustalenie tematu dysertacji oraz określenie założeń metodologicznych i organizacji badań.

Na tym etapie zastosowane zostały przede wszystkim metody analizy i krytyki literatury, analizy instytucjonalno-prawnej i historycznej, analizy systemowej, obserwacji, badania osądów oraz wywiadów skategoryzowanych. Na tym etapie badań wykorzystywano doświadczenia zdobyte podczas pełnienia służby w jednostkach wojskowych i uczestnictwa w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych. Pozwoliło to w pierwszym rzędzie na dokonanie oceny stanu wiedzy, poglądów i teorii z obszaru podjętej problematyki badawczej

W etapie drugim, obejmującym badania właściwe, skupiono się na realizacji przedsięwzięć badawczych sformułowanych na etapie wstępnym dotyczących kwestii morskich wymiarów polityki bezpieczeństwa oraz opracowaniu rozdziałów merytorycznych dysertacji.

Szczególną uwagę zwrócono na funkcje spełniane przez siły morskie, ich specyficzny wkład do spektrum zadaniowego sił zbrojnych, jak również na doświadczalną weryfikację założeń. Tłem dla tej problematyki była realizacja zadań w ramach zdefiniowanych funkcji podczas działań w układach koalicyjno-sojuszniczych. Studia i analiza literatury przedmiotu dotyczyły również zagadnień teorii i doświadczeń praktycznego użycia sił morskich w wielonarodowych połączonych strukturach

¹⁹ Autor jest zastępcą przewodniczącego Podkomitetu Marynarki Wojennej Wojskowego Komitetu Normalizacji oraz członkiem Wojskowego Komitetu Normalizacji w ramach Wojskowego Centrum Normalizacji, Jakości i Kodyfikacji.

w ramach reagowania kryzysowego wraz z wynikającymi z nich reminiscencjami w zakresie technicznego wyposażenia (budowy okrętów jako specjalnych platform uniwersalnych i zadaniowych) oraz propozycji, prób i weryfikacji pomysłów w temacie reorganizacji struktur sił zbrojnych. Badania obejmowały ponadto uwarunkowania operacyjno-taktyczne wynikające z wymogu połączoneści specyficznych rodzajów działań sił morskich prowadzonych w warunkach zwiększonego ryzyka spowodowanego z jednej strony wzrostem i rozproszeniem rodzajów zagrożenia, a z drugiej ograniczeniami wynikającymi z użycia morskiego komponentu sił połączonych, w strefie litoralnej w kierunku z morza na ląd.

Należy podkreślić, że w trakcie tworzenia niniejszej dysertacji większość podnoszonych zagadnień ulegała nieustannej weryfikacji, którą determinowały określone wydarzenia, zmiana poglądów lub zastosowanie nowych rozwiązań, co zdaniem autora umożliwiło utrzymanie aktualności i wiarygodności rozważań w niej zawartych.

W celu realizacji przyjętych założeń metodologicznych zastosowano całą gamę wcześniej przedstawionych metod badawczych. Kontynuowano nadal wykorzystanie metody analizy i krytyki literatury, badania dokumentów, obserwacyjnej oraz badania sądów (opinii). Uzyskany w ten sposób materiał badawczy poddawany był przetworzeniu z wykorzystaniem operacji myślowych związanych z analizą, syntezą, porównywaniem oraz uogólnianiem. Umożliwiły one wyodrębnienie elementów podstawowych, a następnie dokonanie uogólnień, sformułowanych w postaci pojęć, definicji i wniosków.

Autor chciałby podkreślić, że na weryfikację zawartości merytorycznej dysertacji oraz zawartych w niej przemyśleń znacząco wpłynął udział w licznych sympozjach i konferencjach oraz seminariach naukowych, ćwiczeniach, a także pracach naukowo-badawczych, co pozwoliło na zmniejszenie dystansu pomiędzy rozważaniami teoretycznymi a praktyką.

Na **końcowym etapie badań** nastąpiła ostateczna weryfikacja i zestawienie wyników badań, co w efekcie umożliwiło opracowanie niniejszej dysertacji.

Niniejsza rozprawa składa się ze: wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz załączników. Zawierają one rezultaty badań faktów, procesów i zjawisk oraz ich wzajemnych relacji, interakcji i oddziaływań wpływających na przedmiot badań.

Zasadniczą treścią **rozdziału pierwszego** jest analiza uwarunkowań prowadzenia operacji reagowania kryzysowego. Usystematyzowano w nim pojęcia i definicje z zakresu operacji reagowania kryzysowego. Przedstawione zostały również polityczno-prawne wymogi dotyczące prowadzenia misji reagowania kryzysowego. Rozważania w tym zakresie prowadzone były na tle roli organizacji międzynarodowych w utrzymaniu bezpieczeństwa i pokoju międzynarodowego, z zaakcentowaniem tendencji rozwojowych, spośród których podstawowe znaczenie ma proces regionalizacji bezpieczeństwa.

Koncepcja regionalnego bezpieczeństwa europejskiego została rozwinięta w **rozdziale drugim**, w którym przedstawiono wyniki badań zjawiska połączonej oraz wielonarodowości działań.

W **rozdziale trzecim** skupiono się na roli i znaczeniu sił morskich w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego. W rozdziale tym zawarto również analizę aspektów prawnych użycia sił morskich w składzie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych. Uwzględniając znaczną liczbę operacji reagowania kryzysowego, z konieczności scharakteryzowano jedynie wybrane. Szczególnie interesującym okresem w aspekcie prowadzonych badań okazała się ostatnia dekada ubiegłego stulecia i początek XXI wieku. Stąd też w rozdziale trzecim dokonano eksplanacji następujących operacji wprowadzania pokoju (sankcje i embarga) - operacje morskie NATO: *Maritime Monitor, Maritime Guard, Sky Monitor* oraz operacje UZE: *Sharp Vigilance i Sharp Fence*; wprowadzania pokoju (operacje blokadowe) - *Sharp Guard*; wymuszania pokoju - *Deny Flight, Allied Force*; walki z aktami piractwa i rozboju na morzu - *Atalanta, Ocean Shield* oraz usuwania skutków klęsk żywiołowych i wsparcia operacji humanitarnych *Desert Shield, Desert Storm, Sea Signal, Uphold Democracy, Iraqi Freedom, Task Force Katrina*.

W **rozdziale czwartym** dokonano diagnozy aktualnego stanu wiedzy o siłach morskich w aspekcie ich użycia w operacjach reagowania kryzysowego. Scharakteryzowano właściwości sił morskich, które czynią je szczególnie użytecznym instrumentem do rozwiązywania sytuacji kryzysowych, mogących niekorzystnie wpłynąć na stan bezpieczeństwa międzynarodowego. W rozdziale tym przedstawiono klasyczne

rodzaje działań sił morskich we współczesnych uwarunkowaniach i przybliżono działania, które wywodzą się z najnowszych doświadczeń misji reagowania kryzysowego, stają się działaniami priorytetowymi.

W **rozdziale piątym** zebrano rozważania dotyczące zagadnień przedstawionych w poprzednich rozdziałach w odniesieniu do koncepcji zrównoważenia sił morskich asygnowanych do prowadzenia operacji reagowania kryzysowego. Przedstawiono propozycje rozwiązań funkcjonalnych w obszarze zdolności sił morskich w zakresie reagowania na pojawiające się zagrożenia dla bezpieczeństwa i pokoju międzynarodowego.

Wnioski i przemyślenia autora zawiera **zakończenie**, w którym przedstawione zostało podsumowanie badań przeprowadzonych w ramach niniejszej dysertacji.

Efektom niniejszego opracowania jest kompleksowe przedstawienie zagadnień dotyczących możliwości wykorzystania sił morskich w operacjach reagowania kryzysowego, a przede wszystkim osiągnięcia zdolności operacyjnych w kontekście wyzwań pojawiających się na początku XXI wieku, co we współczesnym piśmiennictwie polskim dokonane zostało po raz pierwszy.

Wymiernym efektem prac nad niniejszą dysertacją są także autorskie programy przedmiotów „*Operacje militarne inne niż wojna*”, „*Wielonarodowe operacje połączone*”, „*Regionalizacja i instytucjonalizacja bezpieczeństwa*”, „*Działania pokojowe i stabilizacyjne*” oraz „*Wprowadzenie do sztuki operacyjnej*” włączonych do procesu dydaktycznego na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej.

Za swój największy sukces autor uważa fakt, że przemyślenia teoretyczne poprzedzające dysertację, zawarte w opublikowanych dotychczas artykułach, materiałach pokonferencyjnych oraz pracach naukowo-badawczych, przełożyły się także na zastosowania praktyczne, czego dowodzi zlecenie autorowi przez Wojskowe Centrum Normalizacji, Jakości i Kodyfikacji, Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, Dowództwo Marynarki Wojennej, ocen eksperckich regulaminów, instrukcji oraz norm obronnych z zakresu prowadzenia działań przez MW RP (w tym również operacjach reagowania kryzysowego). Nie mniej istotnym efektem jest udział autora w pracach grup ds. wymagań operacyjnych w Sztabie Generalnym WP, na forum których były przedstawiane koncepcje dotyczące rozwoju sił MW RP zawarte w niniejszej pracy.

Opracowanie dysertacji o tak rozległym zakresie wymagało ustawicznego doskonalenia zarówno warsztatowego, jak i metodologicznego. Pomyślna realizacja całego procesu badawczego nie byłaby możliwa bez merytorycznego wsparcia ze strony pracowników Akademii Marynarki Wojennej. Dlatego cenne były wszystkie krytyczne uwagi, opinie i sugestie, a także zwyczajna ludzka życzliwość, której doznałem podczas indywidualnych konsultacji, jak również uczestnicząc w ćwiczeniach międzynarodowych oraz seminariach i konferencjach naukowych organizowanych przez jednostki organizacyjne AON i AMW.

Szczególne słowa podziękowania kieruję do kolegów i przyjaciół z Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej.

ROZDZIAŁ 1

UWARUNKOWANIA PROWADZENIA WSPÓŁCZESNYCH WIELONARODOWYCH OPERACJI REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Operacje wojskowe prowadzone współczesne, zdecydowanie różnią się od tych, które miały miejsce w okresie drugiej wojny światowej czy też w latach powojennych²⁰. Przyczyniła się do tego zmiana układu polityczno-militarnego na świecie oraz dynamiczny rozwój uzbrojenia i wyposażenia sił zbrojnych. W ślad za zmianą układu polityczno-militarnego zmniejszyło się prawdopodobieństwo zaistnienia konfliktu zbrojnego na dużą skalę, ale jednocześnie pojawiły się nowe rodzaje zagrożeń destabilizujących bezpieczeństwo²¹. Związane są one przede wszystkim z napięciami i niestabilnością, wywołanymi przez terroryzm międzynarodowy, proliferacją broni masowego rażenia, nieprzewidywalną polityką reżimów autorytarnych, zjawiskiem „państw w stanie rozkładu” (i związane z tym groźby zaostrzenia terroryzmu międzynarodowego i rozprzestrzeniania broni masowego rażenia). Choć poziom zagrożenia jest różny dla poszczególnych krajów to jego działania wymierzone są w wartości, instytucje i interesy państw strefy euroatlantyckiej. Zacierająca się różnica pomiędzy zewnętrznymi i wewnętrznymi aspektami bezpieczeństwa, powoduje iż nowe wyzwania wymuszają potrzebę całościowego podejścia. Skuteczne przeciwstawienie się współczesnym zagrożeniom wymaga integracji reagowania obronnego i zarządzania kryzysowego. Konieczne jest dalsze harmonizowanie procedur i przedsięwzięć planistycznych oraz doskonalenie koordynacji działań organów właściwych w tych obszarach. Rośnie znaczenie czynnika współdziałania międzynarodowego, w tym sojusznicze-

²⁰ Operacja to skoordynowane czasowo i przestrzennie działania wydzielonych zgrupowań sił zbrojnych, prowadzone z zamiarem osiągnięcia celu strategicznego. Zob. J. Pawłowski (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002, s. 90.

²¹ J. Wołęjszo, A. Czupryński, *Podstawy współczesnych operacji*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2008, s. 43.

go. Zwiększa się wpływ czynników pozawojskowych (ekonomicznych, społecznych, ekologicznych)²².

Dążenie do utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na świecie było i jest kluczowym problemem w stosunkach międzynarodowych. Wyniki badań prowadzone przez różne ośrodki naukowo-badawcze wskazują, że stosowanie przemocy w różnej formie i różnym rozmiarze towarzyszyło ludzkości od zarania jej dziejów. Wojna (sprawiedliwa) była bowiem prawnie dozwolonym, a niekiedy wręcz pożądanym instrumentem polityki. Jednak doświadczenia dwóch wojen światowych sprawiły, że coraz silniejsze stawały się dążenia do nowego podejścia w kontekście rozwiązywania sporów i konfliktów międzynarodowych²³.

Warto podkreślić, że spektrum konfliktów ewoluuje. Współczesny konflikt nie jest zdeterminowanym i ściśle określonym modelem. Pojawiające się w latach 90. XX wieku w ramach tzw. rewolucji w dziedzinie wojskowości (ang. *Revolution in Military Affairs - RMA*), koncepcje „szybkiego efektu” oraz „precyzyjnych uderzeń”, stają się w obecnej rzeczywistości coraz bardziej kontrowersyjne. Ufność, że dysponując przewagą technologiczną, nie trzeba angażować większej liczby sił, stała się iluzją²⁴. Analiza konfliktów występujących na początku XXI wieku pozwala postawić tezę, iż zmienia się w nich cel militarny. Obecnie zadaniem działań militarnych nie jest wspieranie zachowań ekspansjonistycznych. Nowa rola sił zbrojnych w państwach demokratycznych polega na wspieraniu takich zachowań, które zmierzają do obniżania skali napięć. Ideą używania sił zbrojnych poza terytorium kraju nie jest zdobywanie obszarów, surowców lub rynków zbytu, lecz aktywne uczestnictwo w kreowaniu pokoju²⁵.

Przemiany sytuacji polityczno-militarnej na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat spowodowały, że operacje reagowania kryzysowego (sta-

²² Por. *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2007, s.4; *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2012-2022 - projekt* kwiecień 2012 roku, s. 10-11.

²³ Por. J. Symonides, *Kilka uwag o prawno międzynarodowych podstawach bezpieczeństwa*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003, s. 283; W. Kaczmarek, B. Panek, J. Joniak, *Udział wojsk lądowych w operacjach wsparcia pokoju*, AON, Warszawa 2005, s. 7.

²⁴ Ch. Reus-Smit, *Factors Affecting Peace and Security*, [w:] J. McCaffrie (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006, s. 30.

²⁵ S. Wiharta, N. Melvin, X. Avezov, *The New Geopolitics...*, op. cit., s. 26.

nowiąc ważny element systemu zarządzania kryzysowego) stały się podstawowym paradygmatem w odniesieniu do użycia sił zbrojnych w różnych regionach świata. Wyzwania nowego wieku, ich specyfika oraz intensywność wywołują nie tylko konieczność doskonalenia już opracowanych koncepcji ich użycia, ale również opracowania nowych, w pełni przystających do wymagań współczesnego i perspektywicznego środowiska bezpieczeństwa oraz pojawiających się nowych zagrożeń. Paradoksalnie zatem współcześnie występuje o wiele więcej sytuacji zagrażających międzynarodowemu bezpieczeństwu i pokojowi niż w okresie zimnowojennym.

Najczęściej mają one podłoże etniczne, religijne bądź separatyistyczne, cechując się jednocześnie gwałtowną eskalacją przemocy, dochodzącej wręcz do ludobójstwa. Przyjmują one postać wojen domowych i konfliktów regionalnych. Prawie wszystkie groźniejsze współczesne konflikty mają wspólną cechę - ich przyczyny mają naturę wewnętrzną. Te właśnie konflikty, w przeciwieństwie do wojny, przyjęto nazywać innymi niż wojna (pozawojennymi). Zatem konflikt inny niż wojna występuje wówczas, gdy dwie (lub więcej) strony, również nie będące podmiotem państwowym, dążą do osiągnięcia sprzecznych celów, uciekają się do przemocy lub groźby jej użycia. Ich skala i zasięg są znacznie mniejsze niż w klasycznej wojnie. Mimo że z reguły mają one ograniczony zasięg terytorialny - często rozprzestrzeniają się na kraje (rejony) sąsiednie, powodując destabilizację w całym regionie.

Różnorodność przedstawionych zagrożeń i wyzwań wskazuje, że ich minimalizacja wymaga nie tylko skoordynowanych działań wyspecjalizowanych struktur państwowych, ale również ścisłej współpracy społeczności międzynarodowej, zarówno w wymiarze regionalnym, jak i globalnym. Większość państw podziela bowiem pogląd, że współcześnie zarówno zagrożenia asymetryczne²⁶ ze strony międzynarodowego terroryzmu, jak i również postępujący proces globalizacji konfliktów i kryzysów regionalnych może wpływać bezpośrednio na zagrożenie bezpieczeństwa obszaru transatlantyckiego. Tym samym zdaniem wielu specjalistów, współczesne działania związane z zapobieganiem i rozwiązywaniem sytuacji kryzysowych stanowią zarówno najważniejszy wkład społeczności międzynarodowej w utrzymanie pokoju i zapewnienia bez-

²⁶ Zob. K. Rokiciński, *Zagrożenia asymetryczne w regionie bałtyckim*, Belstudio, Warszawa 2006, s. 26.

pieczeństwa na świecie, a także pozwalają na zidentyfikowanie przyszłego środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego.

1.1. OPERACJE REAGOWANIA KRYZYSOWEGO – INSTRUMENTEM SPOŁECZNOŚCI MIĘDZYNARODOWEJ W KONTEKŚCIE ZAPEWNIENIA BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

Charakterystyczne i nader często stosowane obecnie w terminologii politycznej i wojskowej pojęcie operacje inne niż wojna (ang. *Military Operation Other Than War* – MOOTW), ma swoje korzenie w amerykańskiej myśli wojskowej²⁷. Należy zauważyć, że Amerykanie jako pierwsi stworzyli odpowiednią sferę intencjonalną tego zjawiska, przywiązując dużą wagę do opracowań doktrynalnych poświęconych tym działaniom²⁸. Do pojawienia się operacji innych niż wojna przyczyniły się przede wszystkim zmiany, jakie zaszły u schyłku lat osiemdziesiątych i na początku dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Załamanie się bipolarnego systemu równowagi okresu Zimnej Wojny stworzyło całkowicie nową sytuację, w której nie istnieje możliwość racjonalnego prognozowania zachowań wielu podmiotów państwowych, organizacyjnych, politycznych.

Coraz częściej pojawia się ono także w literaturze polskiej zarówno o charakterze naukowym, jak i popularnonaukowym, budząc wiele wątpliwości, dotyczących przede wszystkim samej jego istoty oraz stosowanych interpretacji. Pojęcie to, wywodzące się z literatury anglojęzycznej, odpowiada dosłownemu tłumaczeniu angielskich słów „*other than war*”, które wraz z rozwojem teorii wzbogacono przymiotnikiem „*military*”, czyli militarne. Obecnie najczęściej jest ono tłumaczone na język polski jako *operacje militarne inne niż wojna*²⁹.

Należy jednak wspomnieć o wielu innych terminach, używanych w literaturze z zakresu operacji o obniżonym progu wojny, takich jak:

²⁷ Termin w takiej postaci można spotkać w wielu starszych opracowaniach amerykańskich, np.: *FM-100-5*, *FM-44*, jak również współczesnych *FM-100-23*, *JP 3-07*. Zob. <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/index.ht>, (03.12.2012).

²⁸ Doktryna wojskowa jest oficjalnym poglądem na realizację zadań militarnych w obszarze bezpieczeństwa narodowego (sojuszniczego), wyrazem wybranej i realizowanej strategii politycznej w obszarze całych sił zbrojnych, ich rodzaju lub służby, stanowi rdzeń i drogowskaz prowadzonej polityki militarnej. Zob. J. Pawłowski (red.), *Słownik podstawowych terminów...*, op. cit., s. 23-25.

²⁹ T. Szubrycht (red.), *Leksykon bezpieczeństwa morskiego*, AMW, Gdynia 2008, s. 99.

- działania inne niż wojenne³⁰;
- operacje poniżej progu wojny³¹;
- operacje nieobjęte art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego (TW);
- operacje reagowania kryzysowego;
- operacje reagowania kryzysowego spoza art. 5³².

Ta mnogość tłumaczeń jednoznacznie wskazuje na bogactwo słownictwa użytecznego do opisu jednej tylko kategorii działań sił zbrojnych. Bardzo często powyższe terminy są traktowane jako synonimy i stosowane zamiennie. Wydaje się, że takie podejście, mimo że nie jest błędne, może wprowadzać nawet pewien zamęt szczególnie u czytelników sięgających po raz pierwszy po publikacje z tej dziedziny.

W literaturze przedmiotu, a także aktach prawnych regulujących omawianą tematykę napotkać można różne ujęcia definicyjne MOOTW. Najbardziej charakterystyczne z nich przedstawiono w tabeli 1.1.

Tabela 1.1 - Operacje militarne inne niż wojna – wybrane definicje

AJP-01 (B)	[...] szeroki zakres działań, podczas których możliwości militarne są wykorzystywane do celów innych niż działania bojowe na wielką skalę ³³ .
Joint Pub 3-07	[...] obejmują użycie możliwości wojskowych poprzez zakres operacji wojskowych graniczących z wojną i skupiają się na powstrzymaniu wojny i promowaniu pokoju ³⁴ .
Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa	[...] działania, w których siły wojskowe wykorzystywane do przywracania pokoju lub utrzymania stabilizacji (jeśli to jest możliwe bez działań bojowych), w sytuacjach gdy potencjalny konflikt lub agresja stwarzają zagrożenie dla pokoju ³⁵ .

Źródło: Opracowanie własne.

Warto podkreślić, iż operacje militarne inne niż wojna są w głównej mierze odzwierciedleniem poglądów brytyjskich i amerykańskich. Kraje te odgrywając kluczową rolę w działalności na rzecz utrzymania bezpieczeństwa na świecie, posiadają własne, narodowe doktryny użycia sił zbrojnych w szeroko pojętych operacjach wsparcia pokoju. Godne podkreślenia są nie tylko praktyczne, ale także intelektualne do-

³⁰ DD/3.2 *Regulamin działań Wojsk Lądowych*, DWLąd Wewn. 115/2008, Warszawa 2008, s. 15.

³¹ H. Sołkiewicz, *Sztuka wojny versus sztuka pokoju*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2010, s. 53.

³² DD/3.4 *Operacje Reagowania Kryzysowego spoza Artykułu 5*.

³³ AJP-01(B) *Allied Joint Doctrine*, s. 217.

³⁴ JP 3-07 *Joint Doctrine for Military Operations Other Than War*, s. 2.

³⁵ J. Pawłowski (red.), *Słownik podstawowych terminów...*, op. cit., s. 91.

konania Brytyjczyków w tym zakresie, czego dowodem jest między innymi doktryna *JWP 3-50 The Military Contribution to Peace Support Operations*, opublikowana w roku 2004 oraz jej kolejna wersja z roku 2012³⁶. Wydaje się, że porównywalne, jeśli nie większe osiągnięcia w zakresie teoretycznego przygotowania operacji reagowania kryzysowego mają Amerykanie. Należy podkreślić, że jedna z najnowszych doktryn *JP 3-07.3 Peace Operations*³⁷ zawiera już klasyfikację operacji, która jest zgodna z ujętą w sojuszniczej publikacji *AJP 3.4.1 Peace Support Operations*, wydaną w 2002 roku.

Należy zauważyć, iż według ekspertów amerykańskich, co znalazło odzwierciedlenie w doktrynie połączonej sił zbrojnych, zbiór ten obejmuje następujące rodzaje operacji: kontrolę zbrojeń, zwalczanie terroryzmu, wsparcie operacji przeciwnarkotykowych, wymuszanie sankcji (morskie operacje blokadowe), zapewnienie swobody żeglugi i przelotów, działania humanitarne, wojskowe wsparcie władz cywilnych, wsparcie rządu innego państwa w walce z rebeliantami, operacje ewakuacyjne, operacje pokojowe, zapewnienie bezpieczeństwa żeglugi, operacje odzyskiwania siły żywej i sprzętu, demonstrację siły oraz rajdy i uderzenia. Warto podkreślić, iż tak szerokie podejście do problematyki operacji pozawojennych, charakterystyczne dla sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych, wynika głównie z mocarstwowej polityki tego kraju oraz możliwości bojowych jego sił zbrojnych. Autorzy doktryny podkreślają zróżnicowany zakres użycia sił morskich oraz innych komponentów sił zbrojnych w wymienionych rodzajach operacji.

Zdaniem autora podobieństwa w zakresie opracowań doktrynalnych sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych z doktrynami Sojuszu Północnoatlantyckiego wynikają w dużej mierze z wpływu wywieranego przez to państwo nie tylko na sam kształt Sojuszu Północnoatlantyckiego i jego strategię, ale również z większego doświadczenia na gruncie zarówno teorii, jak i praktyki zastosowania sił morskich oraz innych komponentów sił zbrojnych w MOOTW. Zauważalne są również intencje Stanów Zjednoczonych, zmierzające do uaktywnienia państw europejskich będących członkami NATO do bardziej zdecydowanej działalności mającej na

³⁶ *JWP 3-50 The Military Contribution to Peace Support Operations (second edition)*, Joint Doctrine & Concepts Centre, 2012.

³⁷ Operacje pokojowe (*Peace Operations* - PO) prowadzone przez siły zbrojne USA są typowymi operacjami połączonymi odpowiadającymi zakresem operacjom wsparcia pokoju (*Peace Support Operations* - PSO) w nomenklaturze NATO. Zob. *JP 3-07.3 Peace Operations*, 2007, s. vii.

celu rozwiązywanie sytuacji kryzysowych, mogących zagrażać utrzymaniu międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju. Osiągnięcie zadowalającego stanu w tym względzie wymaga wypracowania racjonalnych założeń teoretycznych, co jest związane z ogromnym wysiłkiem intelektualnym badaczy zarówno wojskowych, jak i cywilnych zajmujących się problematyką szeroko pojętego reagowania kryzysowego.

Należy zauważyć, że operacje militarne inne niż wojna zdecydowanie później, niż w Stanach Zjednoczonych, znalazły stosowne odzwierciedlenie w doktrynach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Należy również dodać, iż NATO podejmując próbę wsparcia z morza postanowień rezolucji ONZ w ramach operacji utrzymania pokoju prowadzonych na Adriatyku³⁸, a następnie przejmując odpowiedzialność także za wymiar lądowy, nie miało przygotowanych założeń doktrynalnych wyjaśniających, w jaki sposób należałoby podejść do użycia sił morskich oraz innych komponentów sił zbrojnych w operacji niemającej cech charakterystycznych dla typowych działań wojennych⁵⁰. Organizacja ta w stosunkowo krótkim czasie starała się nadrobić długoletnie zaległości w tym zakresie. Ogłoszona w 1992 roku przez NATO, gotowość do aktywnego uczestnictwa w operacjach wsparcia pokoju (ang. *Peace Support Operations – PSO*), podjętych i finansowanych przez ONZ lub KBWE (obecnie OBWE³⁹) zapoczątkowała proces transformacji Sojuszu Północnoatlantyckiego jak i sił zbrojnych państw członkowskich w kierunku osiągnięcia zdolności militarnych do prowadzenia MOOTW⁴⁰. Wysiłki w dążeniu do zdefiniowania m.in. i usystematyzowania nowych obszarów aktywności w dziedzinie zapewnienia bezpieczeństwa międzynarodowego przez NATO znalazły odzwierciedlenie w postaci zapisów we wcześniejszej wersji doktryny działań połączonych, a mianowicie AJP - 01 (A)⁴¹, gdzie tego rodzaju działania zostały określone jako „operacje militarne inne niż wojna”. Pojęcie to odnosiło się jednak do szerokiego zakresu działań, podczas których możliwości militarne wykorzystywane są do celów innych niż działania zbrojne „na wielką skalę”, zwykle kojarzone z wojną. Ideę prowadzenia MOOTW przedstawiono na rysunku 1.1.

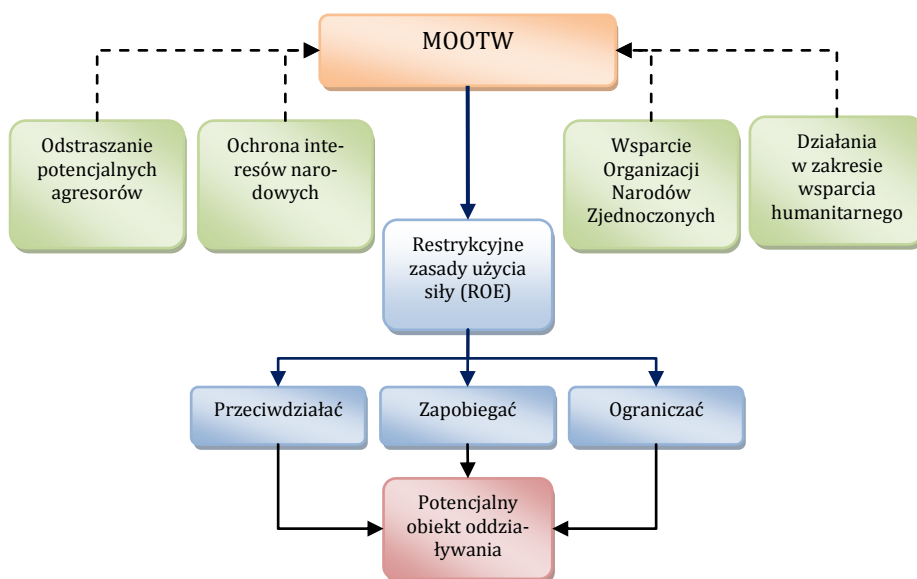
³⁸ Operacje NATO w zakresie przestrzegania sankcji ekonomicznych: *Maritime Monitor*, *Maritime Guard* oraz wspólna z UZE *Sharp Guard*.

³⁹ OBWE powstała 1 stycznia 1995 w wyniku przekształcenia Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w organizację.

⁴⁰ J. Pawłowski, A. Ciupiński (red), *Umiędzynarodowiony konflikt wewnętrzny*, AON, Warszawa 2001, s. 59.

⁴¹ *AJP-01(A) Allied Joint Doctrine*, s. 218.

Należy zwrócić uwagę, że pojęcie to, wbrew początkowym oporom, szczególnie praktyków, na przełomie XX i XXI wieku stosunkowo dobrze ugruntowało się w naukach wojskowych. Jednak trudno było przekonać środowisko cywilne, że nie każde użycie sił powietrznych, lub innych komponentów sił zbrojnych, należy postrzegać jako działania wojenne, nawet wówczas, gdy dochodzi do zastosowania przemocy zbrojnej. Każda próba zdefiniowania operacji pozawojennych budziła wiele wątpliwości, nie tylko w kręgach naukowców wojskowych, ale również i cywilnych.

Rys. 1.1– Idea operacji militarnych innych niż wojna

Źródło: Opracowanie własne.

Działania inne niż wojna w dużym stopniu zależą od czynników politycznych i bardzo często zaangażowany w nie komponent wojskowy nie odgrywa dominującej roli. Jeśli jednak siły zbrojne biorą udział w takiej operacji, to ich personel powinien jednoznacznie rozumieć cele polityczne oraz wpływ ewentualnych nierozważnych działań militarnych (z użyciem przemocy) na ich osiągnięcie. W takich okolicznościach działalność dyplomatyczna i wojskowa społeczności międzynarodowej jest skierowana na zapobieganie lub rozwiązywanie konfliktu przez prowadzenie intensywnych negocjacji. W szerszym konflikcie strony trzecie

muszą być przygotowane do zastosowania środków wojskowych w jego rozwiązaniu⁴².

Społeczność międzynarodowa reaguje na sytuacje zagrażające stabilizacji poprzez szerokie spektrum środków – od pomocy humanitarnej do użycia siły militarnej. Zakłada się zastosowanie w pierwszej kolejności bardziej pokojowych środków, to jest działań pod auspicjami ONZ lub OBWE. W wypadku konieczności użycia bardziej zdecydowanych środków mogą brać udział w operacjach wspólnie z NATO a także w koalicji z innymi państwami. Osiągnięcie założonego stanu końcowego w operacji innej niż wojenna zależy w znacznym stopniu od właściwej kooperacji z międzynarodowymi organizacjami działającymi na obszarze operacji oraz współpracy z ludnością miejscową. Cele i zadania wojskowe operacji ukierunkowane będą na stworzenie niezbędnych warunków pracy i wsparcia dla działania tych organizacji, co umożliwi realizację procesu pokojowego.

Za jedno z podstawowych pojęć szczególnie istotnych dla niniejszych rozważań należy uznać pojęcie „operacje reagowania kryzysowego” (ang. *Crisis Respons Operations - CRO*). Przeprowadzone studia szeregu materiałów i publikacji wskazują, że pojęcie „operacje reagowania kryzysowego” nie ma tak długiej historii, jak innego rodzaju działania militarne⁴³. Operacje reagowania kryzysowego, postrzegane m.in. jako jeden z ważniejszych elementów międzynarodowego systemu zarządzania kryzysowego, stanowią współcześnie logiczną konsekwencję rozwoju cywilizacyjnego społeczeństw⁴⁴. Podkreślić należy, iż w przypadku działań z zakresu reagowania kryzysowego, celem użycia sił morskich oraz innych rodzajów sił zbrojnych jest zapobieganie konfliktom zbrojnym, rozwiązywanie ich, a także promowanie pokoju i wspieranie władz cywilnych. Uogólniając zatem, można przyjąć, że celem działania sił zbrojnych jest stworzenie odpowiednich warunków umożliwiających osiągnięcie stabilizacji w obszarze objętym kryzysem. Operacje te, ze względu na liczbę zaangażowanych organizacji międzynarodowych, pozarządowych, prywatnych organizacji ochotniczych i innych agencji cywilnych oraz ich zróżnicowany charakter, mogą być operacjami wojskowo-cywilnymi lub

⁴² *AJP-01(A) Allied Joint...*, op. cit., s. 218.

⁴³ Oficjalnie, po raz pierwszy termin ten pojawił się i został zdefiniowany w wydanych w sierpniu 2001 roku, wytycznych Komitetu Wojskowego NATO - MC 327/2 (*NATO Military Policy for Non - Article 5 Crisis Response Operations*).

⁴⁴ L. Elak, *Komponent cywilno-wojskowy w operacjach reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa 2011, s. 38.

cywilno-wojskowymi. Nie można ich jednak rozgraniczyć pod względem terytorialnym i przypisać wyłącznie do własnego terytorium lub terytorium obcego państwa.

W przyjmowanej terminologii operacji ekspedycyjnych, stabilizacyjnych czy rekonstrukcyjnych nie można, ze względu na ich cel i specyfikę sytuacji, jednoznacznie określić prawidłowości ich rozwoju. Należy nazywać tego typu działania, bez względu na to, czy są prowadzone w Iraku, Afganistanie lub innym państwie, operacjami reagowania kryzysowego, ponieważ przedmiotem oddziaływania jest sytuacja, którą należy zmienić. Nie jest właściwe definiowanie i mnożenie typów operacji, ponieważ nie jesteśmy w stanie przewidzieć i zdefiniować wszystkich możliwych sytuacji w przyszłości. Jeśli natomiast używamy nazwy operacje reagowania kryzysowego, możemy je zdefiniować jako działanie na przyczynę, a w ostateczności – na skutki sytuacji kryzysowych lub kryzysów. W operacjach innych niż wojenne, które można nazywać reagowaniem kryzysowym, celem jest kształtowanie szeroko rozumianego bezpieczeństwa.

Należy również zauważyć, iż szerokie postrzeganie operacji reagowania kryzysowego wymaga przygotowywania się nie do danego zadania, ale do wyzwań, którym można przeciwstawić się przez budowanie zdolności operacyjnego działania. Przedsięwzięcia z zakresu reagowania kryzysowego można zdefiniować jako działania mające na celu zapobieganie rozwojowi sytuacji, która może doprowadzić do eskalacji napięcia w stosunkach międzynarodowych lub wewnętrznych, którego efektem może być konflikt zbrojny o charakterze wewnętrznym lub międzynarodowym. Potwierdza to Rezolucja nr 688 Rady Bezpieczeństwa ONZ, stanowiąca, iż: [...] *agresja wewnętrzna może stanowić uzasadnione zagrożenie dla stabilizacji i pokoju światowego lub regionalnego*⁴⁵. Legalityzuje to możliwość użycia określonych środków przez społeczność międzynarodową dla przywrócenia stabilizacji nawet w odniesieniu do suwerennych państw.

Potrzeba posiadania przez NATO zdolności reagowania na zagrożenia kryzysowe, nie objęte koncepcją „obrony kolektywnej” prowadzonej w myśl art. 5 TW, została przedstawiona na szczycie Waszyngtońskim w 1999 roku. Po jego zakończeniu, w gremiach i instytucjach NATO

⁴⁵ *Resolution 688 (1991) of 5 April 1991*, zbiór dokumentów Rady Bezpieczeństwa ONZ. <http://daccessdds.un.org>, (27.10.2012).

podjęto szereg przedsięwzięć zmierzających do opracowania dokumentów normatywnych, określających m.in. ogólne ramy i zasady działania sił Sojuszu w ramach operacji reagowania kryzysowego. Efektem podjętych prac było w pierwszym etapie przyjęcie kolejnych wersji dwóch zasadniczych dokumentów: MC 400/2 (Final), *MC Guidance for the Military Implementation of Alliance Strategy*⁴⁶ oraz MC 133/3 (Final), *NATO's Operational Planning Systems*⁴⁷, które to z kolei stanowiły podstawę do sformułowania wytycznych polityki wojskowej NATO w zakresie operacji reagowania kryzysowego. Proces ten został uwieńczony 29.08.2001 roku, wydaniem przez Komitet Wojskowy MC 327/2, *NATO Military Policy for Non - Article 5 Crisis Response Operations*, który to dokument określa założenia do przygotowania i prowadzenia wszelkiego rodzaju operacji reagowania kryzysowego. W myśl tych założeń, Sojusz powinien posiadać zdolność do podjęcia nowych zadań, takich jak skuteczne zapobieganie konfliktom i aktywne zaangażowanie w zarządzanie kryzysowe⁴⁸. W tym samym czasie została opracowana i przyjęta koncepcja wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (CJTF), umożliwiająca praktyczne realizowanie zadań z zakresu reagowania kryzysowego oraz określająca podstawowe pryncypia operacji pokojowych to jest: bezstronnością i uzyskaniem konsensusu w szczególności na poziomie taktycznym. Siły te w czasie wykonywania zadań wsparcia pokoju w operacjach reagowania kryzysowego powinny w miarę możliwości powstrzymywać się od użycia siły, a w razie potrzeby ograniczyć się do jej demonstracji lub użyć jej we właściwej relacji do rzeczywistych potrzeb i tylko w celu uzyskania niezbędnego efektu.

Regulamin działań Wojsk Lądowych określa następującą definicję operacji reagowania kryzysowego „[...] *działania militarne i niemilitarne, realizowane w kraju lub poza jego granicami przy wsparciu i akceptacji międzynarodowych organizacji politycznych*”⁴⁹.

⁴⁶ MC 400/2 - zatwierdzony przez Radę 23.05 2000 roku. Zawiera aspekty związane z wojskowym wdrożeniem nowej Koncepcji Strategicznej, określając „reagowanie kryzysowe” jako jedno z trzech podstawowych zadań Sojuszu. Zob. *AJP-3.4 Non-article 5 Crisis Response Operations*, s. XIII.

⁴⁷ MC 133/3 - zatwierdzony przez Radę 06.09.2000 roku, zawiera proces planowania zarówno na potrzeby obrony kolektywnej (art. 5.), jak i operacji reagowania kryzysowego (spoza art. 5.), *AJP-01(D) Allied Joint Doctrine*, s. 5-26.

⁴⁸ G. Velitchkova, *NATI-OSCE Interaction in Peacekeeping: Experince and Prospects In Southeast Europe, Final Report*, <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/Velitchkova.pdf> s.17-18, (15.12.2012).

⁴⁹ *DD/3.2 Regulamin działań...*, op. cit., s. 15.

Na uwagę zasługuje definicja operacji reagowania kryzysowego, zaproponowana przez Bogdana Panka, który sformułował następujące określenie tych działań: „[...] różnego rodzaju działania militarne i niemilitarne, kierowane przez Sojusz, przy wsparciu międzynarodowych organizacji politycznych, wojskowych, humanitarnych i gospodarczych, które prowadzone są w celu zapobiegania i pokonywania sytuacji kryzysowych zagrażających bezpośrednio lub pośrednio bezpieczeństwu członków Sojuszu lub jego stabilności na peryferiach NATO. Obejmują one natomiast całą gamę przedsięwzięć, zarówno o charakterze politycznym, dyplomatycznym, gospodarczym, jak i wojskowym, realizowanych w myśl prawa międzynarodowego”⁵⁰.

Nieco inną definicję zaproponował Andrzej Czupryński, który operacje reagowania kryzysowego określa, jako: „[...] działania przy użyciu sił zbrojnych skierowane na usuwanie przyczyn sytuacji kryzysowych lub kryzysów zagrażających regionalnemu lub światowemu bezpieczeństwu oraz naruszeniu praw człowieka”⁵¹.

Stosownie do publikacji sojuszniczej AJP - 3.4 „[...] operacje reagowania kryzysowego są to wielopłaszczyznowe operacje sojuszu, obejmujące polityczne, wojskowe i cywilne dziedziny działalności, inicjowane i prowadzone w zgodzie z prawem międzynarodowym (m. in. prawami człowieka, zapobiegania i rozwiązywania konfliktów, zarządzania kryzysowego) i ukierunkowane na osiągnięcie zakładanych celów Sojuszu”⁵².

Jak wynika z treści zawartych w definicjach, operacje reagowania kryzysowego to działania mające na celu zapobieganie rozwojowi sytuacji, która może doprowadzić do eskalacji napięcia w stosunkach międzynarodowych lub wewnętrznych, którego efektem może być konflikt zbrojny o charakterze wewnętrznym lub międzynarodowym. Operacje te są definiowane także jako: *działania mające na celu zapobieganie wojnie i promowanie pokoju*⁵³.

Oznacza to, że prowadzenie CRO będzie obejmowało następujące formy działań: działania prewencyjne i odstraszenie, wygaszanie wrogości w stosunkach pomiędzy stronami konfliktu oraz typowe przedsię-

⁵⁰ DD/3.4 *Operacje Reagowania Kryzysowego spoza Artykułu 5*, s. 7.

⁵¹ A. Czupryński (red.), *Przedmiot badań i system pojęć współczesnej sztuki wojennej. Materiały z konferencji naukowej*, AON, Warszawa 2006, s. 28-30; J. Wołęjszo, A. Czupryński, *Podstawy współczesnych operacji*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2008, s. 45.

⁵² AJP-3.4 *Non-Article 5...*, op. cit., s. XIII.

⁵³ Zob. B. Zdrodowski, M. Marszałek, *Operacje pozawojenne sił powietrznych*, AON, Warszawa 2002, s. 9.

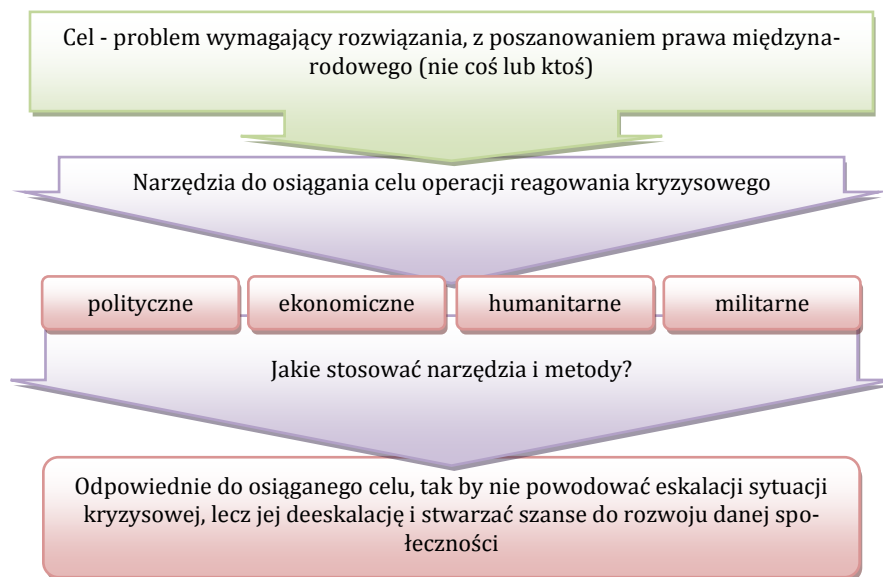
wzięcia o charakterze humanitarnym. Zbiór działań uznanych za reagowanie kryzysowe jest stosunkowo obszerny i - co nie mniej ważne - pozostaje nadal otwarty.

Należy jednak zaznaczyć, że zgodnie poglądami NATO, zawartymi w publikacji sojuszniczej AJP - 3.4, reagowanie kryzysowe uwzględnia działania podejmowane w celu rozwiązania sytuacji kryzysowej, obejmującej także konflikty zbrojne, które w sposób pośredni lub bezpośredni zagrażają bezpieczeństwu państwa lub grupy państw.

Z przytoczonej definicji operacji reagowania kryzysowego spoza art. 5. TW wynika, że obejmują one nie tylko działania wojskowe, ale również polityczne i cywilne. Na podstawie kolejności wymienianych działań, co potwierdziła ich dotychczasowa praktyka, można określić, który z komponentów - wojskowy czy cywilny - odgrywa dominującą rolę.

Należy jednak zauważyć, iż relacje w tym względzie nie są stałe i charakterystyczne jedynie dla poszczególnych rodzajów operacji ze zbioru operacji reagowania kryzysowego. Wnioski z dotychczasowych operacji wyraźnie wskazują, że relacje te mogą ulegać zmianie w trakcie prowadzenia operacji, wraz z przechodzeniem do jej kolejnych faz.

Trzeba również zauważyć, że operacje reagowania kryzysowego prowadzone muszą być inicjowane i prowadzone zgodnie z postanowieniami prawa międzynarodowego (m. in. prawami człowieka, zapobiegania i rozwiązywania konfliktów, zarządzania kryzysowego). Ideę prowadzenia operacji reagowania kryzysowego przedstawiono na rysunku 1.2.

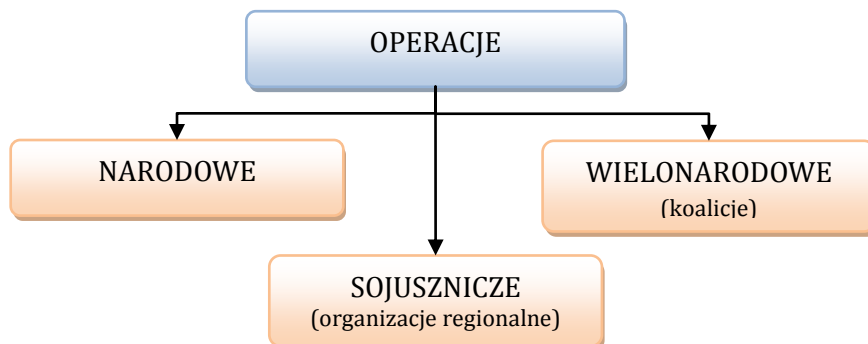

Rys. 1.2 – Idea operacji reagowania kryzysowego

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: L. Elak, Komponent cywilno-wojskowy w operacjach reagowania kryzysowego, AON, Warszawa 2011, s. 38.

Należy również zauważyć, iż operacje reagowania kryzysowego mogą być prowadzone przy użyciu zgrupowań o składzie narodowym, sojuszniczym lub wielonarodowym, co zostało zilustrowane na rysunku 1.3. Operacje narodowe mogą mieć miejsce w przypadku lokalnych konfliktów zbrojnych między państwami, zwłaszcza pozostającymi poza strukturami sojuszu obronnego. Lokalne operacje narodowe zwykle będą miały ograniczone cele, związane zwykle z problemami mniejszości narodowych lub roszczeniami terytorialnymi. W przypadku braku reakcji społeczności międzynarodowej lokalne konflikty mogą rozwijać się, wciągać inne państwa i prowadzić do destabilizacji w całym obszarze konfliktu. W związku z tym konflikt lokalny będzie istotnym powodem do organizowania i prowadzenia operacji sojuszniczych lub wielonarodowych, zmierzających do przywrócenia stabilizacji w określonym rejonie. Obejmują one ponadto sytuacje balansujące pomiędzy pokojem i wojną, jak utrzymanie pokoju i wymuszanie pokoju oraz operacje wsparcia pokoju, działania niebojowe niosące pomoc humanitarną bądź wsparcie dla władz lokalnych. Całkowity zakres operacji zawiera również zachowanie możliwości skutecznego odstraszenia oraz zaangażo-

wanie sił wojskowych na danym obszarze, a także prezentowanie obecności wojskowej⁵⁴.

Rys. 1.3 – Klasyfikacja współczesnych operacji wojskowych

Źródło: Opracowanie własne.

Operacje wielonarodowe można zdefiniować jako operacje, w których uczestniczą kontyngenty wojskowe różnych państw. Operacje wielonarodowe to operacje sojusznicze oraz operacje, w których występują komponenty wojskowe także państw nie będących członkami sojuszu i są one organizowane na podstawie mandatu ONZ, UE lub OBWE⁵⁵. Można zatem uznać, że operacje takie są reakcją społeczności międzynarodowej na zagrożenia i sytuacje kryzysowe występujące we współczesnym świecie.

Złożoność problemów decyzyjnych i planistycznych dotyczących działań stabilizacyjnych skłania do ogólnej refleksji o uwarunkowaniach strategii działania w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego. Państwa, dążąc do stabilizowania bezpieczeństwa, podejmują skoordynowane (połączone) i kompleksowe działania, wykorzystując przy tym cywilne oraz militarne zasoby i procedury. Fundamentem spajającym zinstytucjonalizowane związki i oddziaływania państw jest wspólnota wartości i celów. W dobie rosnącej współzależności państw i pogłębiania się powiązań między polityką wewnętrzną a zagraniczną strategią działania w sferze bez-

⁵⁴ Ibidem, s. 45.

⁵⁵ M. Obusiewicz, *Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe CJTF*, AON, Warszawa 2002, s. 90.

pieczeństwa nie mogą być utożsamiane przede wszystkim ze sztuką „rozdziału i użycia” środków wojskowych⁵⁶. Strategia stricte wojskowa traci wobec tego swój autonomiczny charakter i zostaje podporządkowana strategii działania bardziej ogólnej, która uwzględni konieczność włączenia operacji wojskowych w szersze, komplementarne działania polityczne, gospodarcze, humanitarne itp., do tego stopnia skoordynowane, że można je nazwać działaniami kompleksowymi⁵⁷. Atrakcyjność kompleksowego podejścia (ang. *Comprehensive Approach*) do rozwiązywania sytuacji kryzysowych, koncepcja zakłada planowanie i prowadzenie operacji z udziałem NATO⁵⁸, UE, państw partnerskich oraz organizacji międzynarodowych i pozarządowych, jako skutecznego środka opanowywania sytuacji kryzysowych, nie zmienia faktu, że jest to koncepcja trudna do zastosowania w praktyce działań stabilizacyjnych⁵⁹. Realizacja celu strategicznego, jakim jest osiągnięcie stabilizacji danego regionu, jest zależna od wielu uwarunkowań, wyznaczanych specyfiką środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Główną rolę w prowadzeniu kompleksowej operacji będzie odgrywał komponent cywilny, natomiast wojskowy zapewni mu bezpieczeństwo i wsparcie jego działań. Wojskowym „wkładem” w kompleksowym podejściu do rozwiązywania sytuacji kryzysowych jest sojusznicza koncepcja planowania i prowadzenia operacji stosownie do oczekiwanych efektów (ang. *Effects Based Approach to Operations – EBAO*). Stąd też wynika potrzeba dalszego poszukiwania rozwiązań organizacyjnych pozwalających na zwiększenie sprawności i racjonalności działań opartych na *consensusie*⁶⁰.

Parametry operacji reagowania kryzysowego powinny być określone w dyrektywie wstępnej NATO, która zawiera jasno określony, polityczny efekt końcowy operacji, oraz takie elementy planistyczne jak: prawne podstawy działania, charakterystyka operacji, cele strategiczne, zadania strategiczne, ograniczenia działania, główne zasady użycia broni,

⁵⁶ Por. R. Kuźniar, *Między polityką a strategią*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 1994, s. 19-20.

⁵⁷ Por. P. V. Jakobsen, *NATO's Comprehensive Approach to Crisis Response Operations*, Danish Institute for International Studies, Copenhagen 2008, s. 11; A. Wojtan, C. Stajniak, J. Skorupa, M. Kolasa, *Wyzwania dla Sił Zbrojnych RP w drugiej połowie XXI wieku*, Wydanie specjalne, „Kwartalnik Bellona”, 2008, s. 79.

⁵⁸ *Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive*, COPD INTER-IM V1.0, 2010, s. 1-2.

⁵⁹ M. Gałązka, *Przeciwnik we współczesnych wyzwaniach*, „Kwartalnik Bellona”, 2/2009, s. 86.

⁶⁰ P. V. Jakobsen, *NATO's Comprehensive Approach...*, op. cit., s. 19.

prawdopodobny czas trwania operacji, podstawowe zagadnienia z zakresu wsparcia oraz mechanizmy działania współpracy cywilno-wojskowej.

Działania prowadzone w składzie wielonarodowych zespołów w operacjach reagowania kryzysowego powinny charakteryzować się dużą elastycznością i samodzielnością działania, w granicach Dyrektyw Rady Sojuszu Północnoatlantyckiego, zamiaru dowódcy sił oraz ograniczeń związanych z prawem użycia broni. Prawo do samoobrony będzie zasadniczym prawem wszystkich żołnierzy uczestniczących w połączonych operacjach innych niż wojna reagowania kryzysowego. Obowiązkiem dowódców wszystkich szczebli dowodzenia jest zapewnienie bezpieczeństwa swojego personelu oraz osób powierzonych ich ochronie oraz zapewnienie wysokiego poziomu wyszkolenia podległych żołnierzy z zakresu bezpieczeństwa oraz wyposażenie ich w niezbędne środki służące temu celowi. Po rozpoczęciu działania siły połączone powinny wytworzyć tak szybko jak jest to możliwe pozytywną opinię o swojej efektywności działania w rejonie odpowiedzialności nie pozostawiając stronom konfliktu i miejscowej ludności wątpliwości co do zasadności wykonania powierzonych zadań pokojowych. Dyscyplina, przestrzeganie miejscowych praw, zwyczajów, właściwe korzystanie z immunitetów SOFA⁶¹ oraz profesjonalizm działania wszystkich żołnierzy połączonych sił zadaniowych są bezwzględными atrybutami niezbędnymi dla właściwej percepcji sił operacji w rejonie odpowiedzialności. Siły połączone w operacji innej niż wojna reagowania kryzysowego powinny w maksymalnym stopniu stosować zasadę jawności działania i zapewnić zrozumienie koncepcji operacji przez strony konfliktu oraz konsekwencji w wypadku nie wywiązywania się z zobowiązań. Niemożność uzyskania zaufania stron do operacji innej niż wojna może prowadzić do niepowodzenia operacji, a w skrajnym wypadku do uczynienia operujących sił stroną konfliktu.

Swoboda poruszania się jest absolutnie niezbędnym prawem sił połączonych umożliwiającym prowadzenie operacji. Wszelkie ograniczenia narzucane przez strony konfliktu powinny być szybko i zdecydowanie usuwane poprzez negocjacje lub w razie konieczności przez bar-

⁶¹ Porozumienie w sprawie statusu sił (ang. *NATO Status of Forces Agreement* - NATO SOFA). Zob. A. Sari, *Status of Forces and Status of Mission Agreements under the ESDP: The EU's Evolving Practice*, *The European Journal of International Law*, Vol. 19 no. 1, 2008, s. 68.

dziej zdecydowane działania, włączając w to użycie niezbędnej siły. Ze względu na charakter połączonej operacji reagowania kryzysowego, działania z zakresu współpracy cywilno-wojskowej powinny być jednym z priorytetów użytych sił połączonych. Istotą współpracy powinna być ścisła koordynacja przedsięwzięć wojskowych z działaniem instytucji i agencji humanitarnych, rządowych i pozarządowych, na bazie obustronnego zaufania, zapewnienia bieżących kontaktów i standaryzacji działania celem zapewnienia jedności wysiłku na rzecz realizacji mandatu operacji.

1.2. POLITYCZNO-PRAWNE UWARUNKOWANIA PROWADZENIA MIĘDZYNARODOWYCH DZIAŁAŃ Z ZAKRESU REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Ze sporami i konfliktami od zarania dziejów związane są różnego rodzaju działania zmierzające do ich przerwania, przeciwdziałania powtórnemu wybuchowi czy też dążenie do neutralizacji skutków w wymiarze politycznym, militarnym, gospodarczym, ekologicznym i społecznym. Analiza zdarzeń z historii nowoczesnego systemu państwa podstawowe mechanizmy radzenia sobie z konfliktami, były raczej ograniczone⁶². Za jedną z zasadniczych opcji rozwiązywania sytuacji noszących znamiona sporu międzynarodowego czy też konfliktu wewnętrznego od zawsze uznawano dyplomację. Należy jednak stwierdzić, że opcja ta była zdecydowanie skuteczniejsza na etapie wygaszania konfliktu niż zapobiegania. Można zatem postawić tezę, że instrumenty wymuszania stały się podstawowymi mechanizmami wykorzystywanymi przez organizacje międzynarodowe i państwa do likwidowania zagrożeń dla pokoju i bezpieczeństwa. Nie ma wątpliwości co do tego, że w XX wieku dyplomacja i wymuszanie pozostały najbardziej atrakcyjnymi narzędziami wykorzystywanymi w polityce zagranicznej. W tym okresie dostrzegalny stał się jednak coraz większy wpływ organizacji międzynarodowych. Doświad-

⁶² Por. między innymi C. Greenwood, *Essays on War in International Law*, London 2006; E. de Wet, *The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council*, Oxford 2004; Ch. Gray, *International Law and the Use of Force*, Oxford 2000; A.M. Weisburd, *Use of Force: The Practice of States since World War II*. 1997; K. Skubiszewski: *Use of Force by States. Collective Security. Law of War and Neutrality*, (w:) M. Soerensen (red.): *Manual of Public International Law*, 1968; I. Brownlie, *International Law and the Use of Force by States*, Oxford 1963.

czenia z działalności Ligi Narodów pokazały, iż międzynarodowa organizacja, której celem było zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej, powinna mieć do dyspozycji skuteczne środki, włącznie z przekazanymi do jej dyspozycji przez państwa członkowskie kontyngentami wojskowymi⁶³. Utworzenie takich sił zostało uznane za zasadniczy element efektywnego systemu zbiorowego bezpieczeństwa, którego gwarantem miała być ONZ.

Warto podkreślić, iż za podstawowe akty prawne regulujące ogólne zasady i normy współżycia międzynarodowego, w okresie powojennym należy uznać: Kartę Narodów Zjednoczonych (1945); Powszechną Deklarację Praw Człowieka (1948); Pakty Praw Człowieka (1966); konwencje wiedeńskie o stosunkach dyplomatycznych (1961), konsularnych (1963), o prawie do traktatów (1969) oraz kodyfikację zasad prawa międzynarodowego (1970)⁶⁴.

Karta Narodów Zjednoczonych (Karta NZ)⁶⁵ stanowi zasadniczy dokument prawa międzynarodowego, nie tylko w odniesieniu do zadań realizowanych pod auspicjami ONZ, lecz również odwołują się do niej wszelkie inicjatywy powstałe poza forum ONZ⁶⁶. Karta zawiera normy obejmujące zagadnienia pokoju i bezpieczeństwa na świecie. Koncepcja bezpieczeństwa międzynarodowego w świetle Karty NZ stanowi fundament systemu polityczno-prawnego mającego na celu utrwalenie międzynarodowego pokoju przez uszanowanie zakazu agresji oraz obowiązku pokojowego rozstrzygania sporów międzynarodowych⁶⁷.

Operacje wielonarodowe reagowania kryzysowego są prowadzone pod auspicjami ONZ bądź też regionalnych organizacji międzyna-

⁶³ F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Wyd. Marszałek, Warszawa 1998, s. 27.

⁶⁴ Cz. Kącki, *Siły wielonarodowe do misji pokojowych*, AON, Warszawa 2003, s. 37.

⁶⁵ Karta Narodów Zjednoczonych (ang. *Charter of the United Nations*) została podpisana jako statut ONZ w San Francisco 26 czerwca 1945 r. (weszła w życie 24 października 1945 r.), stanowiąc podstawę prawną istnienia i działania tej organizacji. Została sporządzona w pięciu językach: angielskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim, rosyjskim. Składa się ze 111 artykułów oraz załącznika, którym jest statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. Formułuje cele, zadania, zasady funkcjonowania i działalności organów ONZ. Stanowi także ważne źródło współczesnego prawa międzynarodowego; *Charter of the United Nations*, <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter19>, (03.11.2012).

⁶⁶ P. R. Depczyński, *Siły pokojowe ONZ wobec współczesnych konfliktów zbrojnych. Liban - studium przypadku*, AMW, Gdynia 2012, s. 22.

⁶⁷ J. Symonides (red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, Warszawa 2006, s. 23.

rodowych OBWE, NATO, UE. Przyjmując za główne kryterium podziału, zakres zwierzchnictwa organizacji nad siłami, można wyróżnić następujące ich rodzaje:

- wielonarodowe siły w ramach operacji ONZ;
- wielonarodowe siły pod auspicjami innych organizacji międzynarodowych (jak np. NATO, OBWE, UE);
- wielonarodowe siły realizujące zadania pod kierownictwem NATO, w których skład obok państw członkowskich Sojuszu wchodziły kontyngenty państw kandydujących do członkostwa, będące jednocześnie uczestnikami programu „Partnerstwo dla Pokoju”(PdP);
- wielonarodowe siły pod auspicjami OBWE (głównie obserwacyjne);
- międzynarodowe mieszane komponenty sił tworzone na podstawie umów dwustronnych zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

Spośród wielu opcji dostępnych tym organizacjom należy zwrócić uwagę przede wszystkim na rozwój operacji utrzymania pokoju, które słusznie ocenia się w gronie ekspertów jako nową formę użycia sił zbrojnych koordynowaną przez organizacje międzynarodowe, a nie rządy poszczególnych państw. Trafna wydaje się konstatacja, że wspomniane tradycyjne operacje utrzymania pokoju stopniowo przeszły znaczną ewolucję, obejmując obecnie szerokie spektrum zróżnicowanych pod względem przedmiotowym zadań i technik charakterystycznych dla poszczególnych kategorii operacji, które zostały zakwalifikowane do jednego zbioru określonego mianem „operacji reagowania kryzysowego”.

Przewidziany w Karcie NZ system zbiorowego bezpieczeństwa obejmuje:

- obowiązek państw członkowskich do powstrzymania się w stosunkach międzynarodowych od stosowania groźby lub użycia siły lub jej użycia (art. 2, pkt. 4);
- pokojowe rozstrzyganie sporów (rozdz. VI - art. 33-38);
- rozbrojenie i regulowanie zbrojeń (art. 11, 26, 27);
- postanowienia przejściowe w przedmiocie bezpieczeństwa (rozdz. XVII - art. 108,109);
- akcje w razie zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju, aktów agresji (rozdz. VII - art. 39-51).

Ponadto w Karcie NZ przewidziano możliwość zawierania układów i tworzenia organizacji regionalnych w zakresie spraw dotyczących międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, pod warunkiem iż są one zgodne z celami i zasadami ONZ⁶⁸.

Podstawowe zasady ukształtowane przez Kartę NZ obejmują nie stosowanie siły w stosunkach międzynarodowych oraz niezawisłość i suwerenna równość państw oraz koncepcja dekolonizacji (art. 2 ust. 3 oraz 4 Karty), równe prawa do samookreślenia narodów (art. 1 ust. 2), nieingerencja w sprawy wewnętrzne państw (art. 2 ust. 7), niedyskryminacja (art. 1 ust. 3 i art. 13 ust. 1 b, art. 55 ust. c), współzależność narodów

i współpraca międzynarodowa (art. 13 ust. b), dobre sąsiedztwo i przyjazne stosunki (art. 1 ust. 2), prawa człowieka (art. 1 ust. 3 i art. 13 ust. 1, art. 55 ust. c, art. 62 ust. 2, art. 76 ust. c) oraz obowiązek rejestrowania umów i ich publikowania (art. 102 ust. 1)⁶⁹.

Najważniejszym organem decyzyjnym ONZ odpowiedzialnym za sprawy międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa jest Rada Bezpieczeństwa ONZ (ang. *UN Security Council – UNSC*)⁷⁰. Zgodnie z art. 24 ust. 1 Karty NZ, Rada Bezpieczeństwa (RB) ponosi główną odpowiedzialność za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa a jej decyzje są wiążące⁷¹. Podstawą działania są szczególne kompetencje udzielone Radzie w tym zakresie wymienione w:

- rozdziale VI Karty NZ, który obejmuje postanowienia dotyczące pokojowego rozstrzygnięcia sporów;

⁶⁸ Por. *Charter...*, op. cit., art. 52-54, art. 92-96; L. Zapałowski, *Operacje pokojowe ONZ*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1989, s. 19; J. Symonides, *Kilka uwag o prawno międzynarodowych podstawach bezpieczeństwa*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003, s. 286.

⁶⁹ L. Łukaszuk, *Wkład ONZ w rozwój norm regulujących współzycie międzynarodowe*, [w:] *Wkład ONZ w rozwój współzycia narodów. Materiały z konferencji naukowej*, WDiNP UW, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1997, s. 160.

⁷⁰ Rada składa się z pięciu stałych członków oraz dziesięciu członków wybieranych na 2 lata zgodnie z tzw. kluczem regionalnym (5 miejsc dla Afryki i Azji, 2 Ameryki Łacińskiej, 2 Europy Zachodniej i 1 Europy Środkowej). Zob. K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i Praktyka*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006, s. 147.

⁷¹ Karta NZ w art. 25 stwierdza: „[...] Członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych zgadzają się przyjmować i wykonywać decyzje Rady Bezpieczeństwa zgodnie z niniejszą Kartą”. Zob. A. Przyborowska-Klimczak, *Prawo Międzynarodowe Publiczne. Wybór dokumentów*, Lubelskie Wydawnictwa Prawnicze, Lublin 2001, s. 5-32.

- rozdziale VII Karty NZ, w myśl którego RB decyduje o użyciu siły, sankcjach ekonomicznych bądź kolektywnej akcji zbrojnej w przypadku naruszenia pokoju;
- rozdziale VIII Karty NZ, stanowiącym podstawę dla porozumień regionalnych i organizacji regionalnych, mających na celu utrzymanie światowego pokoju i bezpieczeństwa;
- rozdziale XII Karty NZ, stanowiącym podstawę kierowania międzynarodowym system powierniczym w celu administracji i kontroli obszarów, które mogą być tym systemem objęte.

Najszersze możliwości skutecznego działania na rzecz utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa stwarza rozdział VII Karty NZ, przewidujący sposoby reagowania przez Radę na przypadki zagrożenia pokoju lub naruszenia pokoju i aktów agresji. W rozdziale tym zawiera się istota idei zbiorowego bezpieczeństwa zakładająca, że jeśli pokojowe środki nie przynoszą oczekiwanych wyników, Rada Bezpieczeństwa sięga do środków przymusu w celu przywrócenia bądź utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa⁷². Działając w ramach rozdziału VII Karty NZ Rada, stwierdza istnienie zagrożenia, naruszenia pokoju⁷³ lub aktu agresji oraz udziela zaleceń lub decyduje, jakie środki należy zastosować zgodnie z artykułami 41 i 42 w celu utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (art. 39)⁷⁴ - czyli po stwierdzeniu przesłanek decyduje o zastosowaniu środków niewojskowych (rozwiązanie konfliktu środkami pokojowymi) lub jeżeli środki te okażą się nieskuteczne o przeprowadzeniu operacji pokojowej⁷⁵. Fundamentalne pytanie dotyczące podjęcia decyzji przez RB, koncentruje się wokół kwestii, czym w rozumieniu Rady, jest zagrożenie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Warto podkreślić, iż jest to pojęcie prawne (nie norma prawna) ze względu na użycie w Karcie NZ (art. 39), jednak

⁷² Szerzej, B. Simma (red.), *The Charter of the United Nations. A Commentary*, München 2004.

⁷³ Karta NZ nie określa sytuacji, które stanowią „zagrożenie pokoju, naruszenie pokoju i akt agresji”, zatem RB posiada prawo określić przypadki uzasadniające użycie siły militarnej; Zob. J. Symonides, *Kilka uwag o prawo międzynarodowych...*, op. cit., s. 279.

⁷⁴ M. Marszałek, T. J. Limanowski, *Operacje pokojowe...*, op. cit., s. 69.

⁷⁵ Karta NZ w art. 48 stwierdza: „[...] 1. Akcję, potrzebną do wykonania postanowień Rady Bezpieczeństwa, zmierzających do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, powinni podejmować wszyscy członkowie Narodów Zjednoczonych, albo niektórzy z nich, zależnie od decyzji Rady Bezpieczeństwa. 2. Takie postanowienia będą wykonywane przez członków Narodów Zjednoczonych bezpośrednio, jak również w formie ich akcji w odpowiednich organizacjach międzynarodowych, których są oni członkami”. Zob. Ibidem.

zdefiniowanie treści tego pojęcia jest możliwe tylko w konkretnym kontekście i w płaszczyźnie politycznej. Nie ulega wątpliwości, iż zagrożeniem takim są wspomniane w Karcie NZ działania w zakresie agresji (ang. *aggression*) oraz zbrojnej napaści (ang. *armed attack*). Z praktyki wynika, że RB rozciągnęła pojęcie zagrożenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa na dwa kolejne niezwykle ważne i nowe obszary: sytuację wewnętrzną (wojna domowa, upadek władzy państwowej, katastrofa humanitarna, masowe naruszanie przez państwo fundamentalnych praw człowieka i obywatelskich – rezolucje RB dotyczące Bośni-Hercegowiny, Somalii lub Rwandy, a także Kosowa) oraz akty terrorystyczne (np. rez. nr 1368 i 1373). Tendencję do szerszego postrzegania zagrożeń zauważyć można w Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa z 2003 r. oraz Strategicznej Koncepcji NATO z 2010 roku⁷⁶. Należy również zauważyć, iż z analizy działań RB wynika, iż zagrożeniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa może być np. utrzymywanie reżimu segregacji rasowej⁷⁷, niewydanie lub nieukaranie osób posądzanych o terroryzm⁷⁸ a także wsparcie rządowe dla rebeliantów w innym państwie⁷⁹. Rada stwierdzała też, iż niewykonywanie jej rezolucji uchwalonych w ramach rozdziału VII Karty NZ stanowi zagrożenie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa⁸⁰.

Użycie siły za zgodą RB, traktowane zazwyczaj jako środek ostateczny, kłopotliwe jest z powodu ułomności systemu NZ. Przyznanie prawa weta stałym członkom RB prowadzi do ograniczeń w podejmowaniu decyzji, uzasadnionych względami politycznymi niż prawnymi. Jeśli bowiem do rozpoczęcia działań na podstawie rozdziału VII trzeba większości głosów w RB (w tym przynajmniej braku sprzeciwu jej pięciu stałych członków)⁸¹, to dla ich zablokowania wystarczy sprzeciw jednego państwa. Przykłady Somalii, Rwandy i Darfuru w dużej mierze świadczą o zależności czasu rozpoczęcia skutecznego działania antykryzysowego od woli politycznej decydentów z państw biorących odpowiedzialność za pokój i bezpieczeństwo we współczesnym świecie. Niestety legitymiza-

⁷⁶ Zob. T. Szubrycht, *Strategie doktryny morskie. Zarys problematyki*, Wyd. Sowa, Gdynia 2013, s. 197.

⁷⁷ Por. Rezolucja RB nr 217, 232, 418.

⁷⁸ Por. Rezolucja RB nr 748, 1214, 1070, 1267, 1333.

⁷⁹ Por. Rezolucja RB nr 1408.

⁸⁰ Por. Rezolucja RB nr 1277, 1441.

⁸¹ W praktyce RB, mimo dość jednoznacznego sformułowania w art. 27 ust. 3 Karty NZ, brak sprzeciwu jednego z wielkich mocarstw nie jest traktowany jako weto.

cję militarnych działań antykryzysowych w wysokim stopniu determinują doraźne interesy i chłodna kalkulacja opłacalności politycznej. Warto podkreślić, iż interwencja w Somalii (UNITAF, 1993) położyła się cieniem na amerykańskiej polityce, jak nieudolni okazali się Europejczycy w 1999 roku w Kosowie, tak obecnie społeczność międzynarodowa ponownie zbyt późno zareagowała na wojnę domową w Libii oraz okazała obojętność na masowe i oczywiste przypadki łamania praw człowieka w Syrii. Ocena wystawiana odpowiedzialnym za taki stan rzeczy niestety wciąż jest taka sama: Za mało, za późno⁸².

ONZ, posiadając zdolność prawną i osobowość prawnomiędzynarodową, podejmuje uchwały mające w zasadzie charakter zaleceń zawierających prawnie wiążące wezwanie określonego państwa do podjęcia nakazanego w rezolucji jednorazowego działania. Za wprowadzenie w życie decyzji RB lub Zgromadzenia Ogólnego⁸³ odpowiedzialny jest Sekretarz Generalny wspomagany przez Departament Operacji Pokojowych, który zapewnia bezpośrednie polityczne i wykonawcze kierownictwo nad operacjami i zapewnia komunikację pomiędzy Radą, komponentem wojskowym, organizacjami wsparcia finansowego oraz stronami konfliktu w celu właściwego wykonania zadań mandatowych⁸⁴. Ważnym elementem departamentu operacji pokojowych jest także *połączone centrum sytuacyjne* (ang. *Joint Operations Centre - JOC*). Utrzymuje ono łączność ze wszystkimi działającymi w terenie siłami ONZ. Personel centrum gromadzi wszelkie informacje napływające z terenu, dokonuje ich analizy, a w razie konieczności uzupełnia je, przed udostępnieniem ich wyższym urzędnikom departamentu⁸⁵. Mimo że ko-

⁸² Por. *Too Little, Too Late: Sudanese and International Response 2004*, Human Rights Watch, http://hrw.org/reports/2004/sudan0504/8.htm#_Toc71531709; S. Wiharta, N. Melvin, X. Avezov, *The New Geopolitics of Peace Operations Mapping the Emerging Landscape*, SIPRI, Stockholm 2012, s. 26; J. Symonides, *Zastosowanie koncepcji zasady odpowiedzialności za ochronę w konflikcie libijskim*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2012; J. Symonides, *Interwencja w Libii. Bez ONZ świat byłby gorszy*, Gazeta Wyborcza, 26-27 marca 2011, M. Leitenberg, *Wojny i konflikty w latach 1945-2000: ofiary śmiertelne*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003.

⁸³ Zgromadzenie Ogólne podejmuje decyzje w sprawach zapewnienia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa tylko w wypadku, gdy Rada Bezpieczeństwa nie może ze względów braku jednomyślności stałych członków, podjąć odpowiedniej decyzji. Zob. M. Marszałek, T. J. Limanowski, *Operacje pokojowe...*, op. cit., s. 68.

⁸⁴ Ibidem, s. 75.

⁸⁵ Por. Ibidem, s. 88; *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, Department of Peacekeeping Operation*, New York 2008, s. 70.

mitet wojskowy oraz departament operacji pokojowych nie są zaliczane do głównych organów ONZ, to w procesie przygotowania i prowadzenia operacji wsparcia pokoju przypisuje się im niezmiernie istotne znaczenie.

Działania prowadzone przez komponenty sił powietrznych, morskich lub lądowych mogą być realizowane w formie demonstracji, blokady lub innych działań, odpowiednich do sytuacji i ustaleń mandatowych⁸⁶. W imieniu RB kierownictwo ogólne w czasie trwania operacji wielonarodowej sprawuje Sekretarz Generalny. Sekretarz Generalny może zwrócić uwagę Rady Bezpieczeństwa na sprawy, które jego zdaniem mogą zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Dowodzenie operacją przekazuje on swojemu Specjalnemu Przedstawicielowi lub, w przypadku gdy taki nie został wyznaczony, Dowódcy Sił. Prawo podejmowania ważniejszych decyzji politycznych zastrzega sobie jednak Sekretarz Generalny⁸⁷. Rada Bezpieczeństwa posiada kompetencje do podjęcia decyzji o powierzeniu prowadzenia operacji wielonarodowej innym podmiotom prawa międzynarodowego. Decyzja taka jest poprzedzona odpowiednimi analizami i konsultacjami z jej potencjalnymi wykonawcami, po których RB oficjalnie występuje z propozycją podjęcia działań do władz danego państwa, koalicji lub międzynarodowej organizacji regionalnej⁸⁸.

Za jeden ze skuteczniejszych sposobów rozwiązywania konfliktów międzynarodowych w ostatniej dekadzie XX wieku można uznać wykorzystanie kontyngentów wojskowo-cywilnych w ramach międzynarodowych operacji reagowania kryzysowego, które są do pokojowego uregulowania sporów. Koncepcja pokojowego rozwiązania sporów zakłada, że zainteresowane strony będą bardziej skłonne do uregulowania sporu niż do jego kontynuowania i uczynią to bez zastosowania przemocy zbrojnej. Nie można jednak wykluczyć okoliczności, w których polityczne interesy

⁸⁶ art. 39-40, A. Przyborowska-Klimczak, *Prawo ...*, op. cit., s. 5-32.

⁸⁷ Por. C. Kącki, *Siły wielonarodowe...*, op. cit., s. 70.

⁸⁸ Przełomowym wydarzeniem było zakończenie Zimnej Wojny (1990-91), od tego momentu RB wielokrotnie upoważniała państwa członkowskie do użycia siły zbrojnej zezwalając na podjęcie „wszelkich niezbędnych środków” (ang. *all necessary measures, all necessary means*), w sprawach dotyczących w większości przypadków konfliktów wewnętrznych, w tym aspektów humanitarnych, np. w Somalii (UNOSOM, 1992), Jugosławii (UNPROFOR, od 1992), Haiti (UNMIH, 1994), Rwandzie (UNAMAR, 1994), Albanii (1997), Wschodnim Timorze (1999), Sierra Leone (UNAMSIL, 1999 i 2005), Afganistanie (2001 - utworzenie ISAF), Kongo (2003) lub Sudanie (2006). Zob. P. R. Depczyński, *Siły pokojowe ...*, op. cit., s. 66-70; J. D. Becker, *All Necessary Means, All Necessary Measures: The United Nations and the Authorization of the Use of Force in the 21st Century*, University of Denver, Denver 2007, s. 35-39.

wewnętrzne wymuszają konieczność kontynuowania konfliktu, mimo iż większość zaangażowanych stron chciałaby jego rozwiązania.

Warto podkreślić, iż wiele misji reagowania kryzysowego uzależnionych jest od współpracy zainteresowanych stron. Tradycyjne operacje utrzymania pokoju bazowały na regułach popularnie określanych w literaturze anglojęzycznej jako „święta trójca”, tzn. zgodzie państwa gospodarza, bezstronności oraz minimalnym zastosowaniu siły (użyciu przemocy zbrojnej)⁸⁹.

Co do zasady, operacje reagowania kryzysowego, a szczególnie operacje utrzymania pokoju (ang. *Peacekeeping*) powinny mieć zgodę państwa, którego terytorium dotyczą i nie zawierają komponentu broni ciężkiej w przeciwieństwie do wymuszania pokoju (ang. *Peace Enforcement*). Granica ta uległa współcześnie w praktyce pewnemu zatarciu wobec nowych rodzajów operacji utrzymania pokoju, dopasowujących się do ewoluującej sytuacji międzynarodowej i jej wymagań (ang. *Enhanced Peacekeeping*)⁹⁰. W rzeczywistości bowiem operacje tego typu, polegające początkowo na monitorowaniu i obserwacji przy neutralnej postawie wobec stron konfliktu, zaczęły się przekształcać w formę międzynarodowego zarządzania kryzysami wewnętrznymi w państwie oraz w pewnym stopniu wymuszania zmian, przechodząc niekiedy w wymuszania pokoju. Zdecydowana większość ekspertów operacje te określiła mianem „operacji z rozdziału VI i pół”, co wyraźnie sugeruje ich miejsce pomiędzy dyplomatycznymi rozwiązaniami uwzględnionymi w rozdziale VI Karty Narodów Zjednoczonych, a o wiele bardziej zdecydowanymi działaniami o charakterze wymuszania zawartymi w rozdziale VII⁹¹.

Zróżnicowane pod względem przedmiotowym strategii zarządzania konfliktem (*sporem*) i jego rozwiązania powinny być uszeregowane odpowiednio do stopnia wymaganego zakresu wymuszania. Z jednej strony, społeczność międzynarodowa dysponuje dyplomatycznymi środkami uwzględnionymi w rozdziale VI, z drugiej zaś strony, bardziej zdecydowanymi środkami ujętymi w rozdziale VII Karty Narodów Zjednoczonych. Zapisy zawarte w rozdziale VI gwarantują użyteczny pakiet różnych środków pokojowego uregulowania sporów i konfliktów. Wspomniany pakiet obejmuje: negocjacje, badania w terenie, mediacje, koncyliacje, arbitraż oraz uregulowania prawne.

⁸⁹ *United Nations Peacekeeping ...*, op. cit., s. 31.

⁹⁰ S. Wiharta, N. Melvin, X. Avezov, *The New Geopolitics ...*, op. cit., s. 6.

⁹¹ *United Nations Peacekeeping ...*, op. cit., s. 20-21.

Operacje reagowania kryzysowego niekoniecznie mogą spełniać takie same funkcje, jak środki dyplomatyczne. Mimo iż personel ze składu sił pokojowych może być zaangażowany do mediacji, to należy uważać, że będzie to działalność bardziej w skali mikro niż makro.

Rozdział VII Karty Narodów Zjednoczonych zawiera zbiór bardziej zdecydowanych i znacznie ostrzejszych środków, z jakich może skorzystać społeczność międzynarodowa. Środki przymusu rekomendowane w tym rozdziale mogą zostać zastosowane bez użycia sił zbrojnych lub z ich aktywnym udziałem.

W pierwszej sytuacji, kiedy komponent wojskowy nie zostaje wykorzystany, swoje zastosowanie znajdują takie środki, jak:

- całkowite lub częściowe zerwanie stosunków gospodarczych i połączeń komunikacyjnych;
- zerwanie stosunków dyplomatycznych.

W zależności od rodzaju operacji, operacje pokojowe mogą, ale nie muszą być kompatybilne z sankcjami. Sankcje ekonomiczne umożliwiają zmuszenie jednej lub kilku zwaśnionych stron do wykonania bądź do powstrzymania się od pewnych działań. Wprowadzenie sankcji ekonomicznych i politycznych może mieć szczególnie dotkliwy wpływ na sytuację gospodarczą objętych nimi państw, choć nie zawsze przynosi oczekiwane przez ONZ rezultaty. Jeśli ww. środki nie skutkują poprawą sytuacji bezpieczeństwa w rejonie konfliktu, to kolejnym krokiem może być użycie sił zbrojnych państw członkowskich ONZ w celu demonstracji siły lub przeprowadzenia blokady. Przykładem najbardziej spektakularnej działań antykryzysowych społeczności międzynarodowej, polegających na wymuszaniu pokoju była operacja w Zatoce Perskiej przeprowadzona w latach 1990-1991⁹².

Z prawnego punktu widzenia poszczególne operacje opierają się na rezolucjach Rady Bezpieczeństwa lub Zgromadzenia Ogólnego NZ stanowiących oficjalną zgodę na rozwinięcie misji - ich zakres i treść uwarunkowane są każdorazową sytuacją kryzysową i jej rozwojem. Rezolucja określa również mandat, czas trwania oraz komponenty tworzące siły wielonarodowe i ich liczbę. Stałymi elementami mandatu są: cel polityczny, rola i zadania sił, wielkość oraz struktura sił, instytucje nadzorujące operację, warunki określone przez państwo (państwa) gospodarza oraz

⁹² Szerzej zob. D. S. Kozerański, *Międzynarodowe działania stabilizacyjne w świetle doświadczeń X zmiany PKW Irak w 2008 roku*, Warszawa 2010, s. 13-18.

data wygaśnięcia mandatu. Mogą być zawarte dodatkowe informacje w zakresie podziału odpowiedzialności i kompetencji między ONZ i państwami podejmującymi się misji, dyspozycji finansowych i logistycznych oraz rodzaj okresowych sprawozdań dotyczących przebiegu misji⁹³.

Wydaje się, że ze względu na powszechne stosowanie pojęcia „interwencje humanitarne” zarówno w cywilnym środowisku naukowym, jak i przez polityczne organy decyzyjne Sojuszu Północnoatlantyckiego uzasadnione jest jego wyjaśnienie⁹⁴. Mimo funkcjonowania w prawie międzynarodowym zakazu użycia siły zbrojnej, praktyka międzynarodowa a zwłaszcza zbrodnie popełniane przez różnego rodzaju dyktatorów, stawia społeczność międzynarodową przed dylematem: działania w jakim zakresie można podjąć w przypadku braku akceptacji ze strony RB. Próbą wyjścia z tej sytuacji jest koncepcja tzw. interwencji humanitarnej, która nie dotyczy reakcji jednego państwa na użycie przeciwko niemu siły zbrojnej przez inne państwo.

Podkreślić należy, iż humanitarna interwencja wojskowa w celu ochrony ludzi jest środkiem wyjątkowym i nadzwyczajnym. Społeczność międzynarodowa stopniowo zaczyna jednak akceptować pogląd, że Rada może zadecydować o podjęciu akcji wojskowej, która może być usprawiedliwiona tylko w przypadku naruszeń praw człowieka na wielką skalę, związanych z utratą życia na wielką skalę czy czystek etnicznych znacznych rozmiarów z towarzyszącymi im zabójstwami, przymusowymi wysiedleniami oraz gwałtami, o ile zakwalifikowano je jako zagrożenie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, co nie jest specjalnie trudne w przypadku zbrodni międzynarodowych.

Interwencje wojskowe ze względów humanitarnych były kwestionowane zarówno wtedy, gdy je prowadzono, jak w przypadku Somalii, Bośni i Kosowa, Libii, jak również wtedy, gdy działań tych nie podejmowano, jak w przypadku Rwandy⁹⁵. Warto podkreślić, iż niektóre humanitarne działania zbrojne mają charakter krótkotrwały i dotyczą małej grupy osób, w tym zwłaszcza obywateli państwa podejmującego działania, np. odbicie zakładników, ewakuacja obywateli z miejsca konfliktu⁹⁶. W przypadku takich działań możliwe wydaje się zastosowanie poję-

⁹³ *United Nations Peacekeeping ...*, op. cit., s. 16.

⁹⁴ J. Symonides, *Zastosowanie koncepcji zasady...*, op. cit., s. 131.

⁹⁵ Szerzej, *Ibidem*.

⁹⁶ W celu ratowania własnych obywateli miały przykładowo miejsce operacje prowadzone przez USA w Iranie (1980 - zakończona przedwczesnym wycofaniem się), w Liberii

cia samoobrony (nie ma konieczności uzyskania zgody RB), jako że w specyficznych okolicznościach atak na obywateli danego państwa za granicą można uznać za napaść zbrojną na państwo.

Odmiennej charakter mają natomiast operacje, przybierające charakter większej akcji wojskowej, w celu powstrzymania masowych i poważnych naruszeń praw człowieka, głównie masakry ludności miejscowej. Sytuacja taka może wynikać z jednej strony z braku działania państwa (jego słabości lub wręcz rozpadu, np. wojna domowa w przypadku istnienia słabego rządu, czy też walki wszystkich przeciwko wszystkim), z drugiej zaś z nadużywania jego siły (dyktatura)⁹⁷.

Celowym wydaje się rozróżnienie, wśród zbrojnych działań humanitarnych, między legalną *operacją humanitarną* (prowadzoną za zgodą RB) a niemającą jasnego statusu prawnego *interwencją humanitarną* (bez takiej zgody), w tym ostatnim przypadku w celu powstrzymania naruszeń fundamentalnych norm międzynarodowopravných dotyczących ochrony praw człowieka.

Przy podejmowaniu decyzji o wojskowej interwencji humanitarnej należy kierować się kryteriami takimi jak:

- słuszną intencją - celem działań musi być powstrzymanie bądź zapobieganie ludzkim cierpieniom. Słusność intencji czy sprawiedliwa przyczyna jest w większym stopniu zagwarantowana w przypadku interwencji z udziałem sił wielonarodowych pod auspicjami organizacji regionalnych i subregionalnych;
- ostatecznością - interwencja jest uzasadniona tylko w sytuacji, gdy wszystkie opcje z zakresu prewencji lub pokojowego rozwiązania kryzysu zostały wyczerpane i istnieją uzasadnione

(1990), Republice Środkowoafrykańskiej (1996) i Sierra Leone (1997), Francji w Zairze (1978), Gabonie (1990), Rwandzie (1990, 1994), Czadzie (1992), Republice Środkowoafrykańskiej (1996), Izraela w Ugandzie (1976), Belgii w Kongo (1964), Wielkiej Brytanii w Sierra Leone (2000), RFN w Albanii (1997). Zob. D. Stevens, J. Reeve (red), *Sea Power Ashore and in the Air*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007.

⁹⁷ RB wielokrotnie zezwalała na użycie siły zbrojnej w przypadku konfliktów wewnętrznych, w tym naruszeń aspektów humanitarnych, np. w Somalii (1992), Jugosławii (od 1992), Haiti (1994), Rwandzie (1994), rejonie Wielkich Jezior (1996), Albanii (1997), Wschodnim Timorze (1999), Sierra Leone (1997 i 2000), Afganistanie (2001 - utworzenie ISAF), Kongo (2003) lub Sudanie (2006). Zob. P., R. Depczyński, *Siły pokojowe ...*, op. cit.; D. S. Kozerański, *Kontyngenty Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-1999*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2012.

podstawy, że środki niemilitarne nie są w stanie zagwarantować sukcesu;

- proporcjonalnością - zakres, czas i intensywność podejmowanych działań powinny być utrzymane na najniższym poziomie, zapewniającym niezbędną ochronę;
- szansą na osiągnięcie założonego celu - musi istnieć nadzieja na osiągnięcie sukcesu oraz zapobieżenie szkodom i cierpieniom bądź na ich powstrzymanie i polepszenie sytuacji. Nie może istnieć groźba pogorszenia warunków⁹⁸.

Użycie sił wielonarodowych w operacji reagowania kryzysowego oparte jest na szeregu umów i porozumień o charakterze bilateralnym lub wielostronnym. Stanowią one źródła prawa międzynarodowego, na którym opierają się inicjatywy regionalne i grup państw (ang. *coalition of the willing*)⁹⁹.

Umowy i porozumienia ogólne stron o współpracy (ang. *Memo-randum of Understanding* - MoU) wymagają ratyfikacji przez rządy lub parlamenty państw, ponieważ regulują wszelkie aspekty działań militarnych i niemilitarnych jednostek mieszanych np.: zasady dowodzenia, struktury organizacyjne, zabezpieczenie logistyczne, łączność czy sprawy finansowe¹⁰⁰. Zazwyczaj MoU poprzedzone są umowami między rządami w sprawie utworzenia sił wielonarodowych lub jednostek mieszanych z udziałem dwóch państw.

Oprócz MoU niezbędnym dokumentem jest porozumienie w sprawie statusu sił (ang. *Status of Force Agreement* - SOFA), który definiuje status prawny misji oraz jej członków¹⁰¹. Dla każdej operacji taka umowa jest zawierana oddzielnie na podstawie art. 104 i 105 Karty NZ, na podstawie wspólnego wzorca przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne w 1990 roku na podstawie rezolucji 44/49 z dnia 8 grudnia 1989 roku¹⁰². Należy podkreślić, że wzorzec¹⁰³ ten odwołuje się do przepisów Konwencji o Przywilejach i Immunitetach ONZ, która przewiduje, iż wyłączna jurysdykcja karna nad żołnierzami biorącymi udział w misji, znajduje

⁹⁸ J. Symonides, *Zastosowanie koncepcji zasady...*, op. cit., s. 134.

⁹⁹ S. Wiharta, N. Melvin, X. Avezov, *The New Geopolitics...*, op. cit., s. 18.

¹⁰⁰ M. Marszałek, T. J. Limanowski, *Operacje pokojowe...*, op. cit., s. 176.

¹⁰¹ Zob. A. Sari, *Status of Forces ...*, op. cit., s. 68.

¹⁰² Zob. *Ibidem*, s. 204.

¹⁰³ *Model status-of-forces agreement for peace-keeping operations*, Raport of the Secretary General, A/45/594, 9 October 1990.

się po stronie państwa wysyłającego¹⁰⁴. Ponadto każda misja funkcjonuje również na podstawie następującego zestawu dokumentów:

- stałe procedury operacyjne (ang. *Standing Operational Procedures* - SOP)¹⁰⁵ - stanowiące wewnętrzne uregulowania dotyczące operacji (np. organizacja dowództw i sztabów w rejonie konfliktu, podział rejonu odpowiedzialności, wykonywanie zadań mandatowych, zasady pełnienia służby itp.), bazujące na doświadczeniach pozyskanych w trakcie wcześniejszych misji;
- dyrektywy - normujące działalność misji w poszczególnych dziedzinach (np. logistyka, działalność operacyjna itp.), a także określających zasady działania lub nakazujących wykonanie określonych zadań. Zbiór dyrektyw powinien obejmować także te same działy z uwzględnieniem specyfiki misji;
- rozkazy - wewnętrzne decyzje wydawane przez dowódcę sił (dotyczące np. spraw personalnych, wewnętrznych uregulowań misji lub bezpieczeństwa uczestników misji).

Dokonując analizy prawnych aspektów operacji reagowania kryzysowego należy także zaakcentować rolę prawa humanitarnego oraz praw uchodźców opartych na konwencjach haskich (1907 r. i 1954 r.) oraz konwencjach genewskich (1949 r.) wraz z ich protokołami dodatkowymi¹⁰⁶. Operacje reagowania kryzysowego, zarówno w swojej bazie legislacyjnej, jak i działaniach praktycznych w rejonie mandatowym, muszą być zgodne z zapisami zawartymi w powyższych aktach prawnych¹⁰⁷.

Ponieważ znaczna część zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego ma charakter regionalny, występuje tendencja do jego regionalizacji¹⁰⁸. W związku z tym w nauce o stosunkach międzynarodowych pojawiła się teoria „*europijskiego kompleksu bezpieczeństwa*”¹⁰⁹, który

¹⁰⁴ Art. VI(26), *Ibidem*.

¹⁰⁵ K. Ligęza, *Leksykon działań sił morskich*, AMW, Gdynia 2012, s. 143.

¹⁰⁶ *United Nations Peacekeeping...*, op. cit., s. 14-15.

¹⁰⁷ Proces ten dostrzega m.in. R. Bierzanek, który wskazując istotną rolę ONZ i organizacji regionalnych, podkreśla również znaczenie prawa międzynarodowego w utrzymywaniu bezpieczeństwa międzynarodowego. Zob. R. Bierzanek, *Bezpieczeństwo regionalne w systemie ONZ*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1977.

¹⁰⁸ E. Kołodziej, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po „Zimnej Wojnie”: od globalizacji do regionalizacji*, [w:] D. B. Bobrów, E. Haliżak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Fundacja Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 1997, s. 56.

¹⁰⁹ Regionalny kompleks bezpieczeństwa definiowany jest jako „[...] grupa państw, których bezpieczeństwo jest ze sobą do tego stopnia powiązane, że nie może być rozpatrywane w oderwaniu”; Zob. J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo międzynarodowe - pojęcie, uwarunko-*

stanowią trzy, wchodzące w jego skład, systemy bezpieczeństwa funkcjonujące w Europie (system NATO; UE a wcześniej UZE; oraz system OBWE), tworzące razem tzw. europejski trójkąt bezpieczeństwa.

Zaangażowanie Sojuszu w wielonarodowych operacjach reagowania kryzysowego realizowane jest w oparciu o decyzję Rady Północnoatlantyckiej podjętą na wniosek państwa lub grupy państw członkowskich albo Sekretarza Generalnego NATO. Dla NATO najważniejszym dokumentem potwierdzającym niezbywalne prawo każdego niepodległego państwa do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej jest Traktat Waszyngtoński, który został osadzony na zapisach artykułu 51 Karty NZ¹¹⁰.

W nowej sytuacji politycznej, przy radykalnie zmieniającym się spektrum zagrożeń i postępującej globalizacji, NATO jest jedyną organizacją o charakterze polityczno-wojskowym, w pełni zdolną do reakcji na zagrożenia w skali regionalnej i światowej. Można konstatować, iż zarówno nowa koncepcja strategiczna Sojuszu (*NATO's New Strategic Concept*)¹¹¹ przyjęta w 2010 roku, jak i opracowane na jej podstawie dokumenty, odzwierciedlają paradygmat NATO i dokumentują zdolność dopasowania się Sojuszu do zmieniającej się sytuacji¹¹².

Nowa koncepcja wychodzi szerzej od podstawowego celu Sojuszu, którym jest zapewnienie wolności i bezpieczeństwa jego członków przy wykorzystaniu środków politycznych i wojskowych. W kontekście tych rozważań należy uznać, że NATO jest niezbędne dla zachowania pokoju i utrzymania bezpieczeństwa obszaru euroatlantyckiego również w XXI wieku. Potwierdzeniem tej tezy jest wprowadzenie na stałe do terminologii NATO pojęcia reagowania kryzysowego, które obecnie obejmuje całe spektrum działań sił sojuszniczych nieobjętych art. 5 TW (ang. *Non - Article 5 Crisis Response Operations*)¹¹³.

Rozwinięciem i uszczegółowieniem koncepcji strategicznej są decyzje Komitetu Wojskowego MC 400/2 i MC 133/3 dotyczące zasad planowania i prowadzenia operacji reagowania kryzysowego. W celu

wania, zakres, [w:] J. Czaputowicz (red.), *Bezpieczeństwo europejskie: koncepcje, instytucje, implikacje dla Polski*, Wydawnictwo „Ararat”, Warszawa 1997, s. 29.

¹¹⁰ P., R. Depczyński, *Siły pokojowe ...*, op. cit., s. 32.

¹¹¹ Szczyt NATO odbywający się w dniach 19-20 listopada 2010 w Lizbonie w Portugalii.

¹¹² Szerzej zob. *NATO's New Strategic Concept*, <http://natolibguides.info/nsc>; A. D. Rotfeld, *NATO 2020: nowa koncepcja strategiczna Sojuszu*, Sprawy Międzynarodowe nr 4, 2010, s. 6.

¹¹³ *AJP 3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations*.

prawnego funkcjonowania w operacjach reagowania kryzysowego Sojusz Północnoatlantycki stworzył wiele umów międzysojuszniczych oraz szereg dokumentów, które regulują najważniejsze dziedziny współpracy państw członkowskich w zakresie jednolitej polityki oraz prowadzenia operacji reagowania kryzysowego.

Do najważniejszych należy zaliczyć:

- Porozumienie w sprawie statusu sił (ang. *NATO Status of Forces Agreement - NATO SOFA*);
- Zasady użycia sił (ang. *Rules of Engagement - ROE*);
- Porozumienie ogólne (ang. *Memorandum of Understanding - MoU*);
- Porozumienie o statusie misji (ang. *Status of Mission Agreements - SOMA*)¹¹⁴;
- Umowa dotycząca statusu Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, przedstawicieli narodowych i personelu międzynarodowego - sporządzona w Ottawie dnia 20 września 1951 r.;
- Protokół dotyczący statusu międzynarodowych dowództw wojskowych, ustanowionych na podstawie Traktatu Waszyngtońskiego - sporządzony w Paryżu dnia 28 sierpnia 1952 r.;
- Porozumienie o statusie misji i reprezentantów państw trzecich przy Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego - sporządzone w Brukseli 14 września 1994 r.;
- MC 400/2 MC *Guidance for the Military Implementation of Alliance Strategy*;
- MC 133/4 *NATO's Operational Planning*;
- AJP-3.4 *Non-Article 5 Crisis Response Operations*;
- AJP-3.4.1 *Peace Support Operations*.

Z założeń doktrynalnych NATO wynika, że ocena sytuacji kryzysowej będzie na ogół wymagała nawiązania i utrzymania wszechstronnych i wielopłaszczyznowych relacji, wspierania profesjonalnymi ocenami i analizami¹¹⁵. Dlatego też decyzja o prowadzeniu operacji reagowania kryzysowego przez NATO, jest podjęta przez Radę Północnoatlantycką, która nakazuje strukturą wojskowym przeprowadzenie analizy

¹¹⁴ Zob. A. Sari, *Status of Forces ...*, op. cit., s. 69-70; *Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive*, COPD INTERIM V1.0, 2010, s. 3-82.

¹¹⁵ Ibidem, s. 2-3.

sytuacji wojskowej oraz wykonanie ogólnych planów przyszłej operacji¹¹⁶, obejmujących m.in. wymagany skład i strukturę dowodzenia zaangażowanych sił, wstępną koncepcję działania, a także zadania oraz przewidywany czas ich wykonania. Plany te zgodnie z przyjętym procesem planowania (ang. *NATO Crisis Management Process*) podlegają konsultacji przez Władze Wojskowe NATO odnośnie zakresu udziału Sojuszu bezpośrednio z odpowiednimi organami ONZ lub OBWE¹¹⁷. Rozmowy prowadzone są również z władzami wojskowymi państw członkowskich w sprawie możliwości wydzielenia wojsk potrzebnych do przeprowadzenia operacji. Jeśli w operacji takiej niezbędny będzie udział jednostek wojskowych innych państw nie będących członkami NATO, udział ten konsultowany jest z władzami wojskowymi tych państw poprzez Komórkę Koordynacji Partnerstwa.

W wyniku prowadzonych działań, Władze Wojskowe NATO, poprzez Komitet Wojskowy (ang. *Military Committee - MC*), przedstawiają Radzie Północnoatlantyckiej odpowiednie rekomendacje w sprawie zaakceptowania lub odrzucenia udziału Sojuszu w operacji albo potrzeby zmiany politycznych celów uczestnictwa, które stanowią podstawę do wydania decyzji o udziale Sojuszu w operacjach reagowania kryzysowego, która zawiera wytyczne dla władz wojskowych NATO dotyczące politycznych celów i ewentualnych ograniczeń udziału Sojuszu w planowanej operacji. Należy również podkreślić, że zatwierdzony przez wyższe dowództwo NATO plan operacji zostaje przedstawiony do akceptacji Komitetowi Wojskowemu i Radzie Północnoatlantyckiej i stanowi on podstawę do opracowania planów szczegółowych¹¹⁸.

Wyższe dowództwo NATO przekazuje władzom państw członkowskich i odpowiednim organom NATO informację uprzedzającą o ewentualności realizacji planu operacji. Jest to innymi słowy polecenie zwiększenia gotowości wybranych sił zgodnie z planem, a w razie potrzeby przygotowania odwodu. W odpowiedzi władze państw członkowskich przesyłają informację o gotowości wydzielenia swych wybranych sił. Po uzyskaniu zgody od Komitetu Planowania Obronnego Rady Północnoatlantyckiej, władze państw członkowskich otrzymują rozkaz wydzielenia sił zgodnie z planem operacji i wysłanie ich do rejonu operacji. W rejonie operacji wydzielone siły zostają podporządkowane odpo-

¹¹⁶ Ibidem, s. 2-3.

¹¹⁷ Ibidem, s. 1-4.

¹¹⁸ Ibidem, s. 3-20.

wiednim dowódcem NATO. Zgodnie z obowiązującymi w Sojuszu procedurami, Wyższe Dowództwo NATO obejmuje nad takimi siłami dowodzenie operacyjne, przekazując Dowódcy Sił operacyjną kontrolę nad nimi. Należy podkreślić, że Rada Północnoatlantycka może podjąć decyzję o zakończeniu operacji lub zmianie zadań w ramach przyznanego mandatu.

Unia Europejska dysponując własnymi siłami zbrojnymi w postaci grup bojowych i sił żandarmerii angażuje się w sprawy związane z zapewnieniem bezpieczeństwa, które wynikają z misji reagowania kryzysowego. Decydując się na prowadzenie misji petersberskich¹¹⁹, państwa członkowskie UE postanowiły zbudować jej zdolność operacyjną. Zrodzona w roku 1991, koncepcja ścisłego połączenia europejskiej działalności w zakresie polityki i bezpieczeństwa z Sojuszem Północnoatlantyckim, bazowała na założeniu, że UE mogłaby wykorzystywać zdolności i zasoby NATO do przygotowania i prowadzenia operacji w krajach objętych konfliktem pod własnym kierownictwem w sytuacjach, w których Sojusz nie miałby zamiaru się angażować¹²⁰. W maju 1992 r., w siedzibie NATO, odbyło się pierwsze wspólne posiedzenie Rady UE i Rady Północnoatlantyckiej. Jego celem było omówienie wzajemnych stosunków, uzgodnienie sposobów zacieśnienia współpracy oraz ustanowienie częstszych kontaktów roboczych. Sekretarz generalny UE uczestniczył regularnie w posiedzeniach Rady Północnoatlantyckiej, a sekretarz generalny NATO był zapraszany na sesje Unii. Współpraca ta koncentrowała się głównie na kwestiach takich jak: wzajemne konsultacje, udział w Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony (ang. *European Security and Defence Identity* - ESDI) sojuszników europejskich nie będących członkami UE, procedury dostępu UE do systemu planowania NATO, a także korzystania z jego zasobów i zdolności wojskowych.

Na mocy traktatu z Lizbony z 2007 roku Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony ewoluowała we Wspólną Politykę Bezpieczeń-

¹¹⁹ 19 czerwca 1992 roku podczas konferencji na zamku Petersberg, położonym niedaleko Bonn w Niemczech, Rada Ministrów Unii Zachodnioeuropejskiej przyjęła „Deklarację Petersberską” stanowiącą zbiór zadań z zakresu polityki bezpieczeństwa. Unia Europejska uzyskała możliwość wykonywania zadań w ramach działań militarnych w zakresie ratownictwa i ewakuacji, pomocy humanitarnej, utrzymania pokoju oraz operacji zarządzania kryzysowego, http://portalwiedzy.onet.pl/124457,,,deklaracja_petersberska,haslo.html, (23.01.2013).

¹²⁰ M. Brylonek, *Ewolucja Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Bellona”, 4/2011, s. 64.

stwa i Obrony (ang. *Common Security and Defence Policy* – CSDP)¹²¹. Takie przemianowanie było konsekwencją tego, że do kreowania polityki zaproszono państwa spoza Unii Europejskiej, a nawet spoza Europy. Dobitnie świadczyło także o tym, że Unia Europejska zamierza skierować swoją aktywność poza kontynent europejski. Głównymi jej celami jest doprowadzenie do wspólnej europejskiej obrony oraz ochrona wspólnych wartości i interesów Unii, zapewnienie pokoju i wzmocnienie bezpieczeństwa, promowanie współpracy międzynarodowej oraz konsolidowanie demokracji, praworządności i przestrzegania praw człowieka¹²². Państwa członkowskie mogą uczestniczyć w misjach wojskowych i humanitarnych oraz związane są klauzulą solidarności w sprawach obronności europejskiej. Ponadto otrzymały możliwość bliższej współpracy m.in. dzięki Europejskiej Agencji Obrony czy uruchomieniu stałej współpracy strukturalnej. Aż do wejścia w życie traktatu lizbońskiego w ramach WPBiO można było realizować misje humanitarne i ratunkowe, zapobiegania konfliktom i utrzymywania pokoju, zbrojne służące zarządzaniu kryzysowemu. Do tej listy traktat lizboński dodaje trzy nowe zadania wspólne działania rozbrojeniowe, misje wojskowego doradztwa i wsparcia, operacje stabilizacji sytuacji po zakończeniu konfliktów¹²³.

Można stwierdzić, że UE jest w trakcie procesu tworzenia zdolności obronnych na miarę swoich aspiracji i zdolności militarno-wojskowych, pozostawiając zadania trudniejsze NATO. W celu zniwelowania nieporozumień co do kompetencji obu organizacji. UE przyjęła, że nie będzie posiadała autonomicznej od NATO zdolności planowania i dowodzenia. Może to się jednak zmienić z upływem czasu. Unia Europejska coraz częściej angażuje się w misje cywilne (w tym także policyjne) i operacje wojskowe reagowania kryzysowego, zarówno w jej bezpośrednim sąsiedztwie, jak i w dalej położonych regionach. Umowy „Berlin Plus” oraz porozumienie „O zasadach konsultacji, planowania i prowadzenia operacji między Unią a NATO” szczegółowo regulują kwe-

¹²¹ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, Dz. Urz. UE C z 17 grudnia 2007 r. Nr 306, str. 1.

¹²² Traktat lizboński wprowadził zmianę nazewnictwa, poświęcając tej polityce nową sekcję w traktatach założycielskich. W ten sposób traktat lizboński podkreśla szczególne znaczenie WPBiO, która wciąż stanowi nieodzowną część wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (WPZiB). Szerzej patrz art. 42, *Traktat o Unii Europejskiej. Wersja skonsolidowana*. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C115/13, 9.5.2008.

¹²³ Ibidem, art. 43 ust. 1.

stie dostępu Unii do zasobów i zdolności Sojuszu w prowadzeniu misji petersberskich w sytuacjach, gdy Sojusz jako całość nie jest czy nie chce być zaangażowany.

W literaturze przedmiotu możemy zaobserwować tendencję do wyodrębniania EPBiO, jako samodzielnego obszaru integracji europejskiej. Podobny nurt można zauważyć w Traktacie o Unii Europejskiej, w którym polityka ta została uregulowana w oddzielnej sekcji zatytułowanej Postanowienia dotyczące Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (Sekcja 2, Rozdziału II - Postanowienia szczególne dotyczące Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, Tytułu V - Postanowienia ogólne o działaniach zewnętrznych Unii i postanowienia szczególne dotyczące Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa)¹²⁴. Należy podkreślić, że *EPBiO* nie może być uznane za samodzielny porządek prawny. Co jednoznacznie potwierdza *Traktat o Unii Europejskiej* (art. 42), przyporządkowując *EPBiO* do zakresu przedmiotowego *WPZiB*. Zgodnie z treścią art. 42 ust. 1 *TUE*, *WPZiB* „[...] obejmuje stopniowe określanie wspólnej polityki obronnej Unii. Doprowadzi ona do stworzenia wspólnej obrony, jeżeli Rada Europejska, stanowiąc jednomyślnie, tak zdecyduje”¹²⁵. Wynika z tego, że polityka bezpieczeństwa i obrony jest, i pozostanie, nierozłączną częścią dotychczasowego *WPZiB*. Podkreślić przy tym należy fundamentalne znaczenie art. 42 *TUE*, jedyne przepisu traktatowego, który dotyczy wyłącznie i bezpośrednio wspólnej polityki obronnej i sygnalizuje możliwość ustanowienia wspólnej obrony¹²⁶.

Unia Europejska uczestniczy w operacjach wielonarodowych na podstawie decyzji Rady UE zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ, lub na żądanie Unii Europejskiej. Decyzja taka może być podjęta na wniosek jednego lub więcej państw członkowskich UE.

Kolejność podejmowanych działań:

- wykrycie sytuacji kryzysowej;
- rozważenie zasadności akcji UE i ew. sprecyzowanie koncepcji zarządzania kryzysowego (ang. *Crisis Management Concept - CMC*);
- zatwierdzenie CMC;

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ Ibidem.

- przygotowanie opcji koniecznych działań wojskowych, policyjnych i cywilnych (ang. *Military Strategie Options* - MSOs, *Police Strategie Options* - PSOs, *Civilian Strategie Options* - CSOs);
- decyzja rady o podjęciu działań;
- opracowanie koncepcji operacji;
- zatwierdzenie koncepcji operacji;
- generowanie sił;
- przygotowanie planu operacji;
- decyzja o wykonaniu operacji.

W celu prawnego funkcjonowania w operacjach reagowania kryzysowego UE stworzyła szereg dokumentów, które regulują najważniejsze dziedziny współpracy państw członkowskich w zakresie jednolitej polityki oraz prowadzenia operacji reagowania kryzysowego. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- Porozumienie w sprawie statusu sił (ang. *EU Status of Forces Agreement* - EU SOFA);
- Zasady użycia sił (ang. *Rules of Engagement* - ROE);
- Porozumienie ogólne (ang. *Memorandum of Understanding* - MoU);
- Porozumienie o statusie misji (ang. *EU Status of Mission Agreements* - SOMA)¹²⁷;

Siły i środki potrzebne do prowadzenia operacji wydzielane są przez państwa członkowskie UE. Siły takie są wcześniej zgłoszone do Komórki Planowania jako Siły Udostępnione UE. W skład tych sił mogą również wchodzić wydzielone siły partnerów stowarzyszonych UE. Przewiduje się również możliwość wykorzystywania w tych operacjach określonych zasobów NATO poprzez strukturę Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych (CJTF). W czasie prowadzenia operacji jej kierownictwo polityczne i strategiczne sprawuje Rada UE.

Unia Europejska zaznaczyła swoją obecność cywilną i wojskową w Afryce, Azji oraz w Europie. Operacje, oprócz tego, że odbywały się aż na trzech kontynentach, znacznie różniły się celami i charakterem – obejmowały działania od wsparcia reform gruzińskiego systemu prawnego, przez typowe operacje reagowania kryzysowego w Bośni i Hercegowinie oraz Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej, po szkolenie afgańskich i irackich sił policyjnych. Wśród działań reagowania kryzy-

¹²⁷ Zob. A. Sari, *Status of Forces ...*, op. cit., s. 91.

sowego podejmowanych pod auspicjami Unii były także operacje typowo wojskowe. Cztery z nich – *Concordia* w Republice Macedonii, *Artemis* i EUFOR RD Congo w Demokratycznej Republice Konga oraz EUFOR *Tchad/RCA* w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej – już zakończono. Misje *Althea* w Bośni i Hercegowinie rozpoczęto w 2004 roku, a *ATA-LANTA* w okolicach Rogu Afryki – w 2008 roku¹²⁸.

Reasumując, należy podkreślić, że operacje pokojowe stanowią ważny instrument strategii zarządzania konfliktem lub jego rozwiązania, dostępny międzynarodowej społeczności. Operacje te mogą zajmować różne miejsce w kontinuum wymuszania pomiędzy czysto dyplomatycznymi działaniami a operacjami związanymi ze zbiorowym bezpieczeństwem. W większości przypadków operacje pokojowe są raczej postrzegane jako najlepsze i co równie ważne stosunkowo skuteczne uzupełnienie innych strategii niż jako opcja całkowicie zastępująca je.

1.3. ROLA ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH W OPERACJACH REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Filozofia pokojowego rozwoju społeczeństw i narodów obecna była już w ideach starożytnych myślicieli, a później nie zapominały o niej liczne rzesze ich następców. Idea stworzenia mechanizmów reagowania kryzysowego wywodzi się z niezrealizowanego marzenia do zapewnienia ludzkości stanu bez wojny. Przez znaczną część historii nowoczesnego systemu państwa podstawowe mechanizmy radzenia sobie z kryzysami i konfliktami (przemocą zbrojną) były raczej ograniczone. Państwo narodowe, traktowane jako podstawowy uczestnik stosunków międzynarodowych, stanowi tradycyjny punkt odniesienia do badań nad bezpieczeństwem. Pojawienie się go na arenie dziejów w wyniku Traktatu Westfalskiego z 1648 r. zapoczątkowało kształtowanie się nowożytnego systemu międzynarodowego¹²⁹.

Współcześnie wraz ze wzrostem skali zagrożeń, przekraczających granice jednego państwa (terroryzm, międzynarodowa przestępczość zorganizowana, a także broń masowego rażenia) fundamentalną sprawą staje się współpraca wielu państw w dziedzinie bezpieczeństwa.

¹²⁸ Ibidem, s. 70-71.

¹²⁹ B. Russett, *Spółeczność pokoju: demokracja, współzależność i struktura międzynarodowa*, [w:] D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Scholar, Warszawa 1997, s. 374.

Regionalizacja bezpieczeństwa stała się ważnym elementem tendencji rozwojowych stosunków międzynarodowych na początku XXI stulecia. Zagadnienie to przejawia się w działalności zarówno państw, jak i organizacji międzynarodowych¹³⁰, na czele z ONZ. Należy podkreślić, że zdecydował o tym zarówno dynamiczny rozwój regionalnej współpracy, objęcie tymi procesami nowych obszarów geograficznych i dziedzin, jak też przekonanie znacznej części ekspertów i polityków, iż jest to właściwa droga do umacniania wielowymiarowego bezpieczeństwa.

Kwerenda literatury wskazuje że systemowe podejście do oceny formalnych aspektów procesów regionalizmu, obejmuje analizę celów, ich prawomocności, funkcji, kompetencji organów oraz relacji organizacji regionalnych do ONZ¹³¹. Funkcje porozumień regionalnych są najczęściej interpretowane w kategoriach treści postanowień rozdziału VIII Karty NZ, a więc dotyczą utrzymania międzynarodowego bezpieczeństwa (art. 52 §1), załatwiania sporów lokalnych na drodze pokojowej (art. 52 §2), współdziałania z Radą Bezpieczeństwa przy stosowaniu środków przymusu (art. 53). W wyniku wieloletniego rozwoju ukształtował się złożony system rozwiązywania konfliktów siłami międzynarodowymi. Mówiąc ogólnie, w systemie tym na szczeblach politycznym i strategicznym (lub polityczno-strategicznym i strategiczno-wojskowym) może występować organizacja o zasięgu globalnym (ONZ) lub regionalnym, działająca również zgodnie z zasadami Karty NZ. W tym znaczeniu regionalnymi organizacjami międzynarodowymi na kontynencie europejskim są na przykład Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), Unia Europejska (UE), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), czy też poza starym kontynentem Organizacja Państw Amerykańskich (OPA), Unia Afrykańska (UA), Liga Państw Arabskich (LPA).

Natomiast na poziomie operacyjnym i taktycznym, występują na ogół wielonarodowe połączone siły zadaniowe, prowadzące działania

¹³⁰ Organizację międzynarodową definiuje się zazwyczaj w znaczeniu przedmiotowym, nawiązując do jednego z tradycyjnych, socjologicznych ujęć organizacji społecznej jako grupy celowej, zrzeszenia zmierzającego do realizacji konkretnych zadań w sposób zorganizowany. Każda organizacja międzynarodowa jest zjawiskiem celowym. Państwa łączą się, by ze sobą współpracować w osiągnięciu określonych, wspólnie uzgodnionych celów. Opierają się na założeniu trwałej zgodności lub zbieżności interesów w sferze objętej kompetencją organizacji.

¹³¹ K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i Praktyka*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006.

pod kierownictwem operacyjnym tej organizacji (poprzez jej organy) albo sojuszu obronnego jej państw członkowskich (koalicji państw) lub jedno z takich państw (tzw. państwo kierujące). Ostatnie lata wskazują na ukształtowanie się tendencji do pewnego podziału ról i zadań w ramach tego systemu, patrz rysunek 1.4. ONZ prowadzi nadal cały wachlarz operacji o różnym charakterze i zadaniach od mediacji i obserwacji po wzmocnioną obecność wojskową. Część operacji prowadzonych przez ONZ trwa nieprzerwanie od kilkunastu a nawet kilkudziesięciu lat. Operacje wymagające zaangażowania znacznych sił, a zwłaszcza obejmujące elementy użycia siły (wzmocniona obecność wojskowa i interwencja zbrojna), prowadzone są z mandatu politycznego ONZ zwykle przez doraźną koalicję państw, kierowaną przez jedno z państw członkowskich (państwo kierujące) lub sojusz (np. NATO). Organizacje regionalne (np. OBWE), natomiast ograniczają się przede wszystkim do mediacji i obserwacji, nie rezygnując jednak z możliwości prowadzenia również operacji pokojowych na większą skalę.

Rys. 1.4 - System międzynarodowych operacji reagowania kryzysowego

Źródło: Opracowanie własne.

Od chwili przeprowadzenia pierwszej operacji pokojowej przez ONZ (operacja UNTSO w 1948 r.) dokonały się znaczące zmiany w ich charakterze, sposobie realizacji, ilości zaangażowanych sił i środków. Różne typy i rodzaje operacji reagowania kryzysowego wyodrębniają poszczególne organizacje międzynarodowe. Prace nad udoskonaleniem mechanizmów przygotowywania i prowadzenia międzynarodowych operacji reagowania kryzysowego prowadzone są obecnie we wszyst-

kich ważniejszych organizacjach regionalnych spełniających określoną rolę w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego. O złożoności tego problemu mogą świadczyć zamieszczone w tabeli 1.2, przykłady różnic w ujęciu typologicznym dotyczące operacji reagowania kryzysowego.

Tabela 1.2 - Typologia współczesnych operacji reagowania kryzysowego

ONZ	OBWE	NATO		UE
Operacje pokojowe		Operacje reagowania kryzysowego spoza art. 5		Misje petersbergskie
Zapobieganie konfliktom	Misje obserwacyjne (krótkoterminowe)	Zapobieganie konfliktom	Wsparcie operacji humanitarnych	Działania rozbrojeniowe
Utrzymanie pokoju	Misje w terenie (długoterminowe)	Utrzymywanie pokoju	Pomoc w usuwaniu skutków katastrof	Misje zapobiegania konfliktom i utrzymywania pokoju
Budowanie pokoju		Budowanie pokoju	Poszukiwanie i ratownictwo	Operacje stabilizacji sytuacji po zakończeniu konfliktów
Wymuszanie pokoju		Wymuszenie pokoju	Wsparcie operacji ewakuacji personelu nie wojskowego	Operacje przywrócenia pokoju
Tworzenie pokoju		Wprowadzanie pokoju	Operacje wycofania	Misje wojskowego doradztwa i wsparcia
		Operacje humanitarne	Pomoc wojskowa/ wsparcie władz cywilnych	Misje humanitarne i ratunkowe

Źródło: Opracowanie własne.

Wspólnota związków regionalnych jest najlepiej widoczna poza zewnętrznymi granicami organizacji. Przestrzenie morskie, rozciągające się od Oceanu Arktycznego po wybrzeża Afryki i od Pacyfiku przez Morze Czarne, Morze Śródziemne do Atlantyku, są tymi, gdzie państwa NATO i UE mają swe interesy gospodarcze i ekonomiczne. Świadomość tego powinna wpływać na rozumienie przez państwa członkowskie struktur regionalnych wyzwań i zagrożeń, z którymi się w tych rejonach spotykają. Wszak większe zagrożenia dla organizacji regionalnej mogą wynikać z niestabilności innych państw niż z hipotetycznej inwazji sił konwencjonalnych jakiegoś przeciwnika. Co więcej, prawdopodobieństwo konfliktów międzypaństwowych w różnych regionach świata

sprawia, że struktury te będzie miało do czynienia z ich skutkami w formie pośredniej, które mogą stanowić poważne zagrożenie.

Wzrost interakcji Sojuszu Północnoatlantyckiego z innymi podmiotami stwarza możliwość zwiększenia roli organizacji w tworzeniu bezpieczeństwa i stabilności na płaszczyznach nie będących przedmiotem jej „tradycyjnego” zaangażowania. Rola innych niż NATO podmiotów międzynarodowych będzie się sukcesywnie zwiększać. Oznacza to, że członkowie Sojuszu będą musieli polegać na skutecznym wdrażaniu, opartego na współdziałaniu, wszechstronnego podejścia do podejmowanych operacji.

Coraz częściej NATO będzie odpowiedzialne za planowanie i realizację operacji równoległe z innymi podmiotami międzynarodowymi. Strategiczne partnerstwo, przede wszystkim z Unią Europejską i Organizacją Narodów Zjednoczonych, pomogłoby zoptymalizować wykorzystanie zasobów oraz zdolności. Niestety legitymizację militarnych działań antykryzysowych w wysokim stopniu determinują doraźne interesy państw i chłodna kalkulacja opłacalności politycznej.

1.3.1. Organizacja Narodów Zjednoczonych

Dotychczas największe znaczenie w systemie zbiorowego bezpieczeństwa bez wątplenia odgrywała i odgrywa Organizacja Narodów Zjednoczonych. Zgodnie z Kartą, naczelnym zadaniem ONZ jest utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Karta określa zasady działania różnych elementów strukturalnych Narodów Zjednoczonych w zakresie wypełniania swoich obowiązków. Postanowienia zawarte w Karcie NZ, zwłaszcza w trzech z czterech jej rozdziałów, nadają Radzie Bezpieczeństwa uprawnienia do wydawania zgody na prowadzenie misji wojskowych, takich jak CRO¹³². W ujęciu ONZ nie występuje reagowanie kryzysowe, jednak uwzględniane są sytuacje nadzwyczajne, opisywane jako kryzysy humanitarne w krajach, regionach lub społeczeństwach gdzie całkowity lub częściowy upadek władzy jest skutkiem wewnętrznego lub zewnętrznego konfliktu i który wymaga interwencji międzynarodowej wykraczającej poza mandat i zdolności jakiegokolwiek poje-

¹³² *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, Department of Peacekeeping Operation, New York 2008, s. 16.*

dynczego kraju ONZ¹³³. Rozdział VI omawia sytuacje nadzwyczajne i traktuje o pokojowym rozwiązywaniu sporów, rozdział VII odnosi się do działań związanych z zagrożeniami pokoju, zerwaniem pokoju i aktami agresji. W rozdziale VIII uregulowano kwestie regionalnych porozumień i organizacji, mających na celu utrzymanie światowego pokoju i bezpieczeństwa¹³⁴. Należy zauważyć, że art. 42, 52, 53 i 54 rozdziału VII są odniesieniem do podjęcia działań przez siły powietrzne, siły morskie i wojska lądowe w przypadkach koniecznych do utrzymania lub przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa¹³⁵. Nie powstał i zapewne nie powstanie przewidziany w rozdziale VII Karty system kontyngentów oraz dowództw wojskowych ONZ, na podstawie którego państwa stawiałyby oddziały wojskowe do dyspozycji ONZ. Pragmatyczną reakcją na ten stan rzeczy było ukształtowanie się z czasem nie przewidzianego w Karcie NZ, lecz opartego na rezolucjach RB lub ZO specyficznego systemu operacji zbrojnych *ad hoc*.

Z jednej strony, w operacjach utrzymywania pokoju ONZ kieruje utworzonymi z pomocą państw wielonarodowymi siłami dla ustabilizowania sytuacji po konflikcie zbrojnym (użycie siły ograniczone z reguły do samoobrony oddziałów zaangażowanych w operację), z drugiej zaś upoważnia grupę państw (*ang. coalition of the willing*) lub (regionalną) organizację międzynarodową do zbrojnego wymuszenia pokoju, w których to operacjach RB sprawuje pewną kontrolę i określa czas oraz formy działania. Do roku 1989 operacje wymuszenia pokoju stanowiły wyjątek, z kolei liczba operacji utrzymywania pokoju uległa od tej daty podwojeniu (kilkanaście do roku 1989)¹³⁶.

Pojęcie „misji pokojowych”, chociaż często używane w praktyce stosunków międzynarodowych, nie zostało nigdy ściśle zdefiniowane w żadnym dokumencie międzynarodowym, również w polskiej literaturze nie ma jednoznacznej definicji pojęcia „operacja pokojowa”, a często w różnych publikacjach i wystąpieniach jest ono zamiennie stosowane z określeniem „misja pokojowa”¹³⁷. Terminem „misje pokojowe” lub „operacje pokojowe” określa się najczęściej przedsięwzięcia podejmowane przez

¹³³ Próbą wyjścia z tej sytuacji jest koncepcja tzw. interwencji humanitarnej, która nie dotyczy reakcji jednego państwa na użycie przeciwko niemu siły zbrojnej przez inne państwo. Zob. J. Symonides, *Zastosowanie koncepcji zasady...*, op. cit., s. 132.

¹³⁴ P. R. Depczyński, *Siły pokojowe ...*, op. cit., s. 29-33.

¹³⁵ M. Marszałek, T. J. Limanowski, *Operacje pokojowe...*, op. cit. s. 91.

¹³⁶ *Ibidem*, s. 64.

¹³⁷ F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe...*, op. cit., s. 44.

społeczność międzynarodową dla utrzymania pokoju (ang. *Peacekeeping*) lub przywrócenia pokoju (ang. *Peacemaking*), a drugi ze wskazanych terminów - również dla budowania pokoju (ang. *Peacebuilding*). Misje pokojowe są sposobem pomocy krajom dotkniętym konfliktem poprzez stwarzanie warunków do trwałego pokoju¹³⁸. Uczestnicy misji pokojowych ONZ - personel wojskowy i policyjny oraz cywilny z wielu krajów - nadzorują i obserwują przebieg procesów pokojowych, które pojawiają się po zakończeniu konfliktów oraz pomagają ich byłym uczestnikom we wprowadzaniu w życie uzgodnień pokojowych, które podpisali¹³⁹. Tego typu pomoc przybiera różne formy i obejmuje m.in. środki mające na celu obudowę zaufania, wprowadzanie ustaleń dotyczących podziału władzy, pomoc w przeprowadzaniu wyborów, umacnianie rządów prawa oraz ekonomiczny i społeczny rozwój.

Operacje pokojowe są jedną z trzech płaszczyzn realizacji przez ONZ działań w dziedzinie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Pozostałe dwie płaszczyzny to: rozbrojenie i system zbrojowego bezpieczeństwa.

Według uzgodnień terminologicznych ONZ, stosując kryterium sił - liczby uczestników, operacje pokojowe dzielą się na dwie podstawowe kategorie, a mianowicie:

- wojskowe misje obserwacyjne, charakteryzujące się relatywnie małą liczbą nieuzbrojonych obserwatorów wojskowych policyjnych oraz cywilnych, których głównym zadaniem jest nadzór i obserwacja przebiegu procesów pokojowych (tzn. monitorowanie zawieszenia broni, wycofania wojsk stron konfliktu, patrolowania granic oraz stref zdemilitaryzowanych). Misje te powołuje mocą swej rezolucji Rada Bezpieczeństwa ONZ. Nie jest to jednak regułą, gdyż na mocy rozdziału VIII Karty NZ każda regionalna organizacja może, mając upoważnienie Rady Bezpieczeństwa realizować taką misję pokojową.
- operacje międzynarodowych sił pokojowych, utworzonych z narodowych kontyngentów wojskowych angażowanych do realizacji podobnych zadań, jakie są przydzielane personelowi wojskowych misji obserwacyjnych, z tą jednak różnicą, że żoł-

¹³⁸ *New Partnership Agenda: Charting a New Horizon for UN Peacekeeping*, Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support, New York 2009.

¹³⁹ L. Borgomano-Loup, *Improving NATO-NGO Relations in Crisis Response Operations*, NATO Defense College, Rzym 2007, s. 41.

nierze sił pokojowych są uzbrojeni, a zadania wykonują w stre-
fach rozdzielenia stron konfliktu¹⁴⁰.

Pierwsze definicje „operacji pokojowych” zostały przedstawione
w czerwcu 1992 roku w raporcie sekretarza generalnego ONZ Boutrosa
Boutrosa-Ghaliego pt. „*Agenda dla Pokoju*”¹⁴¹. Operacje pokojowe zostały
określone jako „[...] wprowadzenie obecności ONZ na danym terenie, za
zgodą wszystkich zainteresowanych stron, związane z zaangażowaniem
personelu ONZ (wojskowego, policyjnego, cywilnego)”.

W dokumencie tym wyodrębnione zostały następujące rodzaje
operacji pokojowych:

- dyplomacja prewencyjna (ang. *Preventive Diplomacy*);
- tworzenie pokoju (ang. *Peacemaking*);
- utrzymanie pokoju (ang. *Peacekeeping*);
- budowanie pokoju (ang. *Peacebuilding*)¹⁴².

W raporcie określono również zasady użycia sił wojskowych (ang.
Use of Military Power) oraz sił wymuszających pokój (ang. *Peace Enforce-
ment Units*) w sytuacjach operacji tworzenia pokoju (ang. *Peacemaking*).

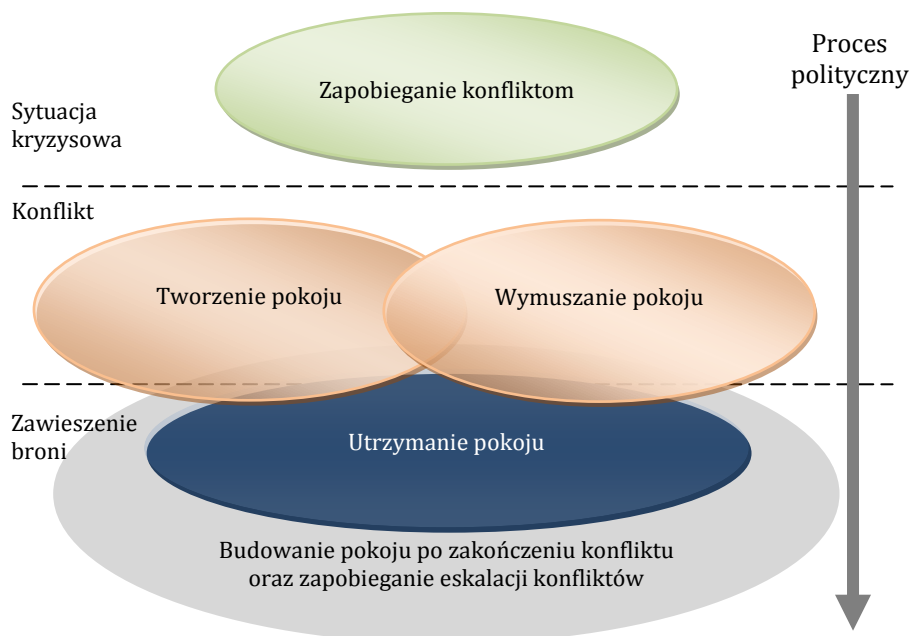
Należy w tym momencie wspomnieć, że raport dotyczący refor-
my operacji pokojowych (*Brahimi Report*), zatwierdzony przez Zgroma-
dzenie Ogólne w grudniu 2000r., podchodzi nieco inaczej do kwestii jed-
nej z istotnych zasad prowadzenia operacji pokojowych -
bezstronności¹⁴³. Stwierdzono w nim, że nie można bezstronności po-
strzegać tylko jako jednakowego (równego) traktowania stron konfliktu,
bez względu na to, czy w swoich działaniach stosują one zasady Karty NZ
czy też nie. Stwierdzenie to, wynika z bolesnych doświadczeń ONZ z misji
balkańskich, i idzie chyba nieco zbyt daleko. Nie zawsze bowiem bezsporne
wskazanie agresora jest możliwe.

¹⁴⁰ *50 Years UN Peacekeeping*, UN Department of Public Information, New York 1998, s. 3.

¹⁴¹ Zob. B. Boutros-Ghali, *An Agenda for Peace. Preventive diplomacy, peacemaking and
peace-keeping*, New York 1992; M. Leitenberg, *Wojny i konflikty w latach 1945-2000...*,
op. cit., s.191-192.

¹⁴² *UN Nordic Stand-by Forces*, Helsingfors 1993, s. 7-8.

¹⁴³ Tradycyjne operacje utrzymania pokoju bazowały na regułach popularnie określa-
nych w literaturze angielskojęzycznej jako „święta trójca”, tzn. zgodzie państwa gospodar-
za, bezstronności oraz minimalnym użyciu siły. Zob. F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynar-
odowe operacje...*, op. cit., s. 54.

Rys. 1.5 – Rodzaje operacji pokojowych ONZ

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *United Nations Peacekeeping Operations...*, op. cit. s. 19.

Należy podkreślić, że transformacja środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, wymusiła na ONZ przejście do nowej generacji operacji nazywanych „wielowymiarowymi”. Wielowymiarowe operacje pokojowe rozumiane są jako część szerokiej gamy środków i wysiłków mających na celu wsparcie państw, które dotknięte konfliktem znajdują się na drodze do uzyskania trwałej stabilizacji. Operacje te są prowadzone w sytuacjach wystąpienia groźnego konfliktu wewnętrznego i mają za zadanie wykorzystanie możliwości połączonych sił komponentu militarnego, policyjnego i cywilnego do osiągnięcia założonego stanu końcowego operacji¹⁴⁴. Jako przykład tej kategorii można wskazać kierowane przez Stany Zjednoczone misje w Zatoce Perskiej i Somalii czy też w Rwandzie, Haiti, Bośni i Hercegowinie, Albanii i Timorze Wschodnim¹⁴⁵.

¹⁴⁴ *United Nations Peacekeeping Operations...*, op. cit., s. 22.

¹⁴⁵ P. R. Depczyński, *Siły pokojowe ...*, op. cit., s. 99.

Zgodnie z aktualnym poglądem przygotowanym w Departamencie Operacji Pokojowych (ang. *UN Department of Peacekeeping Operations - DPKO*)¹⁴⁶ można wyróżnić następujące rodzaje operacji:

- zapobiegania konfliktom oraz prowadzenia mediacji (ang. *Conflict Prevention and Mediation*);
- utrzymywania pokoju (ang. *Peacekeeping*);
- budowania pokoju (ang. *Peacebuilding*);
- wymuszania pokoju (ang. *Peace Enforcement*);
- tworzenia pokoju (ang. *Peacemaking*).

Należy jednocześnie zasygnalizować, iż dodatkowo ONZ proponuje wprowadzenie kolejnego rodzaju operacji pokojowych - „budowanie pokoju po zakończeniu konfliktu oraz zapobieganie eskalacji konfliktów” (ang. *Postconflict Peacebuilding and Preventing Relaps to Conflict*). Z kolei w dalszej części omawianego dokumentu przedstawiony został problem wsparcia akcji humanitarnych (ang. *Humanitarian Assistance*) w ramach każdego rodzaju operacji pokojowej¹⁴⁷. Należy również podkreślić, iż łączenie operacji pokojowych ONZ z konkretnym rozdziałem Karty NZ może być złudne, zwłaszcza przy określaniu celu operacyjnego, szkoleniu, czy też formułowaniu mandatu misji. W celu właściwej realizacji wymogów, wynikających z natury każdej operacji i określenia zdolności koniecznych do jej zabezpieczenia, państwa zaangażowane militarnie w te operacje powinny zastać szczegółowo poinstruowane o obszarach zadaniowych, jakie nakłada na nie mandat. Państwa te muszą zostać zapoznane z koncepcją operacji i towarzyszącymi każdej operacji pokojowej zasadami użycia broni określonymi dla komponentu wojskowego (ROE) oraz dyrektywą użycia siły dla innych komponentów¹⁴⁸.

Zapobieganie konfliktom łączy w sobie działania mające na celu niedopuszczenie do przekształcenia się wewnętrzpaństwowych lub międzypaństwowych napięć w konflikt zbrojny wymaga podjęcia kroków na drodze dyplomatycznej. Zapobieganie konfliktom obejmuje takie działania jak wczesne ostrzeganie, gromadzenie informacji oraz dokładna analiza czynników, które doprowadziły do wybuchu konfliktu zbroj-

¹⁴⁶ Jest to struktura funkcjonalna Organizacji Narodów Zjednoczonych zajmująca się problematyką przygotowywania, planowania i rozliczaniu operacji pokojowych nosi nazwę *Department of Peacekeeping Operation (DPKO)*. Zob. *United Nations Peacekeeping Operations...*, op. cit., s. 8.

¹⁴⁷ Ibidem, s. 17-20.

¹⁴⁸ Ibidem.

nego¹⁴⁹. Idealnym rozwiązaniem byłoby zbudowanie systemu strukturalnego wczesnego ostrzegania, opartego na zbieraniu informacji oraz analizach symptomów narastania konfliktu i ostrzeżenie o pojawiających się zagrożeniach, w celu wsparcia skoordynowanych działań politycznych i dyplomatycznych oraz operacji wojskowych, mających za zadanie odtworzenie równowagi i stworzenie ram dla rozwiązań politycznych. Dyplomacja i mediacja stanowią kluczową rolę w strategiach misji tworzenia pokoju. Wszystkie podejmowane starania mają na celu zapobieżenie potencjalnym konfliktom we wczesnym ich stadium rozwoju. W dobie ciągle zmieniającej się sytuacji politycznej na świecie, Organizacja Narodów Zjednoczonych pozostaje bardzo aktywna na polu tworzenia pokoju. Zwiększa się współpraca ONZ z organizacjami regionalnymi w celu zakończenia, zapobiegania powstawania nowych czy eskalacji istniejących już konfliktów¹⁵⁰.

Tworzenie pokoju obejmuje działania podejmowane w celu rozwiązania konfliktów zbrojnych. Zazwyczaj polegają one na prowadzeniu działań dyplomatycznych dążących do wynegocjowania i zawarcia porozumienia przez strony konfliktu. Proces ewolucji operacji pokojowych wiąże się z podejmowaniem przez misje tworzenia pokoju coraz większej ilości działań o charakterze prewencyjnym¹⁵¹. Należy podkreślić, iż omawiane działania w szczególnie trudnych sytuacjach kryzysowych mogą implikować konieczność zastosowania środków wchodzących w zakres operacji wymuszania pokoju.

Wymuszenie pokoju zakłada użycie środków przymusu, w tym także siły zbrojnej. Podjęcie takich działań wymaga upoważnienia Rady Bezpieczeństwa. Wymuszenie pokoju jest stosowane w sytuacjach zagrażających lub naruszających pokój czy w obliczu aktu agresji. To RB decyduje o konieczności podjęcia działań przywracających międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo. Może ona upoważnić organizacje regionalne i inne podmioty do przeprowadzenia akcji wymuszenia pokoju zgodnej z Kartą NZ.

W omawianym dokumencie utrzymanie pokoju wiązało się z rozmieszczeniem sił pokojowych w rejonie konfliktu za zgodą wszystkich zainteresowanych stron. Samo utrzymywanie pokoju traktowane jest

¹⁴⁹ *Globalne bezpieczeństwo*, <http://www.unic.un.org.pl/misjepokojowe/globalnebezpieczenstwo.php#wp>, (03.12.2012).

¹⁵⁰ Marszałek M., Limanowski T. J., *Operacje pokojowe...*, op. cit., s. 96.

¹⁵¹ *Tworzenie Pokoju i zapobieganie konfliktom*, http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/peacemaking.php, (03.11.2012).

jako działania pozwalające zarówno na zapobieganie konfliktom, jak i tworzenie pokoju¹⁵². Do zadań realizowanych podczas misji utrzymania pokoju należy zaliczyć niedopuszczenie do wybuchu konfliktu zbrojnego oraz zapobieganie rozprzestrzenianiu się konfliktów poza granice danego państwa, stabilizacja sytuacji po wprowadzeniu zawieszenia broni oraz zapewnienie właściwych warunków dla osiągnięcia trwałego porozumienia przez strony, zapewnienie pomocy przy wprowadzaniu w życie porozumienia pokojowego, wspieranie państw i rejonów w przejściu do stabilnego systemu sprawowania władzy opartego na zasadach demokracji, praworządności i wspierającego rozwój ekonomiczny¹⁵³.

Budowanie pokoju polega na podejmowaniu działań w celu zmniejszenie ryzyka wystąpienia bądź ponownego popadnięcia w konflikt zbrojny państw i społeczności lokalnych na całym świecie. Budowanie pokoju to złożony i długotrwały proces tworzenia niezbędnych warunków dla osiągnięcia trwałego pokoju. Misje budowania pokoju zajmują się najistotniejszymi kwestiami dotyczącymi funkcjonowania społeczeństw oraz struktur państwowych. Wzmacniają zdolności państw do efektywnego sprawowania swoich funkcji w oparciu o prawo. Można więc stwierdzić, że misje budowania pokoju obejmują działania z zakresu: monitorowania zawieszenia broni, demobilizacji walczących stron, reintegracji osób ze społeczeństwem, wspierania powrotu uchodźców i osób wysiedlonych, wspierania procesu wprowadzania pokoju, wspierania procesu wyborczego, wspierania reform sektorów sprawiedliwości i bezpieczeństwa, zapewnienia i wzmacniania ochrony praw człowieka¹⁵⁴.

Należy również podkreślić, że granice między poszczególnymi rodzajami operacji pokojowych ulegają zatarciu. Rzadko kiedy operacje pokojowe realizują tylko jeden typ zadań.

ONZ, pomimo statusu powszechnej organizacji międzynarodowej, która skupia obecnie prawie wszystkie uznawane państwa świata, w sytuacjach kryzysowych często okazuje się nieskuteczna lub mało skuteczna, dosyć powolna, a czasem nawet w ogóle niezdolna do podjęcia działania¹⁵⁵. System ONZ nie jest doskonały, krytykując go trzeba jednak

¹⁵² *Utrzymanie pokoju - peacekeeping*, http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/peace-keeping.php, (03.11.2012).

¹⁵³ *Ibidem*.

¹⁵⁴ *Misje pokojowe ONZ*, http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe, (15.12.2012).

¹⁵⁵ A. Juszczak, *Wojskowy wymiar Unii Afrykańskiej*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2010.

postrzegać skalę trudności, przed jakimi organizacja ta stoi, a ponadto uświadomić sobie, że ONZ to wprawdzie twór formalnie autonomiczny, jednak złożony z państw (w tym pięciu członków RB dysponujących prawem weta) i zależny od ich woli¹⁵⁶. Ten negatywny aspekt funkcjonowania Organizacji Narodów Zjednoczonych spowodował, iż istotnym elementem organizowania operacji pokojowych stało się poszukiwanie podmiotów gotowych do ich przeprowadzania w imieniu ONZ lub za jej zgodą. Zjawiskiem charakterystycznym dla lat 90. ubiegłego wieku jest powierzanie przez ONZ (na podstawie mandatu politycznego) wykonywanie misji organizacjom regionalnym (np. OBWE, NATO) lub koalicjom państw członkowskich (tego typu sytuacja miała miejsce w przypadku działań prowadzonych przeciwko Irakowi na początku lat 90.).

1.3.2. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

Karta Narodów Zjednoczonych nadaje regionalnym organizacjom i układom duże znaczenie w systemie bezpieczeństwa zbiorowego pod warunkiem, że organizacje te oraz ich działalność są zgodne z celami i zasadami ONZ. Organizacją regionalną o wyraźnie sprecyzowanej roli w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego jest Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie - OBWE (ang. *Organization for Security and Co-operation in Europe* - OSCE)¹⁵⁷, funkcjonująca w oparciu o rozdział VIII Karty ONZ, jest największą organizacją bezpieczeństwa w Europie. OBWE jest szczególnie aktywna na polu dyplomacji prewencyjnej, zapobiegania konfliktom, zarządzania kryzysowego, praw człowieka i usuwania skutków konfliktu. Warto podkreślić, że OBWE jest instytucją ukierunkowaną na działania dyplomatyczne, toteż głównymi przejawami jej działalności w sprawach bezpieczeństwa jest procedura dyskusowania o nietypowej działalności militarnej, której następstwem może być pogwałcenie jednego z postanowień „Aktu Końcowego” i analiza wydarzeń zagrażających pokojowi, bezpieczeństwu i równowadze („mechanizm berliński”)¹⁵⁸ oraz pełnienie funkcji „politycznego strażnika” przestrzegania i realizacji zawartych porozumień.

¹⁵⁶ M. Leitenberg, *Wojny i konflikty w latach 1945-2000...*, op. cit., s. 174-175.

¹⁵⁷ Na konferencji przeglądowej w Budapeszcie w 1994, szefowie państw i rządów podjęli decyzję o utworzeniu OBWE. Zob. *The OSCE Concept of Comprehensive and Co-operative Security*, OSCE, Conflict Prevention Centre, Vienna 2009, s. 1.

¹⁵⁸ Mechanizm zakłada, że państwo członkowskie może się zwrócić z prośbą o wyjaśnienie dotyczące zaistniałej sytuacji kryzysowej, a tryb udzielenia odpowiedzi wynosi

OBWE, wywodzi swój rodowód z konferencji państw, której idea powstania zrodziła się w latach 60 XX wieku. Pierwsze spotkanie przygotowawcze odbyło się w 1972 roku, od następnego roku toczyły się konferencje dwu- i wielostronne. Zwołanie Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie – KBWE (ang. *Conference on Security and Cooperation in Europe* – CSCE) było nie tylko konsekwencją ówczesnej sytuacji politycznej, w jakiej znalazła się Europa, ale także próbą stworzenia ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa. W ramach kolejno organizowanych spotkań rozpatrywano wzajemne zobowiązania państw do nieużywania siły i regulowania w sposób pokojowy wszelkich kwestii spornych.

Akt końcowy KBWE¹⁵⁹, nazywany *Wielką kartą pokoju*, został przyjęty na spotkaniu w 1975 roku w Helsinkach i zatwierdzony przez szereg państw europejskich, azjatyckich oraz USA i Kanadę. Należy również podkreślić, że zawierał on 10 podstawowych zasad, na których opierano przyszłe stosunki pomiędzy uczestnikami konferencji.

Członkowie KBWE swoją wolę działania wyrażali w takich zasadach jak:

- a) kierowanie się suwerenną równością;
- b) powstrzymanie się od groźby użycia lub wykorzystania siły;
- c) przestrzeganie nienaruszalności granic państwowych;
- d) zachowywanie integralności terytorialnej kraju;
- e) pokojowe rozstrzyganie wszelkich sporów;
- f) nieingerowanie w sprawy wewnętrzne państwa;
- g) poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności, łącznie z wolnością myśli, sumienia, religii i przekonań;
- h) przestrzeganie równouprawnienia i prawa narodów do samostanowienia;
- i) podejmowanie współpracy między państwami;
- j) wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z pra-

48 godzin. W przypadku gdy kryzys nie zostanie zażegnany, państwo, które zainicjowało procedurę otrzymuje prawo zwołania posiedzenia kryzysowego Wysokiej Rady - o ile uzyska poparcie 12 innych państw członkowskich. Mechanizm zastosowano po raz pierwszy w roku 1991, kiedy rząd Austrii wystosował do rządu Jugosławii notę w sprawie wyjaśnienia nietypowej działalności wojskowej w Słowenii. Szerzej zob. SEC.GAL/132/11, *Compendium of OSCE Mechanisms and Procedures*, OSCE Secretariat's Conflict Prevention Centre, Vienna 2011, s. 24

¹⁵⁹ W świetle prawa traktatowego, akt ten nie był umową międzynarodową, ale stanowił polityczną oraz moralną deklarację współpracy krajów w podzielonej na dwa ideologiczne bloki Europie. Zob. *The OSCE Concept of Comprehensive...*, op. cit., s. 3.

wa międzynarodowego¹⁶⁰.

Ważnym wydarzeniem było spotkanie w Budapeszcie (6 grudnia 1994 r.). Przywódcy państw członkowskich uznali, że KBWE nie jest już tylko "konferencją". Nazwę zmieniono na Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. W dokumencie końcowym szczytu w Budapeszcie (ang. *Towards a Genuine Partnership in a New Era*), podjęto szereg decyzji mających na celu wzmocnienie organizacji. Istotnym elementem było przyjęcie negocjowanego od 1992 r. specyficznego i nowatorskiego dokumentu pod nazwą Kodeks Postępowania Państw w Polityczno-Militarnych Aspektach Bezpieczeństwa (ang. *Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security*). W dokumencie tym potwierdzono pełną aktualność zapisanych w Akcie końcowym KBWE z 1975 r., zasad postępowania państw w różnorodnych aspektach bezpieczeństwa międzynarodowego, a także podkreślono szczególną rolę zasady niepodzielności bezpieczeństwa w Europie¹⁶¹. Kodeks Postępowania nie jest jednak aktem prawa międzynarodowego, a ma jedynie charakter politycznie wiążący.

Na szczycie OBWE 3 grudnia 1996 r. w Lizbonie szefowie państw i rządów przyjęli dokument Deklaracja lizbońska w sprawie modelu wspólnego i kompleksowego bezpieczeństwa w Europie XXI wieku. Stwierdzano w nim, że „prawa człowieka nie są w pełni respektowane w państwach OBWE”. Z rosnącym niepokojem zauważano nasilenie się napięć na tle etnicznym, prowadzące do ograniczania praw mniejszości narodowych, a także inne zagrożenia dla bezpieczeństwa, takie jak terroryzm, niekontrolowane migracje czy zanieczyszczenia środowiska naturalnego¹⁶².

Trzy lata później odbyło się kolejne spotkanie na szczycie w Istambule (19 listopada 1999 r.). W Karcie Bezpieczeństwa Europejskiego (ang. *Charter for European Security*) przedstawiono szczegółową ocenę misji terenowych oraz koncepcję rozwoju i roli organizacji w utrzymaniu pokoju zgodnie z tą Kartą. W dokumencie tym znalazły się postanowienia dotyczące między innymi przyjęcia Platformy Bezpieczeństwa Kooperatywnego, zwiększenia działań OBWE w zakresie misji poko-

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Por. J. Pawłowski, A. Ciupiński (red), *Umiejędźniarodowiony konflikt wewnętrzny*, AON, Warszawa 2001, s. 43; *The OSCE Concept of Comprehensive...*, op. cit., s. 8.

¹⁶² *Lisbon Summit Declaration (3 December 1996)*, http://www.cvce.eu/content/publication/2003/2/21/968bae91-2288-432f-b3be-6916f927a73c/publishable_en.pdf, (03.12.2012).

jowych (w tym także zwiększenia zdolności do wysyłania misji o charakterze policyjno-porządkowym), czy też utworzenia eksperckich grup „szybkiego reagowania” (REACT) - czyli zespołów szybkiej fachowej pomocy i współdziałania¹⁶³.

Decyzje podjęte w Stambule nie przyczyniły się do zasadniczej reformy OBWE - przede wszystkim nie zmieniono systemu podejmowania decyzji, utrzymując ograniczenie zasady konsensusu jedynie w przypadku zaistnienia:

- procedury związanej z środkami budowy zaufania i bezpieczeństwa (mechanizm wiedeński - 1990 r.);
- reagowania w sytuacjach kryzysowych (mechanizm berliński - 1991 r.)¹⁶⁴;
- naruszeń dotyczących wymiaru ludzkiego (mechanizm moskiewski - 1991 r.)¹⁶⁵.

Współpraca w ramach OBWE opiera się na zasadach równości państw i konsensu przy podejmowaniu decyzji dotyczących dwóch kluczowych koncepcji:

- koncepcji kooperatywnego bezpieczeństwa (ang. *Co-operative Security*), stawiającej sobie za cel wzajemne współdziałanie we wspierających się strukturach bezpieczeństwa;
- koncepcji niepodzielnego i wszechstronnego bezpieczeństwa (ang. *Indivisible and Comprehensive Security*), obejmującego aspekty polityczno wojskowe, gospodarcze i prawa człowieka¹⁶⁶.

Pojawienie się po raz pierwszy konfliktu zbrojnego na obszarze funkcjonowania KBWE, skłoniło organizacje do rozpoczęcia prac na przygotowaniu mechanizmów skutecznego przeciwdziałania powstawaniu sporów i konfliktów międzynarodowych oraz zdolności do prowadzenia, zgodnie z rozdziałem VI Karty ONZ, operacji reagowania kryzysowego w celu ich neutralizacji. Zastrzeżono równocześnie, że w celu realizacji tego typu operacji, KBWE będzie występowała o pomoc do istniejących międzynarodowych organizacji bezpieczeństwa¹⁶⁷. Zasady

¹⁶³ Por. J. Pawłowski, A. Ciupiński (red), *Umiejdzynarodowiony...*, op. cit., s. 56-57; *The OSCE Concept of Comprehensive...*, op. cit., s. 10-11.

¹⁶⁴ Zob. *Annex 2 to the Summary of Conclusions of the Berlin Meeting of the Council* (1991).

¹⁶⁵ SEC.GAL/132/11, *Compendium of OSCE...*, op. cit., s. 10.

¹⁶⁶ Por. art. 1 pkt 1-4, DOC.FSC/1/95, *Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security*, CSCE, 3 December 1994, s. 1; *The OSCE Concept of Comprehensive ...*, op. cit., s. 6.

¹⁶⁷ K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe...*, op. cit., s. 163.

zaangażowania organizacji w zapobieganie i rozwiązywanie konfliktów występujących w jej obszarze działania określono w przyjętym w 1992 roku Dokumencie Helsińskim KBWE¹⁶⁸. Dostępne w tym celu instrumenty, opisane w rozdziale III tego Dokumentu, obejmują misje wyjaśniające i sprawozdawcze oraz operacje pokojowe KBWE (ang. *CSCE Peacekeeping*). Misje wyjaśniające i sprawozdawcze (informacyjne) oraz misje ekspertów, zwane inaczej misjami krótkoterminowymi, wysyłane są doraźnie w celu zbadania sytuacji w rejonie występującego lub potencjalnego konfliktu¹⁶⁹. Misje te przedstawiają Przewodniczącemu OBWE sprawozdania ze swojej działalności, zawierające ocenę sytuacji a także zalecenia dotyczące dalszych działań OBWE w danej sprawie. Misje te stanowią więc istotny instrument dyplomacji prewencyjnej OBWE¹⁷⁰.

Drugim instrumentem określonym przez Dokument Helsiński są operacje pokojowe (długoterminowe misje w terenie), które stanowią istotny element ogólnej zdolności operacyjnej OBWE, uzupełniający proces politycznego rozwiązywania sporów. Dokument Helsiński podkreśla, że operacje te będą zawsze prowadzone zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, w ramach postanowień jej VIII rozdziału. Zgodnie z postanowieniami Dokumentu Helsińskiego operacje pokojowe OBWE mogą być podejmowane w przypadkach konfliktów występujących zarówno między państwami uczestniczącymi OBWE jak i wewnątrz nich.

Operacje pokojowe OBWE mogą być podejmowane na wniosek państwa lub grupy państw uczestniczących w obradach. W celu dokładnego zbadania sytuacji oraz określenia możliwości prowadzenia takiej operacji przewodniczący OBWE wysyła w rejon konfliktu swojego osobistego przedstawiciela, który nawiązuje bezpośredni kontakt ze stronami konfliktu. W strukturach OBWE nie ma organu równoważnego, odpowiadającego Radzie Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Decyzję o rozpoczęciu i przeprowadzeniu operacji wsparcia pokoju może podjąć Wysoka Rada (ang. *Senior Council*) lub Stała Rada (ang. *Permanent Council* - PC). Stała Rada OBWE jest regularnym organem konsultacyjnym, podejmującym decyzje w sprawach bieżącej działalności organizacji. Decyzja dotycząca operacji wsparcia pokoju musi być podjęta jednomyślnie.

¹⁶⁸ *The OSCE Concept of Comprehensive ...*, op. cit., s. 6.

¹⁶⁹ R. Zięba, *Funkcjonowanie paneuropejskiego mechanizmu bezpieczeństwa KBWE/OBWE*, *Studia Europejskie*, 3/1998, s. 96.

¹⁷⁰ *The OSCE Concept of Comprehensive ...*, op. cit., s. 7.

Obejmuje ona również przyjęcie mandatu, który będzie kształtował podstawy tej operacji. Pomimo że część spośród państw członkowskich OBWE jest także członkami Sojuszu, OBWE może wystąpić z prośbą do NATO o udzielenie pomocy w przeprowadzeniu operacji pokojowej.

Obecnie OBWE dysponuje ekspertami w dziedzinie stosunków międzynarodowych, którzy są zaangażowani w umownie nazwane trzy sfery działalności:

- wczesnego ostrzegania;
- rozwiązywania kryzysów;
- zapobiegania konfliktom¹⁷¹.

OBWE oferuje państwom uczestniczącym możliwość prowadzenia otwartego dialogu na temat każdego problemu politycznego, dyskusje takie stanowią swego rodzaju system wczesnego ostrzegania. OBWE stwarza stałą platformę dialogu, który odbywa się na forum Stałej Rady spotykającej się raz w tygodniu (w każdy czwartek) w Wiedniu oraz na okresowych sesjach Wysokiej Rady i Rady Ministerialnej. Należy również podkreślić, że znaczącą rolę w procesie wczesnego ostrzegania odgrywają tak zwane debaty implementacyjne, polegające na ocenie wykonywania poleceń OBWE. Debaty te są prowadzone raz na dwa lata w ramach kompleksowych spotkań przeglądowych; corocznie zaś - w dziedzinie militarnej¹⁷².

Biorąc pod uwagę powyższe ograniczenia, zakres możliwych operacji pokojowych OBWE można porównać do zakresu działań podejmowanych przez ONZ zgodnie z postanowieniami rozdziału VI Karty Narodów Zjednoczonych.

Dokument precyzuje również szereg warunków, które muszą być spełnione przed podjęciem takiej operacji:

- zawarcie i utrzymanie skutecznego i trwałego porozumienia o przerwaniu walk;
- zgoda stron konfliktu na zawarcie z OBWE odpowiednich porozumień w tej sprawie;
- zapewnienie bezpiecznych warunków funkcjonowania personelu OBWE¹⁷³.

¹⁷¹ *Annual Report on OSCE Activities 2011*, OSCE, s. 16.

¹⁷² SEC.GAL/132/11, *Compendium of OSCE...*, op. cit., s. 16.

¹⁷³ Szerzej zob. A. Heraclides, *Security and Cooperation in Europe: the Human Dimension, 1972-1992*, Frank Cass, London 1993; G. Kardos, *Facing a New Reality: the Humanitarian Dimension of the CSCE*, [w:] A. Williams (red.) *Reorganizing Eastern Europe: European*

Podstawowym instrumentem działalności OBWE w wymiarze polityczno-wojskowym jest Forum Współpracy w Dziedzinie Bezpieczeństwa (*Forum for Security Co-operation - FSC*), które zajmuje się takimi kwestiami jak: środki budowy zaufania i bezpieczeństwa, kodeks zachowań w polityczno-wojskowych aspektach bezpieczeństwa i regionalne porozumienia w zakresie kontroli zbrojeń.

Głównymi celami FSC są:

- negocjowanie porozumień o kontroli zbrojeń, rozbrojeniu oraz środkach budowy zaufania i bezpieczeństwa;
- regularne konsultacje i współpraca w dziedzinach związanych z bezpieczeństwem;
- redukcja ryzyka powstawania konfliktów;
- monitorowanie implementacji porozumień¹⁷⁴.

Od chwili powstania, OBWE prowadziła działania na rzecz zmniejszenia napięcia międzynarodowego, redukcji zbrojeń i kontroli arsenałów wojskowych. Od początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku OBWE prowadziło szereg misji monitorujących i obserwacyjnych.

Przedstawiciele OBWE znajdują się w Czechenii, Albanii, Białorusi, a biura organizacji otwarto w większości krajów byłego Związku Radzieckiego, między innymi w Uzbekistanie, Kazachstanie, Turkmenistanie i Kirgizji¹⁷⁵.

Z tabeli 1.3 wynika, że główny wysiłek OBWE w zakresie zapobiegania konfliktom, rozwiązywania kryzysów i budowania pokoju po zakończeniu konfliktów, był dotychczas skierowany na realizację długoterminowych misji w terenie. Do najważniejszych zadań misji terenowych OBWE, określonych za każdym razem mandatem, należy zaliczyć m.in.: monitorowanie zagrożeń dla bezpieczeństwa (misje stanowią integralną część systemu wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom OBWE); monitorowanie sytuacji w zakresie poszanowania praw człowieka oraz budowa instytucji demokratycznych (np. rozwój sądownictwa oraz infrastruktury prawnej); wspieranie tworzenia instytucji publicznych (np. szkolenie urzędników publicznych, służb policyjnych, pracowników

Institutions and the Refashioning of Europe's Security Architecture, Dartmouth, Aldershot 1994, s.145-157; A. F. Glover, *The Human Dimension of the OSCE: from Standard-setting to Implementation*, „Helsinki Monitor”, vol. 6, no. 3 1995, s. 31-39; A. Bloed, *The Human Dimension of the OSCE: More Words than Deeds?*, „Helsinki Monitor”, vol. 6, no. 4/1995, s. 23-29.

¹⁷⁴ *Annual Report...*, op. cit., s. 40.

¹⁷⁵ *SEC.GAL/207/12, Survey of OSCE Field...*, op. cit.

wymiaru sprawiedliwości); działanie na rzecz powrotu uchodźców oraz promocję ich reintegracji ze społecznościami lokalnymi (szczególnie w krajach bałkańskich).

Tabela 1.3 - Misje obserwacyjne Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w roku 2012

Podstawa prawna	Nazwa i rodzaj misji	Miejsce	Data rozpoczęcia	Liczebność personelu
PC.DEC/588 18.12.2003	Obecność OBWE w Albanii (O)	Albania	1997	90
PC.DEC/1020 15.12.2011	Misja OBWE w Bośni i Hercegowinie (O)	Bośnia i Hercegowina	1995	500
PC.DEC/1021 15.12.2011	Misja OBWE w Czarnogórze (O)	Czarnogóra	2006	44
PC.DEC/1022 15.12.2011	Misja OBWE w Serbia (O)	Serbia	2006	162
PC.DEC/835 21.12.2007	Misja OBWE w Kosowo (O)	Kosowo	1999	670
PC.DEC/1023 15.12.2011	Rozszerzona misja OBWE w Skopje (O)	Dawna Jugosłowiańska Republika Macedonii	1992	169
PC.DEC/1016 15.12.2011	Misja OBWE w Mołdawii (O)	Mołdawia	1993	52
O - misja obserwacyjna				

Źródło: Opracowanie na podstawie, SEC.GAL/207/12, Survey of OSCE Field Operations, The Secretariat Conflict Prevention Centre, Vienna 2012.

Analiza obszarów działalności OBWE pokazuje, iż stosunkowo wąski zakres działań tej organizacji wiąże się z niewielkimi zdolnościami operacyjnymi, które trudno porównać z możliwościami ONZ czy też NATO, a jej wysiłek w głównej mierze skoncentrowany jest na realizacji misji obserwacyjnych¹⁷⁶. Stąd też, podstawowym zadaniem jest ustalenie faktów oraz oferowanie tak zwanych „dobrych usług”, szczególnie na terytorium byłych republik radzieckich, a nie organizowanie i prowadzenie operacji mających na celu utrzymanie lub wymuszenie pokoju. Potwierdza się tym samym niejako specjalizacja OBWE we wczesnym ostrzeganiu i zapobieganiu konfliktom. Funkcje te realizowane są między innymi za pośrednictwem specjalnych organów, takich jak: Centrum zapobiegania

¹⁷⁶ *Annual Report...*, op. cit., s. 38.

konfliktom (ang. *Conflict Prevention Centre* - CPC) oraz Wysokiego Komisarza do spraw mniejszości narodowych¹⁷⁷.

Należy również zauważyć, bardzo istotny zapis Dokumentu Helsińskiego przewidujący możliwość korzystania przez OBWE z doświadczeń ONZ oraz sił i środków NATO i UE.

1.3.3. Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego

Bez wątpienia najważniejszym paktem militarnym współczesnego świata jest NATO. Tym samym sposób postrzegania przez Sojusz zagadnień związanych z reagowaniem kryzysowym jest niezwykle istotne, gdyż pakt ten dysponuje obecnie największym potencjałem w zakresie narzędzi militarnych. Zmiany zachodzące w sytuacji międzynarodowej, powstawanie nowych ognisk konfliktów nie pozostały bez wpływu na sposób funkcjonowania Sojuszu, przyczyniając się do zmian w strategii, jak i organizacji NATO¹⁷⁸.

Podczas szczytu w Rzymie, który odbył się w listopadzie 1991 roku przyjęto „Koncepcję Strategiczną”, określającą w sposób jednoznaczny nowy profil Sojuszu¹⁷⁹. Wśród głównych obszarów aktywności NATO znalazła się problematyka zapobiegania konfliktom (ang. *Conflict Prevention*) oraz reagowania w sytuacjach kryzysowych (ang. *Crisis Management*). Oba te obszary zadaniowe zostały uznane za tak samo ważne, jak zadanie wspólnej obrony (ang. *Collective Defence*) obszaru traktatowego¹⁸⁰. Nowa strategia zawierała dyrektywy do poprawy bezpieczeństwa w całej Europie. Głównymi elementami nowej koncepcji strategicznej było zachowanie więzi transatlantyckich, utrzymanie skutecznych

¹⁷⁷ *Secretariat - Conflict Prevention Centre*, <http://www.osce.org/cpc/43256>, (2.02.2013).

¹⁷⁸ *NATO's evolving operations*, http://www.nato.int/docu/review/2006/Operation-Old-New/evolving_operations/EN/index.htm, (2.02.2013).

¹⁷⁹ Koncepcja stanowiła podstawę dla MC do opracowywania dokumentów regulujących działanie sił NATO w operacjach spoza art. 5. W 1997 r. zatwierdzono program Partnerstwa dla Pokoju, który otwierał możliwość współpracy w zadeklarowanych wcześniej obszarach zadaniowych NATO, państwowi spoza Sojuszu, równolegle została przyjęta koncepcja wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (CJTF), umożliwiająca praktyczną realizację operacji reagowania kryzysowego, przy zastrzeżeniu, że operacją tą powinny kierować uznane organizacje międzynarodowe (np. ONZ, OBWE), a każda organizacja, zwracając się do NATO, powinna opracować jednoznaczny mandat i wyznaczyć osobę odpowiedzialną w jej imieniu. Szerzej, *The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council*, 7-8 Nov 1991, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, (2.02.2013).

¹⁸⁰ B. Panek, *Operacje reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa 2007, s. 8.

zdolności wojskowych oraz rozwój Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony w ramach Sojuszu. Należy również podkreślić, że rozpoczęto prace nad nową strukturą dowodzenia NATO oraz przystosowania procedur do rozwiązywania sytuacji kryzysowych spoza art. 5 Traktatu¹⁸¹.

W styczniu 1993 roku Naczelne Dowództwo Sił Sojuszniczych w Europie wydało projekt doktryny, którą w wersji poprawionej w 1994 roku przyjęto w postaci dokumentu pod nazwą „Doktryna NATO dla operacji wsparcia pokoju” (ang. *Doctrine NATO for Peace Support Operations*). W dokumencie tym wyszczególniono i zdefiniowano operacje wsparcia pokoju oraz określono ich rodzaje. Należy dodać, iż kluczowe znaczenie w kontekście rozwoju zdolności operacyjnych miała decyzja Rady Północnoatlantyckiej, dotycząca zaangażowania sił NATO na Bałkanach. Punktem zwrotnym natomiast była interwencja Sojuszu w Bośni i Hercegowinie (latem 1995 roku). Początkowe zaangażowanie NATO w latach 1992-1995 polegało na wsparciu ONZ w egzekwowaniu sankcji ekonomicznych, embarga na broń i stref zakazów lotów. Działania te pozwoliły wprowadzić łagodzący konflikt, lecz nie doprowadziły do zakończenia wojny. Dopiero 12-dniowa operacja powietrzna Sojuszu utrowała drogę do zawarcia porozumienia z Dayton, oficjalnie kończącego wojnę bośniacką¹⁸².

Istotnym przełomem w zakresie podejścia do spraw bezpieczeństwa międzynarodowego był Szczyt Waszyngtoński (1999), podczas którego została wprowadzona w życie kolejna „Koncepcja Strategiczna NATO”¹⁸³, określająca rozszerzony profil działania Sojuszu, szczególnie w zakresie działań antykryzysowych, w tym doskonalenia metod reagowania na sytuacje kryzysowe¹⁸⁴. Nakreślono w niej również nowe formy współpracy i kierunki działań związane z zapobieganiem konfliktom, zarządzaniem kryzysowym oraz kontrolą zbrojeń. W dokumencie tym potwierdzono m.in., że NATO będzie utrzymywać zasoby i możliwości wojskowe przygotowane do wykorzystania zarówno w ramach „wspólnej

¹⁸¹ A. Juszcak, *Ewolucja strategii NATO*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2009, s. 14-15.

¹⁸² *NATO's evolving...*, op. cit.

¹⁸³ *The Alliance's Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D. C. on 23 and 24 April 1999*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts_27433.htm, (18.03.2013).

¹⁸⁴ *NATO Communiqués and Statements 1999. Washington Summit Communiqué*, NATO Office of Information and Press, 2000, s. 19.

obrony” oraz że zgodnie z art. 7 TW¹⁸⁵ jest uprawnione do podejmowania działań na rzecz zapobiegania konfliktom, włączając do tych działań, operacje prowadzone w odpowiedzi na zaistniałą sytuację kryzysową¹⁸⁶. Działania te mogą być podejmowane również w ramach operacji wsparcia pokoju prowadzonych poza art. 5 TW (ang. *Non-article 5*), jeżeli zaistniały poza obszarem traktatowym konflikt może swoim zasięgiem zagrozić bezpieczeństwu państw członkowskich. W trakcie Szczytu, przywódcy państw NATO podjęli również decyzję o utworzeniu tzw. Inicjatywy Zdolności Obronnych (ang. *Defence Capabilities Initiative*)¹⁸⁷. Był to program zmierzający do wyposażenia NATO w zdolności niezbędne do stawiania czoła współczesnym wyzwaniom i zagrożeniom bezpieczeństwa¹⁸⁸. Przyjęty kierunek transformacji sił sojuszników wskazywał na zamiar wychodzenia NATO poza obszar euroatlantycki, w celu obrony swoich interesów, gdyby zaistniała taka potrzeba, przy czym na obszarze euroatlantyckim pozostawałyby siły zdolne przeciwstawić się potencjalnym zagrożeniom.

Istotnym dokumentem jest koncepcja planowania operacji stosownie do oczekiwanych efektów (ang. *Effects-Based Approach to Operations - EBAO*) wpisująca się w tzw. kompleksowe podejście do rozwiązywania sytuacji kryzysowych (ang. *Comprehensive Approach - CA*)¹⁸⁹.

¹⁸⁵ Niniejszy Traktat nie narusza i nie będzie rozumiany jako w jakikolwiek sposób naruszający przewidziane w Kartce prawa i obowiązki Stron będących członkami Narodów Zjednoczonych, ani też nie narusza szczególnej odpowiedzialności Rady Bezpieczeństwa za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, art. 7 TW, Waszyngton 4 kwietnia 1949 rok, Dz.U.00.87.970 z 19 października 2000 r.

¹⁸⁶ Por. J. Pawłowski, A. Ciupiński (red), *Umiejętności międzynarodowe...*, op. cit., s. 62; J. M. Nowak, *Zmiany w NATO a polski interes narodowy*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003, s. 403.

¹⁸⁷ Inicjatywa była priorytetowym programem NATO zmierzający do zwiększenia zdolności obronnych członków NATO. Celem DCI było rozwijanie zdolności obronnych Sojuszu przez zwiększenie liczby i skuteczności wspólnych operacji członków NATO w całym spektrum zadań - zarówno w obecnym, jak też w przyszłym środowisku międzynarodowym, ze szczególnym ukierunkowaniem na poprawę interoperacyjności sił Sojuszu oraz współpracy między siłami Sojuszu i państw partnerskich. Szerzej, R. Kupiecki, *Siła i solidarność. Strategia NATO 1949-1989*, Warszawa 2009, s. 48-61.

¹⁸⁸ Szerzej, *NATO's Defence Capabilities Initiative, Chapter 2: The transformation of the Alliance*, www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0205.htm, (03.12.2012).

¹⁸⁹ Idea koncepcji planowania operacji stosownie do oczekiwanych efektów była po raz pierwszy przedstawiona podczas szczytu w Istambule w 2004 r. Podczas tego szczytu przywódcy państw i szefowie rządów ogłosili komunikat stwierdzający, że dzisiejsze złożone środowisko strategiczne żąda szerokiego podejścia do zagadnienia bezpieczeństwa i powinno uwzględniać elementy polityczne, ekonomiczne i wojskowe. Członkowie szczytu potwierdzili, że są zjednoczeni w zaangażowaniu się w to zagadnienie. Stwier-

Należy podkreślić, iż u podstaw kompleksowego podejścia leży zgoda państw NATO na ściślejszą współpracę społeczności międzynarodowej, w celu rozwiązywania istniejących oraz przyszłych sytuacji kryzysowych. Wymaga to regularnych koordynacji, konsultacji i współdziałania wszystkich podmiotów i organizacji zaangażowanych w dany konflikt. NATO, zgodnie z deklaracją państw członkowskich, uzgodnioną podczas Szczytu Sojuszu w Bukareszcie w kwietniu 2008 roku, opracowała zbiór praktycznych propozycji, mających na celu promowanie kompleksowego podejścia do zarządzania kryzysowego przez społeczność międzynarodową. Polityka i doktryna NATO w zakresie prowadzenia operacji reagowania kryzysowego spoza art. 5 (ang. *Non-article 5 Crisis Response Operations* - NA5CRO) podlega nieustannym zmianom i zmierza w kierunku doskonalenia posiadanych instrumentów zarządzania kryzysowego oraz wzmocnienia zdolności do współpracy z organizacjami międzynarodowymi, pozarządowymi i krajami partnerskimi.

Należy podkreślić istotną różnicę występującą między operacjami prowadzonymi w ramach art. 5 a NA5CRO, w których państwa członkowskie NATO biorą udział dobrowolnie, samodzielnie określając które z działań uważają za niezbędne dla przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa na obszarze Sojuszu¹⁹⁰. Należy również dodać, iż zakres zaangażowania poszczególnych państw członkowskich w NA5CRO może osiągać różne poziomy w zależności od określonych narodowych celów strategicznych oraz dostępnych środków. W przypadku NA5CRO obowiązuje zasada konsensusu, po osiągnięciu którego, każdy kraj członkowski zachowuje prawo do decyzji, czy zadeklaruje siły czy też nie¹⁹¹.

Z reguły angażuje się w nich wielonarodowe kontyngenty sił zbrojnych NATO, przy zachowaniu możliwości współdziałania z państwami spoza Sojuszu, organizacjami międzynarodowymi, rządowymi i pozarządowymi.

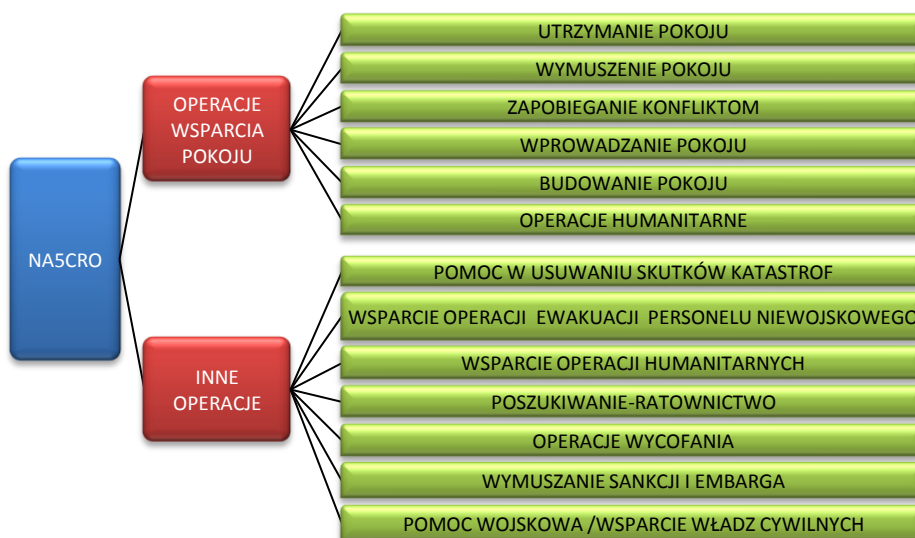
Pod pojęciem operacji reagowania kryzysowego spoza art. 5 należy rozumieć działania wielopłaszczyznowe, obejmujące polityczne oraz

dzenie to było sygnałem do rozpoczęcia prac nad EBAO przez ACT. Por. J. Rajchel, K. Załęski, *Polityczno-militarne uwarunkowania wdrażania nowej koncepcji strategicznej NATO*, „Kwartalnik Bellona”, 4/2011, s. 12; Wojtan A., Stajniak C., Skorupa J., Kolasa M., *Wyzwania dla Sił Zbrojnych RP w drugiej połowie XXI wieku*, „Kwartalnik Bellona”, 2008, Wydanie specjalne, s. 79; *Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive*, COPD INTERIM V1.0, 2010, s. 1-2.

¹⁹⁰ MC 327/2 - *NATO Military Policy for Non - Article 5 Crisis Response Operations*.

¹⁹¹ *AJP 3.4 Non-Article 5...*, op. cit., s. 2-1.

wojskowe i cywilne dziedziny działalności, inicjowane i prowadzone w zgodzie z zasadami prawa międzynarodowego (m. in. prawami człowieka, zapobiegania i rozwiązywania konfliktów, zarządzania kryzysowego) i ukierunkowane na osiągnięcie zakładanych celów Sojuszu. Obejmują one szeroki wachlarz przedsięwzięć, zarówno o charakterze politycznym, dyplomatycznym, gospodarczym, jak i wojskowym, realizowanych w myśl prawa międzynarodowego. W tym spektrum mieszczą się zarówno operacje wsparcia, które zasadniczo wiążą się z agencjami cywilnymi, jak i operacje pokojowe wspierające inne operacje militarne Sojuszu¹⁹². Należy dodać, iż w ramach operacji prowadzonych przez NATO, siły Sojuszu mogą dodatkowo realizować zadania w zakresie usuwania skutków klęsk żywiołowych, pomocy humanitarnej, poszukiwania i ratowania życia lub prowadzenia operacji ewakuacyjnej (rys. 1.6).

Rys. 1.6 – Typy operacji reagowania kryzysowego spoza artykułu 5

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie DD/3.4 Operacje Reagowania Kryzysowego spoza Artykułu 5.

Rozważając kwestie związane z NA5CRO należy podkreślić, iż ich rodzaj oraz zakres uzależniony jest od istoty konfliktu, uczestniczących w nim sił oraz woli politycznej stron przeciwnych, co do jego zakończenia i mogą być one równie skomplikowane i prowadzone w wysoką inten-

¹⁹² Ibidem, s. XIII.

sywnością działań jak operacje wynikające z art. 5 oraz wymagać pełnego użycia sił i możliwości Sojuszu¹⁹³.

Operacje reagowania kryzysowego są ograniczone w odniesieniu do celu, środków, obszaru i czasu, w zależności od określonego przez Radę pożądanego stanu końcowego. Należy również zauważyć, iż charakter każdej z NA5CRO będzie determinował wielkość użytych sił, strukturę i komponenty, zasadnicze zdolności oraz wymagania w zakresie podtrzymania operacji.

Operacje, które wymagają użycia sił zbrojnych obejmują działania wojskowe począwszy od egzekwowania sankcji i embarga po operacje wojskowe¹⁹⁴. Operacje te nazywane są zazwyczaj operacjami wsparcia pokoju (ang. *Peace Support Operation* – PSO) i są prowadzone w celu wsparcia uznawanych oficjalnie organizacji międzynarodowych takich jak ONZ lub OBWE przy zaangażowaniu sił wojskowych oraz instytucji dyplomatycznych i agencji humanitarnych. Jeśli charakter operacji na to pozwala, działania powinny być prowadzone bezstronnie. Wzajemna komunikacja i przejrzystość działań są sprawami kluczowymi dla zapewnienia bezstronnego stanowiska.

Wszystkie operacje reagowania kryzysowego prowadzone są z pewnymi ograniczeniami, które w określonych przypadkach stanowią jedynie dostosowanie do prawa konfliktów zbrojnych. Tam gdzie jest to możliwe, operacje wsparcia pokoju są prowadzone w sposób bezstronny, z zachowaniem równomiernego dystansu do stron konfliktu. Należy zaznaczyć, że operacje wsparcia pokoju planuje się tak, aby komponenty militarne stanowiły bezpieczne otoczenie, w którym organizacje/agencje cywilne mogą odbudować infrastrukturę konieczną do zaprowadzenia trwałego pokoju¹⁹⁵. W takich przypadkach, tam gdzie jest to uzgodnione pomiędzy zaangażowanymi stronami, działania sił wsparcia pokoju opierają się na ocenie stopnia dostosowania bądź niedostosowania stron konfliktu do zapisów porozumienia oraz działania zgodnie lub niezgodnie ze wstępnie ustalonymi założeniami. Zarówno mandat nadany przez odpowiednie władze międzynarodowe jak i decyzje Rady Północnoatlantyckiej powinny odróżniać operacje wsparcia pokoju od operacji wymuszenia lub wojny z określonym przeciwnikiem, bardziej wskutek zdefi-

¹⁹³ L. Borgomano-Loup, *Improving NATO-NGO Relations in Crisis Response Operations*, NATO Defense College, Rzym 2007, s. 24.

¹⁹⁴ *AJP 3.4 Non-Article 5...*, op. cit., s. 4-1.

¹⁹⁵ L. Borgomano-Loup, *Improving NATO-NGO...*, op. cit., s. 52.

niowania zaplanowanego stanu końcowego niż poprzez osiągnięcie zwycięstwa militarnego.

Operacje utrzymania pokoju (ang. *Peacekeeping*) są prowadzone głównie zgodnie z zasadami rozdziału VI Karty NZ, z zadaniem monitorowania i ułatwienia implementacji zawartych umów pokojowych. Siły wydzielone do przeprowadzenia tradycyjnej operacji utrzymania pokoju powinny przede wszystkim doprowadzić do ograniczenia przemocy zbrojnej w tym regionie. Podstawowym mechanizmem umożliwiającym wykonanie tego zadania i osiągnięcie wspomnianego celu jest rozmieszczenie sił reagowania kryzysowego pomiędzy stronami konfliktu. Dzięki temu możliwe jest odseparowanie formacji wojskowych zwaśnionych stron.

Brak porozumienia lub nie zastosowanie się stron do niego, ogranicza swobodę działania sił utrzymujących pokój i zagraża kontynuacji operacji. Można więc stwierdzić, że w takiej sytuacji, wymóg utrzymania bezstronności, ograniczenie użycia siły wyłącznie do samoobrony oraz promowanie drogi porozumienia stanowią zasadnicze założenie do prowadzenia operacji utrzymania pokoju¹⁹⁶.

Operacje wymuszenia pokoju (ang. *Peace Enforcement*) prowadzone są zwykle w oparciu o rozdział VII Karty NZ. Są one ze swej natury przymusowe i prowadzone kiedy strony konfliktu nie osiągnęły porozumienia lub jego osiągnięcie jest wątpliwe. Mają na celu utrzymanie i odtwarzanie pokoju oraz wzmocnienie ustalonego mandatu. Cel operacji wymuszenia pokoju polega na wzmocnieniu mandatu utrzymania lub odtworzenia pokoju oraz porządku, do poziomu umożliwiającego prowadzenie działań według osobnego mandatu utrzymania pokoju. Należy również podkreślić, że to właśnie w rozdziale VII Karty umieszczone są postanowienia pozwalające na stosowanie siły w zakresie, jaki Rada Bezpieczeństwa uzna za niezbędny¹⁹⁷.

Działania prowadzone w celu zapobiegania konfliktom (ang. *Conflict Prevention*) są zazwyczaj prowadzone zgodnie z rozdziałem VII Karty ONZ. Tym niemniej rozwinięcie sił militarnych w celu odstraszenia i zmuszenia stron powinno być wiarygodne i może wymagać zaprezentowania agresywnej postawy oraz wzmocnienia mandatu w oparciu o rozdział VII. Działania w zakresie zapobiegania konfliktom mogą obej-

¹⁹⁶ M. Marszałek, T. J. Limanowski, *Operacje pokojowe...*, op. cit., s. 59.

¹⁹⁷ *AJP 3.4 Non-Article 5...*, op. cit., s. 3-4.

mować zakres od przedsięwzięć dyplomatycznych poprzez wysiłki mające na celu zreformowanie sektora bezpieczeństwa i prób zapewniania demokratycznej kontroli nad nim, do prewencyjnego rozwinięcia sił w celu wsparcia działań dyplomatycznych, które są przeznaczone do prewencji oraz uniknięcia eskalacji konfliktu w wyniku nieporozumień.

Wprowadzanie pokoju dotyczy działań dyplomatycznych prowadzonych po rozpoczęciu konfliktu, które mają na celu wprowadzenie zawieszenia broni i szybkich negocjacji pokojowych. Mogą one zawierać stworzenie tzw. dobrych służb, mediacji, działań pojednawczych, takich akcji jak nacisk dyplomatyczny, izolacja, sankcje, inne operacje według wytycznych Rady Północnoatlantycznej. Wprowadzenie pokoju zasadniczo uzyskuje się środkami dyplomatycznymi, jednak może zaistnieć potrzeba zapewnienia bezpośredniej lub pośredniej pomocy wojskowej (np. wsparcie personelu i planowanie).

Budowanie pokoju dotyczy takich akcji jak wsparcie polityczne, ekonomiczne, socjalne i środki militarne skierowane na wzmocnienie politycznych rozwiązań konfliktu. Zawiera mechanizmy identyfikacji i wsparcia struktur, które wykazują zainteresowanie wzmocnieniem pokoju, tworzeniem poczucia zaufania i dobrobytu oraz wsparcia gospodarczej odbudowy. Budowanie pokoju ze względu na specyfikę działań wymaga zaangażowania środków humanitarnych i rozwojowych w długoterminowym procesie politycznym.

Operacje humanitarne w kontekście operacji wspierania pokoju, mają na celu ulżenie ludzkiemu cierpieniu tam gdzie nie mogą tego uczynić lub nie mają na to ochoty stosowne władze. Mogą one być prowadzone w szerszym kontekście operacji wspierania pokoju lub jako działanie niezależne, które poprzedzają lub towarzyszą działaniom humanitarnym wyspecjalizowanych organizacji cywilnych. Siły militarne są przeznaczone do wykonywania specyficznych zadań w celu wsparcia koordynujących agencji humanitarnych i zajęcia życzliwej postawy bez użycia siły z wyjątkiem działań związanych z bezpośrednią ochroną.

Analiza działań oraz inicjatyw podejmowanych przez Sojusz Północnoatlantyczny na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat wykazuje, że wystarczyła dekada, by NATO ewaluowało w wysoce operacyjną organizację regionalną realizującą obecnie bardzo zróżnicowane zadania¹⁹⁸. Należy podkreślić, że zgodnie z zasadami prowadzenia operacji przez

¹⁹⁸ *NATO's evolving...*, op. cit.

NATO, siły wojskowe mogą zostać wezwane w sytuacjach NA5CRO, które nie odpowiadają definicji PSO w zakresie wsparcia operacji humanitarnych, usuwania skutków katastrof, akcji poszukiwawczo - ratowniczych lub ewakuacji personelu niewojskowego.

Wsparcie operacji humanitarnych realizowane jest w celu ulżenia ludzkiemu cierpieniu, szczególnie w okolicznościach, gdy stosowne władze w danym rejonie nie są zdolne lub są niechętnie udzieleniu wsparcia miejscowej ludności. Operacje humanitarne mogą być konsekwencją wojny lub ucieczki przed prześladowaniami politycznymi, religijnymi lub rasowymi oraz w odpowiedzi na trzęsienie ziemi, powódź, głód lub katastrofy spowodowane przez człowieka. Należy również podkreślić, że są one w głównej mierze zadaniem cywilnym, zaangażowanie wojskowe będzie zasadniczo obejmować funkcje, które nie mogą zostać zapewnione w wymaganej ilości przez organizacje humanitarne. W ramach operacji prowadzonej przez NATO, siły Sojuszu mogą przyjąć zadania operacji humanitarnej, jednak odbędzie się to w drodze wyjątku i wyłącznie na prośbę. Zadania te mogą poprzedzać lub towarzyszyć działaniom humanitarnym prowadzonym przez specjalistyczne organizacje cywilne.

Warto podkreślić, że dwie zasadnicze podkategorie operacji humanitarnych to pomoc humanitarna w zakresie zapewnienia środków ochrony życia oraz pomoc dla przesiedleńców wewnątrz krajowych i przesiedleńców oraz uchodźców (ang. *Displaced Person and Refugee - DP/REF*) obejmująca wsparcie w organizacji obozów, podstawowe prace budowlane i wsparcie administracji, opiekę (żywność, zaopatrzenie, opieka medyczna i ochrona) oraz wsparcie dyslokacji (transport lub przemieszczenie do innych krajów, obozów i miejsc).

Pomoc w usuwaniu skutków katastrof jest blisko związana z operacjami humanitarnymi. Siły NATO, takie jak Stałe Zespoły Okrętów, mogą znaleźć się w rejonie, w rezultacie odrębnego ćwiczenia lub operacji i zostać przekierowane zgodnie z decyzją Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Wojskowego. Zadania obejmują natychmiastową pomoc, która może zostać wykorzystana do złagodzenia cierpień ofiar katastrofy w sytuacji gdy społeczność udzielająca pomocy jest przeciążona, siły wojskowe NATO mogą zostać poproszone o pomoc w dystrybucji zaopatrzenia. Operacje usuwania skutków katastrof są zazwyczaj prowadzone w kolejnych fazach, a część z nich może być prowadzona równolegle.

Są nimi:

- ratownicze usuwanie skutków katastrof;

- długotrwałe usuwanie skutków katastrof;
- odtwarzanie;
- odbudowa;
- długotrwała odbudowa;
- powrót do stanu pierwotnego.

Poszukiwanie i ratownictwo (ang. *Search and Rescue - SAR*) obejmujące użycie statków powietrznych i innych pojazdów, specjalistycznych zespołów ratowniczych oraz odpowiedniego wyposażenia do poszukiwania i ratowania personelu w środowisku morskim oraz na lądzie.

Należy zaznaczyć, że operacje ewakuacji personelu niewojskowego (ang. *Non-Combatant Evacuation Operations - NEO*) są inicjatywami dyplomatycznymi, z siłami Sojuszu występującymi w roli wsparcia. Ewakuacja personelu niewojskowego jest operacją wspieraną militarnie. Można więc stwierdzić, że podstawową cechą ewakuacji personelu niewojskowego, a jednocześnie czynnikiem różniącym ją od innych operacji militarnych są wzajemne relacje dyplomatyczno-wojskowe. Odpowiedzialność za przygotowanie planów ewakuacji swoich obywateli przebywających za granicą oraz zapewnienie bezpieczeństwa ewakuowanym spoczywa na misjach dyplomatycznych. Komponent wojskowy wydzielony do NEO powinien posiadać zdolności do zapewnienia bezpieczeństwa operacji, kontroli tłumu, przyjęcia i kierowania ewakuowanych oraz zapewnienia im tymczasowych schronień, wyżywienia, transportu oraz zabezpieczenia medycznego. Siły NATO prowadzące ewakuację personelu niewojskowego lub wspierające realizację planu ewakuacji pozostają pod dowództwem NATO.

Operacje wycofania można opisać jako zadanie, w którym siły pod dowództwem NATO zabezpieczają lub towarzyszą w wycofaniu misji ONZ lub misji wojskowej z rejonu kryzysu. Siły zaangażowane w operację wycofania powinny posiadać możliwości zbliżone do tych, jakie są wymagane w stosunku do sił wspierających NEO i powinny obejmować niezbędne środki do transportu wycofywanego personelu. Najprawdopodobniej, operacja wycofania będzie prowadzona w środowisku niepewnym lub wrogim. W zasadzie, warunki te są podobne do tych, jakie odnoszą się do wcześniejszych przypadków NEO. We wrogim środowisku może wystąpić utrata zgody co do obecności misji wojskowej lub ONZ bądź rząd państwa-gospodarza może nie posiadać skutecznej kontroli na kwestionowanym terenie. W takich okolicznościach planowanie

musi uwzględniać wystąpienie potencjalnego zapotrzebowania na siły NATO w operacji wycofania. W przeszłości NATO tworzyło siły wycofania na zasadach tymczasowych, w celu wzmocnienia bezpieczeństwa misji międzynarodowych.

Pomoc wojskowa/wsparcie władz cywilnych obejmuje te wszystkie działania wojskowe, które zapewniają, tam gdzie jest to prawnie dozwolone, czasowe wsparcie władz lub społeczności cywilnych i które zazwyczaj są podejmowane, gdy nadzwyczajne okoliczności lub sytuacja awaryjna przekraczają możliwości władz cywilnych.

W szerokim znaczeniu, wymuszenie sankcji i embarga ma na celu zmuszenie państwa do przestrzegania prawa międzynarodowego lub postępowania zgodnie z rezolucją lub mandatem. Sankcje zasadniczo dotyczą odmowy zaopatrzenia, kontaktów dyplomatycznych, ekonomicznych i innych przywilejów handlowych oraz swobody przemieszczania się tych którzy mieszkają w rejonie obowiązywania sankcji. Sankcje mogą być wymierzone przeciwko określonej stronie lub w kontekście PSO, w szerokim rejonie obejmującym wszystkie strony. Celem wojskowym jest ustanowienie selektywnej bariery, umożliwiającej wwóz lub wywóz jedynie dozwolonych towarów. Współcześnie dokonał się swoisty renesans blokady morskiej jako środka dla wymuszania pokoju¹⁹⁹. Blokada morska pomimo zachowania jej pierwotnego pojmowania stała się dodatkowo jednym z rodzajów operacji niemilitarnych stosowanym jako restrykcja np. dla wymuszania nałożonego embarga²⁰⁰. Jednym z zadań realizowanych podczas misji wymuszania pokoju jest między innymi egzekwowanie nałożonego na strony(ę) konfliktu embarga. W zależności od warunków geograficznych, wymuszenie sankcji zwykle angażuje kombinację sił lądowych, powietrznych i morskich. Przykładami współcześnie realizowanej blokady morskiej są działania sił morskich dla wyegzekwowania embarga nałożonego przez ONZ²⁰¹ na Irak przed

¹⁹⁹ Według Karty Narodów Zjednoczonych blokada morska jest prawnie uzasadniona: w przypadku konieczności podjęcia działań przez siły morskie i powietrzne dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (art. 42) oraz w razie konieczności realizowania przez państwa ich prawa do indywidualnej lub kolektywnej samoobrony (art. 51). Zob. L. A. Iwanaszczenko, *Blokada morska a współczesne prawo międzynarodowe*, Warszawa 1990, s. 92.

²⁰⁰ Embargo (od hiszpańskiego - zakaz) oznacza zakaz lub ograniczenie wwozu (wywozu) do (z) danego państwa towarów, pieniędzy, broni oraz przekazu informacji naukowej i innej handlowo-towarowej działalności.

²⁰¹ Mowa tu o rezolucjach numer 665, 670 i 678 Rady Bezpieczeństwa ONZ ze stycznia, września i listopada 1990 roku.

pierwszą wojną w Zatoce Perskiej oraz działania prowadzone dla wyegzekwowania sankcji przeciwko państwom byłej Jugosławii²⁰².

1.3.4. Unia Europejska

Kolejną organizacją funkcjonującą w sferze bezpieczeństwa jest Unia Europejska, która ma swoje korzenie w idei Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE)²⁰³. Na początku lat 90-tych państwa zachodnioeuropejskie zaczęły formułować potrzebę powstania europejskiej polityki bezpieczeństwa, która pozwoliłaby im na przejęcie większej odpowiedzialności za bezpieczeństwo kontynentu. Instrumentem, który posłużył do realizacji tej idei stała się UZE, reprezentująca tradycje współpracy euro-atlantyckiej, a pełniąca dotychczas funkcję forum dyskusyjnego nad zagadnieniami wojskowymi²⁰⁴. UZE otrzymała kluczową rolę w tworzonej wspólnie polityce obronnej UE. W oddzielnej deklaracji stwierdzono, że UZE jest integralną częścią, a docelowo komponentem obronnym UE i europejskim filarem NATO²⁰⁵.

Podkreślenia wymaga fakt, iż począwszy już od roku 1999, Unia podjęła wiele inicjatyw dotyczących rozwoju wspólnej polityki w zakresie bezpieczeństwa i obrony. Natomiast wydarzenia mające miejsce w ciągu ostatnich kilkunastu lat nadały im nowy wymiar. Obecnie UE, jak się ocenia, posiada odpowiednie (wymagane) zdolności operacyjne i jest ważnym podmiotem w wypadku reagowania kryzysowego. To na tej podstawie, w 2003 roku Unia Europejska, w ramach cywilnego zarządzania kryzysowego, rozpoczęła swoją pierwszą misję policyjną w Bośni i Hercegowinie. Od 2004 roku natomiast spektrum prowadzonych przez Unię misji znacznie się rozszerzyło. To od tego czasu doszło do „przejęcia” od działań o charakterze policyjnym i wojskowym do ukierunko-

²⁰² Operacje blokadowe prowadzone były m.in. w ramach operacji *Iraqi Freedom* oraz *Enduring Freedom* na wodach Zatoki Perskiej.

²⁰³ Pierwszy krok na drodze do stworzenia w Europie Zachodniej autonomicznych struktur obronnych stanowił zawarty w dniu 4 marca 1947 r. w Dunkierce sojusz wojskowy Francji i Wielkiej Brytanii. Po przystąpieniu do niego Holandii, Belgii i Luksemburga, 17 marca 1948 r. został podpisany „Traktat brukselski o współpracy gospodarczej, społecznej i kulturalnej oraz o zbiorowej samoobronie”. Zob. J. Barcik, *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony. Aspekty prawne i polityczne*, Ofic. Wyd. Branta, Bydgoszcz-Katowice 2008, s. 49-50.

²⁰⁴ Por. R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Warszawa 2005, s. 16; S. Parzymies, *Polityka bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, [w:] D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Scholar, Warszawa 1997, s. 507.

²⁰⁵ J. Barcik, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 61.

wanych pod kątem doradczym misji, które można ogólnie podzielić na cztery kategorie²⁰⁶: budowania zdolności (ang. *capacity building mission*), będących głównie misjami policyjnymi, których celem jest ochrona i przywrócenie porządku publicznego i wsparcie reform w sektorze zarządzania bezpieczeństwem²⁰⁷; wojskowe (ang. *military mission*)²⁰⁸; rządów prawa (ang. *rule of law mission*) koncentrujące się na udzielaniu pomocy w zakresie reform wymiaru sprawiedliwości i budowy instytucji demokratycznych²⁰⁹; misje monitoringu (ang. *assistance mission*), kontrolujące przestrzeganie zawartych porozumień pokojowych lub wspierające władze państwowe w zakresie kontroli ruchu granicznego²¹⁰. Warto podkreślić, iż w systematyce UE funkcjonuje rozróżnienie w nazwie: misja odnosi się do działań cywilnych (niewojskowych), natomiast operacja - do działań militarnych.

Analiza i ocena rozwoju zdolności operacyjnych Unii Europejskiej wskazują, że istotne znaczenie dla dalszej działalności UZE i UE miały ustalenia przyjęte w Traktacie z Maastricht (Traktat o Unii Europejskiej - 7 luty 1992 r.), na mocy których określono, że Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa zawierać będzie wszystkie kwestie związane z bezpieczeństwem UE, łącznie z docelowym określeniem wspólnej polityki obronnej, która mogłaby z czasem prowadzić do wspólnej obrony²¹¹. Począwszy od 1 listopada 1993 roku europejska współpraca polityczna objęła swoim zasięgiem także kwestie polityki obronnej UE²¹². Zdecydowano wów-

²⁰⁶ Podział dokonany na podstawie: *EU 2005 Operations and Missions*, EuroFuture Magazin, Brussels, Winter 2005, s. 26, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Mission1DefenceandSecurity.pdf>, (12.11.2012).

²⁰⁷ Do misji budowania zdolności zaliczamy np. EUPOL *Proxima* (ang. *EU Police Mission Proxima*) oraz EUPAT (ang. *EU Police Advisory Team*) prowadzone w byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii czy też EUSEC DR CONGO (ang. *EU Advisory and Assistance Mission for Security Reform in the Democratic Republic of Congo*) misja doradztwa i wsparcia reform sektora bezpieczeństwa w Demokratycznej Republice Konga. Zob. B. Panek, *Operacje reagowania kryzysowego Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Bellona”, 4/2009, s. 84- 85.

²⁰⁸ Są to operacje *Concordia*, *Althea* oraz *Artemis*. Zob. Ibidem, s. 87-88.

²⁰⁹ Do misji rządów prawa prowadzonych przez UE zaliczamy: operację *Themis* - Gruzja, EUROJUST LEX - Irak oraz EUPT KOSOVO - Kosowo. Zob. J. Barcik, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 332-336.

²¹⁰ Misje monitoringu to: EUBAM Rafah – strefa Gazy, EUBAM Mołdawia i Ukraina, AMM (ang. *Aceh Monitoring Mission*) w Indonezji. Zob. Ibidem, s. 336-340.

²¹¹ Zob. art. 17 ust. 1., *Consolidated Version of the Treaty on European Union* (97/C 340/02).

²¹² S. Parzymies, *Unia Europejska a bezpieczeństwo europejskie i globalne*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003, s. 364.

czas, że w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unia Europejska przejmie odpowiedzialność za wszystkie kwestie dotyczące bezpieczeństwa²¹³.

Ze względu jednak na fakt, że w tym okresie Unia nie posiadała własnych sił i struktur wojskowych, bazowała na potencjale UZE, która w jej imieniu, po podjęciu decyzji w Brukseli, miała przeprowadzać, za twierdzone przez nią, operacje wojskowe (w ramach tzw. misji petersberskich)²¹⁴. Realizując program budowania zdolności operacyjnych UZE państwa członkowskie oddały do jej dyspozycji jednostki wojskowe (narodowe i wielonarodowe) mające służyć doraźnie do celów wspólnej obrony, a także - zgodnie z *Deklaracją Petersberską* - do prowadzenia misji humanitarnych i ratowniczych, operacji utrzymywania pokoju (ang. *Peacekeeping*), rozwiązywania sytuacji kryzysowych, w tym przywracania i wymuszania pokoju (ang. *Peacemaking* i *Peace Enforcement*)²¹⁵. Decyzję o podjęciu powyższych operacji miała podejmować Rada UZE „w zgodzie z postanowieniami Karty NZ”²¹⁶. Oznaczało to, że UZE nie będzie samodzielnie, bez autoryzacji RB ONZ, przeprowadzać misji petersberskich pod warunkiem, że będą to działania niewymagające użycia siły. Ewentualna operacja mogła zostać przeprowadzona poza obszarem państw członkowskich UZE, z czego wynikało, że terytorialny zakres oddziaływania Traktatu Brukselskiego uległ znacznemu rozszerzeniu. Należy również podkreślić, że udział w poszczególnych operacjach pozostawiono do suwerennej decyzji państw członkowskich, w zgodzie z ich narodowymi uregulowaniami prawnymi²¹⁷. Członkowie organizacji zadeklarowali, że są przygotowani do udostępnienia jednostek wojskowych z całego spektrum ich konwencjonalnych sił zbrojnych dla potrzeb operacji wojskowych prowadzonych

²¹³ R. Zięba, *Europejskiej Polityka Bezpieczeństwa i Obrony*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2005, s. 19.

²¹⁴ Nazwa „misje petersburskie” wywodzi się z deklaracji Rady Ministerialnej UZE przyjętej 19 czerwca 1992 r. na zamku Petersberskim w pobliżu Bonn w Niemczech. Zob. *Petersberg Declaration*, WEU Council of Ministers, Bonn 1992, s. 6-8.

²¹⁵ R. Zięba, *Europejskiej Polityka...*, s. 20.

²¹⁶ Postanowienia *Deklaracji Petersberskiej* kwalifikowały UZE jako organizację regionalną w rozumieniu art. 52 Karty NZ. Problemem jednak pozostawał fakt, że Traktat Brukselski nie zawierał informacji co do zamiaru takiego usytuowania UZE. Zob. R. A. Wessel, *The legality of the new functions of the Western European Union. The attribution of powers reconsidered on the occasion of the 50th anniversary of the Brussels Treaty*, *Studia Diplomatica*, vol. LI: 1998, No. 1-2, s. 25-27; A. Przyborowska-Klimczak: *Prawo Międzynarodowe Publiczne. Wybór dokumentów*, Lubelskie Wydawnictwa Prawnicze, Lublin 2001, s. 5-32.

²¹⁷ R. Zięba, *Europejska Polityka...*, s. 56.

przez UZE (ang. *Forces Answerable to WEU* — FAWEU)²¹⁸. W listopadzie 1993 r., UZE przyjęła raport o strukturze podległych jej sił, w którym rozróżniono dwie kategorie:

- narodowe - jednostki oraz sztaby oddane przez państwa członkowskie do dyspozycji UZE, które mogły być wykorzystywane do zadań realizowanych pod jej egidą w ramach kontyngentów narodowych;
- wielonarodowe - jednostki oraz sztaby międzynarodowe przeznaczone przez państwa członkowskie UZE do wspólnego wypełniania podobnych misji jak siły narodowe²¹⁹.

Na poszczególnych etapach ewolucji formowano różne, wielonarodowe siły podległe UZE obejmujące m.in.:

- EUROKORPUS - Korpus Europejski - jednostki francuskie, niemieckie, belgijskie, hiszpańskie i luksemburskie;
- Dywizję Wielonarodową (Centrum) - jednostki belgijskie, holenderskie, niemieckie i brytyjskie;
- Brytyjsko-Holenderskie Siły Amfibijne;
- EUROMARFOR, wielonarodowe siły francuskie, włoskie, portugalskie i hiszpańskie przeznaczone do działań na akwenie Morza Śródziemnego;
- 1. Korpus Niemiecko-Holenderski;
- SIAF - Hiszpańsko-Włoskie Siły Amfibijne;
- Europejska grupa lotnicza składająca się z lotniczych sił desantowych z Belgii, Francji, Hiszpanii, Niderlandów, Niemiec, Włoch i Zjednoczonego Królestwa;
- MLF - Wielonarodowe Siły Lądowe, wspólne siły włoskie, węgierskie i słoweńskie przeznaczone do realizacji zadań wspólnej obrony i misji petersberskich²²⁰.

UZE, pomimo zarządzania odpowiednim potencjałem sił, nie prowadziła na dużą skalę operacji reagowania kryzysowego w obszarze misji petersberskich. Jedynie w latach 1992-1995 wykorzystano siły morskie do przeprowadzenia na Adriatyku kilku operacji nadzorowania przestrzegania embarga nałożonego na dostawy broni do byłej Jugosławii oraz sankcji ekonomicznych przeciwko FR Jugosławii (Serbii i Czar-

²¹⁸ Deklaracja przewidywała, że państwa wyznaczą konkretne jednostki wojskowe, które mogłyby zostać użyte w ramach UZE.

²¹⁹ J. Barcik, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 79.

²²⁰ R. Zięba, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 21.

nogórze). Operacje *Sharp Vigilance*, *Sharp Fence* realizowane wspólnie z NATO²²¹ nie były udane i w rzeczywistości kompromitowały ideę *interlocking institutions*, głoszoną przez Sojusz²²². Bez zaangażowania Francji, Wielkiej Brytanii oraz Niemiec, z powodu braku zdolności operacyjnych nie było możliwe podjęcie przez UZE większej samodzielnej operacji wojskowej. Przeszkodą trudną do pokonania był niedostatek niektórych zasobów i zdolności militarnych FAWEU oraz niechęć USA do wspomagania europejskich sojuszników chcących prowadzić autonomiczne operacje pokojowe. UZE zdołała jedynie przeprowadzić kilka operacji policyjnych: na Dunaju (1993-1996), w Mostarze (1993-1996), w Albanii (1997-2001) i operację rozminowywania Chorwacji (1999-2001)²²³.

W świetle Deklaracji z Noordwijk, UZE miała rozwijać następujące obszary zdolności operacyjnych: instytucjonalne aspekty obrony, zdolność bojową i interoperacyjność sił zbrojnych, planowania, mobilność strategiczną, obronę antyrakietową Europy, wywiad wojskowy włącznie z kosmicznym.

Należy podkreślić, że pozorny rozdźwięk pomiędzy UZE a NATO, był jednak ich atutem i zarazem największą siłą, po prostu te dwie organizacje bezpieczeństwa europejskiego wzajemnie się uzupełniały. Dobitym tego świadectwem jest zgłoszona podczas nieoficjalnego spotkania Komitetu Planowania Obronnego w Travemünde w 1993 r. koncepcja Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych (CJTF)²²⁴. Potrzebne było materialne wsparcie ze strony NATO. Sojusz zadeklarował je na szczycie Rady Północnoatlantyckiej w Brukseli (10-11stycznia 1994), podczas którego został

²²¹ 16.07.1992 roku okręty Sojuszu rozpoczęły operację *Maritime Monitor*. Równoległe z nią prowadzona była przez wydzielone siły UZE operacja *Sharp Vigilance*. Rozszerzenie sankcji (rezolucja ONZ nr 787) spowodowało rozpoczęcie w listopadzie 1992 roku odpowiednio operacji *Maritime Guard* i *Sharp Fence*. Nałożenie całkowitego embarga (rezolucja ONZ nr 820) spowodowało w konsekwencji rozpoczęcie w kwietniu 1993 roku wspomnianej operacji *Sharp Guard*, w której działały pod jednym dowództwem jednostki NATO i UZE. Zob. K. Kubiak, *Działania sił morskich po drugiej wojnie światowej*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007, s. 732-735; K. Ligęza, D. Kozłowski, *Budowanie zasobów i zdolności w ramach Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony*, „Zeszyty Naukowe AMW” 2009, nr 1 (176) 2009, s. 59; Ch. Ingrao, *Western intervention in Bosnia: Operation Deliberate Force*, [w:] B. A. Elleman, S. C. M. Paine (red.) *Naval coalition warfare: from the Napoleonic War to Operation Iraqi Freedom*, Taylor&Francis Routledge, Oxon 2008, s. 172.

²²² Ibidem, s. 173.

²²³ Zob. J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.), *Umędzynarodowiony konflikt wewnętrzny*, AON, Warszawa 2001, s. 85.

²²⁴ Por. R. Zięba, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 29; S. Parzymies, *Polityka bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 510.

przyjęty program Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony (ang. *European Security and Defence Identity* - ESDI). Szefowie państw i rządów NATO poparli wówczas koncepcję tworzenia CJTF. Jednostki CJTF mogłyby działać pod kierunkiem Sojuszu, lub za zgodą Rady Północnoatlantyckiej - pod auspicjami UZE²²⁵. Oznaczało to, że państwa członkowskie NATO, w tym Stany Zjednoczone każdorazowo musiałyby wyrazić zgodę na użycie sił CJTF w ramach operacji prowadzonej przez UZE. W kręgach unijnych wiązano z nim duże nadzieje, uważając, że rozwiąże on szereg problemów nurtujących UE i pozwoli, z jednej strony utrzymać więzi transatlantyckie i wzmocnić solidarność sojuszników. Z drugiej zaś, zapewnić minimum zdolności operacyjnych państwom europejskim w aspekcie rozwiązywania sytuacji kryzysowych²²⁶.

Wnioski z przeprowadzonej analizy i sprecyzowane oceny, zarówno w kontekście procesu wdrażania ESDI, jak i postanowień Traktatu Amsterdamskiego (TA) wskazują, że pomimo wielu starań i przedsięwzięć, podejmowanych przez większość państw UE, nie doszło jednak do jego praktycznej realizacji, a efektem, podjętych prac w latach 1994-1998, było zaledwie wypracowanie ambitnych kierunków rozwoju²²⁷ europejskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa²²⁸. Najistotniejszą modyfikacją, jaką TA poczynił w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności, było wprowadzenie do TUE misji petersberskich. Dokonał tego art. 17 ust. 2 TA. Przepis ten wyznaczał zarazem zakres przedmiotowy wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Jego wymowę osłabiał jednak fakt, że UZE, w zakresie zdolności operacyjnej, pozostawała zależna od NATO. W związku z powyższym, postępów inicjujących działania w obszarze zdolności do reagowania kryzysowego, nie można uznać za pomyślne, co potwierdza fakt braku m.in. jednomyślnego i spójnego stanowiska UE w aspekcie konfliktów zbrojnych na Bałkanach²²⁹.

W zaistniałej sytuacji, UE stanęła przed koniecznością dokonania gruntownych zmian i dostosowania funkcjonujących struktur do nowych wymagań. Odbywające się spotkania w Pörtschach i Wiedniu utarowały dro-

²²⁵ J. Gryz, *Unia Zachodnioeuropejska a NATO, UE, OBWE*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa 1996, s. 18.

²²⁶ Konkretyzacji misji petersberskich w praktyce musiała towarzyszyć budowa zdolności operacyjnych UZE. J. Barcik, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 76.

²²⁷ Francja i Niemcy zgłosiły inicjatywę zamieszczenia w przeszłym traktacie klauzuli politycznej solidarności (*political solidarity clause*), która miałaby obowiązywać w szczególności w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony.

²²⁸ J. Barcik, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 82.

²²⁹ Ibidem, s. 95.

gę do prawdziwego przełomu, jakim dla procesu tworzenia europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony, okazał się dwustronny szczyt brytyjsko-francuski w Saint-Malo (3-4 grudnia 1998 r.), którego znaczenie można ująć w trzech konkluzjach. Po pierwsze, była ona dowodem na wycofanie się przez Wielką Brytanię z polityki weta wobec rozwoju polityki obronnej w ramach UE²³⁰. Po drugie, zwracała uwagę nie tylko na militarne, ale także polityczne aspekty polityki obronnej. Po trzecie, otwierała przed UE perspektywę stania się aktorem w zakresie bezpieczeństwa z autonomiczną zdolnością do podejmowania decyzji (aspekt polityczny) i ich implementacji (aspekt militarny)²³¹.

Największym jednak przełomem w aspekcie rozwoju zdolności Unii Europejskiej, jak się ocenia, okazał się szczyt w Kolonii (3-4 czerwiec 1999), podczas którego pojawił się nowy termin-kategoria polityczna *wspólna europejska polityka bezpieczeństwa i obrony* (ang. *Common European Policy on Security and Defence* - CESDP), użyty dla określenia nowej, odrębnej od pozostałych, realizowanej w ramach II filaru UE polityki Unii. Jej zasadniczym celem miało być w świetle Deklaracji²³², przeprowadzanie petersberskich operacji zapobiegania konfliktom i zarządzania kryzysowego²³³. Oznaczało to, że podjęta deklaracja wychodzi naprzeciw oczekiwaniom państw członkowskich UE. Należy również podkreślić, że o ile Deklaracja wyrażała ogólną wolę polityczną i wskazywała główne kierunki rozwoju w zakresie bezpieczeństwa i obrony, o tyle Raport Prezydencji niemieckiej²³⁴ szczegółowo omawiał postulowane rozwiązania w obrębie nowej unijnej polityki. Należy dodać, iż podczas tego szczytu prezydenci państw i szefowie rządów uzgodnili, że Unia Europejska powinna dysponować niezależną autonomiczną zdolnością do działania, bazującą jednak na wiarygodnych siłach wojskowych i odpowiednich

²³⁰ Prezydent Francji i premier Wielkiej Brytanii uzgodnili na nim *Deklarację w sprawie obrony europejskiej*. Dodatkowo brytyjski minister przedstawił wówczas różne warianty rozwoju europejskiej zdolności obronnej, obejmujące m.in.: włączenie UZE do UE; włączenie niektórych elementów UZE do UE, a pozostałych do NATO; utworzenie bardziej wyrazistego europejskiego wymiaru w ramach NATO. Zob. R. Zięba, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 40.

²³¹ S. Parzymies, *Unia Europejska a bezpieczeństwo...*, op. cit., s. 366.

²³² Zob. *Cologne European Council. Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence*, Cologne 3-4 June 1999.

²³³ Najistotniejszą część Deklaracji stanowiła zapowiedź przygotowania przez Radę warunków włączenia do UE tych funkcji UZE, które okażą się niezbędne do wypełniania misji petersberskich.

²³⁴ Zob. *Presidency Report on Strengthening of the Common European Policy Security and Defence*, Cologne 3-4 June 1999.

organach decyzyjnych, które w konsekwencji pozwolą UE na samodzielną realizację zadań w ramach tzw. misji petersberskich.

Raport zawierał warunki niezbędne do powodzenia planu realizacji Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (ang. *European Security and Defence Policy* - ESDP), w ramach jak najszerszego kręgu państw, w związku z czym należało zagwarantować:

- a) wszystkim państwom członkowskim UE, w tym krajom neutralnym, możliwość pełnego i na równych prawach uczestnictwa w działaniach podejmowanych przez Unię;
- b) zawarcie specjalnych porozumień umożliwiających europejskim członkom NATO, nie uczestniczącym w procesach integracji UE, udział w działaniach prowadzonych przez Unię;
- c) równe prawa w zakresie prowadzenia misji petersberskich wszystkim państwom uczestniczącym w operacjach UE, z zastrzeżeniem zasady autonomii procesu decyzyjnego UE (prawo Rady UE do dyskutowania i podejmowania decyzji dotyczących zasad i zakresu polityki);
- d) rozwój procedur wzajemnych konsultacji, współpracy i jawności w stosunkach między UE i NATO, gwarantujących wzrost efektywności działań;
- e) zapewnienie uczestnictwa w operacjach UE partnerów stowarzyszonych UZE²³⁵.

Proces instytucjonalnego tworzenia instrumentów ESDP, a w tym i jej komponentu wojskowego został zapoczątkowany na szczycie w Helsinkach (10-11 grudzień 1999 roku), podczas którego został przyjęty tzw. *Europejski cel strategiczny* (ang. *European Headline Goal* - EHG). Szczyt obszernie i szczegółowo zajął się problematyką EPBiO, oprócz Konkluzji Urzędu Przewodniczącego zagadnienie to zostało uregulowane w dołączonym do nich aneksie IV²³⁶. Zawierał on m.in., szczegółowe postanowienia dotyczące budowy europejskich zdolności wojskowych, w ramach dobrowolnego udziału w operacjach reagowania kryzysowego prowadzonych przez UE oraz utworzenie, do 2003 roku, unijnych sił

²³⁵ J. Barcik, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 98; Ibidem.

²³⁶ *Helsinki European Council 10 and 11 December 1999, Presidency Conclusions, Annex IV Presidency reports to the Helsinki European Council on "strengthening the Common European Policy on Security and Defence" and on "non-military crisis management of the European Union"*. Tekst wymienionych dokumentów. Zob. <http://www.europarl.eu.int/summits/previous.htm>, (13.12.2012).

wojskowych²³⁷, zdolnych do realizacji zadań określonych w art. 17. ust. 2 traktatu o UE. Podczas szczytu zdecydowano również o utworzeniu, w ramach Rady, nowych stałych organów polityczno-militarnych, które zapewnią UE realizację szerokiego spektrum działań związanych z zapobieganiem konfliktom oraz reagowaniem kryzysowym. Podkreślenia wymaga również fakt, że podjęte podczas szczytu w Helsinkach decyzje, w kontekście dążenia do stworzenia zdolności wojskowych w ramach UE, nie miały na celu stworzenie „konkurencji” dla NATO, lecz poprawę europejskich zdolności operacyjnych, które w głównej mierze miały przyczynić się do wzmocnienia europejskiego filaru NATO i wniesienia jeszcze bardziej efektywnego wkładu w ramach operacji prowadzonych przez Sojusz. Również w tym czasie pojawiła się słynna fraza określająca relację pomiędzy siłami UE a NATO – „*separable, but not separate*”, co w praktyce oznacza, że te same siły i zdolności będą stanowić podstawę dla działań UE i NATO, lecz w razie konieczności ich część może być wydzielona do UE.

W latach 2001-2004 r. w ramach Unii Europejskiej trwa tzw. proces post-nicejski²³⁸. W jego trakcie toczyła się debata nad przyszłością UE, funkcjonował Konwent Europejski, który opracował *Projekt Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy*. Równoległe UE rozpoczęła działania zmierzające do budowy zdolności wojskowych i tzw. zdolności cywilnych, umożliwiających prowadzenie operacji reagowania kryzysowego²³⁹. Przeprowadzone analizy procesu wdrażania decyzji podjętych podczas szczytu w Helsinkach wskazują, że w przeciwieństwie do lat poprzednich Unia Europejska, w stosunkowo krótkim czasie, osiągnęła dużą liczbę z założonych celów²⁴⁰.

Pierwszym etapem, w kontekście realizacji europejskiego celu strategicznego, było utworzenie „katalogu sił”, wydzielanych na zasadzie dobrowolnego wkładu przez państwa członkowskie Unii i państwa sto-

²³⁷ Rada uzgodniła, że w celu wypełniania misji petersberskich państwa członkowskie UE, poczynając od 2003 r., będą gotowe do wystawienia w ciągu 60 dni i utrzymania przez okres co najmniej 1 roku sił wojskowych liczących od 50 do 60 tys. osób (jednego korpusu w składzie 15 brygad). Siły te powinny być wojskowo samowystarczalne, wyposażone we własne struktury dowodzenia, kontroli, rozpoznania i logistyki, a także, jeśli zajdzie taka potrzeba, we wsparcie powietrzne i morskie. Zob. *EU Council Secretariat, Development of European Military Capabilities: The Force Catalogue 2006*, November 2006.

²³⁸ Terminem tym zwykle się określać okres pomiędzy podpisaniem Traktatu Nicejskiego (26 II 2001 r.) a zakończeniem IGC 2003 (18 VI 2004 r.).

²³⁹ S. Parzymies, *Unia Europejska a bezpieczeństwo*, op. cit., s. 390.

²⁴⁰ Ibidem, s. 372.

warzyszone (ang. *Bottom-up Approach*). Szczegółowe wymagania operacyjne opracowała specjalnie do tego powołana grupa zadaniowa (ang. *European Headline Goal Task Force - HTF*) złożona z ekspertów państw członkowskich. Grupa ta przygotowała katalog zdolności, niezbędnych do skutecznego wykonania zadań misji petersberskich zapisanych w Traktacie o UE.

Oficjalne zgłoszenie sił, zadeklarowanych przez poszczególne państwa, nastąpiło 20 listopada 2000 roku w Brukseli podczas pierwszej konferencji planistycznej na temat: „Zobowiązań w zakresie zdolności” (ang. *Capabilities Commitment Conference*)²⁴¹. W trakcie konferencji, państwa unijne zadeklarowały między innymi przekazanie ponad 100 tysięcy żołnierzy, 447 samolotów bojowych oraz 115 okrętów²⁴². Należy również podkreślić, że państwa członkowskie potwierdziły wcześniejsze ustalenia, że przedsięwzięcia podejmowane pod kątem wzmacniania potencjału i zdolności Unii Europejskiej będą uzupełniały działania w ramach Inicjatywy Zdolności Obronnych NATO (ang. *NATO Defence Capabilities Initiative*)²⁴³.

Z analizy danych zawartych w deklaracji europejskich zdolności wojskowych (ang. *Military Capabilities Commitment Declaration*) wynika, że dalsza współpraca miała dotyczyć wszystkich obszarów związanych z poprawą zdolności wojskowych sił Unii Europejskiej, które pozwolą w możliwie najkrótszym czasie osiągnąć zdolność do realizacji zadań przewidzianych w katalogu misji petersberskich.

Podczas drugiego etapu, Rada Europejska, aby zapewnić Unii zdolność politycznego i strategicznego kierowania operacjami reagowania kryzysowego zdecydowała, w trakcie szczytu w Nicei (7-8 grudnia 2000 r.), o powołaniu stałych organów polityczno-wojskowych: Komitetu Politycznego i Bezpieczeństwa (ang. *Political and Security Committee - PSC*)²⁴⁴, Komitetu Wojskowego (ang. *EU Military Committee - EUMC*)²⁴⁵

²⁴¹ R. Zięba, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 65.

²⁴² *Zdolności wojskowe Unii Europejskiej*, <http://www.wojsko-polskie.pl/articles/view/113>, (13.12.2012).

²⁴³ W kwietniu 1999 r. NATO przyjęło do realizacji program uzupełnienia istniejących braków pod nazwą *Inicjatywy Zdolności Obronnych*, zastąpiony w listopadzie 2002 r. przez *Praskie Zobowiązanie w Dziedzinie Zdolności Obronnych* (ang. *Prague Capabilities Commitment - PCC*). Zob. H. Haftendorn, *NATO i nowy program bezpieczeństwa: poszukiwanie spójności*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003, s. 352.

²⁴⁴ Zob. *Council Decision of 22 January 2001 setting up the Political and Security Committee*, 2001/78/CFSP.

oraz Sztabu Wojskowego (ang. *EU Military Staff* - EUMS)²⁴⁶ (włącznie z Centrum Sytuacyjnego, Centrum Satelitarnego oraz Instytutu Studiów w zakresie Bezpieczeństwa).

Ostatecznie 22 stycznia 2001 roku Rada Unii Europejskiej zdecydowała o ich utworzeniu. W myśl decyzji, podjętych podczas szczytu w Nicei²⁴⁷, Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa stanowi główny organ decyzyjny w kwestiach dotyczących spraw bieżących ESDP. Odpowiada on za wypracowanie decyzji Rady UE oraz sprawuje polityczny nadzór nad ich wdrażaniem, a w jego skład wchodzi przedstawiciele państw członkowskich w randze ambasadora²⁴⁸.

Trzecim, jak się ocenia, najważniejszym etapem w kontekście realizacji Europejskiego Celu Strategicznego było osiągnięcie pełnej zdolności operacyjnej przez Europejski Korpus Reagowania Kryzysowego. Pomimo, iż w grudniu 2001 roku, podczas posiedzenia Rady Europejskiej w Laken oficjalnie ogłoszono, że siły te osiągnęły zdolność do działania, to faktycznie mogły być one wówczas użyte wyłącznie do działań o charakterze humanitarnym, ewakuacyjnym lub w ramach niesienia pomocy w przypadku zaistnienia katastrof lub klęsk naturalnych²⁴⁹.

Na konferencji planistycznej, 19 maja 2003 roku, przyjęto dokument zatytułowany „Definicja mechanizmu rozwoju zdolności obronnych UE” (ang. *Defining the EU Capabilities Development Mechanism* - CDM), w którym szczegółowo określono zadania w tym zakresie i ich powiązanie z NATO oraz zaakcentowano dobry kierunek rozwoju EPBiO, wskazując cztery obszary:

- rozpoczęcie przez UE pierwszych operacji reagowania kryzysowego;
- utworzenie organów politycznych i wojskowych oraz wypracowanie koncepcji i procedur prowadzenia przez UE operacji w terenie, a także realizację programów ćwiczeń wojskowych;

²⁴⁵ Zob. *Council Decision of 22 January 2001 setting up the Military Committee of the European Union*, 2001/79/CFSP.

²⁴⁶ Zob. *Council Decision of 10 May 2005 amending Decision 2001/80/CFSP on the establishment of the Military Staff of the European Union*, 2005/395/CFSP.

²⁴⁷ Szczyt UE w Nicei w dniach 7-11 grudnia 2000.

²⁴⁸ *CSDP structures and instruments*, <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-structures-and-instruments?lang=pl>, (03.12.2012).

²⁴⁹ *DECLARATION ON THE OPERATIONAL CAPABILITY OF THE COMMON EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY*, (Laeken European Council, December 2001), <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Declaration%20on%20operationality%20-%20Laeken%20European%20Council.pdf>, (03.12.2012).

- zawarcie porozumień z NATO, gwarantujących dostęp do danych planistycznych, zasobów i zdolności Sojuszu oraz scenariuszy dowodzenia (na podstawie uzgodnień *Berlin Plus*);
- wprowadzenie uzgodnień umożliwiających nienależącym do Unii członkom NATO i innym zainteresowanym państwom uczestniczenie w unijnych operacjach zarządzania kryzysowego.

Gwałtowne zmiany na arenie międzynarodowej, będące konsekwencją wydarzeń z 11 września 2001 w USA roku, przyjęcie Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa (ang. *European Security Strategy - ESS*), oraz trudności które napotkała UE budując zdolności militarne, spowodowały konieczność opracowania, w miejsce dotychczasowego Europejskiego Celu Operacyjnego, zmodyfikowanego planu wdrażania Celu Strategicznego 2010 (ang. *Headline Goal 2010*)²⁵⁰. Oficjalnie Cel został przyjęty przez Radę UE 17 maja 2004 r., a zatwierdzony przez Radę Europejską na posiedzeniu w Brukseli w dniach 17-18 czerwca 2004 roku. To zgodnie z jego założeniami państwa UE zobowiązały się, do roku 2010, utworzyć siły (stanowiące trzon Europejskich Sił Szybkiego Reagowania), które będą zdolne do skutecznego działania, w ramach m.in. szerokiego spektrum operacji reagowania kryzysowego, uwzględnionego w Traktacie o Unii Europejskiej oraz Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa. Ponieważ w przypadku Sił Szybkiego Reagowania priorytetową kwestią dla powodzenia misji jest natychmiastowość podejmowanych działań, UE postawiła sobie ambitne zadanie osiągnięcia zdolności do podejmowania decyzji o rozpoczęciu operacji w ciągu 5 dni od zatwierdzenia *Koncepcji Zarządzania Kryzysowego* (ang. *Crisis Management Concept*) przez Radę²⁵¹. Decyzja miałaby być w praktyce realizowana nie później niż w ciągu 10 dni od jej podjęcia. Należy również podkreślić, że nowe siły UE w swojej koncepcji nie miały stanowić konkurencji dla tworzonych w NATO Sił Odpowiedzi (po Szczycie w Pradze w listopadzie 2002 r.), ale powinny wzajemnie się wzmacniać, respektując autonomię UE i NATO. Konkretnym przykładem poszukiwania sposobów poprawienia zdolności wojskowych UE do prowadzenia misji petersberskich (a więc realizacji Koncepcji Szybkiej Odpowiedzi Militarnej (ang. *EU Mili-*

²⁵⁰ *Headline Goal 2010 (External Relations Council, May 2004/European Council, June 2004)*, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf>, (03.12.2012).

²⁵¹ *EU Concept for Military Planning at the Political and Strategic Level*, Council Doc 10687/08, Brussels, 16 June 2008, s. 10.

tary *Rapid Response Concept*) jest opracowana i wdrożona w życie koncepcja „europejskich grup bojowych”²⁵². Warto dodać, że w ramach Celu 2010 podjęto prace nad stworzeniem *wymiaru morskigo* (ang. *Maritime Dimension*) wspólnej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony.

Wnioski z przeprowadzonych badań wskazują natomiast, że kluczowym elementem planu wdrażania Celu Strategicznego 2010 było osiągnięcie zdolności (ang. *Rapid Response Capability*) do natychmiastowego rozwinięcia i użycia w pełni mobilnych, utrzymywanych w wysokim stopniu gotowości sił w celu szybkiego przewyciężenia i rozwiązania sytuacji kryzysowych²⁵³.

Można więc stwierdzić, że w procesie budowania zdolności główny nacisk powinien być położony na:

- zwiększenie zdolność do planowania, ochrony i utrzymywania sił rozmieszczonych podczas operacji UE;
- zapewnienie kluczowych wymogów, takich jak dostępność sił, przewaga informacyjna, skuteczność zaangażowania oraz specjalistyczne szkolenie;
- wzmocnieniu zdolności w zakresie gotowości i szybkości reagowania, w tym elastyczność i możliwość wykorzystania grup bojowych UE;
- stworzeniu platformy wymiany informacji i najlepszych wzorców w odniesieniu do transformacji zdolności, w celu zwiększenia interoperacyjności;
- optymalizacji istniejących zdolności w zakresie planowania i przeprowadzania działań na szczeblu operacyjnym;
- optymalizacji wykorzystywania już istniejących zdolności wojskowych.

Zwrócić należy uwagę na fakt, iż istotnym warunkiem umożliwiającym przygotowanie i prowadzenie operacji reagowania kryzysowego jest posiadanie zintegrowanych struktur dowodzenia. W chwili obecnej struktura instytucjonalna i mechanizmy decyzyjne UE w obszarze WEPBiO nie zapewniają efektywnego procesu planowania i prowadzenia operacji reagowania kryzysowego, stąd też zdolności te, w razie potrze-

²⁵² *Development of european military capabilities*, „Military capabilities/8”, January 2011, s. 5.

²⁵³ *Council declaration of 8 December 2008 on the enhancement of the capabilities of the European Security and Defence Policy*,

by, mają być uzupełniane przez NATO w ramach porozumienia *Berlin Plus - 2003*²⁵⁴.

Należy zauważyć, iż w celu lepszego przygotowania działań przy wykorzystaniu zdolności NATO, przy Naczelnym Dowództwie Sił Sojuszniczych w Europie (ang. *Supreme Headquarters Allied Powers Europe - SHAPE*) został stworzony specjalny zespół składający się z przedstawicieli UE, a przy Sztapie Wojskowym UE lub jednym z pięciu narodowych dowództw państw członkowskich UE, organa łącznikowe Sojuszu Północnoatlantyckiego²⁵⁵. Wnioski z działań praktycznych wskazują, iż w celu dowodzenia siłami na obszarze operacji niezbędne jest posiadanie odpowiedniego dowództwa, *Dowództwa Sił Zadaniowych* (ang. *Force Headquarters - FHQ*), które nie tylko będzie dysponowało odpowiednim wyposażeniem i personelem, co umożliwi kierowanie działaniami w skali całych sił zbrojnych, ale także będzie w stanie zorganizować i dokonać szybkiego przerzutu wojsk i ich rozmieszczenia w dowolnym regionie operacji. W zależności natomiast od rozmiaru i wymogów operacji mogą mu podlegać różne elementy poszczególnych komponentów rodzajów sił zbrojnych, a więc z sił lądowych, powietrznych, morskich oraz specjalnych.

Proces planowania powinien w dużym stopniu koncentrować się na wysiłkach związanych z zapewnieniem ich mobilności i elastyczności działania. Dobrowolność kontrybucji w europejskich operacjach pokojowych powoduje, że sprawą niezwykle ważną jest terminowe przeprowadzenie polityczno-wojskowego procesu generacji sił. Nabiera to szczególnego znaczenia, gdy sytuacja będzie wymagała prowadzenia jednocześnie kilku operacji, o zróżnicowanym stopniu trudności i zaangażowaniu środków, tak militarnych jak i cywilnych.

Należy podkreślić, że proces generowania sił na potrzeby operacji zarówno w ramach NATO, jak i UE, ma stosunkowo długą tradycję. Podstawą procesu generowania sił UE są zobowiązania państw człon-

²⁵⁴ L. Simón, *Command and control? Planning for EU military operations*, European Union Institute for Security Studies, Paris 2010, s. 15.

²⁵⁵ Obecnie istnieją trzy możliwe scenariusze prowadzenia operacji militarnej: samodzielnie przez NATO, realizowanie ich przez UE z wykorzystaniem sił NATO bądź samodzielnie z zachowaniem prawa NATO do pierwszeństwa decydowania o swoim zaangażowaniu. Por. House of Commons Defence Committee, *The future of NATO and European defence*, Ninth Report of Session 2007–08, London 2008, s.149; A. Antczak, *Unia Europejska: bezpieczeństwo, strategia, interesy*, Wydawnictwo WSGE, Józefów 2011, s.42-43.

kowskich odnośnie udostępnianych zasobów i zdolności. Nominalnie delegowanie sił przez państwa członkowskie powinno być pozbawione wszelkich ograniczeń, niemniej ustalenie ostatecznych warunków, na których siły te będą przekazywane pozostaje w ich kompetencji²⁵⁶.

Trzeba jednak podkreślić, że zdolność działania tych sił jest częściowo ograniczona. Największe problemy występują w zakresie transportu strategicznego, który powinien zapewniać między innymi rozmieszczenie oddziałów liczących 60 000 osób w ciągu 60 dni w przypadku operacji w większej skali²⁵⁷, realizacja tych celów ma dać możliwość planowania i równoczesnego prowadzenia kilku operacji i misji o zróżnicowanym zakresie:

- dwóch misji stabilizacyjnych, wspieranych przez grupę cywilną oraz kontyngent 10 tys. żołnierzy, przez okres 2 lat;
- dwóch operacji reagowania kryzysowego o ograniczonym czasie trwania, przy wykorzystaniu grup bojowych UE;
- operacji ewakuacji obywateli europejskich (w mniej niż 10 dni), z uwzględnieniem podstawowej roli, jaką każde państwo odgrywa w odniesieniu do swoich obywateli, i z wykorzystaniem koncepcji państwa przewodniego w kwestiach konsularnych;
- misji obserwacyjnej/związanej z zakazem żeglugi lub zakazem lotów;
- cywilno-wojskowej operacji pomocy humanitarnej trwającej do 90 dni;
- około dziesięciu cywilnych misji prowadzonych w ramach EPBiO (m.in. misji policyjnych, misji w zakresie praworządności, administracji cywilnej, ochrony ludności, reformy sektora bezpieczeństwa lub misji obserwacyjnych) o różnej wielkości - także w sytuacji, gdy konieczne jest szybkie reagowanie - w tym jednej większej misji (liczącej do 3000 ekspertów), która mogłaby trwać kilka lat²⁵⁸.

Należy również podkreślić, że w celu zwiększania obszaru współpracy, wzajemnej spójności oraz gospodarności w zarządzaniu

²⁵⁶ Ewentualne ograniczenia (wynikające np. z krajowych procedur lub ograniczeń operacyjnych) powinny być określone jak najszybciej, aby umożliwić we właściwym czasie dokonanie zmian w zestawieniu potrzeb, a w konsekwencji zapewnić właściwe planowanie operacji. Zob. *EU Military Rapid Response Concept*, 5654/09.

²⁵⁷ *Council declaration of 8 December 2008 ...*, op. cit.

²⁵⁸ *EU civilian and military capability development beyond 2010*, nr 17127/10 COSDP 1035, z dnia 7.12. 2010, s. 3.

posiadany potencjałem, UE powinna nadal rozwijać współpracę z NATO w zakresie rozwoju zdolności wojskowych objętych priorytetem w oparciu o analizy opracowane wspólnie przez pracowników obu organizacji.

1.4. WNIOSKI

Sfera intencjonalna rzeczywistości bezpośrednio lub pośrednio związanej z operacjami reagowania kryzysowego jest nader bogata, o czym przekonano się w wyniku przeprowadzonej analizy literatury przedmiotu badań. Wnioski z tej analizy pozwoliły na dokonanie oceny stanu faktycznego teorii problemu. Można odnieść wrażenie, że nader często autorzy, opisując to samo zjawisko, posługują się innym instrumentarium pojęciowym. Dostrzegalny jest zatem swoisty chaos terminologiczny, który niekorzystnie wpływa na sferę konceptualną wykorzystania sił morskich oraz innych komponentów sił zbrojnych w operacjach reagowania kryzysowego, których cele polityczne i wojskowe znacznie odbiegają od celów określanych tym siłom w działaniach wojennych.

Karta NZ obligująca państwa do działań na rzecz utrzymania międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju, umożliwia członkom ONZ podjęcie działań w zakresie stosowania mechanizmów zaangażowania się w reagowanie kryzysowe. Oznacza to, iż może to następować poprzez działalność regionalnych organizacji międzynarodowych. Na przykład w ramach NATO i UE, które postawiły sobie m.in. za cel zachowanie pokoju i umacnianie międzynarodowego bezpieczeństwa, tworzone są struktury umożliwiające realizację zadań w ramach nakreślonego powyżej celu.

Dokonując oceny operacji reagowania kryzysowego prowadzonych na przełomie XX i XXI wieku, można stwierdzić, iż poza znaczącym zwiększeniem ich liczby w latach dziewięćdziesiątych, istotnym zmianom uległ również zakres zadań realizowanych przez międzynarodowe siły. Przeobrażenia objęły charakter prowadzonych operacji związany z częstszym, niż miało to miejsce do końca lat osiemdziesiątych, prowadzeniem działań na podstawie postanowień rozdziału VII Karty NZ mających na celu wprowadzanie pokoju przy użyciu kontyngentów sił międzynarodowych.

Operacje reagowania kryzysowego stanowią wielopłaszczyznowe, obejmujące polityczne, wojskowe i cywilne dziedziny działalności, inicjowane i prowadzone w zgodzie z prawem międzynarodowym (m. in. prawami człowieka, zapobiegania i rozwiązywania konfliktów, zarzą-

dzania kryzysowego) i ukierunkowane na osiągnięcie zakładanych celów.

Należy również podkreślić, iż celem operacji reagowania kryzysowego jest utrzymanie lub przywrócenie pokoju - należy to postrzegać, jako cel dalszy (długofalowy). Celem bliższym (bezpośrednim) wszelkich działań antykryzysowych jest bowiem wsparcie prowadzonych działań dyplomatycznych w tworzeniu i zabezpieczeniu warunków dla rozwiązania (zapobieżenia eskalacji) sporu przez zwaśnione strony.

Taka interpretacja pokrywa swym znaczeniem cały zakres pojęć zawartych w definicjach rodzajów operacji reagowania kryzysowego przyjętych w przedstawionych wcześniej dokumentach różnych organizacji międzynarodowych oraz wybranych państw.

Użycie sił zbrojnych (w tym również sił morskich) w operacjach reagowania kryzysowego powinno być ograniczone - ograniczenie to odnosi się przede wszystkim do stosowania siły odpowiednio do założonego celu. Szczegółowe okoliczności są określane w zasadach użycia sił (*ROE*). Należy podkreślić, że nawet w przypadku interwencji przeciw agresji użycie siły jest ograniczone. Celem takiej operacji nie jest bowiem ostateczne zniszczenie agresora, a jedynie przywrócenie stanu sprzed konfliktu.

Powyższe wskazuje więc, że operacje reagowania kryzysowego stanowią odpowiedź na zmiany, które zaszły w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego na przełomie XX i XXI wieku, stały się ważnym instrumentem społeczności międzynarodowej w aspekcie zapobiegania i pokonywania sytuacji kryzysowych, niezależnie od miejsca ich powstania.

ROZDZIAŁ 2

KONCEPCJA WIELONARODOWYCH POŁĄCZONYCH SIŁ ZADANIOWYCH

W teorii i praktyce użycia współczesnych sił zbrojnych znane i często wykorzystywane jest pojęcie *operacje połączone*. Doświadczenia z współcześnie prowadzonych operacji militarnych wskazują, iż ich zasadniczą wspólną cechą jest połączone działanie rodzajów sił zbrojnych, w warunkach asymetrycznego pola walki.

Wielu, szczególnie jednak nieco starszych specjalistów wojskowych (praktyków²⁵⁹ i teoretyków²⁶⁰) wskazuje, iż nie jest to pojęcie nowe. W przeszłości często dochodziło do wspólnego użycia różnych rodzajów sił zbrojnych (od czasów inwazji rzymskiej na wyspy brytyjskie, przez wojny krymskie po aliancką inwazję we Francji roku 1944²⁶¹ oraz teorię i praktykę prowadzenia działań w okresie Zimnej Wojny połączoneść (ang. *jointness*) istniała, a jej istota pozostawała niezmienna tzn. „użycie dwóch lub więcej rodzajów sił zbrojnych”. W czasie prowadzenia różnego rodzaju operacji obowiązuje niezmienna reguła nakazująca w taki sposób synchronizować (uzgadniać) pomiędzy sobą („gdzie tylko to jest celowe i możliwe”) działania komponentów lądowych, powietrznych, morskich oraz specjalnych, by zamierzony skutek działań w kontekście wspólnego celu operacji został osiągnięty wymaganym, adekwatnym do sytuacji rozmiarem sił, przy minimalnych stratach własnych.

Siły Zbrojne RP wraz z armiami innych państw (zarówno z NATO, jak i spoza niego) mogą działać w składzie sił połączonych (ang. *Joint Forces* - JF) lub wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (ang. *Combined Joint Task Forces* - CJTF).

²⁵⁹ Zob. Admiral of the Fleet the Lord Keyes, *Amphibious Warfare and Combined Operations*, Cambridge at the University Press 1943.

²⁶⁰ R. Miecznikowski, Lądowy syndrom w okresie osiemdziesięciolecia Polskiej Marynarki Wojennej, w „Przełąd Morski” 1998 nr 11, s. 67-73.

²⁶¹ Zob. S. Prince, *Sea Power Ashore: North Africa to Normandy*, [w:] D. Stevens, J. Reeve (red.), *Sea Power Ashore and in the Air*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007, s. 107-117.

Prekursorem koncepcji połączonej działalności w jej współczesnym kształcie były siły zbrojne USA, w których w roku 1993 powołano do życia Naval Doctrine Command. Instytucja ta powstała w celu przygotowania Sił Morskich oraz Korpusu Piechoty Morskiej USA do działań w zmieniającym się środowisku XXI wieku. Powstałe wcześniej strategie *From the Sea, Preparing the Naval Service for the 21st Century*²⁶² i jej rozszerzenie *Forward... from the sea*²⁶³ oraz *SeaPower 21, Marine Corps 21, Deepwater and the Navy's Fleet Response Plan* przedstawiają sobą koncepcje powiązania zdolności U.S. Navy, Marine Corps oraz U.S. Coast Guard za pomocą „łącznika” joint²⁶⁴ i stworzenie platformy do prowadzenia wspólnych działań.

Współcześnie na historycznie ukształtowane i przyjęte postrzeganie działań połączonych, nakłada się nowa percepcja charakteru zagrożeń i konfliktów oraz wymiary integracji które sprawiają, że między operacjami prowadzonymi w przeszłości a istotą operacji, które weszły do teorii i praktyki na przełomie XX i XXI wieku pod nazwą operacji połączonych, istnieje zasadnicza różnica. Wyrażająca się m.in. tym, że wszystkie użyte w działaniach komponenty, wykonują zadania na rzecz operacji (osiąganie celu strategicznego, militarnego, itp.), a nie, jak to miało miejsce wcześniej, na korzyść któregoś z nich (np. na korzyść wojsk lądowych, sił powietrznych, czy też marynarki wojennej).

Rozpatrując problematykę operacji połączonych, możemy stwierdzić że wraz ze zmianami w otoczeniu strategicznym oraz rozwojem nowych technologii wszystkie armie świata wciąż doskonalą swoje siły zbrojne w przystosowaniu ich do nowych zagrożeń i wyzwań. Należy zauważyć, iż w tych badaniach przodują Stany Zjednoczone i US Army, które nie tylko od wielu lat przywiązują duże znaczenie do tego typu prognoz, ale ich programy badawcze są stale modyfikowane i rozwijane.

²⁶² S. O'Keefe, F.B. Kelso II, C.E. Munday Jr., *From the Sea, Preparing the Naval Service for the 21st Century*, "U.S.N.I. Proceedings" 1992, No. 11, s. 93-94.

²⁶³ M. Michalski, *Nowa strategia morska USA*, "Przegląd Morski" 1995, nr 3, s. 3-9.

²⁶⁴ Por. K. J. Hagan, M. T. McMaster, *The United States Navy Since President Ronald Reagan*, [w:] A. Forbes (red.), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007, s. 122-123; M. Vego, *Getting Marine Forces Ashore*, Naval Forces VI/2010, s. 16; P. Hore, *The Strategy of Choice*, [w:] E. Grove, P. Hore (red.), *Dimension of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998, s. 8; E. Hanlon, *The United States Marine Corps and the Littoral Challenge*, [w:] J. McCaffrie (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006, s. 151; S. L. Richter, *Maritime Security. Questions for a New Era*, <http://www.jhuapl.edu/ourwork/nsa/publications.asp>, (21.02.2013).

Dokumentem o kluczowym znaczeniu jest *Joint Vision 2010*, której najnowsza wersja nosi tytuł „*Joint Vision 2020*” i odnosi się do kierunków zmian (transformacji), w kontekście prognozowanych zmian na obecnym i perspektywicznym polu walki oraz weryfikacji zadań przed którymi stanąć mogą Amerykanie i ich sojusznicy²⁶⁵.

2.1. CHARAKTERYSTYKA DZIAŁAŃ POŁĄCZONYCH SIŁ ZBROJNYCH

Doświadczenia związane z użyciem sił zbrojnych w osiągnięciu celów politycznych wskazują, iż ich zasadniczą wspólną cechą jest połączone działanie rodzajów sił zbrojnych, szczególnie w warunkach asymetrycznego pola walki. Analiza przebiegu współczesnych konfliktów pozwala ponadto stwierdzić, że nie były one prowadzone wyłącznie przez komponenty sił zbrojnych. Uczestniczyły w nich – w różnych fazach i w różnym zakresie – również organizacje i instytucje pozamilitarne, w tym także pozarządowe²⁶⁶. W procesie generowania sił (ang. *force generation process*) tworzone są zgrupowania bojowe, składające się z sił lądowych, powietrznych i morskich, których możliwości bojowe powinny zapewnić osiągnięcie celu operacji. Zgrupowania te powstają na bazie obowiązujących w Sojuszu procedur lub umów międzynarodowych²⁶⁷.

Wydzielone do operacji siły Sojuszu lub poszczególnych jego członków mogą prowadzić działania w różnych sytuacjach polityczno - militarnych, uczestnicząc w operacjach pokojowych, kryzysowych lub w wojnie, nie wykluczając jednoczesnego zaangażowania na różnych teatrach działań wojennych. Przewiduje się ich użycie do zwalczania terroryzmu, a w niektórych przypadkach także przestępczości zorganizowanej.

Operacja połączona to całokształt przedsięwzięć militarnych i niemilitarnych planowanych przez kierownictwo strategiczne i realizowanych przez jednolite dowództwo operacyjne dla osiągnięcia celu strategicznego (uzyskania rozstrzygnięcia)²⁶⁸. W tego typu operacji biorą

²⁶⁵ E. Pietrzyk, *Przygotowanie i użycie wojsk lądowych w operacji. Współdziałanie z innymi komponentami*, [w:] M. Krauze (red.), *Operacja „Iracka Wolność”*, AON, Warszawa 2003, s. 77.

²⁶⁶ J. Wołęjszo, A. Czupryński, *Podstawy współczesnych operacji*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2008, s. 46.

²⁶⁷ M. Wiatr, *Operacje połączone*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 55.

²⁶⁸ Ibidem, s. 164.

udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych jak również instytucje i organizacje pozamilitarne.

Współczesne opracowania teoretyczne²⁶⁹, traktujące o charakterze operacji połączonej, miejscu i roli w niej wojsk lądowych, sił powietrznych, sił morskich i sił specjalnych, jednoznacznie wskazują na potrzebę pełnej integracji ich działania dla osiągnięcia wspólnego celu. Cel operacji osiąga się poprzez odpowiednie wykorzystanie zdolności bojowych każdego komponentu oraz właściwą organizację dowodzenia, łączności i współdziałania w sposób zapewniający osiągnięcie jedności wysiłku.

Dużego znaczenia nabiera przy tym posiadanie wspólnej doktryny i systemu pojęć z nią związanych, kiedy operacje połączone będą prowadzone przez siły kilku państw. Sukces w operacjach wielonarodowych osiąga się poprzez stosowanie wspólnej doktryny opartej na standaryzacji sprzętu i procedur, sprawdzonej (o ile zachodzi taka możliwość) podczas wspólnych ćwiczeń i treningów. W zależności od stopnia interoperacyjności sił²⁷⁰, wielonarodowość na niższych szczeblach dowodzenia może spowalniać tempo prowadzenia operacji szczególnie, gdy występuje duża intensywność działań. Operacje połączone wymagają więc skoordynowanego wysiłku i zintegrowania działania wszystkich komponentów (rodzajów siły) w nich uczestniczących. Dużego znaczenia nabiera przy tym posiadanie wspólnej doktryny i systemu pojęć z nią związanych, kiedy operacje połączone będą prowadzone przez siły kilku krajów. Nie ulega też wątpliwości, że osiąganie wspólnych celów operacji połączonej będzie bardzo problematyczne lub wręcz niemożliwe, gdyby założyć, iż każdy z członków sojuszu lub koalicji będzie stosował własne, niespójne z partnerami, podejście do rozwiązywania problemów organi-

²⁶⁹ JP 3-0 *Joint Operations*, 2011; AJP-3(B) *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*; M. Wiatr, *Operacje połączone...*, op. cit.; M. Kozub, *Konflikty początku XXI wieku. Użycie sił powietrznych*, AON, Warszawa 2007.

²⁷⁰ Interoperacyjność rozumiana jako zdolność sił dwu lub więcej państw do wspólnego prowadzenia szkoleń, ćwiczeń i skutecznego działania podczas wykonywania misji i zadań, stanowi cel do którego państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego zobowiązały się dążyć poprzez poprawę możliwości taktycznych swoich sił. Interoperacyjność łączy się pojęciem standaryzacji (ang. *standardization*), jednolitości (ang. *commonality*), kompatybilności (ang. *compatibility*) i zamienności (ang. *interchangeability*). Zob. AAP-6 *NATO Glossary of Terms and Definitions*, s. 173.

zowania i prowadzenia działań²⁷¹. Z tego powodu bardzo ważne jest prowadzenie ćwiczeń mających na celu: integrację poszczególnych komponentów sił połączonych oraz doskonalenie zasad współdziałania pomiędzy dowództwem strategicznym (ang. *Strategie Command*), dowództwem sił połączonych (ang. *Joint Force Headquarters - JF HQ*), dowódcami kontyngentów narodowych (ang. *National Contingent Commands - NCCs*) oraz narodowymi elementami wsparcia (ang. *National Support Elements - NSE*).

Dokonując analizy specyficznych właściwości poszczególnych komponentów sił zbrojnych, których znajomość umożliwia właściwe wykorzystanie możliwości i wzajemne wspieranie się wszystkich komponentów w czasie działań, można stwierdzić, iż ich rozwój spowodował nie tylko ich usamodzielnienie, lecz umożliwił także oddziaływanie w środowisku zastrzeżonym wcześniej dla innego rodzaju sił zbrojnych. Komponenty sił lądowych nie tylko mogą zajmować i utrzymywać obszar i walczyć z przeciwnikiem naziemnym, lecz także niszczyć cele powietrzne i nawodne oraz zajmować lub ochraniać bazy morskie i lotnicze. Analizując zadania wojsk lądowych, warto zauważyć, że w połączonej operacji reagowania kryzysowego (CRO), działania sił lądowych koncentrują się na promowaniu pokoju i prowadzeniu działań powstrzymujących przeciwnika. Siły lądowe mogą być zaangażowane w każdą z operacji CRO. Do tych operacji wykorzystuje się te same siły militarne, które użyte byłyby podczas operacji militarnych, a wiele zasad sztuki wojennej znajdzie swoje zastosowanie w operacjach prowadzonych w CRO²⁷².

Działania sił morskich obejmują całokształt przedsięwzięć prowadzonych na powierzchni mórz i oceanów, pod ich powierzchnią jak i w przestrzeni powietrznej ponad nimi, w ramach całego obszaru operacji połączonych (ang. *Joint Operations Area - JOA*).

Siły powietrzne prowadzą działania nie tylko z lotnictwem przeciwnika, lecz mogą również oddziaływać na jego siły morskie oraz zwalczać systemy dowodzenia wojsk lądowych. Podstawowym warunkiem umożliwiającym skuteczne działania sił powietrznych jest kontrola przestrzeni powietrznej, pod pojęciem której należy rozumieć stopień swobody działania w tym obszarze. Kontrola przestrzeni powietrznej służy

²⁷¹ J. P. Bialos, S. L. Koehl, *The NATO Response Force. Facilitating Coalition Warfare through Technology Transfer and Information Sharing*, National Defense University Center for Technology and National Security Policy, Fort Lesley J. McNair, Washington 2005, s. 10.

²⁷² *DD/3.2 Regulamin działań...*, op. cit., s. 15.

zarówno obronie wojsk własnych, ludności cywilnej, jak również ochronie ważnej z punktu widzenia egzystencji społeczeństwa infrastrukturze wraz z jej zasobami. Komponent sił powietrznych w operacji połączonej wspiera inne komponenty, realizując rozpoznanie powietrzne, izolację obszarów działań, wsparcie bezpośrednie i transport powietrzny²⁷³.

Wojska specjalne pod względem wsparcia informacyjnego, możliwości bezpośredniego wsparcia w walce, zdolności do działań w każdych warunkach środowiskowych oraz do działań poniżej progu wojny stanowią swoisty element scalający pozostałe rodzaje sił zbrojnych w działaniach i operacjach połączonych. Są elementem systemu, który bezpośrednio wpływa na poziom prowadzonych działań i możliwość osiągnięcia w nich synergii.

Należy podkreślić, że istotą operacji połączonych w początkowym okresie była synchronizacja działań wojsk i środków rodzajów sił zbrojnych podczas realizacji zadań, poprzez wykorzystanie ich zróżnicowanych możliwości tak, aby w rezultacie wysiłku komponentów, efekt połączonych działań był większy niż jednostkowe użycie poszczególnych rodzajów sił zbrojnych. W tym przypadku powinna wystąpić korelacja pomiędzy pojęciami *działania połączone* i *zarządzanie przestrzenią walki* (ang. *management of the battlespace*)²⁷⁴. Relacje pomiędzy tymi pojęciami związane są z postępującą integracją wysiłków rodzajów sił zbrojnych i wynikają z początkowego sposobu pojmowania połączonej, jako tzw. połączonej wyspecjalizowanej gdzie mieliśmy do czynienia z wyspecjalizowanym wysiłkiem rodzajów sił zbrojnych. Przykładem takiej operacji mogą być działania prowadzone w rejonie Zatoki Perskiej w 1991 roku²⁷⁵. Koordynacja zróżnicowanych możliwości sił i działań komponentów ukierunkowana była nie tylko w celu zintegrowania ich wysiłku, ale również dla dekonfliktacji ich działań²⁷⁶.

Istotnym krokiem w rozwoju operacji połączonej to przejście od połączonej synergicznej do połączonej koherentnej (spójnej, zwartej), która wyróżnia się trzema charakterystycznymi właściwościami (rys 2.1). Po pierwsze, działania połączone mają być w pełni zintegrowane (zestaw podstawowych możliwości wspieranych odpowiednią dok-

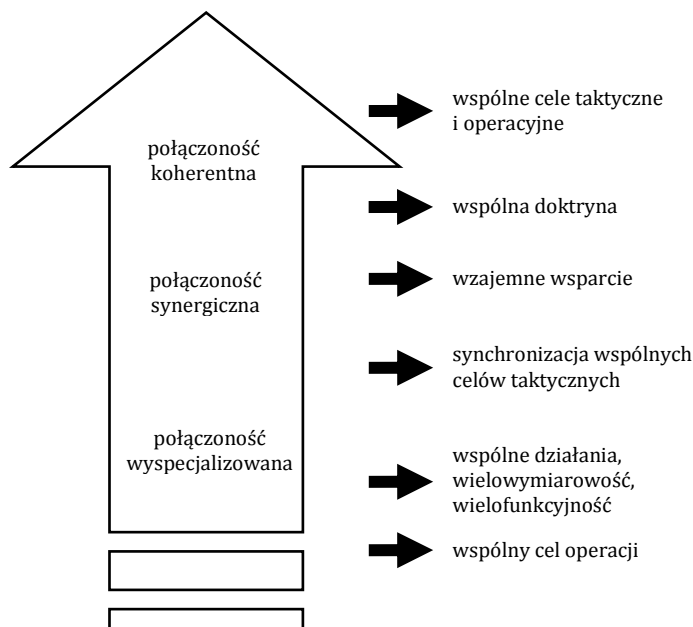
²⁷³ M. Kozub, *Użycie lotnictwa sił powietrznych w rozwiązywanie problemów bezpieczeństwa początku XXI wieku*, „Myśl Wojskowa”, Warszawa nr 4/2004.

²⁷⁴ *The Joint Rapid Reaction Forces Concept*, D/PJHQ/JFHQ/804/3/2, UK, s. 3-4.

²⁷⁵ M. N. Vego, *Naval strategy and operations in narrow sea*, Frank Cass Publishers, London 1999, s. 269.

²⁷⁶ M. Wiatr, *Operacje...*, op. cit., s. 19.

tryną, interoperacyjnymi systemami, wspólnym kształceniem i szkoleniem, programem kształtowania liderów oraz swoistą kulturą łączności²⁷⁷. Ponadto koherentna łączność musi przyswoić, zniwelować i zasymilować różnice pomiędzy naturalnymi cyklami działań, aby w rezultacie efektu synergii²⁷⁸ skutki działań połączonych były większe niż zwykła suma skutków działań rodzajów sił zbrojnych z osobna²⁷⁹.

Rys. 2.1 – Ewolucja koncepcji operacji połączonej

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: *Pumphet for Future Joint Operations. Bridging the Gap Between Concepts and Doctrines. US Joint Force Center Pam 1, March 2002, B-3.*

Analiza dokumentów normatywnych²⁸⁰, scenariuszy ćwiczeń oraz konfliktów zbrojnych przełomu XX i XXI wieku²⁸¹ pozwalają na

²⁷⁷ *AJP-3(B) Allied Joint Doctrine...*, op. cit., s. 1-11.

²⁷⁸ Efekt synergii (*ang. synergy effect*), sytuacja, w której całość jest większa od zwykłej sumy jej oddzielnych części; w kategoriach organizacyjnych synergia oznacza, że komponenty, które współpracują ze sobą, są efektywniejsze, niż gdyby funkcjonowały w izolacji. Zob. J. A. F. Stoner, R. E. Freeman, D. R. Gilbert, *Kierowanie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998, s. 64.

²⁷⁹ M. Wiatr, *Operacje...*, op. cit., s. 20.

²⁸⁰ *AJP-1(A) Allied Joint Operations*; Ibidem.

sformułowanie tezy, iż praktycznie żadne z ewentualnych działań bojowych (na lądzie, w powietrzu, na morzu czy i w kosmosie oraz cyberprzestrzeni) w prognozowanej perspektywie czasowej nie będzie mogło być prowadzone w oderwaniu od siebie. Wynika to z tego, iż osiągnięcie celu (celów) każdej z operacji militarnej i operacji reagowania kryzysowego a w następstwie ich rozstrzygnięcie jest uzależnione od możliwości swobodnego skierowania sił (całości lub wydzielonych) do określonego regionu (czasami na dużą odległość) i skoncentrowania wysiłków w decydującym miejscu i czasie²⁸². Z tego wynika, że operacje połączone w zależności od charakteru, zadań i środowiska, w jakim mogą być prowadzone, można podzielić na operacje powietrzno-lądowe, powietrzno-morskie, lądowo-morskie, ale również powietrzno-lądowo-morskie (przyszłościowo: lądowo-powietrzno-morsko-cyberprzestrzenno-kosmiczną).

Można więc stwierdzić, że „sztuka” organizowania i prowadzenia operacji połączonej powinna się sprowadzać do tego, aby zapewnić obecność odpowiednich sił we właściwym miejscu i czasie. Sytuacja taka może powstać tylko w ramach organizowania operacji połączonej, w której powinna mieć miejsce nie tylko koordynacja, ale pełna integracja i scalenie biorących w niej udział komponentów²⁸³. Powyższe rozważania zdają się wskazywać na to, iż ze względu na różne warunki organizowania operacji połączonych (wojna, reagowanie kryzysowe) niezmieranie trudno będzie określić skład sił zadaniowych (komponentów) biorących w nich udział, rozmach prowadzonych działań, a także innych wskaźników mogących stanowić o ich celach.

Analiza publikacji normatywnych dotyczących operacji połączonej²⁸⁴ pozwala na wyodrębnienie w nich trzech fundamentalnych elementów mających wpływ na określenie czy dana operacja jest operacją połączoną, zaliczamy do nich aspekt:

- strukturalny, obejmujący działania, w których biorą udział komponenty co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych, lub

²⁸¹ Konflikt bałkański, działania w rejonie Zatoki Perskiej w 1991 roku, wojna arabska, Bałkany, Afganistan.

²⁸² M. Banasik, *Operacje ekspedycyjne NATO*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2008, s. 74.

²⁸³ R. Olszewski, *Organizacja i prowadzenie operacji powietrznej, sposób synchronizacji uderzeń z marynarką wojenną i wojskami lądowymi. Przekazywanie informacji o skutkach uderzeń*, [w:] M. Krauze, *Operacja „Iracka Wolność”*, AON, Warszawa 2003, s. 87.

²⁸⁴ Por. *AJP-1(A) Allied Joint...*, op. cit.; *JP 3-0 Joint ...*, op. cit.; *D/01(C), Doktryna Działań Połączonych*, MON, Warszawa 2009.

wielonarodowe działania z udziałem kilku państw w tym spoza Sojuszu. Realizacja tego wymiaru operacji połączonej wymaga posiadania odpowiedniej *struktury dowodzenia* (instytucji) umożliwiającej wybór i połączenie sił w zależności od wymogów konkretnej sytuacji. Wymiar strukturalny ma decydujące znaczenie dla właściwego określenia istoty operacji połączonej;

- funkcjonalny, obejmujący zespolenie *specyficznych możliwości rodzajów sił* w sprawnym działaniu, umożliwiającym osiągnięcie wspólnego celu przy optymalnym wykorzystaniu efektu synergicznego;
- mentalny (personalny), obejmujący wewnętrzną gotowość do efektywnego i harmonijnego współdziałania z przedstawicielami innych komponentów wojskowych i cywilnych²⁸⁵.

Operacja połączona jest więc jedną z możliwych form działań różnych komponentów, wyróżnionych ze względu na cechy i własności wyodrębniające je ze zbioru form, np. poziom integracji, stopień złożoności, skala rzeczowo-czasowo-przestrzenna, struktura wewnętrzna. Natomiast jej obszar prowadzenia, skala, czas, wielkość zaangażowanych sił, zasoby będą wyznacznikami jednostkowymi, niekiedy użytecznymi, lecz nie determinującymi operacji połączonej jako formy. Czynniki determinującymi będą natomiast: cel (wspólny dla wszystkich wykonawców), znaczenie (wkład w osiągnięcie lub osiągnięcie celów strategiczno-politycznych), kierownictwo (jedno), struktura (dwa i więcej działań składowych), idea realizacji (jedna myśl przewodnia).

Pojęcie „operacja połączona” zawsze jednak będzie zawierało w sobie nie tylko działania bojowe, lecz także: jej planowanie i przygotowanie; przegrupowanie (przebazowanie); zakończenie konfliktu, przemieszczenie sił i środków do miejsc stałej dyslokacji; odtworzenie stanu wyjściowego (demobilizacja i przyjęcie struktur pokojowych) oraz analizę i ocenę jej przebiegu. Jest to z oczywistych względów rozwiązanie modelowe i w zależności od sytuacji, zadań i składu sił będzie mogło ulegać ciągłej modyfikacji. Wszystkie te fazy operacji, z wyjątkiem działań rzeczywistych, będą mogły być realizowane w ramach odpowiedzialności narodowej. Działania bojowe będą natomiast rozpoczynane wraz z podporządkowaniem sił narodowych wspólnemu dowódcy i kończone

²⁸⁵ M. Wiatr, *Operacje...*, op. cit., s. 28.

w momencie powrotu do narodowych struktur dowodzenia. Faza ta przyjmuje więc w pełni połączony i wielonarodowy charakter. Mamy tu więc do czynienia z bardzo istotnym wymiarem operacji połączonej, jakim jest jej wielonarodowość²⁸⁶.

Powyższe rozważania upoważniają do stwierdzenia, że operacja połączona pojawiła się w odpowiedzi na powstawanie coraz to nowszych wyzwań, którym przeciwdziałanie w tradycyjny sposób było już prawie niemożliwe oraz jako wynik poszukiwania najbardziej efektywnej formy użycia siły militarnej i niemilitarnej (ekonomicznej, politycznej, informacyjnej) w rozwiązywaniu kwestii spornych.

Siły zbrojne poprzez ciągłe rozwijanie koncepcji działań połączonych, powinny mieć coraz większą przewagę w zakresie szybkości reagowania oraz precyzji i skutków działań niż obecnie, co wymaga kontynuowania procesu przekształceń tych sił. W przyszłych operacjach użycie nowoczesnych środków w połączeniu z wykorzystaniem informacji powinno pozwolić szybko i sprawnie osiągać cel militarny. Zdaniem analityków Sojuszu, dalej należy inwestować w posiadane możliwości wojskowe oraz rozwijać nowe zapewniające precyzję działania. Nowoczesne siły zbrojne muszą się charakteryzować dominującym manewrem, precyzyjnymi działaniami bojowymi, ukierunkowaną logistyką oraz ochroną i obroną wojsk w pełnym zakresie. Ocenia się, że siły połączone, dzięki nie tylko tym czterem wymienionym już zdolnościom, ale przede wszystkim dzięki ich elastyczności oraz możliwości natychmiastowej reakcji, pozostaną kluczem do powodzenia działań w przyszłości.

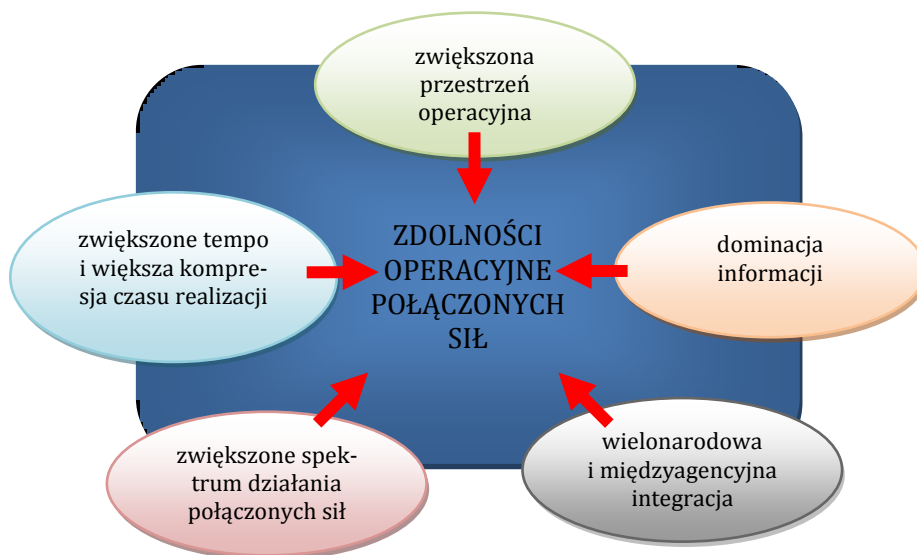
Zbiór czynników mający wyraźny wpływ na sukces połączonej operacji reagowania kryzysowego jest w odróżnieniu od operacji wojennych bardziej złożony. Wyróżnić w nim można: środowisko, koordynację, synchronizację, oddziaływania, współzależności, czas, przestrzeń, informację (rys. 2.2)²⁸⁷.

Pierwszym istotnym czynnikiem jest obszar, a określając go dokładniej środowisko operacyjne. W konflikcie zbrojnym, gdzie użyto już siły, uzbrojenia, większość uczestników to elementy wojskowe. Mamy więc do czynienia z grupami militarnymi i paramilitarnymi stron kryzysu oraz, o ile takie działania zostały podjęte przez Radę Bezpieczeństwa,

²⁸⁶ A. Czupryński, *Operacje czy działania połączone*, „Przegląd Wojsk Lądowych”, 2008/1, s. 10.

²⁸⁷ *The Joint Operational Environment. The World Through 2030 and Beyond*, US Joint Forces Command, 2007, s. 14.

z siłami prowadzącymi połączoną operację reagowania kryzysowego. W „fazie gorącej” konfliktu komponenty sił realizują działania z obszaru przywracania pokoju. W miarę stabilizowania konfliktu, wdrażania porozumień pokojowych pojawia się w rejonie, który staje się z czasem kryzysowym znaczna ilość uczestników procesu wzmacniania bezpieczeństwa²⁸⁸.

Rys. 2.2 – Środowisko operacji połączonej

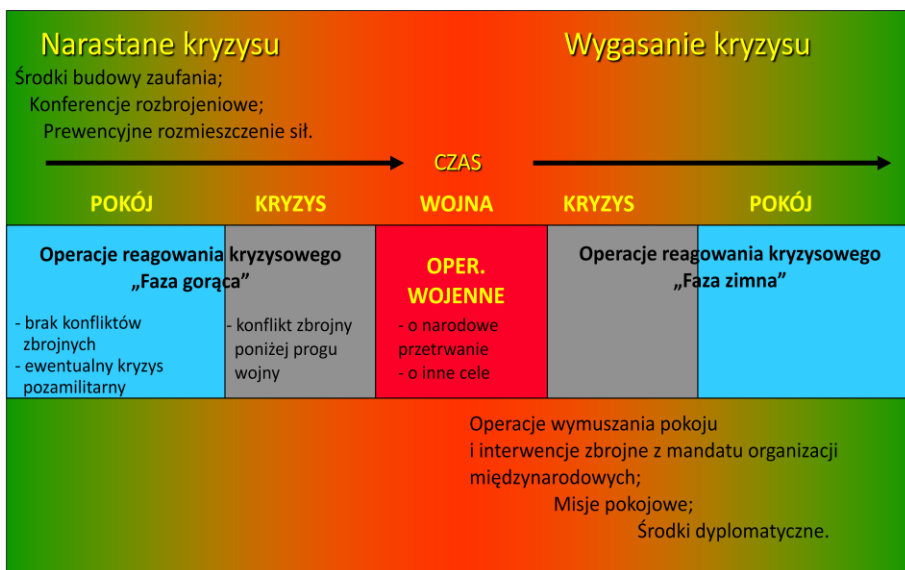
Źródło: Opracowanie własne.

W „fazie zimnej”, po przyjęciu przez zwaśnione strony porozumienia pokojowego, siły te prowadzą działania z zakresu utrzymania pokoju. Wyróżnić można wiele dziedzin działań cywilnych. Są to działania dyplomatyczne i polityczne przywracania pokoju obejmujące działania ekonomiczne oraz pomoc w przywróceniu normalności w rejonie kryzysowym budowania pokoju, to działania społeczne, pomoc humanitarna i wiele innych, występujących zależnie od sytuacji kryzysowej i potrzeb wzmacniania bezpieczeństwa międzynarodowego (rys. 2.3).

W stanie „pomiędzy konfliktem a pokojem” wskazać można wielu wyspecjalizowanych uczestników prowadzących wyspecjalizowane dzia-

²⁸⁸ T. C. Linn, *The Cutting Edge of Unified Actions*, „JFQ Forum”, Winter 1993–94, s. 38.

łania przeciwdziałające kolejnemu kryzysowi, których liczba rośnie w miarę stabilizowania sytuacji kryzysowej²⁸⁹. Analizując szanse i zagrożenia środowiska działań połączonych warto zasygnalizować, że największą szansą jest wielopodmiotowość środowiska oraz fakt, że są to podmioty wojskowe i cywilne²⁹⁰. Cecha ta zapewnia uczestnikom tego środowiska większą wiarygodność w środowisku międzynarodowym. Tak skomplikowane środowisko określa się jako środowisko działań połączonych. W przypadku przewidywalnych kryzysów nieokreślonych politycznie, grożących przekształceniem się w konflikt o znacznym nasileniu i polu rozprzestrzenienia zagrażającemu Europie, gdy Rada Bezpieczeństwa traktować będzie NATO lub UE jako organizację regionalną, siły wielonarodowe kierowane przez tę organizację będą koordynatorem wszelkich działań. To dowódca CJTF odpowiedzialny będzie za synchronizację działań pozostałych uczestników.

Rys. 2.3 – Stany poziomu bezpieczeństwa a operacje reagowania kryzysowego

Źródło: Opracowanie własne.

²⁸⁹ L. Borgomano-Loup, *Improving NATO-NGO Relations in Crisis Response Operations*, NATO Defense College, Rzym 2007, s. 34.

²⁹⁰ A. Czupryński, *Operacje czy działania...*, op. cit., s. 11.

Idea operacji połączonej, jak to wykazano w niniejszym podrozdziale, wyraża się w synchronizacji wysiłku i działań komponentów biorących udział w osiągnięciu wspólnego celu. Synchronizacja oznacza przy tym osiągnięcie równoległości i spójności zróżnicowanych procesów planowania i dowodzenia oraz połączenie możliwości komponentów w realizacji wspólnego zadania. Warto zauważyć, że istotnym elementem przyszłych operacji połączonych będzie interoperacyjność. Stanowić ona będzie fundament skuteczności przyszłych operacji połączonych o charakterze narodowym, sojuszniczym, wielonarodowym, jak i prowadzonych przez różne agencje rządowe oraz pozarządowe²⁹¹. Siły połączone muszą dokonać znaczącego postępu w kierunku osiągnięcia optymalnego poziomu interoperacyjności. Utrzymany musi zostać dotychczasowy zsynchronizowany wysiłek, a dalsze działania powinny zostać ukierunkowane na dalsze inspirowanie postępu i uzyskiwanie coraz lepszych wyników.

Uwzględniając powyższe rozważania dotyczące idei działań połączonych można przyjąć, iż w perspektywie najbliższych kilkunastu lat będzie to całokształt przedsięwzięć militarnych i niemilitarnych, we wszystkich stanach funkcjonowania państwa (sojuszu, koalicji) - pokoju, kryzysu i wojny - planowanych przez kierownictwo strategiczne i realizowanych przez jednolite dowództwo operacyjne dla osiągnięcia zakładanych celów strategicznych (politycznych). Będzie ona mogła mieć charakter działań zarówno z proporcjonalnym udziałem wszystkich komponentów rodzajów siły (politycznej, ekonomicznej, militarnej i informacyjnej, rodzajów sił zbrojnych), jak i z przeważającym udziałem jednego z nich, prowadzona w warunkach wojny, jak i innych niż wojna, z proporcjonalnymi działaniami wszystkich rodzajów sił zbrojnych, jak i z przeważającymi działaniami jednej z nich.

2.2. EWOLUCJA PROCESU TWORZENIA WIELONARODOWYCH POŁĄCZONYCH SIŁ ZADANIOWYCH

Analiza literatury pozwala na stwierdzenie, że zespoły zadaniowe były i są ważnym elementem organizacji wojskowych. Teza ta nie odnosi się tylko do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, lecz ma praktyczne odzwierciedlenie w armiach innych państw oraz założeniach

²⁹¹ L. Borgomano-Loup, *Improving NATO-NGO...*, op. cit., s. 36.

funkcjonowania Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zespoły zadaniowe występują na wszystkich szczeblach struktury organizacyjnej sił zbrojnych. Struktura, obsada oraz wyposażenie tych sił (ang. *Forces*) podporządkowana jest wykonywanym przez nie zadaniom (ang. *Tasks*).

Potrzeba utworzenia w ramach NATO i UE związków nowego typu, opartych połączonych siłach zadaniowych (ang. *Joint Task Forces – JTF*) lub bardziej rozbudowanych strukturach jakimi są wielonarodowe połączone siły zadaniowe (ang. *Combined Joint Task Forces – CJTF*)²⁹², wyrosła na gruncie przemian środowiska bezpieczeństwa europejskiego²⁹³ oraz pojawienia się mniejszych lecz różnorodniejszych i bardziej nieokreślonych zagrożeń dla pokoju i stabilizacji²⁹⁴. Należy podkreślić, że planiści Sojuszu byli zgodni co do tego, iż przyszłe misje sił zbrojnych będą wymagały występowania ugrupowań zdolnych do szybkiego przetrzutu, w międzynarodowym składzie i skupiających przedstawicieli wszystkich rodzajów sił zbrojnych. CJTF jako produkt to dopasowane do danej misji siły zadaniowe, które są w stanie wykonywać zarówno misje w ramach kompletnego spektrum. Główne obszary zadaniowe upatrywano zaś w prowadzeniu operacji reagowania kryzysowego, niesieniu pomocy humanitarnej, nie zapominając jednak o działaniach wynikających z powinności obrony kolektywnej.

Jak zauważa M. Obrusiewicz [...] „*CJTF jest koncepcją NATO, wynikającą z analizy otoczenia tej organizacji, rozwoju cywilizacji informacyjnej, procesów globalnych, ładu międzynarodowego, współczesnych wyzwań i zagrożeń, a struktury tworzone ad hoc do wykonania zadania lub osiągania celu polityczno-strategicznego oraz sposoby, metody techniki i taktyki użycia sił CJTF zapewniają osiągnięcie efektu końcowego, sprawnego i zorganizowanego działania tych sił*”²⁹⁵.

W trakcie szczytu NATO w Rzymie (8 listopada 1991 r.) w *Deklaracji o Pokoju i Współpracy* stwierdzono, iż kształtowanie Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI) podkreśli gotowość państw

²⁹² M. Obrusiewicz, *Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe CJTF*, AON, Warszawa 2002, s. 7.

²⁹³ W listopadzie 1991 r. NATO przyjęło nową Koncepcję Strategiczną Sojuszu, która odnosiła się do nowego wielobiegowego systemu bezpieczeństwa europejskiego, wychodziła też naprzeciw potrzebom państw Europy współtworzenia tego systemu. Zob. *NATO Vademecum*, Office of Information and Press, Brussels 2001, s. 17.

²⁹⁴ Ogólny zamysł prowadził do dostosowania struktur wojskowych do misji wykraczających poza art. 5 TW. Ibidem, s. 18.

²⁹⁵ M. Obrusiewicz, *Wielonarodowe Połączone...*, op. cit., s. 8.

Europejskich Sojuszu do przyjęcia na siebie większej odpowiedzialności oraz przyczyni się do umacniania transatlantyckiej solidarności²⁹⁶. Zapisy Koncepcji Strategicznej Sojuszu znalazły odzwierciedlenie w nakreślonym w Traktacie z Maastricht (o powołaniu UE) projekcie Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (ESDP).

Podstawą, na której tworzono szkielet wielonarodowych połączonych sił europejskich była koncepcja, zaproponowana przez Stany Zjednoczone podczas nieoficjalnego spotkania Komitetu Planowania Obronnego w Travemünde w dniach 19-21 października 1993 r., będącego jednym z etapów przygotowujących brukselski szczyt NATO. W styczniu 1994 na szczycie NATO w Brukseli, zatwierdzono pierwszą koncepcję CJTF²⁹⁷, uruchamiając jednocześnie proces badań nad sposobami rozwoju i adaptacji struktur i procedur sojuszniczych, tak by zapewniały one wypełnianie w sposób elastyczny i efektywny nowych misji Sojuszu oraz różnego typu operacji. Koncepcja miała również wskazać możliwe obszary poprawy współpracy z Unią Zachodnioeuropejską, ale również ukazanie sposobów kooperacji w ramach z wyłaniającej się Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony²⁹⁸.

Po decyzjach szczytu na kilku poziomach prowadzono prace zmierzające do wprowadzenia w życie koncepcji CJTF²⁹⁹. Między innymi porozumienie zawarte w Key West, pomiędzy ministrami obrony Niemiec, Francji, USA i W. Brytanii, pozwoliło przezwyciężyć trudności natury politycznej. Uzgodniono, że CJTF będą to oddziały zebrane czasowo do wypełniania wyraźnie określonego zadania.

Mają się one charakteryzować elastycznością i wielofunkcyjnością oraz służyć trzem celom politycznym:

- wyrażać nową koncepcję strategiczną NATO;
- stworzyć formułę prawną pozwalającą na wypełnianie zadań NATO w ramach OBWE;
- wesprzeć niektóre operacje UZE prowadzone w ramach Wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

²⁹⁶ J. Barcik, *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony. Aspekty prawne i polityczne*, Ofic. Wyd. Branta, Bydgoszcz-Katowice 2008, s. 77.

²⁹⁷ THE COMBINED JOINT TASK FORCES CONCEPT, <http://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/16cjtf.pdf>, (13.12.2012).

²⁹⁸ P. Fritch, *Analiza. Nowe początki*, NATO Review, 2002.

²⁹⁹ J. Gryz, *Unia Zachodnioeuropejska*, op. cit., s. 84-86.

W grudniu 1996 roku Rada Północno-Atlantycka podjęła ostateczną decyzję w postaci dokumentu Komitetu Wojskowego Sojuszu tzn. MC 389/1 (*MC Directive for the Military Implementation of the CJTF Concept*)³⁰⁰. Koncepcja ta w założeniu miała zapewnić zdolności do elastycznego i efektywnego, przetrwania oraz wprowadzenia w krótkim czasie, rozwijanych wielonarodowych i połączonych zgrupowań zadaniowych w składzie dysponującym odpowiednim potencjałem sił, dowódczym i łączności dla przeprowadzania ewentualnych operacji poza obszarem Sojuszu zgodnie z założeniami narodowymi w sytuacjach innych niż kolektywna obrona³⁰¹. Zawierała ona ponadto klauzulę o zapewnieniu wsparcia dla operacji prowadzonych przez UZE/UE jako sojusznicy wkład do budowy silniejszego ESDI w ramach NATO.

Przyjęta koncepcja CJTF umożliwiała praktyczną realizację operacji reagowania kryzysowego (ang. *Crisis Response Operations* - CRO) spoza art. 5, nie prowadzonych na terytorium Sojuszu (ang. *Non-Article 5 Crisis Response Outside Alliance Territory*), zaliczając do nich: zapobieganie konfliktom, utrzymywanie pokoju, wymuszanie pokoju oraz niesienie pomocy humanitarnej³⁰². Jednakże przy zastrzeżeniu, że operacją tą powinny kierować uznane organizacje międzynarodowe np. ONZ, OBWE, a każda organizacja, zwracając się do NATO o pomoc, powinna opracować jednoznaczny mandat i wyznaczyć osobę odpowiedzialną w jej imieniu³⁰³.

Jednak jak wykazały doświadczenia zebrane w trakcie przeprowadzonych ćwiczeń³⁰⁴, siły CJTF dzięki posiadanym zdolności operacyjnym mogą zostać użyte w wielu innych sytuacjach, na przykład:

- w ramach operacji ewakuacji personelu niewojskowego (ang. *Non-Combatant Evacuation Operations* – NEO);

³⁰⁰ Dokument określa ogólne zasady tworzenia *CJTF HQ*, a także szczegółowe zasady dotyczące sposobu obsadzania poszczególnych zespołów funkcjonalnych tworzących dowództwo wielonarodowych sił połączonych. Dokument ten zawiera także strukturę dowodzenia w ramach wielonarodowych sił połączonych, procedury i obowiązki poszczególnych zespołów funkcjonalnych.

³⁰¹ M. Obusiewicz, *Wielonarodowe Połączone...*, op. cit., s. 8.

³⁰² *Defence Capabilities Initiative*, Press Release NAC-S (99)69, <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm>, (13.12.2012).

³⁰³ MC 389/1, *MC Policy on NATO's Combined Joint Task Force (CJTF) Capability*.

³⁰⁴ Dla sił NATO, pierwszym, wielonarodowym i połączonym przedsięwzięciem były ćwiczenia *Allied Effort' 97* oraz *Strong Resolve' 98*, sprawdzające zdolności do rozwinięcia lądowych i morskich dowództw operacyjnych CJTF HQ. Można postawić tezę, że od tego czasu wszystkie ćwiczenia Sojuszu mają charakter określany skrótowo angielskim słowem jointness. *NATO Vademecum...*, op. cit., s. 291.

- w trakcie niesienia pomocy poszkodowanym w ramach klęsk żywiołowych i katastrof naturalnych (ang. *Disaster Relief*);
- w akcjach poszukiwania i ratowania (ang. *Search and Rescue*).

Opracowując koncepcję wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, wykorzystano między innymi doświadczenia amerykańskie z wojny wietnamskiej i interwencji w Grenadzie, brytyjskie - z wojny o Falklandy oraz z konfliktu w rejonie Zatoki Perskiej. Doświadczenia z wymienionych konfliktów lokalnych pozwoliły wypracować koncepcję, która może sprostać współczesnym potrzebom szybkiego reagowania na wszelkie przejawy kryzysów, bez względu na ich lokalizację. W koncepcji tej założono, że siły wielonarodowe będą aktywowane na podstawie każdorazowej decyzji Rady Północnoatlantyckiej. Pierwotnym modelem sił wielonarodowych były siły stabilizacyjne NATO (ang. *NATO's Stabilisation Force - SFOR*), skutecznie wypełniające misję w Bośni i Hercegowinie. Podkreślić należy, iż SFOR jest praktycznym sprawdzianem teoretycznych rozwiązań w tym zakresie³⁰⁵.

Ćwiczenia *Allied Effort'97* oraz *Strong Resolve'98* wykazały również pełną przydatność koncepcji do prowadzenia operacji w zakresie obrony kolektywnej³⁰⁶. Można zatem stwierdzić, że przy tak szerokim wachlarzu potencjalnych zadań CJTF w ramach reagowania kryzysowego, warunkiem koniecznym skutecznego oddziaływania okazała się elastyczność koncepcji wielonarodowych połączonych sił. Pomimo, że koncepcja CJTF ma dotyczyć przede wszystkim operacji prowadzonych spoza art. 5 TW, to nie wyklucza operacji o ograniczonym zasięgu, prowadzonych na terytorium państwa/państw Sojuszu. Realizowane w ramach operacji CJTF zadania mogą mieć następujący wymiar międzynarodowy:

- wyłącznie z udziałem krajów Sojuszu;
- z udziałem państw NATO oraz krajów programu Partnerstwo dla Pokoju (ang. *Partnership for Peace - Pfp*);
- w ramach szerokiej koalicji, np. pod auspicjami ONZ, po wcześniejszej akceptacji takiej formuły przez gremia decyzyjne NATO (ang. *coalition of the willing*)³⁰⁷.

³⁰⁵ Ibidem, s. 135.

³⁰⁶ M. Wiatr, *Operacje...*, op. cit., s. 92.

³⁰⁷ J. Kręcikij, *Wybrane problemy kierowania zgrupowaniami wielonarodowych sił połączonych*, AON, Warszawa 2003, s. 42-43.

Prowadzone analizy wykazały, iż elastyczność wyraża się również w swobodzie doboru sił do relacji konkretnego zadania, która pozwala w sposób efektywny wykorzystać możliwości zarówno poszczególnych państw, jak i rodzajów sił zbrojnych (zarówno państw-członków Sojuszu, jak i państw spoza Sojuszu). Skuteczność tych ostatnich zależy między innymi od wsparcia przez deklarujące chęć udziału państwa oraz efektywnego i sprawnego współdziałania między oddelegowanymi komponentami sił zbrojnych. Elastyczność ta dotyczy również wewnętrznej struktury wielonarodowych sił połączonych.

Z chwilą rozwijania koncepcji CJTF zakładano następujące poziomy gotowości elementów dowodzenia do działania. Rozpoczęcie planowania przez sztab załączkowy w terminie 7 dób od chwili otrzymania powiadomienia. Jego przemieszczenie miało nastąpić w ciągu 30 dób, a wzmocnienie struktur w ciągu 40 dób. Pierwsze siły powinny być przemieszczane w ciągu 7 dób, przy czym dążono, aby pewne elementy (stałe zespoły Sojuszu, inne siły wysokiej gotowości) mogły być oddelegowywane w ciągu 72 godzin.

Istnieje szereg zmiennych, które dotyczą planowania operacji reagowania kryzysowego poza obszarem Sojuszu. Jednymi z najistotniejszych są:

- zaangażowanie sił (ang. *Involvement of Forces*);
- prawdopodobne użycie sił/przeznaczenie (ang. *Probable Use of Force*);
- intensywność operacji (ang. *Intensity of Operations*)³⁰⁸.

Kombinacja tych parametrów, stawia wysokie wymagania w stosunku do struktury dowodzenia, która zgodnie z przyjętymi w NATO założeniami, powinna zapewnić taką optymalizację stacjonarnych struktur dowodzenia, aby przy zachowaniu zdolności obronnych Sojuszu, możliwe było także przemieszczenie tworzonych doraźnie stanowisk dowodzenia w rejon sytuacji kryzysowej na obszarze odpowiedzialności NATO lub poza nim.

Należy zauważyć, że obecny proces generowania sił Sojuszu do prowadzenia operacji reagowania kryzysowego nieodzownie związany jest ze strukturą dowodzenia NATO, która pozostaje (szczególnie od czasu pojawienia się koncepcji CJTF) w nieustannej transformacji. Skuteczny system dowodzenia jest jednym z podstawowych czynników warun-

³⁰⁸ M. Wiatr, *Operacje...*, op. cit., s. 91.

kujących efektywne przygotowanie i kierowanie operacjami reagowania kryzysowego, w których mogą być zaangażowane różne rodzaje sił zbrojnych państw biorących w nich udział a także działaniom komponentów wojskowych towarzyszyć będą w tym samym miejscu i czasie działania komponentów cywilnych (władz lokalnych, administracji, agencji rządowych i pozarządowych, organizacji międzynarodowych).

Przeprowadzona analiza i ocena rozwoju struktur oraz procedur dowodzenia Sojuszu wskazuje, że została ona utworzona z myślą o efektywnym funkcjonowaniu w czasie pokoju, kryzysu oraz wojny, a głównym rezultatem wprowadzonych zmian była z jednej strony – poprawa i zwiększenie efektywności w zakresie realizacji zadań w ramach obrony kolektywnej oraz operacji reagowania kryzysowego (prowadzonych także poza obszarem traktatowym NATO)³⁰⁹.

Należy podkreślić, że w chwili rozpoczęcia wprowadzania koncepcji CJTF, Sojusz dysponował zgodnie z MC 389 trzema dowództwami macierzystymi (*parent HQ*)³¹⁰. Były to Regionalne Dowództwo Północne (RC North) w Brunssum (Holandia), Regionalne Dowództwo Południowe (RC South) w Neapolu (Włoch) oraz Dowództwo Sił Sojuszniczych Atlantyku (ACLANT) w Norfolk (USA)³¹¹.

W ramach dopasowania Sojuszu do realizacji nowego rozszerzonego spektrum zadaniowego przekształceniu uległa zarówno polityczna struktura dowodzenia, jak i wojskowe struktury dowództw i sił NATO³¹², w ramach której dokonano funkcjonalnego podziału dowództw szczebla strategicznego, tworząc Sojusznicze Dowództwo ds. Transformacji (ang. *Allied Command Transformation - ACT*) z siedzibą w Norfolk (USA)³¹³

³⁰⁹ *ACO Reform Programme*, <http://www.aco.nato.int/aco-reform-programme.aspx>, (23.01.2013).

³¹⁰ Wprowadzona w roku 1999 struktura dowodzenia NATO (*NATO Command Structure - NCS*) ściśle związana była z geograficznym podziałem obszaru odpowiedzialności NATO. *NATO Vademecum...*, op. cit., s. 294.

³¹¹ J. Kręcikij, *Wybrane...*, op. cit., s. 51.

³¹² Szczyt paryski (21-22.XI.2002 r.) - określany także „szczytem transformacji Sojuszu”.

³¹³ Sojusznicze Dowództwo ds. Transformacji (ang. *Allied Command Transformation - ACT*) zostało przekształcone w dowództwo funkcjonalne, które odpowiada m.in. za proces transformacji sił zbrojnych państw członkowskich NATO, a w tym za kreowanie polityki obronnej, prowadzenie badań, opracowanie koncepcji i doktryn, rozwój interoperacyjności sił sojuszniczych, analizy i oceny prowadzonych ćwiczeń i operacji oraz wdrażanie wynikających z ich przebiegu doświadczeń. W związku z tym, głównym zadaniem ACT jest kierowanie procesem transformacji struktur wojskowych Sojuszu w celu rozwoju zdolności operacyjnych, które zapewnią wysoką efektywność działań podejmowanych w odpowiedzi na obecne i przyszłe zagrożenia bezpieczeństwa transatlantyckiego, MC 324/1, *NATO Military Command Structure*.

oraz Sojusznicze Dowództwo ds. Operacji (ang. *Allied Command Operations* – ACO) w Mons (Belgia)³¹⁴.

Dowództwu Strategicznemu ds. Operacji) zostały podporządkowane trzy dowództwa szczebla operacyjnego, w tym dwa Dowództwa Sił Połączonych (ang. *Joint Force Command* - JFC) w Brunssum i Neapolu oraz jedno o ograniczonych funkcjach Dowództwo Połączone (JHQ) w Lizbonie³¹⁵, co oznaczało zorganizowanie drugiego szczebla dowodzenia według wyznaczników funkcjonalnych, a nie geograficznych. Dowództwa nie odpowiadają za określone obszary. Nie ma też tu mowy, tak jak to było uprzednio o konkretnych granicach odpowiedzialności. Działanie podległych dowództwom sił ma następować w wyznaczanym każdorazowo obszarze działań połączonych (JOA).

Zgodnie z koncepcją nowej struktury dowodzenia, dwa pierwsze były dowództwami rozlokowanymi na lądzie, podczas gdy trzecie mogło zostać rozwinięte na pokładzie okrętu dowodzenia *USS Mount Whitney (LCC/JCC 20)*. Liczebność personelu sztabu CJTF zależęć miała od ilości sił angażowanych do konkretnej operacji, jednorazowo na okręcie może przebywać ok. 1400 osób.

W podległości każdego z dwóch dowództw sił połączonych znajdowały się trzy dowództwa komponentów (lądowego, powietrznego i morskiego)³¹⁶, zapewniające dowodzenie poszczególnymi rodzajami sił zbrojnych³¹⁷.

Kolejnym przełomem w tym zakresie okazał się szczyt w Lizbonie³¹⁸. Oprócz koncepcji strategicznej na szczycie NATO w Lizbonie przyjęto kilka innych dokumentów, które mają istotne znaczenie zarówno dla zrozumienia nowej politycznej filozofii Sojuszu, jak i dla sposobów wcielania jej w życie. Określają one stanowisko NATO we wszystkich kluczo-

³¹⁴ Ibidem.

³¹⁵ Dowództwo Połączone (JHQ) stanowiło podstawę do tworzenia dowództwa CJTF na morzu.

³¹⁶ W strukturze dowodzenia Sojuszu, organ dowodzenia trzeciego szczebla, mający określone zdolności w zakresie sił powietrznych, morskich lub lądowych, odpowiedzialny za planowanie operacyjne i prowadzenie operacji podporządkowanych zgodnie z poleceniami dowódcy NATO.

³¹⁷ *USS Mount Whitney (LCC 20)*, <http://www.mtwhitney.navy.mil/>, (23.01.2013).

³¹⁸ Na szczycie w Lizbonie (19-20.XI.2010 r.), szefowie państw i rządów uzgodnili ogólne ramy reformy struktury dowodzenia, przygotowane przez grupy ekspertów (ang. *Senior Officials Group* - SOG). Na spotkaniu Ministrów Obrony w czerwcu 2011 r. podjęto ostateczną decyzję o kształcie i lokalizacji elementów nowej struktury dowodzenia NATO. A. D. Rotfeld, *NATO 2020: nowa koncepcja strategiczna Sojuszu*, Sprawy Międzynarodowe nr 4, 2010, s. 8.

wych obszarach bezpieczeństwa i obrony, a w szczególności dotyczą perspektywy zaangażowania Sojuszu w Afganistanie, relacji z Rosją oraz wielu innych szczegółowych kwestii. Do głównych priorytetów rozpoczętego wówczas procesu transformacji należy wdrażanie działań zmierzających do zwiększenia zdolności wojskowych NATO, obejmujących m.in. reformę struktury dowodzenia oraz poprawę i rozwój zdolności operacyjnych³¹⁹. W aspekcie organizacji dowodzenia główny nacisk położono na stworzenie nowej struktury, która zapewniłaby celową i ciągłą koncentrację wysiłków, ukierunkowanych na proces transformacji CJTF oraz poprawę zdolności operacyjnych w kontekście nowych wyzwań. W wyniku podjętych decyzji zmianie ulega nie tylko ilość podległych dowództw, lecz także ich wewnętrzna struktura³²⁰. Na rys. 2.4 przedstawiono docelową strukturę dowodzenia NATO.

Warto tu nadmienić, iż struktury dowodzenia Sojuszu są tak optymalizowane, aby przy pełnym zachowaniu zdolności obronnych możliwe było przemieszczanie tworzonych doraźnie stanowisk dowodzenia sojuszniczych sił zadaniowych (CJTF HQ) w rejon kryzysu na obszarze NATO lub też poza nim. Kwatery takie mają kierować zarówno operacjami połączonymi w ramach obrony sojuszniczej, jak też operacjami wspierania pokoju, czy też innymi działaniami realizowanymi siłami Sojuszu pod auspicjami ONZ, UE lub OBWE³²¹.

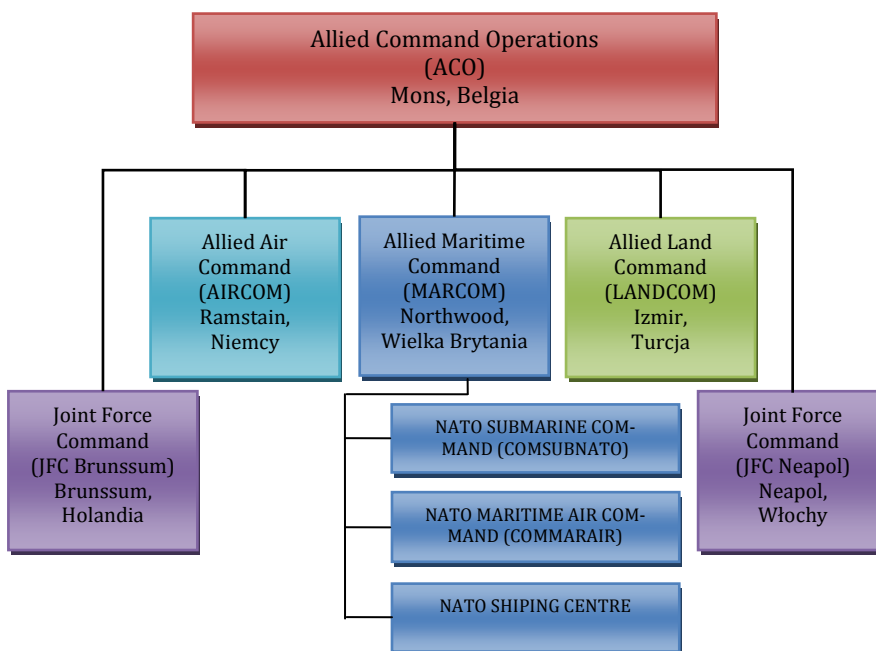
Proces rozwoju koncepcji CJTF (należy zaznaczyć, że proces ten tak naprawdę nie jest jeszcze zakończony) można prześledzić na podstawie analizy literatury oraz wniosków zarówno z ćwiczeń, jak i operacji NA5CRO prowadzonych przez Sojusz³²². Został on zapoczątkowany w ramach tak zwanej fazy „prób”, której zakończenie przypadło w sierpniu 1998 r.

³¹⁹ *Lisbon Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Lisbon, 20 Nov. 2010; Declaration by the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the Government of the Islamic Republic of Afghanistan on an Enduring Partnership Signed at the NATO Summit in Lisbon, Portugal; Declaration by the Heads of States and Government of the Nations Contributing to the UN-mandated, NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan; Comprehensive Report on the NATO/EAPC Policy on the Implementation of UNSCR 1325 on Women, Peace and Security and Related Resolutions, 20 Nov. 2010.* Było też kilka innych dokumentów o charakterze wykonawczym i operacyjnym.

³²⁰ MC 324/2, *NATO Military Command Structure*.

³²¹ N. Ameline, *Matching Capabilities to Ambitions: NATO Towards 2020*, NATO Parliamentary Assembly 145 DSCTC 12 E rev. 1, November 2012, s. 8.

³²² Ćwiczenie certyfikujące Siły Odpowiedzi NATO „Noble Mariner 12” (NOMR12), Operacja „Allied Provider” prowadzona przez Stały Zespół Okrętów NATO (SNMG2),

Rys. 2.4 – Nowa struktura dowodzenia NATO

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: *Military organization and structures*, <http://www.mc.nato.int/about/Pages/MARCOM%20within%20the%20NATO%20structure.aspx>, (23.01.2013).

Kolejną fazą była faza „ocen”, w której wniosków dostarczyły zarówno przeprowadzone ćwiczenia, jak i oceny możliwości samego Sojuszu³²³. W założeniach planistycznych Sojusz, do końca roku 2002, miał osiągnąć zdolności do przeprowadzania siłami CJTF jednej operacji poza obszarem Sojuszu, dysponując tzw. wstępną zdolnością operacyjną (ang. *Initial Operational Capability*). Która pozwalała by na rozwinięcie morskiego stanowiska dowodzenia sił zadaniowych w oparciu o Dowództwo Połączone (JHQ) w Lizbonie oraz okręt dowodzenia USS *Mount Whitney* oraz zdolnych do przerzutu dowództw komponentów (ang. *Component Commands - CCs*). Poziom realizacji przygotowań, dowództw sił zadaniowych został zweryfikowany w 2000 roku ćwiczeniem *Unified Spirit'00*. Fazę oceny przygotowań całych sił zadaniowych miało zapewnić ćwiczenie pod kryptonimem *Strong Resolve'02*³²⁴. Należy podkreślić, że

³²³ J. Kręcikij, *Wybrane...*, op. cit., s. 40.

³²⁴ PARTNERSHIP WORK PROGRAMME - *Specific Activities for 2000/2001*, Jan 2002.

będące kulminacją przygotowań sztabów oraz sił zadaniowych do wykonywania zadań w zakresie prowadzenia operacji reagowania kryzysowego, ćwiczenie *Strong Resolve'02* prowadzone było z rozmachem rzadko spotykanym do ówczesnych czasów. Uczestniczyło w nim ok. 40 tysięcy żołnierzy z 14 państw NATO oraz 12 państw uczestniczących w Partnerstwie dla Pokoju³²⁵. W ćwiczeniach wzięło udział 78 samolotów bojowych z Danii, Wielkiej Brytanii i Polski, 2 francuskie samoloty wczesnego wykrywania - AWACS oraz wiele śmigłowców i samolotów transportowych. Ponadto były to 23 fregaty z Francji, Niemiec, Holandii, Norwegii, Belgii Wielkiej Brytanii, zespół przeciwminowy, grupa zadaniowa kutrów rakietowych, brytyjski lotniskowiec, po jednym okręcie desantowym z Wielkiej Brytanii i USA oraz 4 okręty podwodne³²⁶. W ćwiczeniu brało udział 14 polskich okrętów bojowych, kilka jednostek zabezpieczenia, stanowiska dowodzenia, służby ratownicze oraz system logistyczny baz morskich.

Do końca 2004 roku, zgodnie z założeniami planistycznymi, Sojusz miał osiągnąć zdolność do przeprowadzenia ww. operacji w oparciu o morskie stanowisko dowodzenia sił oraz zdolnymi do przemieszczenia dowództwami komponentów, bądź też stanowiskiem dowodzenia CJTF na lądzie wraz ze zdolnymi do przemieszczenia dowództwami komponentów. Po roku 2004 wymagania w stosunku do zdolności uległy rozszerzeniu do sprawności dowodzenia dwoma operacjami w oparciu o siły CJTF, jednej operacji poza obszarem Sojuszu, a drugiej w jego ramach regionu europejskiego.

Przyjęta koncepcja CJTF przewidywała, że faza pełnej implementacji, to znaczy osiągnięcia pełnej zdolności operacyjnej, zgodnie z założonymi planami (ang. *The CJTF Concept Implementation Plan*), będzie osiągnięta w roku 2005. Oczywiście częściowe zdolności w tym zakresie osiągnane były już przed rokiem 2005³²⁷.

Należy podkreślić, że w przewidywalnej przyszłości istotnym zagadnieniem dla dalszego rozwoju koncepcji CJTF stanie się nowoczesne planowanie strategiczne w kontekście planowania sił zadaniowych. Złożone otoczenie CJTF wypełnione jest nie tylko szansami, ale niesie też wiele wyzwań i zagrożeń. Koniecznym wydaje się ciągła analiza dająca

³²⁵ Ibidem.

³²⁶ *Strong Resolve*, <http://www.globalsecurity.org/military/ops/strong-resolve.htm>, (23.01.2013).

³²⁷ J. Kręcikij, *Wybrane...*, op. cit., s. 40.

świadomość słabych, umiarkowanych i mocnych stron sił zbrojnych tworzących CJTF. W związku z powyższym we wszystkich stanach bezpieczeństwa potrzebna będzie systematyczna i wszechstronna analiza strategiczna, określająca czynniki zewnętrzne i wewnętrzne oddziałujące na CJTF. Analiza taka pozwoli na długoterminowe planowanie działań sił zbrojnych oraz na określenie stosownej do celu, zadania, szans, zagrożeń, mocnych i słabych stron opcji działania.

Reasumując zagrożenie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych, należy stwierdzić, że są to moduły sił wydzielane do NATO oraz kontyngenty narodowe państw sojuszniczych i państw partnerskich organizowane doraźnie dla realizacji wskazanych w Rozkazie Operacyjnym zadań w celu osiągnięcia wspólnego stanu końcowego lub celu strategicznego Sojuszu. Wszystkie komponenty biorące udział w działaniach połączonych (w tym przede wszystkim CJTF) osiągać go będą poprzez tworzenie efektu synergicznego.

Zwrócić należy uwagę na nowe środowisko CJTF, nowe struktury sił zbrojnych, nowe podejście dowodzenia i zarządzania nimi oraz nowe aspekty wsparcia logistycznego. NATO realizując proces adaptacji w zmieniającym się środowisku międzynarodowym, w szczególności w środowisku bezpieczeństwa europejskiego, koncentrowało się na trzech głównych kierunkach reform. Pierwszy obszar transformacji obejmował adoptowanie rozwiązania europejskich członków Sojuszu, umożliwienie Sojuszowi, zgodnie z zasadą „oddzielnych lecz nie rozdzielnych możliwości”³²⁸ wspieranie rozwoju Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI) poprzez prowadzenie operacji kierowanych politycznie (z jednoczesnymi strategicznymi wytycznymi) przez Unię Europejską lub zgodnie z innymi porozumieniami.

Drugim nurtem transformacji było rozszerzenie działań NATO, w celu przeciwdziałania zagrożeniom dla bezpieczeństwa, poza granice traktatowe Sojuszu.

Trzeci obszar działań, dotyczył dostosowania struktur politycznych i wojskowych NATO do nowych misji, głównie operacji reagowania w sytuacjach kryzysowych, wymagających mniejszych, lecz bardziej mobilnych i elastycznych w użyciu sił. Sił generowanych nie tylko z państw członkowskich NATO, ale i państw partnerskich, które uczestnicząc w tego typu działaniach zwiększają wiarygodność operacji i dają szansę

³²⁸ R. Zięba, *Europejska Polityka...*, op. cit., s. 30.

na sukces. Jest to bowiem reagowanie środowiska międzynarodowego na zagrożenie bezpieczeństwa.

Analiza zmian struktury dowodzenia wskazuje, że została ona utworzona z myślą o efektywnym funkcjonowaniu w czasie pokoju, kryzysu oraz wojny, a głównym rezultatem wprowadzonych zmian była z jednej strony - poprawa i zwiększenie efektywności w zakresie realizacji zadań w ramach obrony kolektywnej oraz operacji reagowania kryzysowego (prowadzonych także poza obszarem traktatowym NATO).

2.3. ZASADY PROWADZENIA OPERACJI REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Rozważania o sposobach pokonania przeciwnika są zapewne tak stare, jak sama walka. Bardzo wczesnie wykształciły się też pewne - początkowo nienazwane i realizowane intuicyjnie, na podstawie doświadczeń - zasady i reguły, których przestrzeganie umożliwiało uzyskanie powodzenia w działaniach. Współcześnie na gruncie polskim próbę zdefiniowania zasad sztuki wojennej podejmowano co najmniej kilkunastokrotnie³²⁹. Generał Franciszek Skibiński ujął je jako: „[...] *syntetyczny zbiór prawidłowości, których umiejętne (i elastyczne) stosowanie w starciu zbrojnym powinno prowadzić do pokonania przeciwnika przy wszystkich innych warunkach równych*”³³⁰. Ujęcie to nadaje zasadom sztuki wojennej rangę reguł wskazujących kierunki postępowania, ale jednocześnie poprzez wyeksponowanie postulatu elastyczności wskazuje na pewną swobodę ich wykorzystania w działaniach.

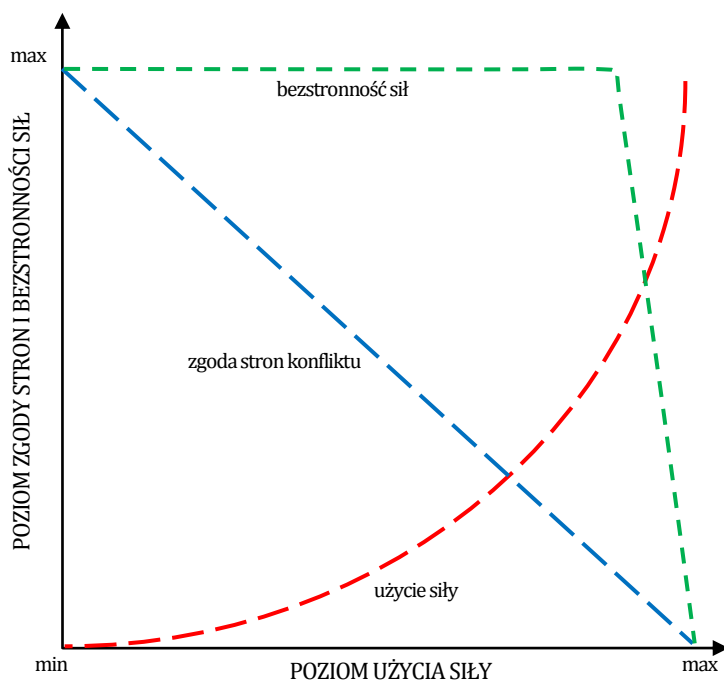
Analizując zagadnienia związane z operacjami reagowania kryzysowego należy uwypuklić, że są one prowadzone w środowisku odmiennym niż tradycyjne operacje wojskowe, obejmują też różne działania i mają inne cele. Charakter operacji reagowania kryzysowego, wymaga rozważenia pewnych zasad, które - podobnie jak zasady sztuki wojennej - powinny być elastycznie stosowane w zależności od sytuacji³³¹.

³²⁹ Zob. A. Polak, *Geneza i ewolucja zasad sztuki wojennej*, Warszawa 2003, s. 50.

³³⁰ F. Skibiński, *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1972, s. 438.

³³¹ Należy podkreślić, że mimo całej gamy zasad dotyczących operacji reagowania kryzysowego, we wszystkich dokumentach doktrynalnych przypomina się o ciągle obowiązujących zasadach sztuki wojennej. Zob. S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993, s. 72.

Współczesne operacje reagowania kryzysowego prowadzone są często w bardzo dynamicznym środowisku³³², charakteryzującym się szeregiem zmiennych czynników (zmiennych operacyjnych)³³³ mających wpływ na sposób ich prowadzenia. Najistotniejszymi z nich są: poziom zgody stron konfliktu na prowadzenie operacji pokojowej, poziom użycia siły w takiej operacji, oraz bezstronność sił pokojowych wobec stron konfliktu. Współzależność między poszczególnymi czynnikami przedstawiono na rysunku 2.5.

Rys. 2.5 – Zasady prowadzenia operacji reagowania kryzysowego

Źródło: Opracowanie na podstawie: F. Gągor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Wyd. Adam Marszałek, Warszawa 1998, s.55.

³³² Środowisko to „[...] zespół ludzi połączonych wspólnotą warunków życia, rodzajem działania. To ogół wszystkich czynników otoczenia, mniej więcej jednolitych, oddziałujących na organizmy żywe oraz ulegających zmianom. To wreszcie zespół czynników stwarzających warunki i wpływających na zachodzące reakcje (relacje), procesy i zjawiska”, M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa PWN, 1981, tom III, s. 456.

³³³ Pojęcie to stosowane jest min. w terminologii armii UAS w zakresie operacji reagowania kryzysowego. Zob. FM 100-23 *Peace Support Operations*, Department of the Army, Washington 1994, s. 12-14.

Naczelną regułą prowadzenia operacji reagowania kryzysowego jest dążenie do zachowania maksymalnego poziomu zgody i bezstronności przy minimalnym poziomie stosowania siły. Można więc stwierdzić, że w przypadku obniżenia poziomu zgody stron konfliktu na prowadzenie działań stabilizujących sytuację (np. w wyniku nieprzestrzegania warunków porozumienia przez odłamy jednej ze stron konfliktu) społeczność międzynarodowa powinna próbować w pierwszej kolejności zastosować środki polityczne, prowadząc negocjacje z przedstawicielami stron i żądając przestrzegania przyjętych porozumień. Wymuszanie ich przestrzegania siłą stosowane jest w ostateczności, gdy zawiodą środki polityczne. Ograniczenia w zakresie użycia siły mogą zostać narzucone w mandacie/umowie pomiędzy stronami, przez prawo międzynarodowe, prawo wewnętrzne interwentów, a w pewnych okolicznościach również przez prawo państwa-gospodarza³³⁴.

Dla potrzeb prowadzenia operacji reagowania kryzysowego zdefiniowano czternaście zasad, do których zaliczono: bezstronność, promowanie współpracy i zgody, użycie siły, wzajemny szacunek, celowość, wytrwałość, jedność dowodzenia, jedność wysiłku, wiarygodność, przejrzystość operacji, ochrona, elastyczność, swoboda manewru, legitymizacja działań.

Bezstronność (ang. *impartiality*), w kontekście reagowania kryzysowego, polega na uwzględnieniu racji obu stron konfliktu. Zasada ta ma istotne znaczenie dla utrzymania zaufania stron konfliktu w stosunku do sił wojskowych. Operacje wsparcia pokoju muszą być prowadzone bezstronnie, zgodnie z otrzymanym mandatem, bez uprzedzeń oraz faworyzowania którejkolwiek ze stron, z zachowaniem jednakowego dystansu do uczestników konfliktu. Użycie siły przeciw konkretnej stronie konfliktu, powinno zależeć wyłącznie od przestrzegania przez tą stronę mandatu/zawartego porozumienia, a nie od tego kogo dana strona reprezentuje. Należy również podkreślić, że zdarzają się operacje reagowania kryzysowego wspierające siły rządowe w walce z rebeliantami jak to ma miejsce w Afganistanie czy też wspierające demokratyczne siły w walce z rządowymi wojskami konkretnego państwa (operacja *Uphold Democracy* - Haiti 1994), co wydawałoby się stanowi zaprzeczenie idei bezstronności. W ten sposób niektóre z operacji reagowania kryzysowego zmieniły pozycję sił, czyniąc je de facto jedną z głównych stron kon-

³³⁴ Zob. *AJP-3.4 Non-article ...*, op. cit., s. 1-4.

fliktu. Ponadto, w niektórych operacjach wykonujące je wielonarodowe siły muszą pogodzić faworyzowanie *de facto* jednej ze zwaśnionych stron, zmierzając do wprowadzenia pożądaných zmian politycznych, z jednoczesnym zachowaniem bezstronności mającej zagwarantować osiągnięcie założonych celów humanitarnych.

Należy podkreślić, że jest mało prawdopodobne, aby użycie siły nawet jeśli zastosowane w sposób bezstronny i wyważony, było postrzegane jako uzasadnione przez stronę która łamie prawo³³⁵. Na pewnych etapach działań, siły wspierające pokój mogą zostać oskarżone o stronniczość, co może mieć negatywny wpływ na wiarygodność tych sił i ich zdolność do wypełnienia zadania. Kluczem do utrzymania bezstronności jest efektywne komunikowanie się z wszystkimi stronami konfliktu i przejrzystość prowadzonej operacji³³⁶. Działania stron powinny być oceniane w myśl otrzymanego mandatu oraz zgodnie z międzynarodowym prawem humanitarnym, a każde działanie niezgodne z tymi ustaleniami powinno się spotkać z szybką i zdecydowaną reakcją sił wsparcia pokoju³³⁷.

Mówiąc o bezstronności należy również podkreślić, iż nie powinna być mylona z neutralnością, dlatego należy ograniczyć elastyczność i potencjał do podejmowania działań. Neutralność promuje również pasywność i konsekwentnie ogranicza realizację zadania. Bezstronność wymaga ustosunkowania się do zasad lub mandatu bądź obu razem, podczas gdy pojęcie neutralności sugeruje nieangażowanie się, trzymanie się z dala od czegoś lub nie podejmowanie jakiegokolwiek akcji. Prowadzenie operacji wsparcia pokoju może być bezstronne dla stron, ale nigdy nie pozostanie neutralne³³⁸.

Z kolei zasada **promowania współpracy i zgody** (ang. *promotion of co-operation and consent*) jest podstawowym warunkiem umożliwiającym przeprowadzenie operacji wsparcia pokoju zgodnie z rozdziałem VI Karty ONZ. Należy jednocześnie zaznaczyć, że we wszystkich operacjach wsparcia pokoju (niezależnie od ich form) przestrzeganie omawianej zasady ma decydujące znaczenie w osiągnięciu zakładanych ce-

³³⁵ *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*, Department of Peacekeeping Operation, New York 2008, s. 33.

³³⁶ P. V. Jakobsen, *NATO's Comprehensive Approach to Crisis Response Operations*, Danish Institute for International Studies, Copenhagen 2008, s. 19.

³³⁷ Zob. *AJP-3.4 Non-article 5 ...*, op. cit., s. 1-4.

³³⁸ *Utrzymanie pokoju - peacekeeping*, http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/peace-keeping.php, (23.01.2013).

łów. Porozumienie, podobnie jak bezstronność, należy rozpatrywać w dwóch płaszczyznach. Pierwszą płaszczyzną jest nacisk ze strony sił pokojowych na utrzymanie porozumienia. Natomiast druga płaszczyzna wynika ze stanowiska stron i miejscowej ludności. Oceny poziomu porozumienia należy dokonać w odniesieniu do trwałości lub kruchości porozumienia - w płaszczyźnie poziomej poprzez wszystkie warstwy ludności i w pionowej poprzez hierarchię stron w stosunku do konfliktu³³⁹.

Należy również podkreślić, że w przypadku gdy na szczeblu strategicznym panuje konsensus między stronami konfliktu (z racji zaangażowania w umowę pokojową danej strony lub państwa), to na szczeblu taktycznym mogą pojawiać się lokalne grupy, które w różnym stopniu nie akceptują postanowień liderów, a niektóre z nich mogą być wręcz wrogo nastawione do sił pokojowych. W efekcie siły biorące udział w działaniach antykryzysowych mogą spotkać się z próbami ograniczenia swobody ruchu. W przypadku konfliktu wewnętrznego lub wojny domowej, walczące frakcje mogą być trudne do odróżnienia wśród ludności miejscowej. Dokonanie oceny dotyczącej wypełniania porozumienia będzie więc mocno problematyczne. Zgoda zwalczających się stron na obecność sił pokojowych może być bardzo ograniczona, podczas gdy stosunek reszty społeczeństwa do interwencji i wsparcia może być zasadniczo odmienny. W sytuacji, w której stopień porozumienia byłby znikomy oraz zachodziłaby możliwość przeciwdziałania temu porozumieniu, zasadne będzie rozwinięcie sił zdolnych do wymuszenia jego przestrzegania.

Użycie siły (ang. *use of force*) jest jednym z najważniejszych czynników branych pod uwagę przez dowódcę sił reagowania kryzysowego i uwarunkowane jest prawami i obowiązkami wynikającymi z ustawodawstwa narodowego, międzynarodowego prawa zwyczajowego oraz Karty ONZ. Potencjalne użycie siły wpływa na każdy aspekt operacji i wymaga ciągłego nadzoru. W każdym przypadku użycie siły musi być zgodne z normami prawa międzynarodowego, włączając prawa humanitarne i politycznie zatwierdzone wytyczne załączane do ROE. W odniesieniu do realizacji zadania, zastosowane środki muszą być adekwatne do postawionych zadań i osiągnięcia celów operacji oraz dostosowane do stopnia intensywności i czasu działania niezbędnego do osiągnięcia założonych celów.

³³⁹ *United Nations Peacekeeping...*, op. cit., s. 31.

Należy dodać, iż we wszystkich operacjach reagowania kryzysowego niepodważalne jest prawo użycia siły dla samoobrony. Jednak w przypadku operacji, w której zaangażowane są siły wielonarodowe, pojęcie „samoobrony” wymaga jednoznacznego zdefiniowania w ROE, co pozwala zniwelować różnice narodowych interpretacji tego terminu. Natomiast każde inne użycie siły niezwiązane z samoobroną np. w celu zapewnienia swobody ruchu, musi zostać zawarte i określone dodatkowo w mandacie operacji. O rozmiarze użytych sił decyduje dowódca na podstawie przeprowadzonej oceny zagrożeń oraz przy uwzględnieniu ROE określonych dla potrzeb operacji.

Tradycyjne operacje utrzymania pokoju dopuszczały zastosowanie przemocy jedynie w obronie własnej. Późniejsze operacje utrzymania oraz budowania pokoju z rozszerzonym zakresem zadań, takich jak chociażby ochrona ludności cywilnej, wymagających większych zdolności bojowych oraz bardziej swobodnych z wojskowego punktu widzenia reguł użycia siły. Powstrzymywanie się od użycia siły powinno być zawsze celem nadrzędnym w operacjach wsparcia pokoju. Wielkość sił jest określana jako proporcjonalna i adekwatna do osiągnięcia zakładanych celów. W razie użycia siły winna ona być odpowiednio proporcjonalna i przeznaczona do rozwiązania i rozładowania sytuacji oraz zapobieżenia eskalacji konfliktu. Powinien zostać użyty tylko właściwy i proporcjonalny do zamierzonego celu poziom siły, a ewentualne straty powinny zostać zminimalizowane³⁴⁰.

W wielu operacjach reagowania kryzysowego **wzajemny szacunek** (ang. *mutual respect*), w odniesieniu do sił wsparcia pokoju, będzie pochodną ich profesjonalnego działania oraz sposobu traktowania strony konfliktu, władze lokalne i ludności na obszarze działań. W myśl mandatu ONZ, Porozumienie w sprawie Statusu Sił (ang. *Status of Forces Agreement* - SOFA) lub inne porozumienie, zapewniają wydzielonym do operacji siłom niezależność w realizacji swoich zadań. Warto podkreślić, iż stan osobowy sił zadaniowych powinien w szczególności respektować prawo i zwyczaje państwa – gospodarza oraz nieustannie demonstrować najwyższe standardy dyscypliny poprzez profesjonalne zachowanie w czasie służby i poza nią.

³⁴⁰ *Principles of UN peacekeeping*, <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/principles.shtml>, (15.01.2013).

Celowość (ang. *objective*) - zasada ta zakłada, że każda operacja militarna musi być prowadzona w kierunku jasno określonego i osiągalnego stanu końcowego. Nie powinno to budzić wątpliwości, gdyż dokładne określenie celu podejmowanych wysiłków odgrywa kluczową rolę dla działań podejmowanych przez człowieka³⁴¹. Cele powinny być określone tak, by możliwe było ich osiągnięcie przez wydzielone siły (kryterium „wykonalności celu”), a jednocześnie wysiłek włożony w realizację celu musi być adekwatny do jego znaczenia. Każdy szczebel dowodzenia i komponent biorący udział w operacji reagowania kryzysowego, musi otrzymać jasno sformułowany cel swoich działań.

Realizacja powyższej zasady oznacza, że na każdym szczeblu wprowadzane do działania siły znają cel, który winien zostać osiągnięty. Z tego też względu cel operacji reagowania kryzysowego powinien zostać jednoznacznie określony w mandacie, w sposób umożliwiający jego praktyczne wdrożenie w działaniu. W wielonarodowej i połączonej operacji reagowania kryzysowego, angażującej wiele cywilnych organizacji i agencji, strategiczne cele wojskowe mogą stanowić elementy kluczowe dla osiągnięcia pożądanego politycznego stanu końcowego bądź stanowić element składowy tego stanu³⁴².

Osiągnięcie pożądanego politycznego stanu końcowego prowadzonej operacji będzie wymagało cierpliwości, zdecydowania i uporczywego dążenia do realizacji wyznaczonego celu. **Wytrwałość** (ang. *perseverance*) a więc dążenie do osiągnięcia szybkiego sukcesu militarnego powinno uwzględniać długoterminowe konsekwencje socjalne, ekonomiczne, środowiskowe i polityczne.

Jedność dowodzenia (ang. *unity of command*) - zasada ta ma fundamentalne znaczenie we wszystkich operacjach prowadzonych przez wielonarodowe połączone siły zadaniowe. Zasada ta wyraża się poprzez taką organizację i funkcjonowanie systemu dowodzenia, które umożliwiają sprawowanie konsekwentnego nadzoru (również przy pomocy sztabu) nad realizacją podjętej decyzji, z możliwością centralnego reagowania na zmiany zachodzące w dynamice działań. Spójność dowodzenia wymaga jasno określonego systemu dowodzenia, jego roli i wza-

³⁴¹ Określenie celu jest zatem antycypacją spodziewanego wyniku działania, ale również podstawą sprawnego dowodzenia, zwłaszcza w sytuacji, gdy istnieje ryzyko utraty możliwości zadaniowego (instrukcyjnego) kierowania podległymi siłami. Zob. S. Koziej, *Teoria sztuki...*, op. cit., s. 74.

³⁴² B. Zdrodowski, M. Marszałek, *Operacje pozawojenne sił powietrznych*, AON, Warszawa 2002, s. 58.

jemnych zależności w realizacji postawionych zadań oraz wyznaczenie dowódcy sił połączonych, który ponosi odpowiedzialność za wszystkie aspekty operacji militarnej na obszarze działań³⁴³. Jedność dowodzenia odnosi się do wszystkich aspektów operacji militarnych. Pomimo iż ustalenia narodowe mogą wywierać określony wpływ na organizację dowodzenia i osiągnięcie pełnego współdziałania, to zasada ta nie podlega dyskusji i nie może być przedmiotem kompromisu.

Złożoność potencjalnych operacji reagowania kryzysowego oraz konieczność ciągłej interakcji militarnej z dużą liczbą organizacji międzynarodowych (ang. *International Organisation* - IOs), rządowych (ang. *Governmental Organisation* - GOs), pozarządowych (ang. *Non-Governmental Organisation* - NGOs) i prywatnych (ang. *Private Organisation* - PVOs) powodują, że koordynacja działań między tymi wszystkimi organizacjami stanowi jedno z wyzwań każdej współczesnej operacji. **Jedność wysiłku** (ang. *unity of effort*) oznacza potrzebę konsekwentnego dążenia do osiągnięcia wspólnych celów przez różne kontyngenty wojskowe i instytucje cywilne w każdej operacji. Skuteczne współdziałanie na wszystkich szczeblach oraz regularne konferencje i spotkania z udziałem wszystkich komórek znacząco wpływają na jedność wysiłku. W efekcie właściwie zorganizowanego współdziałania powinna ujawnić się synergiczność stworzonego systemu - jego całościowy potencjał winien być wyższy niż prosta suma potencjałów tworzących go elementów³⁴⁴.

Wiarygodność (ang. *credibility*) – w myśl tej zasady, ażeby połączone siły zadaniowe osiągnęły zakładany poziom efektywności, muszą być wiarygodne. Wiarygodność sił reagowania kryzysowego jest odzwierciedleniem ocen dokonywanych przez strony konfliktu, co do zdolności wydzielonych wojsk do realizacji postawionych im zadań i osiągnięcia celu operacji. Z tego też względu wydzielone do operacji siły reagowania kryzysowego nie powinny stanowić bezpośredniego zagrożenia dla żadnej ze stron konfliktu, jednak w przypadkach wymagających reakcji nie powinny pozostawiać żadnych wątpliwości, że są w pełni zdolne do wykonania swoich zadań i mogą wyegzekwować swoją wolę, gdy zostaną do tego zmuszone.

³⁴³ D. Strasburger, *Zasady sztuki wojennej*, Bellona, Warszawa 1996, s. 204-205.

³⁴⁴ Zasada ta określa także, że tego rodzaju współdziałanie z agencjami cywilnymi może być zazwyczaj osiągnięte na drodze dialogu i konsensusu, a nie poprzez rozkazy wojskowe. Zob. *AJP-3.4 Non-article 5...*, op. cit., s. 1-3.

Cel i koncepcja operacji, jak również polityczny i wojskowy stan końcowy, muszą być łatwo zrozumiałe i oczywiste dla wszystkich uczestników operacji, co zapewni **przejrzystość operacji** (ang. *transparency of operations*). Strony konfliktu muszą być świadome tego, czego wymaga od nich mandat i jakie są konsekwencje niezastosowania się do ustaleń w nim zawartych. Można więc stwierdzić, że osiągnięcie wzajemnego zrozumienia obniża poziom podejrzliwości i brak zaufania. Przejrzystość operacji powinna stanowić ogólnie obowiązującą zasadę przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa prowadzenia samej operacji.

Ochrona (ang. *protection*) stanowi jedną z najważniejszych zasad, użycie siły w celu samoobrony i ochrony wojsk jest zgodne z prawem we wszystkich operacjach militarnych³⁴⁵. Siły militarne powinny także otrzymać, wskazane w mandacie operacji oraz dyrektywach politycznych i wojskowych, zadania związane z ochroną komponentu cywilnego biorącego udział w operacji. Przedsięwzięcia te muszą zostać uwzględnione podczas planowania wielkości i składu sił oraz w czasie opracowywania rozkazów i zasad użycia sił (ang. *Rules of Engagement - ROE*).

Zasada **elastyczności** (ang. *flexibility*) określa, że siły wojskowe w ramach ograniczeń wynikających z mandatu operacji i zasad użycia siły (ROE), powinny być tak wyposażone i wyszkolone, aby w uzasadnionych sytuacjach móc szybko i sprawnie dostosować się do wykonania różnego rodzaju zadań w ramach prowadzonej operacji przy minimalnej pomocy z zewnątrz. Skuteczne prowadzenie reagowania kryzysowego obejmuje reagowanie na zmiany i sytuacje nieprzewidziane w ramach stabilizacji środowiska operacyjnego. Siły reagowania kryzysowego powinny być niezależne w zakresie umiejętności, możliwości bojowych, wyposażenia i logistyki.

³⁴⁵ Szczególnym uregulowaniem w tym zakresie jest art. 51 Karty NZ, który stanowi, że żaden zapis tego dokumentu: „[...] nie może uchybiać niezbywalnemu prawu do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej w przypadku napaści zbrojnej na któregokolwiek członka Narodów Zjednoczonych, zanim Rada Bezpieczeństwa nie podejmie niezbędnych zarządzeń w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Środki podjęte przez członków w wykonaniu tego prawa do samoobrony będą natychmiast podane do wiadomości Radzie Bezpieczeństwa i w niczym nie mogą uszczuplać władzy i odpowiedzialności Rady Bezpieczeństwa, wynikających z niniejszej Karty, do podejmowania w każdym czasie takiej akcji, jaką ona uzna za niezbędną do utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa”; *Charter...*, op. cit., art. 51.

Swoboda manewru (ang. *freedom of military movement*) odgrywa znaczącą rolę we wszystkich rodzajach operacji reagowania kryzysowego, dlatego też musi zostać ujęta w mandacie oraz ROE. Należy dodać, iż siły zadaniowe powinny mieć zapewnioną swobodę prowadzenia działań przez cały okres realizacji zadań w przydzielonym obszarze odpowiedzialności. Ostatnie doświadczenia wskazują, że strony konfliktu często starają się ograniczyć lokalnie swobodę przemieszczania się sił zadaniowych. Ograniczenia te muszą być szybko i stanowczo rozwiązywane, głównie poprzez negocjacje, a jeżeli to nie przyniesie rozstrzygnięcia, to należy podjąć bardziej zdecydowane działania - do użycia siły wyłącznie.

Legitymizacja (ang. *legitimacy*) działań z zakresu reagowania kryzysowego zapewnia się poprzez prowadzone w wymiarze ogólnoświatowym lub międzynarodowym regionalnym operacji pod auspicjami ONZ lub OBWE. W działaniach legalność jest analizowana i oceniana przez opinię publiczną państw zaangażowanych w operację, społeczność międzynarodową oraz ludność miejscową również przez siły zadaniowe. Jeśli operacja jest postrzegana jako legalna, a więc zgodna z prawem, wówczas można spodziewać się silnego jej poparcia. Udział krajów partnerskich w operacjach koalicyjnych poszerza bazę wsparcia międzynarodowego. Dlatego konieczne jest, aby operacje prowadzone były zgodnie z obowiązującym prawem międzynarodowym oraz zasadami zawartymi w Karcie ONZ. Oskarżenia skierowane przeciwko siłom zadaniowym, podważające ich mandat do prowadzenia operacji, będą łatwiejsze do neutralizacji, jeżeli ich status będzie ściśle określony, w sposób czytelny dla społeczności międzynarodowej.

2.4. MIĘDZYJARODOWE SOJUSZE, KOALICJE I ORGANIZACJE PONADNARODOWE - DROGA DO WSPÓLNEGO UŻYCIA SIŁ MORSKICH W OPERACJACH KRYZYSOWYCH

2.4.1. Siły Odpowiedzi NATO

Przeprowadzone studia materiałów źródłowych, w tym pakietu zmian organizacyjnych i poprawy zdolności operacyjnych, wskazują że decyzja o utworzeniu Sił Odpowiedzi NATO (ang. *NATO Response Force* -

NRF)³⁴⁶, podjęta podczas Szczytu NATO w Pradze w listopadzie 2002 r., była krokiem milowym w procesie transformacji Sojuszu będąc instrumentem wdrażania praskich zobowiązań na rzecz zdolności obronnych (ang. *Prague Capability Commitments*)³⁴⁷ oraz w zakresie rozwijania i utrzymywania zdolności w zakresie natychmiastowego reagowania na pojawiające się zagrożenia bezpieczeństwa³⁴⁸. Powstanie Sił Odpowiedzi NATO (SON) było i pozostaje nadal jednym z kluczowych aspektów transformacji Sojuszu oraz sił zbrojnych poszczególnych państw członkowskich³⁴⁹.

Koncepcja Sił Odpowiedzi NATO przedstawiona w wytycznych Komitetu Wojskowego MC 477³⁵⁰ określa NRF mianem komponentu wielonarodowego połączonego, wysoce mobilnego, interoperacyjnego, wyszkolonego i certyfikowanego zestawu sił utrzymywanego w wysokim stopniu gotowości³⁵¹, zdolnego do natychmiastowego przemieszczenia w region kryzysu, którego skład będzie dostosowany do przydzielonej misji.

³⁴⁶ Propozycja utworzenia Sił Odpowiedzi NATO została przedstawiona przez sekretarza obrony USA - Donalda Rumsfelda, w trakcie spotkania ministrów obrony państw NATO w Warszawie we wrześniu 2002 roku. Decyzję o utworzeniu Sił Odpowiedzi NATO zapadła w Pradze, a opracowana przez SHAPE wojskowa koncepcja NRF została zatwierdzona przez ministrów obrony w czerwcu 2003 roku w Brukseli. Oficjalna inauguracja miała miejsce w październiku 2003 roku w Brunsum, gdzie dowodzenie nimi zostało powierzone dowódcy AFNORTH - brytyjskiemu generałowi Jackowi Deverellowi. *Transforming NATO's military structures*, <http://www.nato.int/docu/review/2004/partnership-forward/Transforming-NATO-military-structures/EN/index.htm>, (23.02.2013).

³⁴⁷ W punkcie 4a deklaracji podjęto decyzję o utworzeniu sił składających się z najbardziej zaawansowanych technologicznie zgrupowań, posiadających zdolność do natychmiastowego przemieszczenia i rozwinięcia na obszarze operacji, które utrzymywane są w bardzo wysokim stopniu gotowości. Ponadto muszą odznaczać się samodzielnością działania, długim okresem żywotności oraz zawierać w swojej strukturze komponenty wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Szerzej, J. Rosiński, *NATO - Unia Europejska*, Myśl Wojskowa, 2/2004, s.35; J. P. Bialos, S. L. Koehl, *The NATO Response Force. Facilitating Coalition Warfare through Technology Transfer and Information Sharing*, National Defense University Center for Technology and National Security Policy, Fort Lesley J. McNair, Washington 2005, s. 5.

³⁴⁸ *Doktryna Działań Połączonych - D/01 (C)*, MON, Szt. Gen. WP, Warszawa 2009, s. 47.

³⁴⁹ Inicjatywa sojuszu zbiega się z inicjatywami europejskimi zawartymi w Misjach Petersberskich, Decyzjach Kolońskich, Helsińskich oraz postanowieniach z Leaken, Brukseli i Göteborga. Zob. L. Hill, *Alliance launches triservice rapid response force*, Jane's Defence Weekly, No 22 October 2003, s. 3.

³⁵⁰ Koncepcja MC-477 (Final) - *Military Concept for the NATO Response Force* została zaakceptowana przez ministrów obrony państw członkowskich NATO w lipcu 2003 roku.

³⁵¹ Zdolność do przerzutu na obszar operacji w ciągu 5-30 dni od podjęcia decyzji o zaangażowaniu sił, IMSM-0376-2009 - *Implementation of the New Structure for the NRF*, dated 19 June 2009, s 12.

Jak stwierdził amerykański ambasador przy NATO Nicolas Burns „[...] NRF jest ważną, innowacyjną wojskową zdolnością NATO i świadectwem odbywającej się transformacji koalicji prowadzonej dla sprostanienia zagrożeniom terrorystycznym”³⁵². W tym kontekście Naczelny Dowódca Sił Sojuszniczych w Europie generał James Jones podkreślał, iż to właśnie NRF będą siłami, zdolnymi przemieścić się i znaleźć terrorystów (rok przed decyzjami szczytu miał miejsce atak na Światowe Centrum Handlu) w ich obozach treningowych oraz wymuszać na zwaśnionych stronach pokój.

Siły Odpowiedzi NATO nie tworzą stałej struktury wojskowej, a poszczególne elementy wchodzące w ich skład są okresowo wydzielane przez państwa sojusznicze - zgodnie z zapotrzebowaniem zawartym w oświadczeniu w sprawie potrzeb.

Należy zauważyć, że efektywność inicjatywy podnoszona jest poprzez aktualizacje koncepcji, które nie zmieniają ogólnego celu i misji SON, wprowadzając jednakże zmiany co do składu sił, terminów dyżurów oraz charakterystyki użycia³⁵³.

W procesie przygotowania i udziału sił zbrojnych obowiązują następujące założenia przyjęte przez Sojusz:

- użycie SON w operacji następuje po podjęciu decyzji politycznej przez Radę Północnoatlantycką zgodnie z dewizą „*As and when required* (ang.)”;
- państwa członkowskie NATO składają dobrowolne deklaracje do udziału w SON;
- faza gotowości (ang. *Stand-by*) jednego zestawu SON trwa 12 miesięcy – rozpoczynając się w pierwszym dniu roku kalendarzowego i kończąc ostatniego dnia roku;
- za osiągnięcie zdolności przez dany komponent odpowiada państwo ramowe (ang. *Component Framework Nation*);
- państwo wiodące (ang. *Lead Nation*) w ramach komponentu samodzielnie lub przy współudziale innych państw musi zapewnić wystarczające zdolności do realizacji określonych zadań, np. wsparcia ogniowego batalionu, rozpoznania skażeń, wykrywania ładunków wybuchowych, wydobywania wody, itp.;

³⁵² Zob. L. Hill, *Alliance launche...*, op. cit., s. 3.

³⁵³ IMSM-0376-2009 - *Implementation of the New...*, op. cit., s. 10.

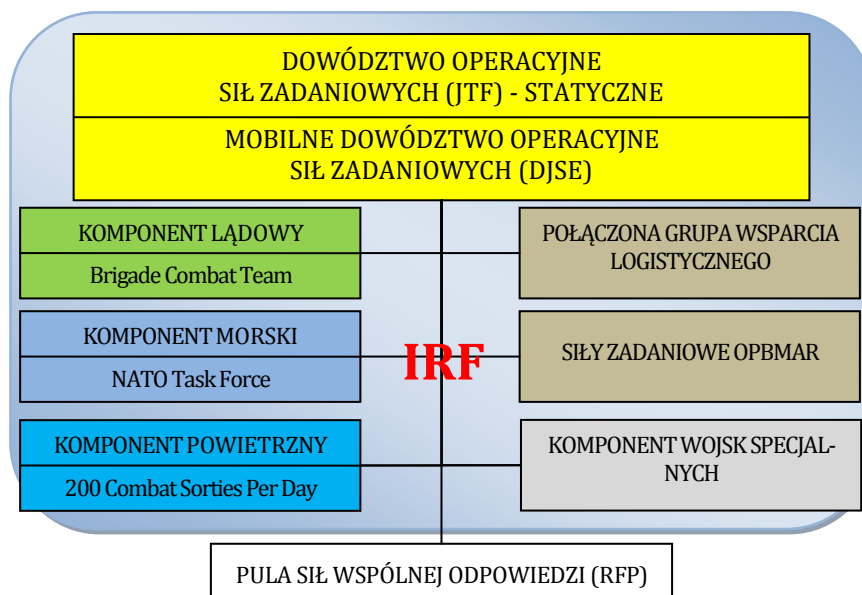
- państwo wydzielające siły bojowe, powinno zadeklarować adekwatną ilość sił wsparcia bojowego (ang. *Combat Support - CS*) oraz zabezpieczenia logistycznego (ang. *Combat Service Support - CSS*).

Zgodnie z nową koncepcją zatwierdzoną przez Radę Północnoatlantycką w lipcu 2009 r. Siły Odpowiedzi NATO są to wielonarodowe, połączone siły, których struktura bazuje na trzech zasadniczych elementach:

- Połączone Dowództwo Operacyjne Sił, funkcjonujące w oparciu o stałe elementy infrastruktury NATO (JFC HQ) oraz zdolne do przerzutu połączone stanowiska dowodzenia (ang. *Deployable Joint Staff Element - DJSE*)³⁵⁴;
- Brygadowy moduł wojsk lądowych, wzmocniony komponentem morskim, powietrznym, wojskami specjalnymi, grupą zadaniową wojsk chemicznych i połączoną grupą wsparcia logistycznego określany Siłami Natychmiastowej Odpowiedzi (ang. *Immediate Response Forces - IRF*) (ok. 13 000 żołnierzy).
- Siły wyznaczone, lub zarezerwowane do Puli Sił Wspólnej Odpowiedzi (ang. *Response Forces Pool - RFP*).

Warto podkreślić, iż siły te mogą być wykorzystane do realizacji zadań natychmiastowej odpowiedzi w ramach realizacji zobowiązań wynikających z art. 5 TW, udziału w operacjach pokojowych, reagowania kryzysowego, zabezpieczenia wejścia sił głównych do obszaru operacji, demonstracji siły, utrzymania embargo oraz ochrony infrastruktury kluczowej. Ogólną strukturę SON dostosowaną do wykonywania powyższych zadań przedstawia rys 2.5.

³⁵⁴ MC-556/1 - *MC Policy on NATO's Deployable Joint Staff Element (DJSE)*, s. 11.

Rys. 2.6 – Ogólna struktura Sił Odpowiedzi NATO.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: *The NATO Response Force*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm, (25.02.2013).

Podkreślić należy, iż w celu sprostania dynamicznie rozwijającym się kryzysom, NRF opiera się na narodowych i sojuszniczych procedurach podejmowania decyzji politycznych i przygotowań do ich użycia. Zgodnie z założeniami koncepcji, siły odpowiedzi wchodzi w skład Struktury Sił NATO (ang. *NATO Force Structure – NFS*)³⁵⁵ i posiadają zdolności wymienione w Paryskiej Inicjatywie Zdolności Obronnych. Uwzględniono w niej także założenia koncepcji wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (CJTF) oraz nowej struktury dowodzenia NATO (NCS)³⁵⁶. A zatem dowodzenie i kierowanie siłami NRF w wymiarze połączonym osadzone jest w trzystopniowej strukturze dowodzenia i kierowania obejmującej: dowództwo poziomu strategicznego (SC HQ), ope-

³⁵⁵ Struktura sił NATO składa się z sił: sojuszniczych, narodowych i wielonarodowych oraz związanych z nimi dowództw, oddanych do dyspozycji NATO na stałe lub czasowo w określonym stopniu gotowości. *Military organization and structures*, <http://www.mc.nato.int/about/Pages/MARCOM%20within%20the%20NATO%20structure.aspx>, (23.01.2013).

³⁵⁶ W układzie sojuszniczym na strategicznym poziomie dowodzenia występują dwa Dowództwa Strategiczne (*Strategic Command – SC*), jedno operacyjne - ukierunkowane na planowanie i prowadzenie operacji NATO i jedno funkcjonalne - ukierunkowane na transformację zdolności wojskowych NATO. SH/DFCG/06 - *NATO Response Force Command and Control Principles*, 24.10.2006.

racyjnego (JHQ/JFC HQ) i komponentów (CC HQ)³⁵⁷. W roli Dowódcy NRF na poziomie operacyjnym, w zależności od sytuacji, występował będzie Dowódca Połączonych Sił lub Dowódca CJTF. Dowództwo NRF tworzone jest w oparciu o jedno z dwóch sojuszniczych dowództw operacyjnych (JFC Brunssum, JFC Neapol)³⁵⁸. Każde z tych dowództw zobowiązane jest do wydzielenia zdolnego do przerzutu elementu sztabu (*DJTF HQ*)³⁵⁹ oraz pełni rolę dowództwa danego zestawu przez okres 12 miesięcy, w 5 dniowej gotowości do użycia³⁶⁰. Natomiast siły podległe dowództwom w ramach IRF, utrzymywane będą w gotowości od 7 do 30 dni.

Dowództwo Komponentu Lądowego (ang. *Land Component Headquarter* – LCHQ) tworzone jest w oparciu o jedno z siedmiu lądowych dowództw korpusów Sił Wysokiej Gotowości (ang. *Allied Rapid Reaction Corps - ARRC, Eurokorpus* oraz korpusy: włoski, turecki, hiszpański, niemiecko-holenderski i francuski), przedstawione w załączniku 1. W związku z tym, że ilość ww. dowództw jest niewystarczająca, do wypełnienia funkcji Dowództwa Komponentu Lądowego angażowane są również dowództwa dywizji sił HRF.

Dowództwo Komponentu Powietrznego (ang. *Air Component Headquarter* – ACHQ) tworzone jest w oparciu o jedno z Dowództw Komponentów Sił Powietrznych NATO oraz narodowych Dowództw Sił Powietrznych zadeklarowanych przez państwa członkowskie, przedstawione w załączniku 2. Dowództwo Komponentu może być rozmieszczone wspólnie z DJSE, dowództwem komponentu lądowego lub przy Rozwiniętych Bazach Operacyjnych (ang. *Deployable Operational Base - DOB*).

Dowództwo Komponentu Morskiego (ang. *Maritime Component Headquarter* – MCHQ) tworzone jest w oparciu o jedno z dowództw mor-

³⁵⁷ *Military organization ...*, op. cit.

³⁵⁸ Na szczycie w Lizbonie 19-20.XI.2010 r., szefowie państw i rządów uzgodnili ogólne ramy reformy struktury dowodzenia. Spośród czterech proponowanych modeli, *Senior Officials Group* zarekomendowała model 3, jako stanowiący kompromis pomiędzy wymaganiami stawianymi nowej NCS, a przewidywanymi oszczędnościami. Model ten zakłada likwidację dowództwa operacyjnego w Lizbonie. *Allied Command Operations (ACO)*, www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52091.htm, (23.01.2013).

³⁵⁹ Pierwszym ćwiczeniem, które realizowano przerzut DJTF HQ było ćwiczenie *Allied Action'04*. Szczegóły patrz: *Exercise Allied Action 04*, www.afsouth.nato.int/releases/2004_releases/PR_12_04.htm, (23.01.2013).

³⁶⁰ Elementy OLRT (ang. *Operational Liaison and Reconnaissance Team*) utrzymują gotowość do 48 h, *MC-477 (Final) - Military Concept for the NATO Response Force*, Bruksela 2003 r., s. 11.

skich Sił Wysokiej Gotowości NATO³⁶¹, przedstawionych w załączniku 3. Podlegają mu siły morskie równe Siłom Zadaniowym NATO (ang. *NATO Task Force* - NTF), posiadające w swoim składzie lotniskowcową grupę bojową, towarzyszące jej nawodne i podwodne jednostki bojowe, morskie siły desantowe, trałowce i okręty pomocnicze oraz powietrzne zespoły patrolowe. W sumie komponent sił morskich może liczyć ok. 6500 marynarzy i 30-40 okrętów.

Dla utrzymania bezpieczeństwa żeglugi i bezpieczeństwa na wodach międzynarodowych pozostających w obszarze zainteresowania oraz realizacji zaawansowanego programu uzyskiwania świadomości środowiska morskiego (ang. *Maritime Situational Awareness* - MSA) w wybranych obszarach, NATO wyznacza swoje okręty do współpracy w ramach tzw. Stałych Zespołów NATO. Dzielią się one na dwa rodzaje:

- Stałe Zespoły Obrony Przeciwminowej NATO (Standing NATO Mine Countermeasure Group – SNMCMG 1 i SNMCMG 2);
- Stałe Zespoły Okrętów NATO (Standing NATO Maritime Group – SNMG 1 i SNMG 2)³⁶².

Zespoły okrętów zapewniają zdolność do reagowania na pojawiające się zagrożenia w ramach Sił Odpowiedzi NATO, zarówno w czasie pokoju jak i lokalnych konfliktów. Okręty stosując perswazję morską demonstrują jednocześnie solidarność i obecność sił morskich Sojuszu na wodach okalających Europę, a także w ramach realizacji misji dyplomatycznej odbywają rutynowe wizyty zarówno w portach krajów członkowskich NATO, jak i tych nie należących do Sojuszu. Głównym zadaniem międzynarodowych zespołów jest wzajemna i wewnętrzna integracja elementów składowych sił morskich NATO poprzez działanie okrętów z wielu państw w ramach jednego Zespołu³⁶³.

W ramach walki z międzynarodowym terroryzmem i zapobiegania przemytowi ludzi, broni i nielegalnych substancji powstały dwa zespoły okrętów NATO: SNMG 1 i SNMG 2 – prowadzące najczęściej działania na akwenu Morza Śródziemnego, a w razie potrzeby na dowolnym

³⁶¹ W skład struktury sił morskich NATO wchodzi następujące dowództwa wysokiej gotowości: brytyjskie D-ctwo Morskich Sił Wysokiej Gotowości z siedzibą w Portsmouth; hiszpańskie D-ctwo Morskich Sił Wysokiej Gotowości z siedzibą w Rota oraz włoskie D-ctwo Morskich Sił Wysokiej Gotowości z siedzibą w Taranto. *Military organization ...*, op. cit.

³⁶² Ibidem.

³⁶³ Seidler F. F., *Slowing Alliance - NATO's New Maritime Strategy and the Need for Reform*, <http://www.rusi.org/analysis/commentary/ref:C4D8C6D0C5F>, (23.01.2013).

akwenu w obszarze zainteresowania NATO. Zazwyczaj w skład zespołu wchodzi od 4 do 8 okrętów klasy fregata (korweta) lub niszczyciel, które pełnią służbę w ramach Zespołu przez okres od 3 do 6 miesięcy³⁶⁴.

Okręty przeciwminowe państw NATO skupione zostały w dwóch zespołach SNMCMG 1 i SNMCMG 2, które prowadzą działania na wodach odpowiednio północnej Europy (Group 1 - Morze Bałtyckie, Północne i część Oceanu Atlantyckiego) i na Morzu Śródziemnym (Group 2). Ich głównym zadaniem jest likwidacja groźnego dla bezpieczeństwa żeglugi arsenału zatopionego w wodach mórz w czasach wojen światowych i licznych konfliktów o charakterze lokalnym.

W celu scalenia oraz uzupełnienia istniejących wytycznych oraz dokumentów dotyczących Stałych Zespołów Sił NATO, w dniu 13.01.2010 roku wydano dyrektywę ACO Directive 80-24 „*Directions for the Standing NATO Maritime Groups and Standing NATO Mine Countermeasures Groups*”. Powyższa dyrektywa określa zasady generowania i rotacji sił, skład i wymagania dotyczące poszczególnych zespołów oraz ich dowódców i sztabu. Zgodnie z tym dokumentem okręty wchodzące w skład zespołów powinny pozostawać w fazie gotowości przez 12 miesięcy, jednak dopuszcza się, zgodnie z decyzją państwa zgłaszającego siły, krótszy termin: dla okrętów SNMGs – 4-6 miesięcy, a dla okrętów SNMCMGs – 3-6 miesięcy³⁶⁵.

Dowództwo Komponentu Operacji Specjalnych (ang. *Combined Joint Special Operations Component Command - CJSOCC*) tworzone jest w oparciu o narodowe dowództwa operacji specjalnych. Podlegają mu siły wielkości zespołów działań specjalnych.

Dowództwo Grupy Zadaniowej OPBMR (ang. *Combined Joint Chemical, Biological and Nuclear Defence Task Force - CBRN-TF*), tworzone jest w oparciu o siły i środki państwa wiodącego przy współudziale państw współuczestniczących. Dowództwu temu podlega sztab grupy, zasadnicze pododdziały rozpoznania i likwidacji skażeń oraz laboratoria. Ponadto państwo wiodące zobligowane jest wydzielić personel do Połączonego Zespołu Oceny Skażeń (ang. *Joint Assessment Team - JAT*).

³⁶⁴ Ligęza K. *Zespoły zadaniowe w strukturze sił morskich*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M., *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa - teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010, s. 257.

³⁶⁵ *Delivering MARCOM's Mission*, <http://www.mc.nato.int/about/Pages/Mission.aspx>, (23.01.2013).

Następnym istotnym komponentem IRF jest Połączona Grupa Wsparcia Logistycznego (ang. *Joint Logistic Support Group* - JLSG). Głównym zadaniem JLSG jest skupienie wszystkich obszarów funkcjonalnych logistyki pod jednym dowództwem oraz ściśle dowiązanie ich do operacji.

Ostatni integralny element SON stanowią siły RFP będące rezerwą IRF. Siły te zgłaszane są przez państwa na zasadach dobrowolności. Ich wykorzystanie w operacjach może odbyć się tylko w terminach i na zasadach określonych przez państwa (w procesie deklarowania sił wymaga się podania od państwa wydzielającego dokładnego opisu ograniczeń narodowych oraz przeznaczenia sił). RFP pozostają w gotowości bojowej do działania od 7 do 60 dni w terminach zaproponowanych przez państwo wydzielające³⁶⁶. Preferowane jest by proponowane terminy wpisywały się w plan rotacji IRF i nie były krótsze niż 6 miesięcy. Biorąc pod uwagę przedstawione wymagania, wydzielanym siłom nadaje się jedną z dwóch kategorii Wyznaczone (ang. *Designated*) lub Oznaczone (ang. *Earmarked*).

Siły wyznaczone, to komponenty wojsk utrzymywane w gotowości do użycia, które zostały przeszkolone oraz certyfikowane narodowo i międzynarodowo. Zakres przewidywanych zadań dla RFP *Designated* jest tożsamy z IRF – pełen zakres zadań SON. W procesie deklarowania sił wymagane jest by państwa określiły, w jakich terminach siły te dostępne będą na potrzeby wspólnego szkolenia z IRF.

W odniesieniu do sił określanych jako *Earmarked* oczekuje się, iż będą one wyszkolone w zakresie zawartym w standardach *ACO* i dostępne do wykorzystania w działaniach zgodnie z zadeklarowanym przez państwo zakresem zadań i ograniczeń, nie jest wymagane by siły te były certyfikowane.

Zgodnie z nową koncepcją, zmiana zestawów sił NRF będzie się odbywała co 12 miesięcy, ale nie jest to sztywny parametr i zależy od decyzji państwa deklarującego siły. Również przyjęto, iż w skład NRF mogą wchodzić siły spoza NATO. Jednakże mocno się podkreśla, iż wszystkie siły NRF muszą spełniać wymagania AFS (*ACO Forces Stan-*

³⁶⁶ Dla RFP przewidziano trzystopniowy podział gotowości, w zależności od deklaracji państw, będą utrzymywane w stopniach gotowości: do 10 dni, 10-30 dni oraz 30-60 dni. Istnieje celowe częściowe pokrycie się stopni gotowości pomiędzy IRF i RFP, umożliwiające państwom dostarczenie Przewidywanych Sił NRF (ang. *NRF Earmarked Forces*) w wysokiej gotowości w celu wsparcia IRF., *IMSM-0376-2009 - Implementation of the New...*, op. cit., s. 11.

dards). Siły IRF podlegają ocenie i certyfikacji, w przypadku komponentu morskiego, zgodnie z AFS część VIII (*MARITIME EVALUATION MANUAL*), natomiast w przypadku sił RFP to powinny one brać udział w szkoleniu i ćwiczeniach NRF, a ewentualne braki w osiągnięciu poszczególnych standardów powinny być znane.

Uwzględniając zaangażowanie operacyjne sił NATO w operacje bieżące i potrzebę rotacji w rejonie operacji, założenia dotyczące rocznej rotacyjności sił wprowadzane były wieloetapowo. W okresie przejściowym, tj. od 01.01.2011 do 31.12.2011r., roczny zestaw sił wydzielonych do SON funkcjonował pod dwiema nazwami, jako zestawy 16 i 17. Następnie wraz z początkiem roku 2012 zmieniono nazewnictwo zestawów, zgodnie z którym kolejne zestawy przyjęły nazwy korespondujące z latami dyżurów, tj. zestaw 2012 – dyżur bojowy od 01.01.2012 r. do 31.12.2012 r., zestaw 2013 dyżur bojowy od 01.01.2013 do 31.12.2013 i analogicznie następne. Jednocześnie ostatecznie wprowadzono system zsynchronizowanych rocznych dyżurów sił i dowództw operacyjnych SON³⁶⁷.

Siły Odpowiedzi NATO mogą być użyte do realizacji zadań wymagających szybkiej reakcji. Zasięg operacji może objąć terytoria oddalone do 15 000 km od Brukseli. Operacje SON powinny być usankcjonowane rezolucją Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych (*UNSCR*). Prowadzone są w ścisłej współpracy z ONZ, rządem państwa, na którego terytorium są prowadzone, rządami państw sąsiednich oraz zainteresowanymi międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi.

SON realizują zadania w pełnym poszanowaniu prawa międzynarodowego i lokalnego, włączając w to międzynarodowe traktaty i porozumienia o kontroli zbrojeń oraz zgodnie z ograniczeniami wynikającymi z otrzymanego mandatu i określonej misji. Przekraczanie i przebywanie w obrębie granic (w tym wód terytorialnych i przestrzeni powietrznej) sąsiednich państw bez wcześniejszego pozwolenia z ich strony oraz dokonania niezbędnej koordynacji jest zabronione.

Państwa biorące udział w operacjach SON zobowiązane są do zapewnienia rozmieszczenia własnych sił zgodnie z zatwierdzonym przez wszystkie państwa szczegółowym planem rozmieszczenia. W wypadku skierowania SON do prowadzenia operacji w odległym rejonie świata

³⁶⁷ *The NATO Response Force*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm, (23.01.2013).

przerzut sił odbywać się będzie z wykorzystaniem środków do przerzutu strategicznego, zaś działania mogą być prowadzone w każdych warunkach klimatycznych i terenowych. Należy liczyć się także z trudnościami spowodowanymi zniszczeniem infrastruktury oraz słabą kondycją ekonomiczną państwa, na którego terytorium będzie prowadzona operacja. Na podstawie decyzji Rady Północnoatlantyckiej (ang. *North Atlantic Council - NAC*), poszczególne państwa biorące udział w operacji są odpowiedzialne za finansowanie swoich wojsk. NATO nie udziela państwom zaliczek i innych dotacji na poczet przyszłych lub prowadzonych działań.

Siły Odpowiedzi NATO mogą być użyte zarówno w ramach obrony kolektywnej, jak i poza art. 5 – operacji reagowania kryzysowego. Mogą być one użyte do wykonania zadań wymagających szybkiej reakcji we wstępnej fazie kryzysu, we wszystkich operacjach reagowania kryzysowego, zarówno w obszarze odpowiedzialności NATO, jak i poza nim, w tym szczególnie takich jak:

- zadania wykonywane samodzielnie w ramach reagowania kryzysowego;
- zadania wykonywane w początkowej fazie operacji, jako siły inicjujące, zabezpieczające wejście sił głównych do połączonego rejonu operacji JOA w niesprzyjających warunkach (np. możliwości stawiania oporu przez stronę przeciwną) lub bez wsparcia państwa-gospodarza;
- udział w pokazach siły w celu zademonstrowania zdecydowanego stanowiska państw członkowskich Sojuszu (operacje szybkiego reagowania mające na celu, w razie potrzeby, wsparcie wysiłków dyplomatycznych).

SON są przewidziane do udziału w następujących operacjach:

1. Operacje w ramach art. 5 TW prowadzone przede wszystkim w celu zachowania integralności i nienaruszalności granic narodowych państw członkowskich NATO lub zgodnie z rezolucją RB ONZ i zatwierdzoną przez Radę Północnoatlantycką innego Państwa spoza Sojuszu.

- a) Zabezpieczenia wejścia sił głównych na podstawie opracowanego scenariusza dla sytuacji planistycznej opisanej w dokumencie „*GCOP 10401 AGILE FOX - Initial Entry Force Operation - Zabezpieczenie wejścia sił głównych*”. Zasadniczym zadaniem SON będzie stworzenie dogodnych warunków dla przyjęcia i rozwinięcia

sił głównych w obszarze prowadzenia operacji.

Zakładane cele strategiczne to:

- zademonstrowanie determinacji i woli obrony obszaru odpowiedzialności NATO;
 - udzielenie wsparcia przez Sojusz dla państwa objętego kryzysem w krótkim czasie;
 - zapewnienie warunków dla płynnego przerzutu wojsk, ich przyjęcie i rozwinięcie w rejonach operacyjnego przeznaczenia.
- b) Demonstracja siły związana z ekspozycją siły i zdolności bojowych sił NATO poprzez przemieszczenie sił oraz nagłośnienie ich obecności w celu zmiany sytuacji, która może być krytyczna dla interesów Sojuszu lub też państw sojuszniczych w rejonie objętym kryzysem. Tego typu operację prowadzi się w celu:
- demonstracji więzi pomiędzy krajami Sojuszu;
 - odstraszenia potencjalnych agresorów;
 - zdobycia lub zwiększenia wpływów na przebieg sytuacji w obszarze objętym kryzysem;
 - wsparcia działań dyplomatycznych.

Udział SON w operacji demonstracji siły reguluje dokument NATO „*GCOP 10464 AGILE FIST - Demonstrative Force Package to Support Diplomacy by the NATO Response Force - Użycie SON do demonstracji siły w celu wsparcia działań dyplomatycznych*”.

2. Udział w operacjach reagowania kryzysowego (CRO), w tym wsparcia pokoju.

Operacje tego typu przyjmować mogą różne formy: od wsparcia agencji cywilnych do działań zbrojnych włącznie. Intencją prowadzenia operacji reagowania kryzysowego jest zademonstrowanie zdecydowania Sojuszu w przywracanie pokoju, bezpieczeństwa i stabilności w państwie, na którego terytorium wystąpiła sytuacja kryzysowa. Wczesny przerzut zespołów zadaniowych w obszar prowadzenia operacji jest kluczową zasadą pozwalającą siłom głównym na koordynację przemieszczenia i sprawne wejście w obszar operacji.

Cele strategiczne w operacjach reagowania kryzysowego obejmować mogą:

- zapewnienie odpowiednich warunków dla pokojowego rozwiązywania sytuacji kryzysowej;

- stworzenie sytuacji umożliwiającej płynny napływ sił do obszaru operacji;
- przywrócenie bezpieczeństwa i stabilności w regionie objętym sytuacją kryzysową.

Problematykę udziału w CRO reguluje dokument *GCOP 10463*³⁶⁸.

Należy również podkreślić, że w ramach operacji CRO i wsparcia pokoju SON może zostać użyty do:

- a) Wymuszania nałożonego embarga w celu przestrzegania zakazu importu lub eksportu określonych towarów do lub z określonego kraju oraz zmuszenia państwa, grupy państw oraz organizacji lub osób do przestrzegania prawa międzynarodowego lub rezolucji ONZ (np. operacja *Maritime Monitor* prowadzona na Morzu Adriatyckim w 1992 roku)³⁶⁹.

Do zadań SON w tym zakresie należeć będzie:

- kontrolowanie i wymuszanie przestrzegania embarga;
- wsparcie innych sił i organizacji nadzorujących przestrzeganie embarga;
- monitorowanie i kontrola szlaków handlowych i komunikacyjnych.

Zadania wymienione powyżej realizowane są na podstawie opracowanego scenariusza dla sytuacji planistycznej opisanej w dokumencie *GCOP 10465*³⁷⁰.

- b) Udział w operacjach humanitarnych, w których zadania będą związane ze wsparciem organizacji rządowych, międzynarodowych i innych, udzielających pomoc ludności cywilnej w przypadku zaistnienia sytuacji kryzysowych. Udział SON w operacji humanitarnej reguluje dokument NATO „*GCOP 10466 AGILE HAND - Support of Consequence Management by the NATO*”

³⁶⁸ Wykorzystanie SON w operacjach reagowania kryzysowego, w tym utrzymywania pokoju (*GCOP 10463, AGILE JAGUAR - NRF in Crisis Response Operations, Including Peacekeeping*), dokument przytoczono za załącznikiem 2 do Rozkazu Dowódcy 3 FO Nr Z-24/10 z dnia 23.07.2010 roku, w sprawie przygotowania i utrzymania sił i środków wydzielonych do zestawu Sił Odpowiedzi NATO oraz zasad ich użycia w operacjach, s. 10.

³⁶⁹ J. Boorda, *Loyal Partner - NATO's Forces in Support of the United Nations, NATO's Sixteen Nations*, nr 1/1994, s. 18.

³⁷⁰ Użycie SON do wymuszania nałożonego embarga (*GCOP 10465 AGILE GIANT - For Embargo Operations by the NATO Response Force*), dokument przytoczono za załącznikiem 2 do Rozkazu Dowódcy 3 FO Nr Z-24/10 z dnia 23.07.2010 roku, w sprawie przygotowania i utrzymania sił i środków wydzielonych do zestawu Sił Odpowiedzi NATO oraz zasad ich użycia w operacjach, s. 11.

Response Force".

- c) Udziału w operacjach mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony infrastruktury krytycznej. Elementem większości operacji prowadzonych tak w ramach art. 5, CRO, czy w ramach przedsięwzięć o skali międzynarodowej (olimpiady, szczyty gospodarcze czy polityczne) jest zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa w rejonie operacji. Specjalnej ochronie może podlegać tak ludność cywilna, jak i infrastruktura, która z operacyjnego/strategicznego punktu widzenia może być kluczowym elementem zapewniającym powodzenie misji.
- d) Działania ochronne w ramach których wszystkie dowództwa (HQ) i siły lądowe powinny posiadać zdolności do podjęcia aktywnych przedsięwzięć z zakresu samoobrony nie tylko dla potrzeb ubezpieczenia własnego, ale także dla ochrony własnych działań. Ze względu na powyższe, dowództwa i siły powinny posiadać zdolność do prowadzenia operacji ochronnych w celu zabezpieczenia powodzenia operacji oraz demonstracji siły. W ramach działań ochronnych można wyróżnić: rozmieszczenie punktów kontrolnych i posterunków obserwacyjnych, konwojowanie i eskortę, izolowanie i przeszukanie, kontrolę tłumu, ubezpieczenie bazy operacyjnej³⁷¹.

Istotnym jest, że do każdego typu operacji opracowane są osobne zestawienia wymaganych sił (CJSOR). Umieszczone są one w poszczególnych planach operacyjnych do każdego z wymienionych wyżej typów operacji (GCOPs).

Przed użyciem SON w operacji następuje przekazanie dowodzenia (ang. *Transfer of Authority* - TOA) Naczelnemu Dowódcy Sojuszniczych SZ NATO w Europie. Ma to miejsce po podjęciu decyzji na politycznych szczeblach władzy państwowej o ich udziale w operacji prowadzonej przez SON. W TOA określony jest zakres uprawnień dowódczych poszczególnych elementów dowodzenia SON nad przejmowanymi siłami. Relacje dowodzenia pomiędzy dowódcami a wydzielonymi siłami ustalane są przed przekazaniem TOA, co umożliwia ich odpowiednie przygotowanie do działania, jak również szczegółowe wdrożenie zasad przekazania dowodzenia stosownie do planu operacji.

³⁷¹ Uzupełnienie Nr 1 do Standardów Sił ACO tom II - Siły Lądowe" z 28 maja 2009 r.

Po podjęciu decyzji przez Radę Północnoatlantycką, NRF są w stanie rozpocząć działać samodzielnie, wykorzystując organiczne zdolności logistyczne lub dłużej, jeśli zaopatrzenie zostanie uzupełnione. Po osiągnięciu pełnych zdolności operacyjnych, w skład NRF wchodzić będzie komponent lądowy wielkości brygady o potencjale zapewniającym możliwość rozpoczęcia działań, morskie siły zadaniowe złożone z jednej lotniskowcowej grupy bojowej, amfibijnej grupy zadaniowej oraz grupy okrętów nawodnych, komponent lotniczy zdolny do wykonania dwustu lotów bojowych dziennie i komponent sił specjalnych. Elementy wsparcia bojowego i zabezpieczenia działań są integralnymi częściami NRF. Obejmują one pododdziały przeciwchemiczne i medyczne oraz jednostki wsparcia powietrznego i morskiego, a także logistykę, łączność, wywiad i wszystkie inne wymagane elementy niezbędne do uczynienia ich efektywnymi oraz sprawnymi siłami bojowymi.

W związku z tym, że niektóre z państw uczestniczących, będąc zarówno w NATO jak i UE posiadają tylko jeden zestaw sił, należy unikać realizacji zadań wzajemnie się nakładających. Wydzielone siły Sojuszu (np. NRF) i UE (np. EGB) powinny się wzajemnie uzupełniać³⁷².

W tworzeniu SON uczestniczą wojska ze struktury sił NATO, a także inne zaoferowane przez państwa członkowskie jednostki, spełniające ustalone przez dowódcę strategicznego do spraw operacyjnych kryteria gotowości. Kryteria tworzenia poszczególnych zestawów SON, to:

- występowanie wszystkich rodzajów wojsk oraz możliwość ich integrowania w komponenty sił połączonych;
- mobilność;
- wielonarodowość.

Podkreślić należy, iż siły zadeklarowane do SON są przygotowywane zgodnie ze standardami NATO. Certyfikacja sił i dowództw zgłoszonych do SON jest obligatoryjna i wynika z cyklu funkcjonowania tej kategorii sił sojuszniczych. Ich zgłoszenie jest traktowane jako zobowiązanie narodowe do poddania deklarowanych sił procesowi certyfikacji przez zespoły powołane przez dowódców sojuszniczych. Najważniejsze elementy w ramach przygotowania sił stanowią: szkolenie narodowe

³⁷² PDNO-07-A101:2011 *Szkolenie sił Marynarki Wojennej - Ocena jednostek zadeklarowanych do struktur wojskowych NATO i UE*, s. 21.

i szkolenie międzynarodowe (sojusznicze)³⁷³. W ich planowaniu i realizacji obowiązują następujące zasady:

a) Szkolenie i certyfikacja narodowa:

- szkolenie narodowe rozpoczyna się 18 miesięcy przed wejściem zestawu w fazę gotowości (stand-by) i trwa do 12 miesięcy w zależności od uwarunkowań, o czym decyduje organ wydzielający siły. Kończy go certyfikacja narodowa wydzielanych sił;
- odpowiedzialność za certyfikację po zakończeniu szkolenia narodowego spoczywa na kraju wydzielającym siły do SON;
- certyfikacja narodowa sił i dowództw zgłoszonych do IRF jest obligatoryjna i wynika z obowiązującego w NATO cyklu ich przygotowania;
- certyfikacja narodowa sił i dowództw zgłoszonych do RFP jest obligatoryjna, jeżeli siły zostały zadeklarowane jako *RFP Designated*;
- certyfikacja narodowa sił i dowództw zgłoszonych do RFP nie jest obligatoryjna, jeżeli siły zostały zadeklarowane jako *RFP Earmarked*. Szkolenie tych sił winno wynikać z celów, do jakich zostały zadeklarowane oraz narodowych programów szkolenia. Jednakże musi zostać spełniony warunek wyszkolenia tych sił do standardów AFS³⁷⁴;

a) Szkolenie i certyfikacja międzynarodowa:

- szkolenie międzynarodowe komponentu rozpoczyna się 6 miesięcy przed wejściem zestawu w fazę gotowości (ang. Stand-by) i kończy się certyfikacją bezpośrednio przed wejściem zestawu w fazę gotowości;
- za certyfikację sił wchodzących w skład danego komponentu odpowiedzialne jest dowództwo tego komponentu³⁷⁵;
- za certyfikację całego zestawu SON odpowiedzialne jest Naczelne Sojusznicze Dowództwo Sił Zbrojnych NATO w Europie (*SHAPE*)³⁷⁶.

³⁷³ IMSM-384-04 *Certification System for NATO Response Force*, Bruksela 2004, s. 4.

³⁷⁴ *ACO Forces Standards Volume VI - SHAPE Tactical Evaluation Manual (TACEVAL)*; *ACO Forces Standards Volume VII - Combat Readiness Evaluation of Land & Units (CREVAL)*; *ACO Forces Standards Volume VIII - Maritime Evaluation Manual (MAREVAL)*.

³⁷⁵ Dowództwo Komponentu Lądowego (*LC HQ*), Dowództwo Komponentu Powietrznego (*AC HQ*), Dowództwo Komponentu Morskiego (*MC HQ*), Dowództwo Komponentu Operacji Specjalnych (*CJSOCC*), Dowództwo Grupy Zadaniowej OPBMR (*CBRN-TF*).

Aktywacja sił znajduje się w kompetencjach Dowództwa Strategicznego ds. Operacji, a jest inicjowana Dyrektywą Rady Północnoatlantyckiej w sprawie Aktywacji Sił (ang. *NAC Force Activation Directive*). W trakcie aktywacji muszą być brane pod uwagę ustalenia wynikające z postanowień traktatów o kontroli zbrojeń (ang. *Arms Control*) oraz środków budowy zaufania i bezpieczeństwa (ang. *Confidence and Security Building Measures – CSBM*). Proces aktywacji sił rozpoczyna się zazwyczaj jeszcze przed zatwierdzeniem planu operacji, z tego też względu może on zbiec się z zatwierdzeniem koncepcji operacji.

Podkreślić należy, iż w procesie planowania operacyjnego NATO etap aktywacji sił stanowi najbardziej ścisły i jasny obraz wzajemnych relacji pomiędzy Sojuszem a państwem członkowskim. Dowództwo Strategiczne ds. Operacji po otrzymaniu od Rady wspomnianej dyrektywy rozpoczyna formalny proces aktywacji sił przez przekazanie państwom członkowskim tzw. Ostrzeżenia Aktywacyjnego (ang. *Activation Warning - ACTWARN*) oraz Tymczasowych Oświadczeń o Wymaganiach. Celem pierwszego dokumentu (Ostrzeżenia Aktywacyjnego) jest poinformowanie Dowódców Sił Połączonych NATO oraz państw członkowskich o wymaganiach dla sił, które będą brały udział w działaniach. Dokument precyzuje zadania oraz określa najważniejsze terminy (np. konferencji w sprawie generowania sił - ang. *Force Generation Conference*)³⁷⁷.

Drugi dokument (Tymczasowe Oświadczenie o Wymaganiach) zawiera informacje dla państw członkowskich dotyczące rodzaju i wielkości sił, a także o stopniu ich gotowości. Następnie kraje Sojuszu powinny złożyć nieformalne oferty odnoszące się do wymagań określonych w powyższym dokumencie. Dowództwo Strategiczne ds. Operacji po otrzymaniu od państw członkowskich nieformalnych propozycji organizuje Konferencję w Sprawie Generowania Sił, z udziałem przedstawicieli wszystkich państw mogących wnieść wkład wojskowy (ang. *Troop Contributing Nations – TCN*) oraz właściwych dowództw NATO. W celu zagwarantowania jak największej wielkości wymaganych sił podczas kon-

³⁷⁶ IMSM-384-04 - *Certification System for NATO...*, op. cit.

³⁷⁷ Po wydaniu Ostrzeżenia Aktywacyjnego rozpoczynają się negocjacje między dowództwem strategicznym, a państwami członkowskimi - poprzez narodowe przedstawicielstwa i zespoły łącznikowe.

ferencji omawiany jest szczegółowo każdy punkt Tymczasowego Oświadczenia o Wymaganiach³⁷⁸.

Po zakończeniu Konferencji, dowódca strategiczny opracowuje Robocze Oświadczenie o Wymaganiach (Draft SOR), zawierające propozycje poszczególnych państw oraz określające szczegółowe propozycje w zakresie wydzielonych do prowadzenia operacji tzw. związków sił (ang. *Force Packages*). Następnie, po opracowaniu Oświadczenia Roboczego dowódca strategiczny (SACEUR) kieruje do państw członkowskich Zapotrzebowanie Aktywacyjne (ang. *Activation Request* – ACTREQ), w którym zwraca się o przydział sił do związków przedstawionych w Oświadczeniu Roboczym. Powyższe żądanie zawiera sprecyzowane terminy odpowiedzi na ACTREQ³⁷⁹. Po otrzymaniu Zapotrzebowania Aktywacyjnego, państwa członkowskie przesyłają dowództwu strategicznemu informację o formalnym wkładzie narodowym do związków sił. Informacja na temat Przygotowania Sił (ang. *Force Preparation* – FORCEPREP) jest wykorzystywana przez państwa NATO także do wskazania narodowych aspektów w zakresie działania wydzielanych do operacji sił³⁸⁰. Po otrzymaniu FORCEPREP – w sytuacji, gdy Rada Północnoatlantycka autoryzowała wcześniejszy przerzut sił wstępnych, dowódca strategiczny może zwrócić się do krajów członkowskich o przerzut sił do rejonów ześrodkowania (na bazie prośby Aktywacji Wczesnego Przerzutu - ang. *Activation of Predeployment* - ACTPRED)³⁸¹.

Po akceptacji planu operacji przez Komitet Wojskowy, zatwierdzeniu przez Radę Północnoatlantycką i opublikowaniu listy sił, może zostać wydana Dyrektywa Wykonawcza NAC (ang. *NAC Execution Directive*) stanowiąca formalną podstawę do rozpoczęcia działań. W oparciu o nią Dowództwo Strategiczne ds. Operacji opracowuje i wydaje dla

³⁷⁸ W ramach konferencji i dyskusji zostają poddane także kwestie dotyczące przemieszczania i przerzutu sił. Ma to istotne znaczenie w kontekście potrzeb opracowywanego przez dowództwo strategiczne Wielonarodowego Szczegółowego Planu Przerzutu (ang. *Multi-national Detailed Deployment Plan* - MNDDP).

³⁷⁹ W tym celu państwa członkowskie NATO przesyłają dowódcy strategicznemu informację zwrotną o Przygotowaniu Sił (*FORCEPREP*).

³⁸⁰ Zawierają dane dotyczące warunków geograficznych, logistyki, dowodzenia, zasad użycia siły itp.

³⁸¹ ACTPRED zawiera prośbę o przerzut sił wstępnych przez wskazane kraje, a po znalezieniu się ich na teatrze działań, autoryzuje przekazanie uprawnień dowodzenia (ang. *Transfer of Authority* - TOA). Jeśli zajdzie taka potrzeba, po otrzymaniu FORCEPREP, dowódca strategiczny organizuje Konferencję w Sprawie Zrównoważenia Sił (ang. *Force Balancing Conference*), na której ocenia się ewentualne braki lub nadwyżki w odniesieniu do pożądaných związków sił.

wszystkich zaangażowanych państw Rozkaz Aktywacyjny do Operacji (ang. *Activation Order* – ACTORD).

W październiku 2004 roku, na zakończenie pierwszego etapu formowania sił gotowych do szybkiego reagowania, czyli osiągnięcia wstępnej zdolności operacyjnej przez SON, u wybrzeży Sardynii przeprowadzono ćwiczenie *Destined Glory*. Były to jedne z największych manewrów zespołu sił ekspedycyjnych, skontrolowanych w zakresie gotowości do działań w ramach operacji wsparcia pokoju przeprowadzonych przez NATO. Udział w nich wzięło ponad 9500 żołnierzy, 47 okrętów oraz 46 samolotów oddelegowanych z 11 państw Sojuszu (Kanady, Belgii, Holandii, Francji, Niemiec, Grecji, Włoch, Hiszpanii, Turcji, Wielkiej Brytanii oraz USA).

Na przełomie czerwca i lipca 2006 r. u zachodnich wybrzeży Afryki odbyło się kolejne ćwiczenie SON *Steadfast Jaguar* na podstawie którego dokonano oceny postępów w procesie osiągania przez nie pełnej zdolności operacyjnej. Jako, że miał to być ostatni egzamin wspólnej działalności komponentu morskiego, powietrznego, lądowego oraz sił specjalnych przed oficjalnym ogłoszeniem pełnej gotowości SON, rejon przeprowadzonego ćwiczenia został dobrany zgodnie z warunkami zawartymi w koncepcji SON. Kulminacyjnym elementem działań w tym ćwiczeniu była operacja strategicznego przerzutu sił z Europy w rejon archipelagu Wysp Zielonego Przylądka u wybrzeży Zachodniej Afryki³⁸². Wybór rejonu działań sił ekspedycyjnych był celowym zamierzeniem, ponieważ charakteryzowały go:

- niekorzystne położenie geograficzne (odległość 5.000 mil morskich od baz morskich Europy);
- występowanie złożonych warunków hydrometeorologicznych ograniczających działania siłom morskim;
- górzyste wybrzeże utrudniające siłom powietrznym i lądowym realizację zamieszczonych w scenariuszu epizodów.

Podsumowując ćwiczenie dowódca komponentu morskiego VII zestawu Sił Odpowiedzi NATO adm. Andrea Toscano wyraził opinie, że „komponent morski jest w stanie zapewnić obecność NATO w rejonie konfliktu (ang. *disputed waters*) oraz zapobiec jego eskalacji”³⁸³. Nato-

³⁸² J. J. Lok, *NATO Reaction Force learns final lessons*, Jane's Navy International, 10/2006, s.16-20.

³⁸³ K. Glassborow, *Speed is of the essence for NATO response*, Jane's Navy International, 11/2005, s. 46.

miast generał Gary Harrell zauważył, że rozwinięcie Sił Odpowiedzi NATO w dużej mierze zależało od rozległego i znaczącego wkładu komponentu morskigo, który przyczynił się do osiągnięcia większości zaplanowanych celów operacji.

2.4.2. Grupy Bojowe UE

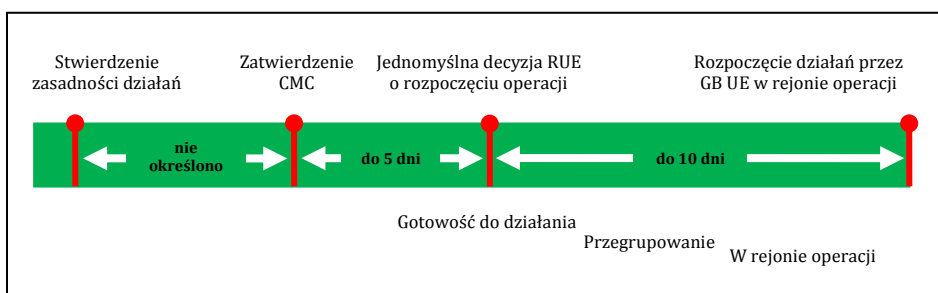
Najnowszym przykładem tworzonych na starym kontynencie wielonarodowych sił, charakteryzujących się wysoką mobilnością, potencjałem bojowym oraz zdolnością do szybkiego przerzutu, są Europejskie Grupy Bojowe (ang. *EU Battlegroups*). Pomysł ich utworzenia zrodził się podczas szczytu brytyjsko-francuskiego w Le Tourquet w roku 2003, gdzie spotkali się premier Tony Blair oraz prezydent Jacques Chirac. Celem inicjatywy było wyposażenie Unii Europejskiej w instrument militarny pozwalający jej na reakcję w każdym miejscu na świecie, który jest objęty kryzysem. Ostatecznie sankcjonując powyższe postanowienie decyzję o nazwie Cel Operacyjny 2010 (ang. *Headline Goal 2010*) podjęto na szczycie Rady Europejskiej w Brukseli, w czerwcu 2004 roku. Należy podkreślić, że cel określał horyzont czasowy roku 2010 do którego miał nastąpić rozwój zdolności UE i stanowił rozwinięcie przyjętego, na odbywającym się w roku 1999 w Helsinkach szczycie UE, dokumentu Europejski Cel Operacyjny (ang. *European Headline Goal - EHG*), którego istotą było utworzenie Europejskich Sił Szybkiego Reagowania, zdolnych do realizacji zadań określonych w art. 17 ust. 2 traktatu o Unii Europejskiej³⁸⁴. Wobec trudności z wywiązaniem się ze zobowiązań, jakie przyjęli na siebie członkowie UE w zakresie stworzenia Europejskich Sił Szybkiego Reagowania (do 2003 r. miały one liczyć ok. 100 tys. żołnierzy zdolnych do przerzutu w rejon konfliktu w czasie 60 dni), zdecydowano się na realizację projektu w innej postaci³⁸⁵.

³⁸⁴ *EU BATTLEGROUPS, European Union, European Security and Defence Policy*. July 2009, str. 1.

³⁸⁵ Należy podkreślić, iż mimo początkowego braku stałych docelowych struktur organizacyjnych siły europejskie znalazły wówczas zastosowanie praktyczne prowadząc w Kongo operację Artemis i w Macedonii operację Concordia (zakończoną 15 grudnia 2003 roku, udział brało 380 żołnierzy). Szczegóły patrz: *Transcript of EU, Concordia and OSCE Press conference held on 11 december 2003 in Skopje*, www.nato.int/fyrom/hqskopje/2003/t031211/a.htm, s. 1-5, (23.01.2013).

Koncepcja Grup Bojowych UE zakładała utworzenie przez państwa członkowskie trzynastu grup bojowych³⁸⁶, jedno- lub wielonarodowych, każda w sile ok. 1500 żołnierzy (ang. *Battle Group 1500* - BG 1500)³⁸⁷ wraz z elementami wsparcia bojowego i logistycznego oraz odpowiednimi komponentami: powietrznym, morskim oraz, w razie potrzeby, wojsk specjalnych. Chęć udziału w przedsięwzięciu mogą też zgłaszać kandydaci do członkostwa w UE oraz europejscy członkowie NATO, pozostający poza UE.

Zgodnie z założeniami koncepcji grupy bojowe UE powinny być przygotowane i przerzucone do teatru działania w ciągu piętnastu dni od jednomyślnego zaakceptowania przez Radę UE koncepcji operacji (w pięć dni po zatwierdzeniu koncepcji zarządzania kryzysowego (ang. *Crisis Management Concept* – CMC) grupa powinna być gotowa do rozmieszczenia, a w 10 dni po podjęciu decyzji – rozlokowana w rejonie działań.

Rys. 2.7 – Struktura osiągnięcia gotowości przez GB UE.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: *EU BATTLEGROUPS*, European Union, European Security and Defence Policy, July 2009, str. 1.

Należy również podkreślić, że GB UE powinny posiadać zdolności do samodzielnego prowadzenia działań przez okres 30 dni z możliwością przedłużenia misji maksymalnie do 120 dni, po dodatkowym zasileniu i rotacji sił.

³⁸⁶ W lutym 2004 roku Niemcy, Wielka Brytania oraz Francja przedstawiły wspólną koncepcję powstania 7-9 grup bojowych. 22.10.2004 r. w Brukseli ministrowie obrony krajów członkowskich zatwierdzili utworzenie 13 grup, zaś 22.11.2005 r. ogłoszono zamiar powołania 15 grup bojowych.

³⁸⁷ *The battle groups: catalyst for a European Defence Policy, Directorate General External Policies of the Union*, Brussels, October 2007, str. 2. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/studybattlegruppe381401_/studybattlegruppe381401_en.pdf, (17.09.2012).

Grupy bojowe UE powinny posiadać zdolność do wykonywania pełnego spektrum zadań wynikających z *Europejskiej strategii bezpieczeństwa*, zdefiniowanych w *Europejskim celu operacyjnym 2010* oraz rozszerzonych w art. 43 ust. 1 *Traktatu o Unii Europejskiej*³⁸⁸. Zadania uwzględniają użycie środków cywilnych i wojskowych w ramach wspólnych działań uzbrojeniowych, misji humanitarnych i ratunkowych, misji wojskowego doradztwa i wsparcia, misji zapobiegania konfliktom i utrzymywania pokoju, misji zbrojnych służących zarządzaniu kryzysowemu, w tym misji przywracania pokoju i operacji stabilizacji sytuacji po zakończeniu konfliktów. Wszystkie te misje mogą przyczyniać się do walki z terroryzmem, w tym poprzez wspieranie państw trzecich w zwalczaniu terroryzmu na ich terytoriach.

Przewiduje się ich użycie w ekstremalnie trudnym teatrze działań (warunki pustynne, górskie czy dżungla), niejednokrotnie bez wsparcia ze strony państwa gospodarza (ang. *Host Nation Support* – HNS).

Działania mają być podejmowane na podstawie rozdziału VII Karty NZ. Zakłada się posiadanie zdolności do reagowania na dwie niezależne od siebie sytuacje kryzysowe, co implikuje utrzymanie w dyżurze dwóch grup bojowych w cyklu półrocznym (ang. *stand-by period*). Potencjał dyżurujących grup powinien zapewnić UE prowadzenie dwóch operacji ograniczonych czasowo lub możliwość realizacji fazy początkowej (ang. *initial phase*) jednej dużej operacji w sytuacjach kryzysowych mających miejsce w odległości do 6000 km (3240 mil morskich) od Brukseli. Dokumenty nie precyzują obszarów działania grup bojowych, ale dotychczasowe zaangażowanie UE oraz kolonialna przeszłość niektórych jej członków mogą wskazywać, że będą to obszary Afryki lub Bliskiego Wschodu³⁸⁹.

Nie wyklucza się również możliwości prowadzenia operacji w innych regionach świata, w zależności od polityczno – wojskowych aspektów zaangażowania.

Grupy bojowe UE powstają na zasadach dobrowolnego uczestnictwa i mogą być tworzone przez jedno państwo jako grupa narodowa,

³⁸⁸ *Traktat o Unii Europejskiej. Wersja skonsolidowana*. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C115/13.

³⁸⁹ Por. G. Lindstrom, *Enter the EU Battlegroups*, Chaillot Paper EUISS, no 97, February 2007, s. 16; B. Górka-Winter, *Grupy bojowe Unii Europejskiej-koncepcja, proces formowania, perspektywy*, „Biuletyn” nr 69(409), Polski Instytut Spraw Międzynarodowych - Biuro Badań i Analiz, 23 listopada 2006r., http://www.pism.pl/biuletyny/files/20061123_409.pdf, (23.01.2013).

państwo ramowe (ang. *Framework Nation*) z udziałem innych krajów lub wielonarodowa koalicja państw członkowskich do autonomicznej operacji UE.

Państwa członkowskie mogą również wносить niszowe lub specjalistyczne zdolności niezbędne danej grupie bojowej do przeprowadzenia operacji. Uczestnicy programu mogą również wnieść swój wkład na zasadach państwa wiodącego (ang. *Lead Nation*) w danej dziedzinie, np. w zakresie zabezpieczenia logistycznego, czy wsparcia inżynieryjnego.

Podkreślenia wymaga, że państwa członkowskie oraz spoza Unii Europejskiej mają możliwość tworzenia i rozwoju tzw. „potencjału niszowego”. Dotychczas powyższą inicjatywę zgłosił Cypr - wydzielenie grupy medycznej, Litwa - pododdział oczyszczania wody, Grecja - Centrum Koordynacji Transportu Morskiego (ang. *The Athens Sealift Coordination Centre*)³⁹⁰ oraz Francja - w zakresie organizacji mobilnego, wielonarodowego Dowództwa Sił³⁹¹.

Skład grupy bojowej nie jest stały, zależeć będzie od szeregu czynników takich jak charakter operacji, przewidywane zadania i czas ich realizacji, czy też rejon działania. Strukturę grupy stanowi dowództwo sił zadaniowych (ang. *Force Headquarters* – FHQ) wraz z dowódcą i sztabem oraz jej siły główne.

Przewiduje się, że w skład sił głównych grupy wchodzić będzie batalion piechoty zmotoryzowanej (dowództwo, sztab, kompania dowodzenia, 3-4 kompanie piechoty zmotoryzowanej, kompania logistyczna), pododdziały wsparcia bojowego (m.in. wsparcia ogniowego, rozpoznania, obrony przeciwlotniczej, śmigłowców bojowych, inżynieryjne) oraz wsparcia logistycznego i medycznego.

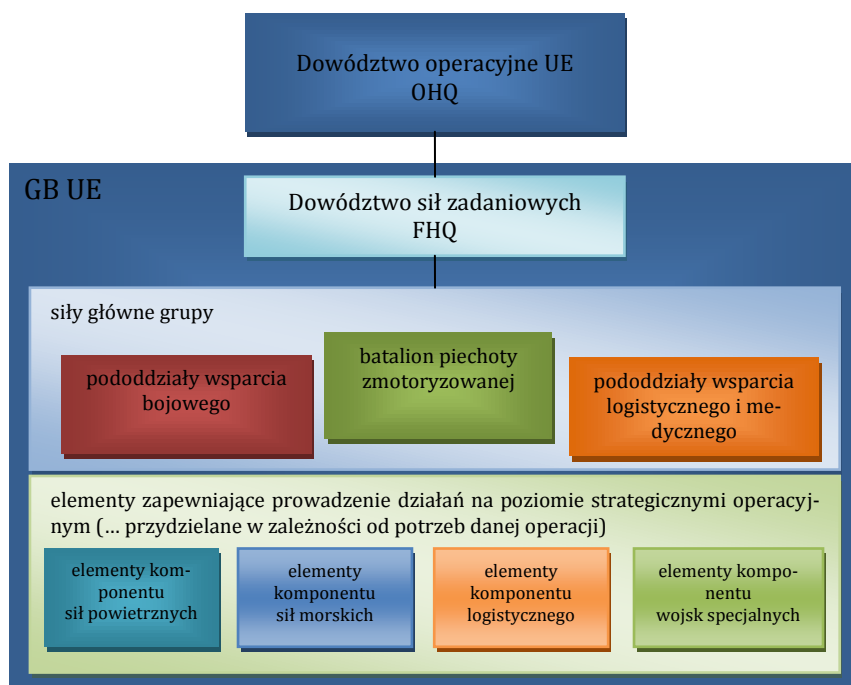
Ponadto, grupa bojowa powinna mieć zorganizowany system dowodzenia i łączności z dowództwem operacji (ang. *Operation Headquarters* – OHQ) oraz elementami wydzielonymi przed rozpoczęciem operacji zapewniającymi prowadzenie działań na poziomie strategicznym i operacyjnym (transport taktyczny i strategiczny, zabezpieczenie logistyczne, ewakuacja medyczna, rozpoznanie wywiadowcze, jednostki

³⁹⁰ *ATHENS MULTINATIONAL SEALIFT COORDINATION CENTER*, <http://defence-guide.com/airforce/companies-a-z/athens-multinational-sealift-coordination-center>, (23.01.2013).

³⁹¹ *EU Battlegroup*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/eubattlegroups.htm>, (23.01.2013).

wojsk specjalnych)³⁹². Na rysunku 2.8 przedstawiono skład i strukturę dowodzenia GB UE.

W ramach pełnienia dyżuru pododdziały i żołnierze wyznaczeni do elementów GB UE przebywają w miejscach stałej dyslokacji i realizują zadania wynikające z planów szkolenia oraz utrzymania stałej gotowości bojowej macierzystych jednostek wojskowych (równorzędnych), z uwzględnieniem wymogów uczestnictwa w składzie GB.

Rys. 2.8 – Skład i struktura dowodzenia GB UE

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: *EU BATTLEGROUPS*, European Union, European Security and Defence Policy. July 2009, str. 2.

Przeprowadzona analiza koncepcji „*EU Battlegroups*” wskazuje, że zakładanym celem jest posiadanie zdolności do reagowania na dwie niezależne od siebie sytuacje kryzysowe. W konsekwencji powoduje to konieczność utrzymywania w pełnej gotowości dwóch grup bojowych,

³⁹² Declaration on European Military Capabilities, EU Military Capability Commitments Conference, Brussels, 22 November 2004, http://consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/misc/82760.pdf, (03.05.2008).

których potencjał zapewni UE możliwość prowadzenia dwóch ograniczonych czasowo operacji lub pozwoli na realizację fazy początkowej jednej dużej operacji.

Państwa członkowskie UE przedstawiają swoje zdolności w zakresie grup bojowych podczas konferencji koordynacyjnych (ang. *Battlegroup Coordination Conferences* – BGCC) prowadzonych przez Sztab Wojskowy UE, odbywających się raz na pół roku³⁹³. Wspólne zaangażowanie państw członkowskich w realizację *Koncepcji Grup Bojowych UE* skutkuje programem budowy piętnastu grup bojowych o formule jedno- lub wielonarodowej. W chwili obecnej 26 państw bierze udział w realizacji idei rozwoju zdolności wojskowych UE³⁹⁴.

W dniu 1 stycznia 2007 roku grupy bojowe UE osiągnęły pełną zdolność operacyjną (ang. *Full Operational Capability* – FOC)³⁹⁵. Zaplanowano sześciomiesięczny cykl dyżurów bojowych. W każdym półroczu przewiduje się dyżur dwóch grup, zapewniając tym samym zdolność do prowadzenia dwóch autonomicznych operacji (tab.2.1).

Jako pierwsze dyżur pełniły w pierwszym półroczu grupy francusko-belgijska i niemiecko-holendersko-fińska oraz w drugim półroczu 2007 roku włosko-węgiersko-słoweńska i grecko-bułgarsko-cyprijsko-rumuńska³⁹⁶.

Należy zauważyć, że ze względu na charakter europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony, nie przewiduje się realizacji zadań związanych z zapewnieniem obrony kolektywnej w przeciwieństwie do *Sił Odpowiedzi NATO*.

Analiza przebiegu procesu generowania sił w kontekście optymalizacji zdolności do działań wskazuje, że, w przeciwieństwie do Sił Odpowiedzi NATO, europejskie grupy bojowe nie zostają tworzone dopiero przed operacją, lecz istnieją, jako jednostki (moduły), które mogą zostać powołane i użyte w każdym czasie. Z tego też względu nie ma możliwości określenia jednoznacznego mechanizmu uzgodnień, który wynika z cyklu rotacji poszczególnych zestawów sił.

³⁹³ *EU BATTLEGROUPS, European Union, European Security and Defence Policy. July 2009*, str. 4.

³⁹⁴ *Military capabilities*, <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-structures-and-instruments/financing-of-csdp-military-operations?lang=en>, (12.02.2012).

³⁹⁵ *EU BATTLEGROUPS...*, op. cit., str. 1.

³⁹⁶ *Standby roster*, http://en.wikipedia.org/wiki/European_Union_Battlegroups.

Tabela 2.1 - Deklaracje państw członkowskich odnośnie pełnienia dyżurów Grup Bojowych UE

Rok	Grupy Bojowe Unii Europejskiej			
	I półrocze	Państwo ramowe	II półrocze	Państwo ramowe
2007	Niemcy, Holandia, Finlandia	Niemcy	Włochy, Węgry, Słowenia, (Multinational Land Force - MLF)	Włochy
	Francja, Belgia	Francja	Grecja, Bułgaria, Cypr, Rumunia, (HELBROC)	Grecja
2008	Szwecja, Finlandia, Norwegia, Estonia, Irlandia	Szwecja	Niemcy, Francja, Hiszpania, Belgia, Luksemburg	Niemcy
	Hiszpania, Francja, Niemcy, Portugalia	Hiszpania	Wielka Brytania	Wielka Brytania
2009	Włochy, Hiszpania, Grecja, Portugalia	Włochy	Czechy, Słowacja	Czechy
	Grecja, Bułgaria, Cypr, Rumunia	Grecja	Brak danych	Brak danych
2010	Polska, Niemcy, Litwa, Łotwa, Słowacja	Polska	Włochy, Rumunia, Turcja, (OHQ - Rzym)	Włochy
	Wielka Brytania, Holandia	Wielka Brytania	Hiszpania, Francja, Portugalia	
2011	Holandia, Niemcy, Finlandia;	Holandia	Portugalia, Hiszpania, Francja, Włochy, (Eurofor BG)	Portugalia
	Szwecja, Finlandia, Norwegia, Estonia, Irlandia, (Nordic)	Szwecja	Grecja, Bułgaria, Cypr, Romania/Ukraina, (HELBROC)	Grecja
2012	Francja, Belgia, Luxemburg (OHQ - Paryż/Mont-Valérien)	Francja	Włochy, Słowenia, Węgry, (Multinational Land Force - MLF) (OHQ - Rzym)	Włochy
	Brak danych	Brak danych	Niemcy, Austria, Czechy, Irlandia + Chorwacja i Mołdawia (OHQ Poczdam)	Niemcy
2013	Polska, Niemcy, Francja (OHQ - Warszawa)	Polska	Wielka Brytania, Szwecja (OHQ Londyn/Northwood)	Wielka Brytania
	Belgia, Luxemburg, Francja		Brak danych	Brak danych

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/eubattlegroups.htm#>, (22.02.2013).

Grupa Bojowa Unii Europejskiej przez okres sześciu miesięcy pozostanie w 10 dniowej gotowości do prowadzenia operacji zarządzania kryzysowego UE w rejonie operacji znajdującym się w promieniu 6000 kilometrów od Brukseli, według niżej wymienionych scenariuszy:

- a) zapobieganie konfliktom:
 - wspólne operacje rozbrojeniowe;
 - wymuszanie przestrzegania embarga;
 - prewencyjne rozmieszczanie oddziałów wojskowych;
 - przeciwdziałanie proliferacji sprzętu wojskowego.
- b) rozdzielanie walczących stron przy użyciu siły:
 - bezpośrednie działania bojowe;
 - wymuszanie pokoju;
 - demonstracja siły;
 - ochrona linii komunikacyjnych i obiektów infrastruktury krytycznej.
- c) działania stabilizacyjne, rekonstrukcja struktur państwowych i doradztwo państwom trzecim:
 - konwencjonalne misje pokojowe;
 - utrzymanie bezpieczeństwa i porządku;
 - monitorowanie przestrzegania zawieszenia broni i wycofania wojsk;
 - nadzorowanie wyborów;
 - doradztwo w zakresie budowy instytucji i struktur państwowych;
 - reforma sektora wymiaru sprawiedliwości.
- d) operacje ewakuacyjne personelu z wrogiego rejonu, włączając w to ewakuację personelu niewojskowego.
- e) wsparcie operacji humanitarnych:
 - zwalczanie skutków klęsk żywiołowych i katastrof;
 - wsparcie migracji ludności do obszarów bezpiecznych³⁹⁷.

³⁹⁷ Por. G. Lindstrom, *Enter the EU Battlegroups...*, op. cit., s. 17-19; *The battle groups: catalyst for a European Defence Policy, Directorate General External Policies of the Union*, Brussels, October 2007, str. 2, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/studybattlegroupe381401_/studybattlegroupe381401_en.pdf, (23.01.2013).

Grupa Bojowa UE w zależności od podjętej przez Radę UE decyzji realizować będzie niżej wymienione zadania operacyjne:

- misje humanitarne i ratownicze;
- misje utrzymania pokoju;
- zarządzanie kryzysowe wraz z operacjami przywracania pokoju;
- działania na rzecz sektora bezpieczeństwa państw trzecich³⁹⁸.

Ponadto, Europejska Strategia Bezpieczeństwa (ang. *European Security Strategy - ESS*), zakłada możliwość użycia sił UE w następujących sytuacjach:

- zwalczanie terroryzmu;
- zapobieganie rozprzestrzeniania broni masowego rażenia;
- zapobieganie rozprzestrzeniania się zorganizowanej przestępczości.

W przypadku zaistnienia sytuacji kryzysowej, Rada Polityki Bezpieczeństwa UE (ang. *Political Security Council - PSC*) wskazuje potrzebę ewentualnego zaangażowania się UE w jej rozwiązanie.

Rozpoczyna to proces planowania na szczeblu polityczno – strategicznym. PSC zleca Radzie Wojskowej UE (ang. *European Union Military Committee - EUMC*) i Sztabowi Wojskowemu UE (ang. *European Union Military Staff - EUMS*) opracowanie Koncepcji Zarządzania Kryzysowego (ang. *Crisis Management Concept - CMC*), a po jej akceptacji - Strategicznych Wariantów Działania (ang. *Military Strategic Options - MSO*). Powyższe przedsięwzięcia poprzedzają podjęcie przez Radę UE decyzji o rozpoczęciu operacji. Decyzja ta może przybrać formę dokumentu *EU Council Joint Action*. W dokumencie tym wyznaczany jest Dowódca Operacji oraz Dowódca Sił a także wskazywane jest Dowództwo Operacji (EU OHQ) do jej prowadzenia. Po wskazaniu przez Radę UE preferowanego Strategicznego Wariantu Działania, PSC wydaje wytyczne dla EUMC do opracowania Inicjującej Dyrektywy Wojskowej (ang. *Initiating Military Directive - IMD*). Po wydaniu IMD, EU OHQ rozpoczyna opracowanie Koncepcji Operacji (CONOPS) oraz wymagań dotyczących sił (ang. *Statement of Requirements - SOR*).

Wraz z pomysłem utworzenia grup bojowych, członkowie Unii Europejskiej przyjęli, że grupę będzie tworzyć jedno państwo. Szybko jednak zrezygnowano z tego pomysłu i przyjęto kryterium grup wielona-

³⁹⁸ G. Lindstrom, *Enter the EU...*, op. cit., s. 18.

rodowych. Miało to pomóc w zaangażowaniu się krajom, które nie posiadały wystarczającej zdolności, aby utworzyć własną grupę bojową. Aby grupa bojowa mogła skutecznie działać musi mieć operacyjne stanowisko dowodzenia oraz posiadać środki do przerzutu strategicznego i taktycznego. Jednak szybkie przemieszczanie wojsk jest znacznie ograniczone ze względu na to że, niektóre kraje nie posiadają środków transportu strategicznego. Początkowo rozwiązaniem tego problemu miało być użycie środków transportu strategicznego spoza UE, czyli na przykład z Ukrainy (transport lotniczy) lub USA (transport morski). Umożliwia to podpisanie przez większość krajów UE międzynarodowego porozumienia SALIS, czyli strategicznego tymczasowego porozumienia dotyczącego transportu lotniczego (ang. *Strategie Airlift Interim Solution*). Porozumienie to zostało zawarte między NATO i UE, a Ukrainą i dotyczyło czarteru sześciu samolotów typu An-124-100³⁹⁹. Szybko jednak okazało się, że nie jest to rozwiązanie, które można zastosować długofalowo.

2.5. WNIOSKI

Reasumując rozważania przedstawione w niniejszym rozdziale należy stwierdzić, że stale rozszerzające się spektrum zadaniowe sił zbrojnych oraz zmieniające się warunki ich realizacji determinują potrzebę ciągłej weryfikacji poglądów dotyczących charakteru obecnych i przyszłych operacji reagowania kryzysowego. Współcześnie, obok operacji *stricte* militarnych, których celem jest z reguły pokonanie przeciwnika (strony konfliktu), coraz częściej mamy do czynienia z operacjami reagowania kryzysowego w ramach, których siły wojskowe stanowią bez wątpienia ważny, lecz nie jedyny element systemu reagowania kryzysowego (NATO czy też UE).

Następujące przesunięcie punktu ciężkości z zagrożeń klasycznych takich jak agresja zbrojna na trudne do zdefiniowania sytuacje zagrożenia, które mogą występować zarówno zewnątrznie jak i dotyczyć sfer wewnętrznych państw. Nieprzewidywalny charakter nowego rodzaju zagrożeń sprawia, iż nieodzownym jest tworzenie wspólnych mechanizmów reagowania kryzysowego, z uwzględnieniem już funkcjonujących sprawdzonych instytucji wewnątrzpaństwowych jak

³⁹⁹ Zob. Ibidem, s. 31; C. Vasilescu, *Strategic airlift capability: from theory to practice*. [w:] *Journal of Defense Resources Management*, No.2(2)/2011, s. 69-71.

i ponadnarodowych struktur funkcjonujących dla pewnych grup państw. W tym kontekście rośnie znaczenie czynnika współdziałania dla wykluczania względnie przeciwdziałania nowym zagrożeniom. Należy mieć na uwadze fakt, iż nowe wyzwania i zagrożenia w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego nie tylko że już współcześnie wiążą się, ale i w rozpatrywanej przyszłości będą się wiązały bezpośrednio ze zdolnościami wykorzystania sił zbrojnych państwa (sojuszu, koalicji) - postrzeganych, jako jeden z podstawowych instrumentów kreowania polityki bezpieczeństwa we wszystkich stanach funkcjonowania państwa (pokoju, kryzysu i wojny).

Społeczność międzynarodowa zgodnie z zapisami Karty Narodów Zjednoczonych, ma prawo do użycia sił zbrojnych (w tym i sił morskich) dla utrzymania, względnie przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Dlatego też państwa są zobligowane do utrzymywania w gotowości odpowiednich sił. W tym przypadku przedsięwzięcia wojskowe stanowią niejako uzupełnienie podejmowanych na szeroką skalę działań politycznych i ekonomicznych.

Operacje połączone przeszły już dość długą drogę - od wyspecjalizowanych wysiłków rodzajów sił zbrojnych ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnego celu, poprzez połączość synergiczną, w której nastąpiła synchronizacja zdolności i możliwości rodzajów sił zbrojnych w trakcie osiągania wspólnych celów taktycznych i operacyjnych, aż do połączości koherentnej, w której ma miejsce pełna integracja zaangażowanych sił i środków.

Pomimo częściowych niepowodzeń oraz braku ostatecznych koncepcji w zakresie dowodzenia, pojawia się szereg projektów i prób tworzenia na stałe jednostek połączonych. Głównym celem tego rodzaju działań jest zapewnienie możliwości szybszej niż obecnie reakcji na sytuacje wynikłe z nowych rodzajów zagrożeń (głównie terroryzmu), przy założeniu konieczności reagowania na kilka sytuacji jednocześnie.

Zważywszy na mnogość zasad, które powinny być przestrzegane podczas działań innych niż wojna specyfika zastosowania sił morskich polega na oferowaniu przez nie same bardzo szerokiej gamy środków przy pomocy których możliwe jest przestrzeganie tych zasad.

Równoległe do tworzenia zrębów strukturalnych, w UE i NATO pracuje się nad rozwojem scenariuszy reagowania kryzysowego, a w tym generowania odpowiednich sił. Mają temu służyć inicjatywy tworzenia tzw. Sił Odpowiedzi NATO (ang. *NATO Response Force*) oraz Europejskich

Grup Bojowych (ang. *EU Battle Groups*). Udział w tworzeniu grup bojowych jest dobrowolny, tak samo jak wielkość wkładu narodowego oraz okres przekazania sił do dyspozycji UE.

ROZDZIAŁ 3

SIŁY MORSKIE JAKO NARZĘDZIE KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

Wielkość powierzchni Wszechoceanu sprawia, że pojedyncze państwa (nawet supermocarstwa) nie są w stanie prowadzić efektywnych działań w każdym jego punkcie. Obszary morskie stanowią 71% powierzchni Ziemi⁴⁰⁰. Z jednej strony oddzielają one od siebie poszczególne kontynenty, lecz z drugiej są naturalnym łącznikiem pomiędzy nimi.

Stanowią one specyficzny obszar, należący w znacznej części do społeczności międzynarodowej, gdzie poszczególne podmioty (państwa, organizacje, sojusze, koalicje) dążą do zabezpieczenia swoich interesów poprzez prowadzenie polityki morskiej. Jest ona procesem obejmującym osiągnięcie założonych przez podmiot celów w odniesieniu do zagadnień związanych z morzem za pomocą posiadanych narzędzi, prowadzonym w oparciu o określone doktryny oraz prawo międzynarodowe.

Tym samym przysze działania na morzu będą prowadzone przede wszystkim w ramach sojuszy, koalicji i regionalnych organizacji międzynarodowych, co implikować będzie określone trudności w zakresie interoperacyjności sił⁴⁰¹, a także w sferze polityki (w aspekcie interesów poszczególnych państw członków). Częste współdziałanie powinno pomagać w obniżaniu poziomu problemów związanych z kompatybilnością, a zespoły zadaniowe sił morskich będą coraz bardziej efektywnym narzędziem z zakresu działań militarnych lub policyjnych.

⁴⁰⁰ Określane są one jako Wszechocean, który obejmuje wody słone inne niż śródlądowe. Około 11% jego powierzchni zajmują morza, które definiuje się jako część oceanu przylegającą zwykle do kontynentu, oddzieloną archipelagami, półwyspami lub podwodnymi progami ograniczającymi wymianę wód. Por. *Encyklopedia Britannica*, tom XXV, Wyd. Kurpisz S.A., Poznań 2006, s. 150; *Wielka Encyklopedia Świata Oxford Educational*, Warszawa 2005, tom X, s. 92, 297-298.

⁴⁰¹ Z. Kurasiński, *Wsparcie logistyczne wojsk w operacjach stabilizacyjnych*, „Zeszyty Naukowe AON” 2004, nr 2 (55), s. 65, 67; J. Płaczek, Z. Malinowski, *Doskonalenie zabezpieczenia materiałowego polskich jednostek wojskowych*, „Zeszyty Naukowe AON” 2005, nr 2 (59), s. 103.

W trwającej obecnie erze po rozpadzie bipolarnego świata zadania sił morskich określić można jako:

- udział w szerokim zakresie przedsięwzięć ukierunkowanych na likwidację punktów zapalnych i sytuacji kryzysowych stanowiących bezpośrednio lub pośrednio zagrożenie dla bezpieczeństwa europejskiego (operacje wsparcia pokoju);
- utrzymanie bezpieczeństwa na najważniejszych z punktu widzenia państw europejskich morskich liniach komunikacyjnych (działania antypirackie i antyterrorystyczne);
- wsparcie morskich służb porządku publicznego w zwalczaniu działań przestępczych prowadzonych na morzu (operacje utrzymania pokoju)⁴⁰².

Zasadniczej ewolucji zadań towarzyszy zmiana obszarów aktywności sił morskich oraz pojawienie się nowego rodzaju przeciwnika. Siły morskie, by skutecznie działać w nowych warunkach zmuszone zostały do opuszczenia otwartych wód oceanicznych i skupienia swojej uwagi na akwenach przybrzeżnych (litoralnych).

Jednocześnie przyjąć należy, że siły morskie w nowym środowisku bezpieczeństwa będą uczestniczyły zarówno w działaniach symetrycznych (w czasie działań wojennych) jak i asymetrycznych (w czasie pokoju i kryzysu). W działaniach tych współdziałanie wszystkich elementów sił morskich będzie wymuszała ścisłą współpracę cywilno-wojskową, umożliwiającą efektywne prowadzenie działań zarówno przeciwko przeciwnikowi symetrycznemu, jak asymetrycznemu. Przy czym znaczenie sił marynarki wojennej w stosunku do niemilitarnych elementów sił morskich, jest odwrotnie proporcjonalna do funkcji narastania konfliktu⁴⁰³.

Wyzwania nowego morskiego środowiska bezpieczeństwa wpływają też istotny sposób na rozwój nowych klas okrętów, przeznaczonych do działań w akwenach litoralnych oraz do prowadzenia misji o charakterze militarnym i niemilitarnym⁴⁰⁴. Operacje, w których uczest-

⁴⁰² E. Grove, *Maritime Strategy and European Security. Common Security Studies No2*, Brassey's, London 1990, s. 13-14.

⁴⁰³ Por. K. Rokiciński: *Bezpieczeństwo europejskie w aspekcie procesów globalizacji*, [w:] T. Jarocki, W. Sokała [red.], *Polityka bezpieczeństwa na starym kontynencie*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 80; T. Szubrycht, *Bezpieczeństwo morskie państwa. Zarys problemu*, AMW, Gdynia 2011, s. 135-136.

⁴⁰⁴ Por. P. Gawliczek, *Tendencje i kierunki rozwoju sił morskich na tle asymetrii w środowisku bezpieczeństwa*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M. (red.), *Rola i zadania*

niczą siły morskie, przybierają formę ekspedycyjną, prowadzoną w znacznej odległości od własnego zaplecza, w warunkach oderwania przez tygodnie, a nawet miesiące od lądowego zaplecza logistycznego.

Przeciwnikiem sił morskich coraz częściej nie są już marynarki wojenne innych państw, lecz dysponujące jednostkami pływającymi organizacje terrorystyczne, gangi pirackie czy też zorganizowane grupy przestępcze. Siły morskie stanęły wobec wszystkich wyzwań generowanych przez asymetryczność współczesnych stosunków międzynarodowych, w tym asymetryczność konfrontacji zbrojnej.

Oprócz zasadniczej zmiany otoczenia politycznego, siły morskie wielu państw weszły w fazę rewolucji technologicznej, czego przejawem jest wprowadzanie do użycia coraz bardziej zaawansowanych technologii informatycznych, w których standardem w nowoczesnych siłach morskich staje się sieciocentryczność, umożliwiająca zwiększenie zdolności operacyjnych bez znaczących inwestycji w środki walki. Dominującą tendencją jest przy tym implementowanie rozwiązań sieciocentrycznych nieograniczających się do jednego rodzaju sił, lecz tworzenie wspólnej platformy informacyjnej wszystkich rodzajów sił zbrojnych (sił połączonych)⁴⁰⁵.

Dwa wymienione wyżej elementy: zmiana charakteru zadań oraz rewolucja technologiczna doprowadziły do tego, że działania sił morskich utraciły charakter autonomiczny (zarówno w wymiarze operacyjnym, jak i informacyjnym). Obecnie marynarki wojenne prowadzą działania, w większości przypadków, w ramach operacji połączonych, będąc jednym z komponentów sił prowadzących operację.

3.1. FUNKCJE I ZADANIA SIŁ MORSKICH W WIELONARODOWYCH POŁĄCZONYCH OPERACJI REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Następujące zmiany uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych wywierają swój wpływ na przeobrażenia w sztuce wojennej. W siłach zbrojnych, w tym również w siłach morskich, od dłuższego cza-

Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa - teoria, rzeczywistość, perspektywy, wyd. Sowa, Warszawa 2010, s. 52-56; T. Szubrycht, *Tendencje w budowaniu okrętów nawodnych państw europejskich w świetle nowych wyzwań z zakresu bezpieczeństwa*, „Zeszyty Naukowe AMW”, 2/2005, s. 125-137.

⁴⁰⁵ K. Ficoń, *Sieciocentryczność idzie na wojnę*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2011, s. 203.

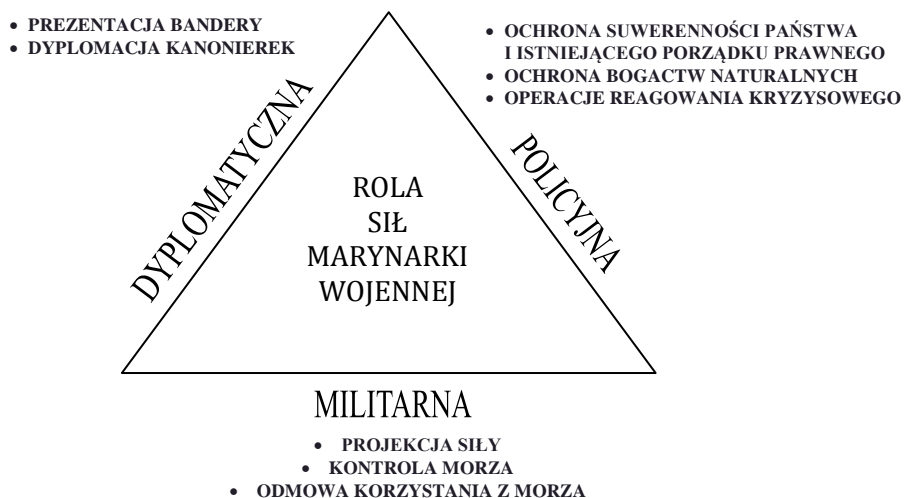
su zachodzą zmiany strukturalno-organizacyjne, dokonuje się szybki postęp w technice wojskowej.

Siły morskie składają się z dwóch wyraźnie wyodrębnionych elementów: marynarki wojennej oraz elementów pozamilitarnych⁴⁰⁶. Siły marynarki wojennej wchodzi w skład sił zbrojnych państwa. Ich znaczenie determinują cele polityczne, położenie geograficzne oraz możliwości ekonomiczne poszczególnych krajów. Dla każdego państwa nadbrzeżnego, określenie nowego modelu działań na morzu wiąże się z uprzednią odpowiedzią na pytanie, jakie funkcje (zadania) i miejsce przypiszemy siłom morskim w ramach systemu obronnego. Jest to problem węzłowy i punkt wyjścia do wszelkich badań w zakresie bezpieczeństwa państwa na morzu, jako całości. Dopóki, bowiem nie zostanie dokładnie sprecyzowana rola (przeznaczenie) i zadania marynarki wojennej w systemie obronnym, dopóty nie będzie można optymalizować ani modelu użycia sił morskich, ani przyszłego składu tych sił i struktury organizacyjnej. Trzeba przy tym podkreślić, że referencja roli i zadań sił marynarki wojennej w nowych warunkach tylko z pozoru jest sprawą prostą.

Przeznaczenie i zadania sił morskich są podobne we wszystkich flotach świata. Systematyzując typowe zadania stawiane przed współczesnymi siłami marynarki wojennej, można stwierdzić, iż sprowadzają się one do realizacji funkcji policyjnej, dyplomatycznej i militarnej (rys. 3.1)⁴⁰⁷.

⁴⁰⁶ Siły morskie - siły posiadane przez państwo, przeznaczone do realizacji swojej polityki na morzu. W ich skład wchodzi marynarka wojenna, organa oraz instytucje państwowe (straż graniczna, policja wodna, służby ochrony rybołówstwa, administracja morską, służby hydrograficzne itp.) dysponujące z reguły jednostkami pływającymi i statkami powietrznymi, mogącymi egzekwować prawo wewnętrzne i międzynarodowe na określonych akwenach. Zob. K. Ligęza, *Leksykon działań sił morskich*, AMW, Gdynia 2012, s. 140.

⁴⁰⁷ Prezentowany model wykorzystania marynarki wojennej (przedstawiony w formie trójkąta) zaproponował K. Booth, a następnie rozwinął E. Grove, w Polsce upowszechnił A. Makowski. Zob. A. Makowski, *Siły morskie współczesnego państwa*, Impuls Plus Consulting, Gdynia 2000, s. 161-162; T. Szubrycht, *Bezpieczeństwo morskie...*, op. cit., s. 142-144.

Rys. 3.1– Rola sił marynarki wojennej w funkcji jej zadań

Źródło: A. Makowski, *Siły morskie współczesnego państwa*, IPC, Gdynia 2000, s. 162.

Funkcja militarna stanowi podstawę omawianego „modelu” i dotyczy głównego zadania sił morskich, czyli przygotowania i prowadzenia działań bojowych, w tym przede wszystkim:

- zdobycia (utrzymania) panowania/kontroli morza;
- obrony obszarów morskich pozostających pod jurysdykcją państwa;
- zapewnienia możliwości wykorzystania morza do własnych celów;
- obrona i ochrona interesów państwa na arenie międzynarodowej.

Priorytetowe znaczenie przypisywane tej funkcji wynika z roli najważniejszego „siłowego” komponentu sił morskich współczesnego państwa, jakim jest marynarka wojenna. Analiza strategii i doktryn państw morskich wskazuje dobitnie, że zachowanie suwerenności, integralności terytorialnej oraz nienaruszalności granic jest priorytetowym celem polityki każdego państwa⁴⁰⁸. Na podkreślenie zasługuje fakt, że

⁴⁰⁸ Zob. T. Szubrycht, *Strategie doktryny morskie. Zarys problematyki*, Wyd. Sowa, Gdynia 2013, s. 233.

wody terytorialne państw nadbrzeżnych stanowią nawet do kilku procent powierzchni państwa. Trudno wyobrazić sobie, by zapisy zawarte w strategiach odnoszące się do akwenów morskich mogły efektywnie realizować rodzaje sił zbrojnych inne niż marynarka wojenna. Specyfika prowadzenia działań na akwenach morskich sprawia, że działania zmierzające do zapewnienia suwerenności i integralności terytorialnej państwa często prowadzone będą w znacznym oddaleniu od własnej linii brzegowej. Dowodem potwierdzającym, że zagrożenie takie nie ma współcześnie jedynie teoretycznego charakteru, jest konflikt brytyjsko-argentyński o Falklandy⁴⁰⁹. Doświadczenia ostatniej dekady dowodzą, że działania zmierzające do osiągnięcia celów zawartych w Traktacie Waszyngtońskim często muszą być podejmowane nie tylko w obszarze, który określony został w art. 6 tego Traktatu⁴¹⁰, ale również poza nim. Nie oznacza to jednak, że marynarkę wojenną należy postrzegać jedynie przez pryzmat funkcji militarnej⁴¹¹.

Punktem wyjścia do dociekań związanych z realizacją przez siły morskie funkcji policyjnej, powinna być zarówno sama definicja działań policyjnych, jak i podkreślenie faktu, iż straż graniczna, policja wodna, służby celne, służby imigracyjne, służby ochrony zasobów morza oraz służby sanitarne i ochrony środowiska stanowią integralną część sił morskich. Komponenty te nie są przeznaczone do realizacji funkcji militarnej - ich działalność skoncentrowana jest przede wszystkim na egzekwowaniu obowiązującego porządku prawnego na akwenach podlegających jurysdykcji państwa nadbrzeżnego. W tym względzie, formacje sił morskich podejmują działania, których celem jest ochrona ludności oraz

⁴⁰⁹ Zob. K. Kubiak, *Działania sił morskich po drugiej wojnie światowej*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007, s. 562.

⁴¹⁰ Art. 6 tego Traktatu ma następujące brzmienie: „*W rozumieniu artykułu 5 uznaje się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej Stron obejmuje zbrojną napaść:*

- *na terytorium którejkolwiek ze Stron w Europie lub Ameryce Północnej, na terytorium Turcji lub na wyspy znajdujące się pod jurysdykcją którejkolwiek ze Stron na obszarze północnoatlantyckim na północ od Zwrotnika Raka;*
- *na siły zbrojne, okręty lub statki powietrzne którejkolwiek ze Stron znajdujące się na tych terytoriach lub nad nimi albo na jakimkolwiek innym obszarze w Europie, na którym w dniu wejścia w życie traktatu stacjonowały wojska okupacyjne którejkolwiek ze Stron, lub też na Morzu Śródziemnym czy na obszarze północnoatlantyckim na północ od Zwrotnika Raka”. Traktat Północnoatlantycki, Waszyngton 4 kwietnia 1949 rok, Dz.U.00.87.970 z 19 października 2000 r.*

⁴¹¹ T. Szubrycht, *Siły morskie jako narzędzie realizacji interesów państwa*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M., *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa - teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010, s. 31.

utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Uwzględniając strukturę sił morskich państwa nadbrzeżnego stwierdzić należy, że komponenty realizujące zadania policyjne stanowią znaczący składnik tych sił.

Funkcja policyjna obejmuje przedsięwzięcia związane z:

- ochroną porządku prawnego (ze strony czynników wewnętrznych i zewnętrznych) na obszarze jurysdykcji państwa;
- działalnością w wyłącznej strefie ekonomicznej (ang. *Exclusive Economic Zone - EEZ*);
- poszukiwanie i ratownictwo;
- wykonywaniem zadań innych niż militarne w ramach międzynarodowych operacji reagowania kryzysowego.

Zadaniem sił morskich w EEZ jest ochrona suwerennych interesów państwa poprzez:

- zapewnienie eksploracji podmorskich złóż surowców tylko przez podmioty, które uzyskały na to zgodę państwa;
- ochronę przed eksploatacją i badaniem zasobów nieożywionych EEZ przez podmioty, które nie uzyskały na to zgody państwa;
- zarządzanie i ochronę zasobów ożywionych (limity połowów, środki połowowe, gatunki chronione)⁴¹².

Działania prowadzone przez wielonarodowe zespoły okrętów na wodach oblewających Somalię czy też w Zatoce Adeńskiej, określane jako operacje antypirackie (reagowania kryzysowego), to nic innego jak działania wymuszające przestrzeganie prawa międzynarodowego (wolności i bezpieczeństwa żeglugi), są więc one realizowane na obszarze zadań realizowanych w ramach funkcji policyjnej⁴¹³. Jeśli zaakceptujemy współcześnie dominującą w środowisku zajmującym się problematyką sił morskich opinię, że ryzyko wystąpienia konfliktu zbrojnego przyjmującego formę działań prowadzonych w układzie „flota przeciwko flocie” jest niewielkie, to w konsekwencji musimy uznać, że marynarka wojenna w coraz większym stopniu realizować będzie zadania w ramach funkcji policyjnej i dyplomatycznej.

⁴¹² Zob. Ibidem, s. 32.

⁴¹³ *Operacja EUNavFor/Atalanta, operacja Ocean Shield*. Zob. <http://www.mc.nato.int/ops/Pages/default.aspx>.

Dla większości państw świata swoboda żeglugi i bezpieczeństwo transportu morskiego mają kluczowe znaczenie, a tym samym wzrost poziomu zagrożeń tej gałęzi transportu wymusza intensyfikację działań społeczności międzynarodowej (w tym również Polski) na akwenach morskich dla zapewnienia bezpieczeństwa i swobody żeglugi międzynarodowej w ramach funkcji policyjnej.

Wykorzystanie sił morskich w ramach funkcji dyplomatycznej stanowiło myśl przewodnią kilku prac z zakresu użycia tych sił w polityce państwa. Prezentowane przez nich teorie odnoszą się do różnorodnych aspektów użycia sił morskich, jedne dotyczą całościowego spektrum stosunków międzynarodowych (od stanu pokoju do wojny globalnej), inne z kolei odnoszą się do wąskich, specjalistycznych obszarów tematycznych, takich jak użycie sił morskich w okresie pokoju, a ściślej możliwości stosowania przez nie przemocy w okresie pokoju. Należy przy tym zauważyć, że siły morskie są doskonałym narzędziem do wywierania długotrwałej presji, gdyż swoją obecnością mogą przez praktycznie nieograniczony czas stwarzać zagrożenie dla przeciwnika⁴¹⁴. Po wtóre, siły morskie umożliwiają w dowolnym miejscu i czasie przeniesienie działań na wybrzeże przeciwnika, które przez to jest określane często jako jego „miękkie podbrzusze”. Wymaga to od przeciwnika zorganizowania odpowiedniej obrony kosztem innych rejonów⁴¹⁵.

Głównym zadaniem marynarki wojennej w ramach funkcji dyplomatycznej jest wsparcie dyplomatów w trakcie negocjacji z pozycji siły i obejmuje zdolności sił morskich do realizacji przedsięwzięć związanych z:

- zapewnieniem podstaw do prowadzenia polityki przez państwo (tzn. tam, gdzie siły morskie mogą być tego narzędziem);
- zwiększeniem lub ugruntowaniem prestiżu państwa w społeczności międzynarodowej lub wśród własnego społeczeństwa.

Bardzo często w odniesieniu do sił morskich stosuje się określenie „dyplomacja morska”. Zadania realizowane w ramach „dyplomacji morskiej” obejmują cały zakres użycia siły - od całkowitego jej braku (polityka oddziaływania sił morskich) po skrajnie gwałtowne działanie (morską

⁴¹⁴ G. Till, *Modern Sea Power. Vol I*, Brassey's Defence Publishers, London 1987, s. 167.

⁴¹⁵ M. Codner, *Coercion from the sea - the Conventional Dimension*, [w:] Grove E., Hore P., *Dimencion of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998, s. 126.

politykę siły)⁴¹⁶. W swej książce A. Makowski scharakteryzował omawiany „bok trójkąta” jako zdolność sił morskich do powiększania prestiżu państwa w oczach społeczności międzynarodowej oraz stworzenia warunków do prowadzenia przez dyplomatów negocjacji z pozycji siły⁴¹⁷. E. N. Luttwak zaproponował termin perswazji morskiej, odnoszący się do politycznego wykorzystania sił morskich (patrz rys. 3.2)⁴¹⁸.

Celem działań podejmowanych w ramach ukrytej perswazji morskiej jest wywołanie oczekiwanego zachowania obiektu naszego oddziaływania (może być on pojedynczy lub grupowy), które wynika z rutynowego i niebezpośredniego zaangażowania naszych (sojuszniczych) sił morskich lub ich przemieszczania się (przebazowania, patrolowania). Działania te mogą być prowadzone w celu zastraszenia potencjalnego przeciwnika lub wsparcia sojusznika.

Rys. 3.2- Perswazja morska według Luttwaka

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: H. J. Kearsley, *Maritime Power and the Twenty-first Century*, Dortmund Publishing Company Limited, Dortmund 1992, s. 4.

⁴¹⁶ Zadaniem sił morskich w XXI wieku jest efektywne wsparcie siłowe, podejmowanych działań dyplomatycznych. Działania te muszą być podejmowane w ramach nakreślonych przez prawo międzynarodowe. H. J. Kearsley, *Maritime Power and the Twenty-first Century*, Dortmund Publishing Company Limited, Dortmund 1992, s. 3.

⁴¹⁷ A. Makowski, *Siły morskie...*, op. cit., s. 228-235; B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, WN Scholar, Warszawa 2006, s. 24-26.

⁴¹⁸ E.N. Luttwak, *The Political Use of Sea Power*, John Hopkins University Press, Baltimore 1974, s. 7.

Działania realizowane podczas aktywnej perswazji morskiej mają na celu wywołanie określonych reakcji obiektu naszego oddziaływania poprzez świadome i celowe działania sił morskich, obliczone na przekazanie „wyraźnego” sygnału obiektowi oddziaływania. Działania nasze mogą mieć charakter pozytywny - wspierający lub dodający pewności sojusznikowi lub negatywny - obliczony na zmuszenie przeciwnika do odpowiedniego „zachowania” poprzez nasze pozytywne działania wymuszające lub negatywne działania powstrzymujące⁴¹⁹.

Innym pojęciem bezpośrednio związanym z funkcją dyplomatyczną sił morskich, a wprowadzonym przez J. Cable'a, jest tzw. dyplomacja morskiego przymusu (aktywna perswazja morska), często uważana za uzupełnienie dyplomacji i alternatywę dla „prawdziwego” konfliktu. J. Cable twierdzi, że dyplomacja morskiego przymusu: „[...] *polega na sięgnięciu po określone groźby lub działania zadające szkody, inne niż akt wojny, w celu osiągnięcia korzyści lub dla uniknięcia strat w czasie prowadzenia sporu międzynarodowego*”⁴²⁰.

Podsumowując rozważania nad funkcją dyplomatyczną, należy stwierdzić, że zadania realizowane w jej ramach mają zwykle charakter pośredni i niezmiernie rzadko są prowadzone w oderwaniu od innych działań dyplomatycznych i pozadyplomatycznych. Co więcej, niezmiernie trudno jest oddzielić osiągnięte za ich pomocą efekty od tych uzyskanych w wyniku innych działań podejmowanych przez państwo. Dążenia państw do zachowania wielu opcji działania w stosunkach międzynarodowych wskazują, że dyplomacja morska była dostępna, skuteczna i powszechnie stosowana nie tylko w przeszłości, ale obecna jest współcześnie i należy oczekiwać, iż będzie wykorzystywana również w przyszłości. W tabeli 3.1 przedstawiono zadania realizowane w ramach omawianych funkcji, które są właściwe dla większości sił morskich na świecie.

Doktryna morska NATO koncentruje się na wykorzystaniu potencjału sił morskich w działaniach na morzu i działaniach prowadzonych z morza na ląd. Potencjał sił morskich oznacza militarne i pozamilitarne zdolności sił morskich, które zapewniają akceptowalny poziom bezpieczeństwa państwa na akwenach morskich oraz umożliwiają osią-

⁴¹⁹ H. J. Kearsley, *Maritime Power...*, op. cit., s. 7.

⁴²⁰ Ibidem, s. 8.

gnięcie założonych celów, prowadząc do maksymalizacji interesów państwa⁴²¹.

Tabela 3.1 - Zadania realizowane przez siły morskie współczesnego państwa w ramach poszczególnych funkcji

<i>Funkcja</i>	<i>Zadania</i>
<i>militarna</i>	<ul style="list-style-type: none"> – zapewnienie suwerenności państwa na akwenach morskich; – obrona i ochrona interesów państwa na arenie międzynarodowej; – kontrola morza; – pozbawienie przeciwnika kontroli morza; – odmowa korzystania z morza; – rozpoznanie i monitoring akwenów morskich; – ochrona, kontrola lub zwalczanie żeglugi; – działania blokadowe; – przerzut drogą morską; – operacje desantowe; – uderzenia na cele lądowe (projekcja siły).
<i>policyjna</i>	<ul style="list-style-type: none"> – służba patrolowa na akwenach podległych jurysdykcji państwa; – egzekwowanie prawa międzynarodowego i narodowego na akwenach podległych jurysdykcji państwa; – wsparcie innych organów państwa i władz lokalnych; – poszukiwanie i ratownictwo; – minimalizacja skutków klęsk żywiołowych oraz ekologicznych; – zarządzanie zasobami morza oraz ich ochrona.
<i>dyplomatyczna</i>	<ul style="list-style-type: none"> – demonstracja siły; – operacje utrzymania pokoju; – operacje wymuszania pokoju; – operacje budowania pokoju; – współpraca cywilno-wojskowa poza granicami państwa; – operacje humanitarne; – operacje ewakuacji; – prezentacja bandery; – dyplomacja morską.

Źródło: T. Szubrycht, *Bezpieczeństwo morskie państwa. Zarys problemu*, AMW, Gdynia 2011, s. 150.

⁴²¹ T. Szubrycht, *Bezpieczeństwo morskie...*, op. cit., s. 80.

Potencjał sił morskich tradycyjnie był wykorzystywany w celu sprawowania kontroli nad morskimi liniami komunikacyjnymi (*Sea Lines of Communications - SLOC*)⁴²² w celu budowy i utrzymania potencjału ekonomicznego lub przetrwania państw uzależnionych od morza oraz w celu wspierania sojuszniczych, połączonych i wielonarodowych działań prowadzonych na lądzie w ramach projekcji (rzutowania) siły z morza na brzeg poprzez prowadzenie morskich działań desantowych oraz wykorzystanie lotnictwa pokładowego. Zdolności w zakresie projekcji siły uległy znaczącemu wzmocnieniu z chwilą wprowadzenia do wyposażenia sił morskich pocisków raketowych klasy „woda-ziemia” i udoskonalenia systemów artylerii okrętowej.

W czasie pokoju i w początkowej fazie eskalacji kryzysów charakterystycznymi działaniami morskimi w ostatnich latach stały się operacje reagowania kryzysowego. Ostatnim przykładem takiej sytuacji są działania w Libanie w 2007 roku⁴²³, realizowane m.in. przez wielonarodowy zespół okrętów czy też działania w ramach operacji *ATALANTA*, *Allied Protector* czy *Ocean Shield*.

Kryzysy na morzu bardzo rzadko mają miejsce w oderwaniu od działań prowadzonych na lądzie lub z zamiarem osiągnięcia celów, które tam są zlokalizowane. Siły morskie wykorzystywane są w ramach całego spektrum konfliktu, począwszy od czasu pokoju, poprzez okres zapobiegania sytuacji kryzysowej, prowadzenie działań odwetowych, aż po działania umożliwiające rozstrzygnięcie wojny lub konfliktu. Obecność i prezentowanie bandery w regionie sprzyja promowaniu kolektywnego bezpieczeństwa, powstrzymuje przed agresją i zapewnia zdolności do reagowania kryzysowego. Wykorzystanie sił morskich w okresie pokoju do prezentowania obecności, może sprzyjać utrzymaniu istniejących sytuacji napięcia w regionie poniżej progu konfliktu zbrojnego, poprzez wysyłanie jasnego sygnału, iż społeczność międzynarodowa jest zaangażowana i gotowa do podjęcia niezbędnych działań. Siły morskie są szczególnie dostosowane do prowadzenia tego typu działań, z uwagi na ich widoczność, elastyczność i łatwość redyslokacji. Ponadto, mogą one pozostawać na swoich pozycjach w rejonie przez wydłużony okres i mogą właściwie reagować na kryzys, podczas gdy inne siły są przygotowywa-

⁴²² M. N. Vego, *Naval strategy and operations in narrow sea*, Frank Cass Publishers, London 1999, s. 88.

⁴²³ L. Peruzzi, *Italian task force builds on Lebanon deployment with expansion on horizon*, „Jane's Navy International”, August 2007, s. 14-18.

ne do udziału w działaniach podejmowanych w odpowiedzi na wyłaniający się kryzys⁴²⁴.

Społeczność międzynarodowa często staje wobec konieczności zażegnania kryzysu lub konfliktu międzynarodowego. W obliczu takiego zagrożenia wielonarodowe zespoły okrętów mogą stanowić jeden z bardziej efektywnych sposobów odpowiedzi społeczności międzynarodowej na tego rodzaju zagrożenia. Wspólne działania na morzu w ramach wielonarodowych zespołów zadaniowych cechują się ponadto rozłożeniem ryzyka i odpowiedzialności na wszystkich uczestników, a przez to stają się łatwiejszym do zaakceptowania sposobem reakcji na wyzwania i zagrożenia wspólnego bezpieczeństwa na akwenach morskich oraz (w ograniczonym zakresie) na lądzie.

Biorą w nich udział wydzielone komponenty sił (lądowy, powietrzny i morski), które mają na celu zapobieganie wojnie oraz wsparcie działań pokojowych przy jednoczesnym ograniczeniu użycia uzbrojenia (może być ono użyte jedynie w celu samoobrony)⁴²⁵. Do charakterystycznych działań morskich w okresie pokoju zaliczamy działalność operacyjną marynarki wojennej, działania z zakresu operacji wsparcia pokoju oraz innych operacji z zakresu reagowania kryzysowego⁴²⁶. Siły morskie w zakresie pomocy humanitarnej powinny zapewnić dużą elastyczność w zakresie ich wykorzystania do wsparcia prowadzenia długotrwałych operacji humanitarnych z rejonu morza, w sytuacji, kiedy tego typu wsparcie z wysuniętych baz lądowych nie jest możliwe. Dodatkowo, siły morskie umożliwiają zabezpieczenia transportu personelu, jeżeli wymagana jest jego ewakuacja lub też prowadzą działania jako punkty etapowe, gdzie prowadzony jest odbiór, wstępna selekcja, organizowany dalszy transport oraz integracja dla zaopatrzenia przekazywanego na ląd, jak również przekazywanych uchodźców lub sojuszniczego personelu obsługi. Ponadto, oprócz zabezpieczenia wsparcia komórek dowodzenia zlokalizowanych na brzegu, siły marynarki wojennej i piechoty morskiej mogą zabezpieczyć dostawy żywności, wody, zabezpieczenia medycznego oraz w razie potrzeby znaczącej liczby osób.

Jak już wspomniano wcześniej operacje reagowania kryzysowego mogą być prowadzone zarówno w układzie narodowym, sojusznicznym jak i międzynarodowym, na terytorium kraju oraz w rejonie odpowie-

⁴²⁴ G. Till, *Modern Sea Power...*, op. cit., s. 169.

⁴²⁵ M. Codner, *Coercion from the sea...*, op. cit., s. 124.

⁴²⁶ DD/3.1 *Prowadzenie Operacji przez Marynarkę Wojenną*, DMW, Gdynia 2010, s. 33.

działności Sojuszu i poza nim. W operacjach reagowania kryzysowego poza granicami kraju siły morskie będą z reguły uczestniczyć w składzie międzynarodowych komponentów sił. Skład wydzielanych sił marynarki wojennej do udziału w operacjach reagowania kryzysowego poza granicami kraju wynika z charakteru, skali i zasięgu zagrożenia lub z uzgodnień międzynarodowych. Udział sił morskich w operacjach reagowania kryzysowego polega na:

- prowadzeniu rozpoznania i ciągłego monitorowania sytuacji w OoZ MW;
- wsparciu działań wojsk lądowych;
- przeciwdziałaniu aktom terroru/piractwa na morzu;
- kontrolowaniu żeglugi/morza;
- zagwarantowaniu swobody żeglugi;
- egzekwowaniu nałożonego embarga;
- dostarczaniu zaopatrzenia dla sił własnych (sojuszniczych) drogą morską;
- ewakuacji ludności i wartościowych dóbr materialnych z rejonów zagrożonych konfliktem;
- wsparciu lub udziale w akcjach humanitarnych;
- udziale w akcjach SAR i ASAR (ang. *Aeronautical Search and Rescue*).

Podczas uczestnictwa w działaniach o niskim stopniu intensywności (np. w ramach dyplomacji morskiej⁴²⁷ lub usuwania skutków klęsk żywiołowych) ich obecność i dyskretne zaangażowanie, same w sobie mogą być wystarczające, aby zagwarantować osiągnięcie założonych celów politycznych przy minimalnym ryzyku wystąpienia komplikacji. W przypadku działań o wyższym stopniu intensywności, siły morskie w oparciu o szeroki zakres zdolności, które nie tylko zabezpieczają im dostęp do teatru prowadzenia działań, ale również swobodę prowadzenia nawigacji, mogą szybko wykorzystywać środowisko morskie w celu uzupełnienia i wsparcia manewru realizowanego przez siły lądowe na brzegu. Tym samym mają możliwość wywierania nacisku na przeciwnika, ograniczając lub komplikując jego swobodę wyboru opcji prowadzenia działań militarnych. Sama tylko obecność sił morskich może stanowić znaczący czynnik pozwalający na zapobieganie lub ograniczenie skali konfliktu. Wczesny efekt oddziaływania gotowych oraz mobilnych sił

⁴²⁷ Zob. A. Makowski, *Siły morskie...*, op. cit., s. 229.

morskich może być znaczący i wystarczający. Naturalna elastyczność sił morskich umożliwia liderom politycznym i dowódcom łatwą zmianę głównego kierunku prowadzenia działań, szybkie przeformowanie i przyjęcie ugrupowania, pozwalającego lepiej reagować na niespodziewane zmiany sytuacji, poprzez odpowiednie wykorzystanie szerokich możliwości posiadanych systemów uzbrojenia, istniejących opcji militarnych oraz zdolności logistycznych i administracyjnych. Siły morskie zapewniają możliwość pozostawania w rejonie, bez konieczności prowadzenia okupacji, a także zdolność do powstrzymywania bez konieczności angażowania sił. Siły morskie z możliwościami w zakresie uzupełniania zapasów na morzu zdolne są przez długi okres do prowadzenia działań w rejonach odległych bez konieczności organizowania znaczących lądowych baz zaopatrywania. Stopień samowystarczalności uzależniony będzie od rodzaju zaplanowanych działań oraz typów jednostek do nich wydzielonych.

Siły morskie prowadzą swoje działania w przestrzeni powietrznej ponad morzem, na jego powierzchni i pod jego powierzchnią, w ramach całego obszaru rejonu operacji połączonych (ang. *Joint Operations Area - JOA*), co zapewnia im dużą elastyczność manewrowania siłami oraz umożliwia osiągnięcie zaskoczenia i dezorganizuje działania przeciwnika, dając przewagę siłom, które go wykonują. Akweny otwartych oceanów i obszary przybrzeżne zapewniają trójwymiarową przestrzeń, w której siły morskie mogą prowadzić działania i przemieszczać się w dowolnym czasie w zależności od podjętych decyzji politycznych. Obszary te stanowią również doskonałą arenę międzynarodową do demonstrowania ich zdolności oraz woli ich użycia. Niemniej jednak należy pamiętać, iż zagrożenie dla sił morskich może pochodzić z dowolnego kierunku, w związku z tym konieczne jest posiadanie pełnego zobrazowania sytuacji na morzu uwzględniającej pozycje i manewry wykonywane przez siły przeciwnika. Siły morskie mogą ustanowić długotrwałą obecność, zapewniają możliwość szybkiego reagowania na sytuacje kryzysowe oraz możliwość przedłużonego powstrzymywania potencjalnego przeciwnika, tak na obszarze, jak i poza obszarem JOA. W środowisku połączonym, siły morskie mogą realizować znacznie więcej zadań, aniżeli tylko wykonywanie zadań typowo morskich założonych przez dowódcę sił połączonych (ang. *Joint Force Commander - JFC*) w planie prowadzenia kampanii. Uniwersalność morskiego komponentu opiera się na zdolnościach do skutecznego wsparcia operacji połączonych, nawet tych,

w których środek ciężkości działań znajduje się na lądzie, dając JFC możliwość przeprowadzenia manewru w celu zajęcia dogodnej pozycji, zarówno z wykorzystaniem wód otwartych oceanu, jak i wód przybrzeżnych. Działania sił morskich, mogą wywierać wpływ na działania prowadzone na lądzie poprzez: powstrzymywanie, umożliwianie dostępu do JOA, udzielanie wsparcia w zakresie osiągnięcia dominacji w rejonie pola walki, projekcję siły na brzeg oraz zapewnianie transportu morskiego i miejsc bazowania dla wojsk lądowych i lotnictwa na pokładach jednostek pływających. Nawet wtedy, kiedy wojska lądowe są w stanie samodzielnie osiągnąć zamierzone cele na brzegu, to jednak bez zabezpieczenia linii komunikacyjnych i zaopatrzenia przez siły morskie nie będą w stanie ich utrzymać.

Działania prowadzone w pobliżu brzegów niosą za sobą szereg ograniczeń w zakresie swobody manewru lub wyboru kierunku podejścia. Często wymuszają także potrzebę wykonania przejścia przez ukształtowane geograficznie lub stworzone przez przeciwnika punkty koncentracji ruchu. Ogranicza to opcje działania dostępne dla dowódcy, daje ostrzeżenie o kierunku przemieszczania się i stwarza możliwość rozmieszczenia sił przeciwnika na pozycjach kluczowych. Rozpoznanie oraz systemy uzbrojenia muszą funkcjonować w złożonych warunkach w pobliżu brzegu oraz w innym środowisku, jakie występuje ponad lądem. Sojusznicze siły morskie powinny być zdolne do prowadzenia działań bojowych zarówno na wodach oceanicznych, jak i na wodach przybrzeżnych.

3.2. WYBRANE ASPEKTY PRAWNE DZIAŁALNOŚCI SIŁ MORSKICH

Niezbędnymi dla dalszych rozważań są określenie, charakterystyka i ocena rejonów działań sił morskich. Zdaniem autora na skutek rozpadu dwubiegunowego świata znaczenie morza otwartego jako głównego teatru działań wojennych zmniejszyło się na akwenów przybrzeżnych.

Znaczenie „geograficzne” w działaniach morskich będzie - jak można sądzić - wzrastać, szczególnie zaś po przyjęciu przez siły morskie Stanów Zjednoczonych na początku lat dziewięćdziesiątych strategii „*From the Sea*” zakładającej odejście od morskiej strategii globalnej i przejście do strategii regionalnej, a więc nie prowadzenie działań na

morzu, ale z morza w kierunku lądu⁴²⁸. Również doświadczenia z przebiegu współczesnych konfliktów wskazują, iż ciężar działań sił morskich przesunął się w znacznej mierze w rejony litoralne (przybrzeżne)⁴²⁹. Spowodowane jest to zarówno przez względy operacyjne, propagandowe, jak i ekonomiczne, a przede wszystkim fakt, że w większości przypadków efektywność wykorzystania sił morskich rośnie proporcjonalnie do zbliżania się do wybrzeża (ze względu na projekcję siły z morza na ląd). Nie mniej istotnym jest stwarzanie stałej presji, wywieranej na obiekt oddziaływania, swoją obecnością w rejonach litoralnych (teoretycznie przez nieograniczony czas)⁴³⁰.

Istotnym problemem jest zdefiniowanie rejonów litoralnych, gdyż poglądy na ten temat w literaturze są rozbieżne. Według źródeł amerykańskich oraz rosyjskich rejon litoralny rozciąga się do 200 mil morskich od linii podstawowej w kierunku morza otwartego. Z kolei wedle poglądów niemieckich odległość ta wynosi 100 mil morskich⁴³¹. Wydaje się, że żadna z przedstawionych wartości nie odzwierciedla jednak istoty problemu. Sztywne określanie zasięgu rejonów litoralnych mija się z celem, gdyż zależy to przede wszystkim od odległości oddziaływania przeciwnika. Należy stwierdzić, iż w rozważaniach dotyczących rejonów litoralnych jako kryterium tego, czy dany rejon określić mianem litoralnego należy przyjąć wejście w obszar oddziaływania środków walki przeciwnika.

Prowadzenie działań w rejonach litoralnych przez siły morskie stwarza dla nich wiele specyficznych zagrożeń oraz ograniczeń. Przede wszystkim znacząco skraca się czas na reakcję na zagrożenia oraz występują ograniczone możliwości manewrowania, szczególnie jeśli linia brzegowa jest dobrze rozwinięta (wyspy, zatoki i szkiery). Ponadto tory wodne i korytarze powietrzne o znacznym natężeniu ruchu umożliwiają potencjalnemu przeciwnikowi maskowanie się wśród cywilnych jednostek pływających lub statków powietrznych realizujących swoje rutyno-

⁴²⁸ S. O'Keefe, F.B. Kelso II, C.E. Munday Jr., *From the Sea, Preparing the Naval Service for the 21st Century*, "U.S.N.I. Proceedings" 1992, No. 11, s. 93-94.

⁴²⁹ G. Till, *Modern Sea Power...*, op. cit., s. 16.

⁴³⁰ M. Codner, *Coercion from the sea...*, op. cit., s. 129-131.

⁴³¹ Zob. Ibidem, s. 6-7; A. Muraviev, *Securing the Littoral: Issues for a New Maritime Power in the Pacific*, [w:] A. Forbes (red), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007, s. 251; K. O. Sedler, *Seabased Asymmetric Warfare Ship. Kampfschiff zur Abwehr asymmetrischer Bedrohungen auf See*, „Marineforum”, 2004, Nr 5, s. 12 - 19.

we przedsięwzięcia, ze względu na nasycenie tła dużą liczbą obiektów w porównaniu z otwartym morzem⁴³².

Kształtujący prawo morza, odwieczny spór między państwem nadbrzeżnym, dążącym do maksymalnego rozszerzenia przestrzennego (terytorialnego) i przedmiotowego (funkcjonalnego) swojej jurysdykcji na morzu, a państwem uprawiającym żeglugę, dążącym do utrzymania jak największego zakresu praw i wolności żeglugowych, nie zakończył się wraz z przyjęciem czterech konwencji podczas pierwszej konferencji prawa morza w Genewie w 1958 roku ani też po przyjęciu i zyskaniu niemal powszechnej (159 ratyfikacji) akceptacji Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza z 1982 roku (ang. *United Nations Convention on the Law of the Sea - UNCLOS*)⁴³³.

Współczesna powszechna praktyka państw nadbrzeżnych ograniczania praw żeglugowych, wolności komunikacyjnych oraz operacyjnych dla sił morskich państwa uprawiającego żeglugę, poprzez regulacje dotyczące bezpieczeństwa żeglugi, bezpieczeństwa ekologicznego albo militarnego (nadmierne roszczenia) ma często podstawy w „otwartych klauzulach” UNCLOS, ale bywa również uzasadniana w sposób rażąco sprzeczny z normami międzynarodowego prawa morza.

Zjawisko erozji praw i wolności komunikacyjnych poprzez nadmierne roszczenia morskie dotyka w pierwszej kolejności okrętów oraz jednostek „o specjalnej charakterystyce”⁴³⁴. Należy podkreślić że okręty realizują jednak na morzach nie tylko politykę państwa bandery, lecz także służą całej społeczności międzynarodowej poprzez zapewnianie bezpieczeństwa morskich szlaków komunikacyjnych, a tym samym swobody światowej wymiany towarowej. Ochrona morskich szlaków handlowych stanowi podstawowe zadanie flot wojennych zarówno podczas pokoju, kryzysu jak i konfliktu zbrojnego⁴³⁵. Do realizacji tych zadań niezbędne jest utrzymanie wystarczającego zakresu wolności komunikacyj-

⁴³² M. N. Vego, *Naval strategy ...*, op. cit., s. 30-31.

⁴³³ S. Haines, *The Influence of Law on Maritime Operation*, [w:] E. Grove, P. Hore, *Dimencion of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998, s. 60-61.

⁴³⁴ Zob. J. Symonides, *Nowe prawo morza*, Warszawa 1986, s. 92-94.

⁴³⁵ Działania na morzu, w odróżnieniu od działań na lądzie, są przede wszystkim działaniami ukierunkowanymi na aspekty ekonomiczne, których głównym celem jest przerwanie komunikacji przeciwnika i obrona własnych morskich szlaków komunikacyjnych (*Sea Lines of Communications - SLOCs*). Zob. P. B. Payoyo (red.), *Ocean governance: sustainable development of the seas*, Tokyo-New York - Paris 1994, s. 297.

nych w wyłącznych strefach ekonomicznych, gdzie - głównie pod pretekstem ekologii - bywają one ograniczane, oraz praw żeglugowych na wodach terytorialnych.

Efektywność wykorzystania sił morskich, jako instrumentu reagowania kryzysowego warunkuje, oprócz czynników scharakteryzowanych w poprzednim podrozdziale, ograniczenia wynikające z obowiązującego prawa międzynarodowego. Specyfika działań na akwenach morskich oraz obowiązująca i powszechnie akceptowana zasada wolności żeglugi sprawiają, że w porównaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych prawo międzynarodowe w znacznie mniejszym stopniu ogranicza swobodę wykorzystania komponentu morskiego w realizowaniu polityki państwa.

Zgodnie z uregulowaniami zawartymi w Konwencji o Prawie Morza w skład obszarów morskich państwa wchodzi obszary wchodzące w skład terytorium danego państwa oraz obszary morskie podlegające ograniczonej jurysdykcji lub suwerenności (szczególne prawa) państwa nadbrzeżnego (tab.3.2).

Tabela 3.2 - Prawna klasyfikacja wód morskich

OBSZAR WÓD MORSKICH I DNA MORSKIEGO		
WODY TERYTORIALNE (akweny wchodzące w skład terytorium państwa nadbrzeżnego)	WODY MIĘDZYNARODOWE (akweny o ograniczonej jurysdykcji lub suwerenności państw)	
		(akweny poza granicami jurysdykcji państw)
1. wody wewnętrzne: – wody pływowe; – wody atoli i raf; – wody portów; – zatoki o szerokości wejścia do 24 mil morskich; – zatoki historyczne.	1. morska strefa przyległa 24 Mm; 2. wyłączna strefa ekonomiczna (EEZ) do 200 Mm; 3. szelf kontynentalny do 350 Mm od linii podstawowej lub 100 Mm od izobaty 2500m;	1. morze pełne.
2. wody archipelagowe; 3. morze terytorialne do 12 Mm.	4. strefa rybołówstwa.	

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: R. R. Churchill, A. V. Lowe, *The law of the sea*, Juris Publishing Manchester University Press, Manchester 1999.

Morskie wody wewnętrzne (ang. *interior or internal waters*) oraz morze terytorialne (ang. *territorial sea*) wchodzi w skład terytorium

państwa a zwierzchnictwo terytorialne⁴³⁶ rozciąga się na wody, przestrzeń powietrzną nad nimi oraz na dno morskie i wnętrze ziemi pod nim. Zewnętrzna granicę morza terytorialnego stanowi linia, której każdy punkt jest oddalony do 12 mil morskich od najbliższego punktu linii podstawowej⁴³⁷. Redy, na których odbywa się normalnie załadunek, wyładunek i kotwiczenie statków, położone całkowicie lub częściowo poza obszarem wód morskich są włączone do morza terytorialnego.

Należy podkreślić, że międzynarodowe prawo morza poprzez instytucje prawa nieszkodliwego przepływu (ang. *right of innocent passage*)⁴³⁸, prawa przejścia tranzytowego (ang. *right of transit passage*)⁴³⁹ przez cieśniny morskie używane w żegludze międzynarodowej i prawa do przejścia archipelagowym szlakiem morskim (ang. *right of archipelagic sea lanes passage*)⁴⁴⁰ określa zasady przepływu i pobytu statków morskich obcej bandery, w tym okrętów, na wodach terytorialnych (wodach wewnętrznych, morzu terytorialnym i wodach archipelagowych). Statki wszystkich państw, zarówno nadbrzeżnych, jak i śródlądowych mogą korzystać z prawa nieszkodliwego przepływu przez wody terytorialne, a okręty⁴⁴¹ i jednostki w służbie państwowej na zasadzie wzajemności (stosowania takich samych zasad przez inne państwo) lub regulowane jest to międzynarodowymi lub wewnętrznymi przepisami.

Prawo nieszkodliwego przepływu okrętów przez morze terytorialne stanowi znaczący czynnik oraz przedmiot zainteresowania (brak jednolitości traktowania) w kontekście bezpieczeństwa państwa nadbrzeżnego, w kontekście zróżnicowanych wprowadzaniem zasad i instrumentów prawnych przewidzianych w UNCLOS⁴⁴².

⁴³⁶ Zwierzchnictwo terytorialne - element suwerenności państwa polegający na sprawowaniu pełnej i wyłącznej władzy nad własnym terytorium oraz zamieszkującą to terytorium ludnością. Zwierzchnictwo terytorialne dotyczy wszystkich osób i rzeczy, które podlegają prawu danego państwa.

⁴³⁷ Szerokość pasa morza terytorialnego nie może przekroczyć 12 mil morskich (art. 3 - Konwencji o Prawie Morza) od linii podstawowej. R. R. Churchill, A. V. Lowe, *The law of the sea*, Juris Publishing Manchester University Press, Manchester 1999, s. 79.

⁴³⁸ A. Bugajski, *Prawa żeglugowe okrętu w świetle prawa międzynarodowego*, wyd. SCHOLAR, Warszawa 2009, s. 103-150.

⁴³⁹ Ibidem, s. 151-182.

⁴⁴⁰ Ibidem, s. 183-191.

⁴⁴¹ Artykuły Konwencji w sposób jednoznaczny nie określają zasad nieszkodliwego przepływu przez morze terytorialne dla jednostek sił morskich, aczkolwiek o przyjęciu prawa nieszkodliwego przepływu okrętów świadczą treści art. 17, 19-20, 29-31. R. R. Churchill, A. V. Lowe, *The law ...*, op. cit., s. 99.

⁴⁴² A. Bugajski, *Prawa żeglugowe...*, op. cit., s. 148-149.

Przeptyw oznacza żeglugę przez morze terytorialne w celu:

- przejścia przez nie bez wchodzenia na morskie wody wewnętrzne lub bez dobijania do urzadzzeń portowych albo znajdujących się pozaorskimi wodami wewnętrznymi urzadzzeń redowych;
- wejścia lub opuszczenia morskich wód wewnętrznych⁴⁴³.

Przeptyw traktuje się za nieszkodliwy dopoty, dopoki nie zagraza pokojowi, porzadzankowi publicznemu lub bezpieczenstwu.

Korzystajace z tych instytucji, okręty nie tylko funkcjonuja na morzu jako w duzym stopniu samodzielne organy zewnetrzne panstwa bandery realizujace jego polityke zagraniczna, ale rowniez maja uprawnienia wladcze w stosunku do wszystkich statkow, niezaleznie od ich bandery, w zwiazku ze zwalczaniem piractwa (jurysdykcja uniwersalna), terroryzmu, niewolnictwa, nielegalnego nadawania audycji radiowych czy tez braku przynaleznosci panstwowej statkow. Wykonujac wskazane uprawnienia, dzialaja one takze poza terytoriami panstwowymi, na morzu pelnym, jako „organy spolecznosci miedzynarodowej”, w ktorej imieniu i interesie zapewniaja nie tylko bezpieczenstwo zeglugi, ale przede wszystkim szeroko rozumiane bezpieczenstwo miedzynarodowe.

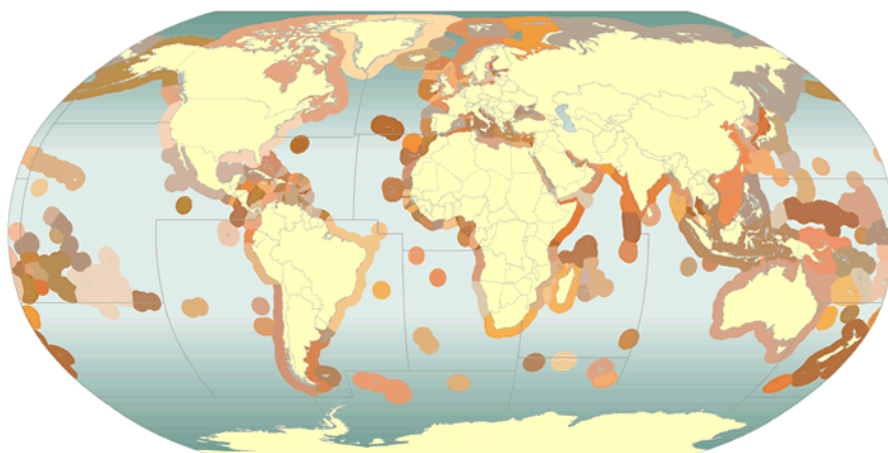
Strefa przylegla moze byc ustanowiona w celu zapobiegania naruszania oraz karania naruszen na terytorium lub morzu terytorialnym w zakresie przepisow celnych, skarbowych, imigracyjnych i sanitarnych. Jej szerokosc nie moze przekraczac 24 mil morskich od linii podstawowej. Wynika z tego, ze panstwo nadbrzezne gwarantuje sobie prawo poszerzenia w pewnym zakresie jurysdykcji terytorialnej i scigania za powyzsze czyny⁴⁴⁴.

Wyłączna strefa ekonomiczna (ang. *Economic Exclusive Zone* - EEZ) jest to obszar rozciągający się na zewnątrz morza terytorialnego i przylega do niego. Obejmuje ona wody, dno morza i znajdujące się pod nim wnętrze ziemi. Państwu nadbrzeżnemu, zgodnie z art. 56 UNCLOS, przysługują w EEZ suwerenne prawa w celu rozpoznawania, zarządzania i eksploatacji zasobów naturalnych, zarówno żywych, jak i mineralnych, dna morza i wnętrza ziemi pod nim oraz pokrywających je wód, a także ochrona tych zasobów oraz suwerenne prawa w odniesieniu do innych

⁴⁴³ Konwencja Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza, sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. (Dz.U.2002.59.543), <http://www.lex.pl/du-akt/-/akt/dz-u-02-59-543>, (23.01.2013).

⁴⁴⁴ Ibidem, art. 33.

gospodarczych przedsięwzięć w strefie. Ponadto państwo nadbrzeżne ma pewne dodatkowe uprawnienia w zakresie ochrony i zachowania środowiska morskiego, budowania i użytkowania sztucznych wysp, konstrukcji i innych urządzeń oraz prowadzenia badań naukowych morza⁴⁴⁵. Granice EEZ określają umowy międzynarodowe stąd też w praktyce wielkość obszarów morskich, pozostających pod zwierzchnictwem poszczególnych państw nie może być jednakowa (położenie geograficzne)⁴⁴⁶. Na rysunku 3.3 przedstawiono obszary morskie objęte statusem wyłącznej strefy ekonomicznej.

Rys. 3.3 – Proces zawłaszczania wszechoceanu w wyniku ustanowienia wyłącznych stref ekonomicznych (200-milowych)

Źródło: *Exclusive Economic Zones (EEZ)*, <http://www.searoundus.org/eez/>, (12.03.2013).

Specyficzny charakter reżimu EEZ polega na tym, że korzystając ze swoich praw i wypełniając swoje obowiązki w wyłącznej strefie ekonomicznej, państwo nadbrzeżne powinno uwzględniać w należyty sposób prawa i obowiązki innych państw i postępować w sposób zgodny z postanowieniami konwencji. Inne państwa korzystają w wyłącznej strefie ekonomicznej, zgodnie z art. 58 UNCLOS, z wolności żeglugi i przelotu, układania kabli podmorskich i rurociągów oraz innych, zgod-

⁴⁴⁵ Ibidem, art. 56.

⁴⁴⁶ Maksymalna szerokość EEZ została określona na 200 mil morskich od linii podstawowej. Zob. A. Bugajski, *Prawa żeglugowe...*, op. cit., s. 85-86.

nych z prawem międzynarodowym, sposobów korzystania z morza, wiążących się z tymi wolnościami.

Dokonując analizy praw państwa nadbrzeżnego w wyłącznej strefie ekonomicznej będących w sprzeczności ze zwyczajowymi wolnościami militarnego użytkowania morza pełnego, nie unikniemy pytania o zakres tych wolności w tej strefie⁴⁴⁷. Niebudzącym wątpliwości jest fakt, że wolności komunikacyjne w ramach militarnego użytkowania morza zagwarantowane przez prawo zwyczajowe i traktatowe pozostają w strefie ekonomicznej w tym samym kształcie co na zewnątrz niej (na morzu pełnym według UNCLOS)⁴⁴⁸. Opinia ta dotyczy zarówno zakresu przedmiotowego (żegluga i przelot), jak i podmiotowego (wszystkie statki, w tym okręty, niezależnie od napędu i uzbrojenia). Odmienne sytuacja wygląda, jeśli chodzi o wolności operacyjne, bowiem państwo nadbrzeżne z jednej strony ma wyłączną jurysdykcję w zakresie wznoszenia i użytkowania instalacji i konstrukcji, badań naukowych i ochrony środowiska, a z drugiej strony wolności operacyjne obejmują m.in. zbieranie informacji, rozpoznanie, umieszczanie instalacji wojskowych i pomiary hydrograficzne. UNCLOS nie ułatwia znalezienia rozwiązania, ponieważ nie zawiera ani definicji działalności wojskowej, ani morskich badań naukowych, ani też pokojowego wykorzystania morza.

Można więc stwierdzić, że wolności operacyjne w wyłącznej strefie ekonomicznej zostają ograniczone w takim zakresie, w jakim nie da się ich pogodzić z wyłącznymi prawami państwa nadbrzeżnego. Nie dotyczy to zapewne samego prowadzenia ćwiczeń i manewrów, zespołowego manewrowania i kotwiczenia, zaopatrywania i niebojowego użycia uzbrojenia, które mogą być prowadzone w obcej wyłącznej strefie ekonomicznej z uwzględnieniem praw państwa nadbrzeżnego.

Szelf kontynentalny obejmuje dno i podziemie mórz poza granicą morza terytorialnego na całej długości naturalnego przedłużenia terytorium lądowego. Granica zewnętrzna sięga 200 mil morskich w przypadku, gdy fizycznie skraj stoku kontynentalnego znajduje się bliżej niż 200 mil morskich od linii podstawowej. Jeżeli skraj tego stoku znajduje się dalej niż jej wartość, granica znajduje się na stoku kontynentalnym, ale nie dalej niż 350 mil morskich od linii podstawowej lub 100 mil mor-

⁴⁴⁷ G. Till, *Modern Sea Power...*, op. cit., s. 20.

⁴⁴⁸ R. D. Brubaker, *Foreign Military Research in a Coastal State's Maritime Zones - Preliminary Analysis*, „Fridtjof Nansen Institute Report” 8/2001, Lysaker 2001, s. 45.

skich od izobaty 2500 metrów⁴⁴⁹. Szelf stanowi obszar międzynarodowy, na którym państwo nadbrzeżne wykonuje suwerenne badania i eksploatacji jego zasobów naturalnych (żywych i nieożywionych)⁴⁵⁰.

Morze pełne określa zasada wolności mórz, w myśl której nie podlega ono suwerennej władzy jakiegokolwiek państwa ani też zawłaszczeniu przez to państwo⁴⁵¹. Należy również podkreślić, że ponad wszystkimi wymienionymi tu kategoriami wód międzynarodowych, na zewnątrz od płaszczyzny granicy państwowej, znajduje się międzynarodowa przestrzeń powietrzna, do zwyczajowo przyjętej wysokości 80-100 km, ponad którą zaczyna się przestrzeń kosmiczna.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 UNCLOS, morze pełne jest otwarte dla wspólnego użytkowania wszystkich państw zarówno nadbrzeżnych, jak i śródlądowych.

W myśl postanowień konwencyjnych na tej części morza obowiązują wolności:

- żeglugi;
- przelotu;
- układania podmorskich kabli i rurociągów (z uwzględnieniem praw państwa nadbrzeżnego do szelfu kontynentalnego);
- budowania sztucznych wysp i innych instalacji (z uwzględnieniem praw państwa nadbrzeżnego do szelfu kontynentalnego);
- łowienia (z uwzględnieniem praw państwa nadbrzeżnego do gospodarowania zasobami żywymi);
- badań naukowych z uwzględnieniem praw państwa nadbrzeżnego do gospodarowania zasobami żywymi⁴⁵².

Międzynarodowe prawo zwyczajowe, w tym prawo wojny morskiej i prawo neutralności morskiej, określają od wieków m.in. wolności militarnego użytkowania morza pełnego, które uzupełniają katalog z art. 87. Wolności te obejmują:

- komunikacyjne (wolność żeglugi, przelotu, układania podmorskich kabli i rurociągów);

⁴⁴⁹ *Konwencja...*, op. cit., art. 76.

⁴⁵⁰ Zob. A. Bugajski, *Prawa żeglugowe...*, op. cit., s. 88-89.

⁴⁵¹ Należy przypomnieć, że przed przyjęciem 10 grudnia 1982 roku UNCLOS morze pełne oznaczało morze poza granicami państw nadbrzeżnych (poza morzem terytorialnym). Zob. J. Symonides, *Nowe prawo morza...*, op. cit., s. 252.

⁴⁵² R. R. Churchill, A. V. Lowe, *The law ...*, op. cit., s. 166-170.

- operacyjne (prowadzenie ćwiczeń, kotwiczenie, rozpoznanie, zbieranie informacji wywiadowczych, zaopatrywanie, niebojowe użycie uzbrojenia, badania hydrograficzne i inne)⁴⁵³.

W celu wyjaśnienia treści zagadnienia tj. statusu okrętu poza wodami państwa, należy zdefiniować pojęcie okrętu oraz jego immunitetu, „wolności” i ograniczeń.

W odniesieniu do definicji okrętu, niezbędnym wydaje się przytoczenie rezolucji Instytutu Prawa Międzynarodowego z 1898 roku i 1913 roku oraz VII Konwencji Haskiej z 1907 roku dotyczącej przerabiania w czasie wojny statków handlowych na okręty⁴⁵⁴.

W myśl wymienionych dokumentów za okręt może być uznany każdy statek handlowy, pod warunkiem, że:

- znajduje się pod bezpośrednią władzą, bezpośrednią kontrolą oraz odpowiedzialnością państwa, którego banderę narodową nosi;
- ukazuje zewnętrzne znaki rozpoznawcze okrętów danego państwa;
- dowódca jest na służbie państwa, którego powinnością jest wyposażenie go w odpowiednie pełnomocnictwa i wpisanie na listę oficerów marynarki wojennej;
- załoga podlega wojskowym regulaminom dyscyplinarnym.
- przestrzega w czasie swych działań praw i obyczajów wojennych;
- został wpisany do rejestru okrętów państwa⁴⁵⁵.

Inne źródła okręt wojenny definiują jako „[...] *jednostkę pływającą pod banderą wojenną, wchodzącą w skład sił zbrojnych państwa; zdolną do wykonywania zadań bojowych – bezpośrednio w walce albo pośrednio – w służbie specjalnej czy pomocniczej*”⁴⁵⁶ lub po prostu „[...] *jednostkę floty wojennej*”⁴⁵⁷.

⁴⁵³ Ch. E. Pirtle, *Military Uses of Ocean Space and the Law of Sea In the New Millenium*, ODIL 2000, t. 31, nr 1, s. 8; S. Mahmoudi, *Foreign Military Activities in the Swedish Economic Zone*, „The International Journal of Marine and Coastal Law”, 1996, vol. 11, no. 3, s. 374-378.

⁴⁵⁴ *Konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne* (VII Konwencja Haska), Haga, 18 października 1907 roku, Dziennik Ustaw z 1936 roku, nr 6, poz. 65.

⁴⁵⁵ D. Bugajski, *Prawa żeglugowe...*, op. cit., s. 32.

⁴⁵⁶ R. Łąkowski, *Encyklopedia Popularna PWN*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 540.

⁴⁵⁷ S. Skorupka, *Mały słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, s. 505.

Znacznie dokładniejszą definicję okrętu zaprezentowano w UNCLOS, według której „[...] okręt należący do sił zbrojnych państwa, noszący zewnętrzne znaki wyróżniające okręty posiadające przynależność tego państwa, dowodzony przez oficera marynarki pozostającego w służbie tego państwa i którego nazwisko znajduje się na liście oficerów lub w równorzędnym dokumencie, z załogą podlegającą normalnej dyscyplinie wojskowej”⁴⁵⁸.

Zgodnie z obowiązującym prawem międzynarodowym okręty i jednostki w służbie państwowej stanowią organ władzy państwowej, który realizuje (lub może realizować) politykę państwa oraz nadzoru nad przestrzeganiem prawa na wodach narodowych lub międzynarodowych w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Jednocześnie siły morskie reprezentują państwo i bronią jego interesów. Co więcej, zgodnie z prawem międzynarodowym pokłady okrętów cechuje eksterytorialność i immunitet okrętu (statku państwowego używanego do celów niehandlowych) oznaczający wyłączenie takiej jednostki spod jurysdykcji organów administracyjnych, sądowych i egzekucyjnych obcego państwa tj. nieingerencji w sprawy wewnętrzne kraju bandery⁴⁵⁹.

Wówczas tylko to państwo ma wyłączne prawo do podejmowania działań wobec okrętu nawet w obcym porcie. Bez zgody dowódcy okrętu żadne służby miejscowe wizytowanego portu (administracja, policja, służba celna itd.) nie mogą wejść na pokład w celu dokonania czynności służbowych. Należy podkreślić, że immunitet nie zwalnia okrętu z przestrzegania praw państwa nadbrzeżnego. W czasie pobytu w porcie lub przejścia przez obce wody terytorialne, okręt zobowiązany jest do przestrzegania miejscowych przepisów żeglugowych, sanitarnych, celnych, ochrony środowiska, a przede wszystkim Międzynarodowych Przepisów Zapobiegania Zderzeniom na Morzu (MPZZM)⁴⁶⁰ i ratowania życia.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że w prawie międzynarodowym pojęcie „eksterytorialności” stanowi w przybliżeniu odpowiednik „immunitetu miejscowego”, oznaczającego wyłączenie okrętu spod jurysdykcji innego państwa niż państwo bandery. Oczywiście okręt to nie

⁴⁵⁸ *Konwencja...*, op. cit., art. 29.

⁴⁵⁹ J. Łopuski, *Encyklopedia podręczna prawa morskiego*, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk, 1982, s. 32.

⁴⁶⁰ *Konwencja w sprawie międzynarodowych przepisów o zapobieganiu zderzeniom na morzu* sporządzona w Londynie 20 października 1972 roku, Dz.U. 1977 nr 15, poz.61-zał.

tylko kadłub wraz z wyposażeniem, ale również załoga. Tym samym członkowie załogi mają przywileje i immunitety osobowe i są również wyłączeni spod władzy obcego państwa⁴⁶¹.

W sytuacji szczególnej tj. podczas realizacji zadań na morzu pełnym (poza wodami terytorialnymi państwa nadbrzeżnego), prawo międzynarodowe przyznaje okrętowi status organizacji społeczności międzynarodowej⁴⁶², a tym samym prawo do pościgu (*right of hot pursuit*), wizyty i rewizji (*right of visit and search*)⁴⁶³.

Korzystające z tych instytucji okręty nie tylko funkcjonują na morzu jako w dużym stopniu samodzielne organy zewnętrzne państwa bandery realizujące jego politykę zagraniczną, ale również mają uprawnienia władcze w stosunku do wszystkich statków, niezależnie od ich bandery, w związku ze zwalczaniem piractwa (jurysdykcja uniwersalna), terroryzmu, niewolnictwa, nielegalnego nadawania audycji radiowych czy też braku przynależności państwowej statków.

Jednak do realizacji określonych przez wielowiekową historię, zwyczajów i prawo międzynarodowe funkcji, okręty potrzebują możliwie dużego zakresu „wolności żeglugi” i swobody operacyjnej, szczególnie w cieśninach, kanałach morskich i na ważnych dla bezpieczeństwa światowego akwenach przybrzeżnych. Nawet jeśli na zakres wolności operacyjnych może współcześnie wpływać rozwój zagadnień odszkodowawczych i międzynarodowego prawa ochrony środowiska, to samo obowiązywanie wolności militarnego użytkowania morza poza morskimi granicami państw, zdaniem autora, nie może zostać zakwestionowane.

Zastosowanie norm zawartych w UNCLOS wykracza współcześnie poza czas pokoju. Stwarza także możliwości przewidzenia zachowań państw w sytuacji kryzysu i konfliktów⁴⁶⁴.

⁴⁶¹ D. Bugajski, *Prawa żeglugowe...*, op. cit., s. 10.

⁴⁶² R. Bierzanek, J. Simonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1992, s. 163.

⁴⁶³ D. Bugajski, *Prawa żeglugowe...*, op. cit., s. 42.

⁴⁶⁴ S. Haines, *The Influence of Law on Maritime Operation*, [w:] E. Grove, P. Hore, *Dimencion of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998, s. 62.

3.3. UDZIAŁ SIŁ MORSKICH W OPERACJACH REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Rozpatrując możliwości sił morskich w aspekcie operacji połączonej, uwzględnić trzeba przede wszystkim fakt, iż są one zdolne stosunkowo szybko przybyć w nakazany rejon i przebywać tam przez znaczny okres czasu bez konieczności uzyskania wsparcia z brzegu.

Sytuacja na obszarach morskich, jaka wyłania się w drugiej dekadzie XXI wieku może jednak nie być tak pokojowa i „przyjazna dla użytkownika”, jak dawniej. Eksplozja handlu morskiego oraz wnikające stąd zatłoczenie na uczęszczanych szlakach morskich, w „wąskich gardłach” (ang. *Choke Points*) i portach, a także towarzyszące im nielegalne działania na morzu, od handlu ludźmi i piractwa, po terroryzm oraz ukrywany przewóz broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia, wymagają świeżego spojrzenia na powiązania pomiędzy tymi różnymi punktami na mapie i czynnikami ryzyka oraz nowego, opartego na szerokich podstawach podejścia do bezpieczeństwa na morzu i obrony⁴⁶⁵.

Ta zmieniająca się sytuacja stwarza trzy główne zagrożenia dla społeczności międzynarodowej, takie jak narastająca fala rozproszonego, wielopostaciowego bezprawia na morzu, ryzyko strategicznej rywalizacji flot być może prowadzące do pokusy wykorzystania środków będących w dyspozycji floty do szantażu politycznego lub wymuszania rozwiązań za pomocą środków wojskowych o krok od otwartej agresji lub nawet dużego konfliktu siłowego, a także potencjalnie negatywny wpływ zmian klimatu na bezpieczeństwo obszarów morskich.

Dla NATO, jako sojuszu złożonego z wielu państw o wielkich tradycjach morskich, globalnych interesach handlowych oraz potężnych potencjałach flot wojennych, morski wymiar bezpieczeństwa ma kluczowe znaczenie, od momentu jego powstania i jest obecnie sednem wkładu NATO we wszechstronne podejście do bezpieczeństwa obszarów morskich. Pod wieloma względami, NATO jest w swoim rdzeniu sojuszem morskim. Ocean Atlantycki i Morze Śródziemne, Bałtyk i Morze Czarne jednoczą geograficznie i strategicznie członków Sojuszu. Są podstawową częścią wspólnego dziedzictwa i przeznaczenia⁴⁶⁶.

⁴⁶⁵ M. N. Vego, *Naval strategy...*, op. cit., s. 126.

⁴⁶⁶ T. Szubrycht, *Strategie doktryny morskie...*, op. cit., s. 183-197.

Siły morskie NATO prowadzą stałe misje odstraszenia, wspierania i obrony, a także realizują nowsze zadania wspomagające rozwiązywanie kryzysów i zapewnianie bezpieczeństwa obszarów morskich, które często obejmują zaangażowanie na wysuniętych pozycjach, wraz z partnerami NATO, takimi jak Australia, Finlandia, Japonia i Ukraina, na całym świecie.

Konflikty na morzu rzadko powstają w izolacji od działań prowadzonych przez siły lądowe. Analiza konfliktów i sytuacji kryzysowych, które rozegrały się po 1990 roku wskazuje, że siły morskie zaangażowane były w operacjach z zakresu:

- wprowadzania pokoju (sankcje i embarga) - operacje morskie NATO: *Maritime Monitor*, *Maritime Guard*, *Sky Monitor* oraz operacje UZE: *Sharp Vigilance* i *Sharp Fence* ;
- wprowadzania pokoju (operacje blokadowe) - *Sharp Guard*;
- wymuszania pokoju - *Deny Flight*, *Allied Force*;
- walki z aktami piractwa i rozboju na morzu - *ATALANTA*, *Ocean Shield*;
- usuwania skutków klęsk żywiołowych i wsparcia operacji humanitarnych *Desert Shield*, *Desert Storm*, *Sea Signal*, *Uphold Democracy*, *Iraqi Freedom*, *Task Force Katrina*.

Początkiem wprowadzenia w życie koncepcji zaangażowania Sojuszu w operacje reagowania kryzysowego była rozpoczęta w czerwcu 1992 roku operacja morska na Adriatyku, polegająca na nadzorowaniu nałożonych na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 713 z września 1991 (embargo na dostawy broni i wyposażenia wojskowego)⁴⁶⁷ oraz 757⁴⁶⁸ z maja 1992 r. (sankcje ekonomiczne na Federacyjną Republikę Jugosławii)⁴⁶⁹. W dniu 15 lipca 1992 r. Rada Północnoatlantycka podjęła wymagane decyzje wykonawcze dotyczące wprowadzenia sił zbrojnych NATO na Adriatyk oraz zasad i sposobów ich użycia w operacji reagowania kryzysowego⁴⁷⁰. Następnego dnia okręty Sojuszu zajęły po-

⁴⁶⁷ *UN SC, resolution 713 of 25th September 1991*. Zbiór dokumentów Rady Bezpieczeństwa ONZ, <http://www.nato.int/ifor/un/u910925a.htm>, (13.12.2012).

⁴⁶⁸ *UN SC, resolution 757 of 30 th May 1992*. Zbiór dokumentów Rady Bezpieczeństwa ONZ, <http://www1.umn.edu/humanrts/peace/docs/sres757.html>, (13.12.2012).

⁴⁶⁹ Ch. Ingrao, *Western intervention in Bosnia: Operation Deliberate Force*, [w:] B. A. Elleman, S. C. M. Paine (red.) *Naval coalition warfare: from the Napoleonic War to Operation Iraqi Freedom*, Taylor&Francis Routledge, Oxon 2008, s. 172.

⁴⁷⁰ C. Bellamy, *Naval blockade lifts in Adriatic*, *Jane's Defence Weekly*, marzec 2003, s. 7-8.

zycje w wyznaczonych rejonach na Morzu Adriatyckim i rozpoczęły realizację zadań w ramach operacji *Maritime Monitor*⁴⁷¹. Szybkie rozpoczęcie operacji osiągnięto dzięki uzyciu Stałych Sił Morskich NATO Morza Śródziemnego (ang. *Standing Naval Force Mediterranean* - STANAVFORMED), przemieszczając je w rejon Morza Jońskiego w pobliże przyszłych obszarów działania, w wyniku czego, siły te znalazły się na pozycjach jeszcze przed oficjalnym ogłoszeniem decyzji przez Radę Północnoatlantycką⁴⁷². Należy podkreślić, że w tym samym czasie Unia Zachodnioeuropejska podjęła decyzję o rozpoczęciu własnej operacji o podobnym zakresie i celach, znanej pod kryptonimem *Sharp Vigilance*⁴⁷³. Co znamienne, decydując się na reakcję, obie wymienione organizacje nie współpracowały ze sobą a nawet formalnie nie informowały się wzajemnie. Tym samym w drugiej połowie 1992 r. działały na Adriatyku dwa zespoły okrętów i samolotów lotnictwa pokładowego, każdy dysponujący odrębnym systemem dowodzenia i politycznie podporządkowany odrębnym instytucjom. Jedyną płaszczyzną ich współpracy był faktyczny podział stref działania⁴⁷⁴.

W omawianej fazie działań, zadania sił okrętowych związane były z obserwacją sytuacji na morzu, w ramach egzekwowania przestrzegania wspomnianych rezolucji. Koncentrowały się na kontroli przynależności państwowej przepływających jednostek pływających, sprawdzaniu pochodzenia ładunku oraz czy zmierzają one do portów przeznaczenia wynikających z dokumentów statkowych. Warto podkreślić, że dowódcy sił okrętowych nie posiadali zgody na zatrzymanie jednostek i ich przeszukiwanie. Dowódcy okrętów mogli jedynie podejmować próby uzyskania informacji od kapitanów jednostek o porcie docelowym, a następnie śledzić ich trasy przejścia. Taki wąski zakres zadań wynikał z mandatu. W konsekwencji ten sposób prowadzenia kontroli nie przyniósł oczekiwanych rezultatów a ograniczenie swobody działania siłom morskim sprzyjało nierespektowaniu postanowień ONZ.

⁴⁷¹ Operacja *Maritime Monitor* była pierwszą z trzech operacji morskich NATO, a wynikające z niej wnioski stały się podstawą do planowania i organizowania kolejnych działań tego rodzaju. K. Kubiak, *Działania sił morskich po drugiej wojnie światowej*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007, s. 732.

⁴⁷² Por. M. N. Vego, *Naval strategy ...*, op. cit., s. 198; M. Bromley, *United Nations Arms Embargoes. Their Impact on Arms Flows and Target Behaviour. Case study: Former Yugoslavia, 1991-96*, SIPRI, Stockholm 2007, s. 8-9.

⁴⁷³ K. Kubiak, *Działania sił morskich...*, op. cit., s. 732-735.

⁴⁷⁴ M. N. Vego, *Naval strategy...*, op. cit., s. 199.

Przybierający na sile konflikt jugosłowiański, zmusił Radę Bezpieczeństwa ONZ do wprowadzenia kolejnej rezolucji nr 787⁴⁷⁵, rozszerzającej zakres sankcji, całkowicie zakazując przywozu do Serbii i Czarnogóry ropy naftowej, produktów ropopochodnych, węgla kamiennego oraz innych rodzajów paliw. W związku z przeobrażaniem się charakteru działań dokonano zmiany nazwy operacji prowadzonej przez NATO na *Maritime Guard*, zaś operacji prowadzonej przez UZE na *Sharp Fence*. Rozszerzono zakres obowiązujących okręty reguły podjęcia działań przy użyciu siły (ROE). Zmieniony został sposób działania okrętów, które wówczas uzyskały upoważnienie do kontroli wszystkich statków zmierzających w kierunku (z) portów znajdujących się na terenie byłej Jugosławii i Albanii. Miały także upoważnienie do kontroli ładunków. Po wykryciu podejrzanego statku, był on kierowany do wyznaczonego portu we Włoszech, gdzie dokonywano dokładnej kontroli jego ładunku⁴⁷⁶.

Należy również podkreślić, że pomimo zmian w koncepcji prowadzenia operacji, siły NATO i UZE wykonujące zadania w dalszym ciągu pozostawały pod odrębnymi dowództwami, przy czym zespół Sojuszu wzmocniono o dodatkowe okręty ze składu Stałych Sił Morskich NATO na Atlantyku (ang. *Standing Naval Force Atlantic* – STANAVFORLANT).

Pomimo użycia dużych sił⁴⁷⁷ nie zrealizowano zakładanych celów. Z tego względu Rada Bezpieczeństwa po raz trzeci zdecydowała się na zaostrzenie sankcji, czego efektem było wprowadzenie rezolucji nr 820 z 17 kwietnia 1993 roku⁴⁷⁸ nakładającej na Serbię i Czarnogórę całkowite embargo oraz zakaz utrzymywania wszelkiej komunikacji z Belgradem. ONZ upoważniła jednocześnie siły biorące udział w egzekwowaniu postanowień Rezolucji do podejmowania działań „stosownych do aktualnie istniejących okoliczności”⁴⁷⁹.

⁴⁷⁵ UN SC, resolution 787 of 16 th November 1992, on the situation in Bosnia and Herzegovina, <http://www.ohr.int/other-doc/un-resbih/pdf/s92r787e.pdf>, (13.12. 2012) .

⁴⁷⁶ M. N. Vego, *Naval strategy...*, op. cit., s. 199.

⁴⁷⁷ W sumie 13 państw uczestniczyło w działaniach wysyłając na Adriatyk (za cały okres trwania operacji) 40 okrętów, które uzupełniało 10 samolotów patrolowych, Ibidem, s. 199.

⁴⁷⁸ Rezolucja 820, nałożyła całkowite embargo na Serbię i Czarnogórę oraz wprowadziła zakaz utrzymywania komunikacji lądowej, morskiej, powietrznej i rzecznej (Dunaj) z Federacyjną Republiką Jugosławii. Zob. UN SC, resolution 820 of 17th April 1993, on the situation in Bosnia and Herzegovina, <http://www.un.org/Docs/scres/1993/scres93.htm>, (13.12.2012).

⁴⁷⁹ K. Kubiak, K. Starobrat, *Działania wielonarodowych sił morskich podczas kryzysu jugosłowiańskiego*, Zeszyty Naukowe AMW 1999, nr 1, s. 106.

Na podstawie postanowień zawartych w rezolucji nr 820, 15 czerwca 1993 r. rozpoczęto morską operację pod kryptonimem *Sharp Guard*, do której wydzielono dwadzieścia jeden okrętów ze składu STANAVFORMED, siedem okrętów spośród Stałych Sił Morskich NATO Atlantyku oraz dodatkowo sześć okrętów spośród jednostek pozostających dotąd w podporządkowaniu Unii Zachodnioeuropejskiej. W celu podniesienia efektywności działań dowodzenie nowo utworzonymi Połączonymi Siłami Zadaniowymi powierzono dowódcy Połączonych Sił Morskich NATO Południowej Europy (ang. *Allied Naval Forces Southern Europe* - NAVSOUTH).

Okręty uczestniczące w operacji wchodziły w skład wielonarodowego zespołu zadaniowego 440 (ang. *Combined Task Force 400* - CTF 400) i spędzały około 50% czasu na prowadzeniu rozpoznania w wyznaczonych rejonach, 35% w porcie na odtwarzaniu gotowości bojowej oraz 15% w morzu na szkoleniu. Wynikiem takiej organizacji działań w operacji *Sharp Guard* była ich bardzo wysoka efektywność - nie miał miejsca ani jeden przypadek przełamania blokady.

Doprowadziło to zwiększeniem skuteczności działań, w trakcie operacji wykryto 74 192 statki handlowe, w tej liczbie 5 951 jednostek poddało dokładnej kontroli. 1480 jednostek pływających doprowadzono do portów włoskich dla dokonania dalszych szczegółowych czynności kontrolnych⁴⁸⁰. Podczas nadzorowania embarga zanotowano kilkanaście poważnych prób jego złamania. W kilku przypadkach członkowie grup inspekcyjnych zaatakowani zostali przez załogi kontrolowanych statków⁴⁸¹.

W dotychczasowych operacjach reagowania kryzysowego lotnictwo morskie odgrywało znaczącą rolę, co potwierdziło się zarówno w trakcie konfliktu w Bośni i Hercegowinie, jak i w Kosowie. W październiku 1992 r. lotnictwo pokładowe podporządkowane NATO rozpoczęło kontrolę przestrzeni powietrznej nad Bośnią w ramach operacji *Sky Monitor*, w celu nadzorowania przestrzegania rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 781 ustanawiającej strefę zakazu lotów w przestrzeni powietrznej Bośni i Hercegowiny⁴⁸². W związku z nie przestrzeganiem zakazów, 31 marca 1993 r.

⁴⁸⁰ NATO/WEU Operation *Sharp Guard*, <http://www.nato.int/ifor/general/shrp-grd.htm>, (21.02.2013).

⁴⁸¹ Ch. Ingraio, *Western intervention in Bosnia...*, op. cit., s. 172.

⁴⁸² Rezolucja w swoich zapisach wzywała państwa do monitorowania przestrzegania zakazu lotów, nie zaś do aktywnego oddziaływania na naruszcycieli wprowadzonego

Rada Bezpieczeństwa wydała kolejną rezolucję (nr 816) upoważniającą państwa członkowskie do użycia siły w celu wymuszenia respektowania wcześniej przyjętych postanowień. Dało to podstawę prawną do rozpoczęcia 12 kwietnia operacji *Deny Flight*. Do grudnia 1994 r. lotnictwo Sojuszu wykonało 47 tys. lotów bojowych, w trakcie których zestrzelono cztery serbskie samoloty.

Operacja *Deny Flight* trwała do grudnia 1995 r., kiedy to przeistoczyła się w operację *Decisive Edge*, polegającą na utrzymywaniu sił powietrznych w gotowości do wsparcia wojsk IFOR rozmieszczonych w Bośni i Hercegowinie. W obu operacjach uczestniczyły samoloty z pełniących rotacyjnie służbę na Adriatyku lotniskowców amerykańskich (*USS Forrestal, Saratoga, Theodore Roosevelt*), brytyjskich (*HMS Invincible, Ark Royal i Illustrious*) oraz francuskiego lotniskowca *Foch*. Praktycznie przez cały czas trwania misji sił pokojowych, co najmniej jedna grupa uderzeniowa prowadziła działania na Adriatyku.

Międzynarodowe siły morskie uczestniczyły ponadto w operacji połączonej NATO - *Deliberate Force*, stanowiącej wydzieloną część operacji lotniczej Sojuszu Północnoatlantyckiego *Deny Flight*, której celem było wymuszenie pokoju. W jej trakcie, od 30 sierpnia do 20 września 1995 r., lotnictwo pokładowe i taktyczne wykonało ok. 3500 lotów bojowych (w tym lotnictwo bazujące na pokładach lotniskowców około tysiąca lotów bojowych) przeciwko celom serbskim w Bośni⁴⁸³. Jej istota polegała na zapobieganiu powtarzającym się naruszeniom zakazu lotów wojskowych statków powietrznych nad określonymi przez ONZ strefami bezpieczeństwa oraz wsparciu powietrznym dla jednostek UNPROFOR, przy wykorzystaniu aktywnych uderzeń lotnictwa NATO na jednostki lądowe zwaśnionych stron naruszające wyznaczone przez ONZ strefy ochronne. W wyniku operacji powietrznej NATO, obezwładniony został zintegrowany system obrony powietrznej bośniackich Serbów, przerwane główne linie zaopatrzenia ich armii, zniszczono także serbskie fabryki i magazyny broni⁴⁸⁴. Ponadto 10 września 1995 r. amerykański krążownik zatakował rakietami manewrującymi RGM-109 (ang. *Tomahawk Land Attack Missile* - TLAM) obiekty wojskowe bośniackich Serbów położone

zakazu. W okresie od 16 października 1992 roku do 13 kwietnia 1993 roku, NATO odnotowało ponad 500 naruszeń zakazu lotów nad Bośnią i Hercegowiną. Por. M. N. Vego, *Naval strategy...*, op. cit., s. 200; K. Kubiak, *Działania sił morskich...*, op. cit., s. 735-736.

⁴⁸³ M. N. Vego, *Naval strategy...*, op. cit., s. 200.

⁴⁸⁴ M. Marszałek, *Użycie lotnictwa NATO w konflikcie bałkańskim*, AON, Warszawa 2006, s.100-124.

w rejonie Banja Luki. Konsekwencją polityczną przeprowadzenia operacji było zawarcie kończącego wojnę w Bośni i Hercegowinie układu pokojowego w Dayton⁴⁸⁵. W trakcie kryzysu jugosłowiańskiego siły morskie zorganizowały ochronę przewozu morzem i wysadzenia na brzeg komponentu lądowego sił wielonarodowych rozmieszczanych na obszarze Bośni.

Również operację *Allied Force*, pomimo wysokiej intensywności prowadzonych działań, w porównaniu z wcześniejszymi operacjami na Bałkanach, można zaklasyfikować do szeroko pojętych działań z zakresu reagowania kryzysowego⁴⁸⁶. 24 marca 1999 r. siły zbrojne wydzielone przez czternaście państw członkowskich NATO rozpoczęły działania przeciwko Jugosławii. Operację *Allied Force* zainicjowano po wyczerpaniu środków dyplomatycznych mających na celu wymuszenie na Serbii pokojowego rozwiązania konfliktu w Kosowie.

Cele interwencji NATO koncentrowały się wokół:

- doprowadzenia do wstrzymania wszelkich działań wojskowych i natychmiastowe zakończenie przemocy i represji w Kosowie;
- wycofania z Kosowa serbskich i jugosłowiańskich sił policyjnych, wojskowych i paramilitarnych;
- zawarcia porozumienia przewidującego obecność w Kosowie sił międzynarodowych;
- wyrażenia przez władze serbskie i jugosłowiańskie zgody na bezwarunkowy i bezpieczny powrót wszystkich uchodźców oraz na nieutrudnianie dostępu do nich organizacjom humanitarnym;
- dostarczenia przez stronę serbską wiarygodnej informacji potwierdzającej przestrzeganie postanowień tzw. porozumienia z Rambouillet w ustanawianiu politycznych rozwiązań w Kosowie w zgodności z międzynarodowym prawem i statutem ONZ.

Pomimo że z założenia miała być to samodzielna operacja powietrzna, w działaniach uczestniczyły także okręty ze składu sił morskich Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii oraz Francji. Do działań wsparcia swoje okręty wydzieliły: Hiszpania, Turcja, Holandia i Niemcy

⁴⁸⁵ Por. Ibidem, s. 201; M. Codner, *Coercion from the sea...*, op. cit., s. 124.

⁴⁸⁶ M. Marszałek, *Sojusznicza operacja „Allied Force”. Przebieg-ocena-wnioski*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 12.

(łącznie cztery niszczyciele i osiem fregat)⁴⁸⁷. W misjach bojowych patroli powietrznych uczestniczyło między innymi lotnictwo marynarki wojennej Wielkiej Brytanii, prowadząc działania z pokładu lotniskowca HMS *Invincible*, który po zajęciu rejonu operacji pozostawał w dyspozycji dowództwa operacji przez 39 dni. Na pokładzie lotniskowca zgodnie z normą czasu pokoju, znajdowało się siedem samolotów *Sea Harrier* oraz śmigłowce *Sea King*⁴⁸⁸.

W trakcie trwania operacji dużą efektywność osiągnęły ataki na obiekty lądowe wykonywane raketami manewrującymi UGM/RGM-109 (TLAM), które odpalono z amerykańskich i brytyjskich okrętów nawodnych i podwodnych⁴⁸⁹.

Należy podkreślić, że siły morskie odegrały ważną rolę w systemie zaopatrywania sił sojuszniczych w środki walki jak i paliwo. Było to niezwykle istotne, ponieważ w działaniach zużyto około 60 proc. środków i paliwa więcej, niż pierwotnie planowano, w związku z czym zaistniała konieczność uzupełniania zapasów w toku działań. Zadanie to wykonywało między innymi siedemdziesiąt pięć transportowców amerykańskich podległych Dowództwu Morskich Przewozów Wojskowych, cztery jednostki brytyjskie i jedna francuska. Transportem morskim dostarczano zaopatrzenie do portów włoskich i niemieckich, skąd dalej przewożono je kolejną do składów lotniskowych.

Należy dodać, iż operacja *Allied Force* była pierwszym przypadkiem bardzo szerokiego zastosowania w warunkach bojowych zautomatyzowanych systemów wspomaganie dowodzenia i transmisji danych oraz weryfikacji w warunkach rzeczywistych założeń dotyczących prowadzenia połączonych działań. Doprowadziło to do prawdziwego przełomu w zakresie organizacji współdziałania.

Interwencja NATO w Bośni i Hercegowinie miała kolosalne znaczenie dla samego Sojuszu Północnoatlantyckiego – po raz pierwszy w historii bowiem, Sojusz wyszedł w swoich działaniach poza terytorium swoich państw członkowskich. Co więcej, Pakt zademonstrował, że zdolny jest do przeprowadzenia z sukcesem dużej wielonarodowej kampanii militarnej oraz użycia siły w sprawach spoza art. 5, a więc wykraczając

⁴⁸⁷ K. Kubiak, *Działania sił morskich...*, op. cit., s. 742.

⁴⁸⁸ W czasie operacji samoloty wykonały 102 powietrzne patrole bojowe. Zob. M. Marszałek, *Sojusznicza operacja „Allied Force”...*, op. cit., s. 119.

⁴⁸⁹ Ocenia się że rakiety *Tomahawk* zniszczyły 85% nominowanych im w ramach targetngu obiektów. Zob. *Ibidem*.

w swoich celach poza zadanie kolektywnej obrony⁴⁹⁰. Zapoczątkowało to wieloletnią ożywioną debatę polityczną i doktrynalną w ramach Sojuszu na temat istoty, zakresu i zasad, na jakich Sojusz może prowadzić operacje reagowania kryzysowego poza swoim terytorium.

Działania sił morskich podczas kryzysów bałkańskich prowadzone były w specyficznych warunkach rozpadu państwa federalnego i tworzenia się na jego gruzach nowych podmiotów. Operacje wielonarodowych sił morskich, podjęte w celu wymuszenia przerwania działań zbrojnych przez walczące strony na terenie byłej Jugosławii i przywrócenia pokoju, poddane były ścisłym ograniczeniom narzuconym przez czynniki polityczne. Mimo specyficznego charakteru działań wymuszających przestrzeganie embarga, będących raczej morską misją policyjną niż operacją bojową, należy dostrzec fakt, iż skokowy wzrost efektywności patrolowania osiągnięto dopiero po zrealizowaniu postulatów wynikających z zasady jedności dowodzenia. Jedno dowództwo, spajające wysiłki wszystkich okrętowych grup taktycznych, bazowego morskiego lotnictwa patrolowego i samolotów rozpoznawczych sił powietrznych, okazało się rozwiązaniem najbardziej efektywnym. Dotychczasowe operacje wskazują na rosnące znaczenie okrętów klasy lotniskowiec w szeroko pojętym reagowaniu kryzysowym⁴⁹¹. Zdaniem większości ekspertów, największą zaletą lotnictwa pokładowego jest jego elastyczność użycia, szybkość i efektywność działania oraz znaczące możliwości w zakresie dowodzenia i kierowania. Dzięki temu lotnictwo pokładowe jest zdolne do szybkiego reagowania na zachodzące wydarzenia w obszarze objętym operacjami, co umożliwia jego użycie nawet do zapobiegania wszelkim przejawom destabilizacji w danym regionie⁴⁹².

Równie interesujące są przykłady zaangażowania komponentu morskiego w działalność na rzecz utrzymania międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju w innych regionach świata. Takim szczególnym regionem, w ocenie autora jest ciągle Zatoka Perska. Mimo że wojna zakończyła się tam w 1991 r. całkowitym zwycięstwem państw koalicji,

⁴⁹⁰ R. C. Hendrickson, *Crossing the Rubicon*, NATO Review, NATO-AFSOUTH 2005, http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/offprint_autumn_eng.pdf, (21.02.2013).

⁴⁹¹ Por. E. R. Hooton, *Renaissance for the aircraft carrier*, „Armada International”, Aug 1, 2003, s. 45; B. Sweetman, *Carrier renaissance: new-wave designs to maximize innovation*, „International Defence Review” 2006, nr 10, s. 56-62.

⁴⁹² E. Grove, *Maritime Strategy in the New Century: a British View*, [w:] J. McCaffrie (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006, s. 51.

to rejon ten nadal można uznać za niespokojny. Tamtejsze wydarzenia wielokrotnie wymagały ingerencji sił wojskowych, w tym również komponentu morskiego.

Doświadczenia ostatnich kilkunastu lat pokazują jak niebezpieczna staje się żegluga po wodach międzynarodowych. Współczesne piractwo, jako jedno z głównych zagrożeń dla żeglugi i handlu morskiego, wymaga zorganizowanych i sprawnych działań całej społeczności międzynarodowej. Najbardziej zagrożonymi piractwem akwenami pozostają wody morskie na Dalekim Wschodzie (szczególnie Morze Południowochińskie i Cieśnina Malakka), wody wokół rogu Afryki (rejon wybrzeży Somalii, Zatoka Adeńska), rejon Afryki Zachodniej, Ameryki Południowej i Karaibów oraz Ocean Indyjski. Oprócz działań podejmowanych przez organizacje międzynarodowe, skuteczna walka z rozbójnictwem morskim wymaga też bezpośrednich operacji wymierzonych w atakujące jednostki handlowe gangi pirackie. Prawo międzynarodowe nakładające na wszystkie państwa świata korzystające z wszechoceanu obowiązek zwalczania aktów piractwa, faktycznie prawo do represjonowania tego typu działań przyznaje tylko okrętom lub innym jednostkom pozostającym w służbie rządowej danego państwa, tworzącym siły morskie. Należy podkreślić, iż ze względu na obszary działań piratów, żadne państwo nie jest w stanie samodzielnie skutecznie zwalczać tego procederu a stopień zaangażowania krajów zależy od rozwiązań prawnych poszczególnych państw biorących udział w akcji. Państwa, których interesy cierpią najbardziej oraz te które odczuwają odpowiedzialność za regiony leżące w bezpośrednim sąsiedztwie ich obszarów morskich, organizują wielonarodowe siły morskie który pod auspicjami organizacji międzynarodowych czy też w ramach współpracy bilateralnej lub multilateralnej, podejmują działania antypirackie.

Problem piractwa morskiego u wybrzeży Somalii, stał się bardzo szybko międzynarodową bolączką. Do głównych organizacji zaangażowanych w działania antypirackie w rejonie Zatoki Adeńskiej i liczącego ponad 3 300 km wybrzeża Somalii należą przede wszystkim ONZ, NATO i UE. Należy nadmienić, iż kluczowymi czynnikami, które skłoniły społeczność międzynarodową do zorganizowanych działań przeciw piratom somalijskim były 111 udokumentowane porwania jednostek pływają-

cych w rejonie Zatoki Adeńskiej i na wodach na wschód od Somalii⁴⁹³, z ogólnej liczby 199, incydentów zarejestrowanych w roku 2008⁴⁹⁴.

Jedne z pierwszych działań podjęła w czerwcu 2008 r. ONZ, deklarując zainicjowanie zdecydowanych wysiłków w walce z piratami somalijskimi zagrażającymi międzynarodowemu transportowi morskemu. Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1816 z 2 czerwca 2008 r., uprawniająca kraje współpracujące z tymczasowym rządem Somalii do zwalczania piractwa również na wodach terytorialnych tego kraju za pomocą wszelkich środków dopuszczonych na pełnym morzu, stała się podstawą dla rozwoju szeregu inicjatyw. Dotyczą one zapewnienia bezpieczeństwa statkom dostarczającym pomoc humanitarną do Somalii oraz statkom przepływającym przez te akweny morskie. Rezolucja ogranicza suwerenność terytorialną Somalii. Wobec tego obecność jednostek zagranicznych na jej wodach terytorialnych wymaga zgody Federalnego Rządu Tymczasowego w Mogadiszu.

W działania antypirackie (operacje reagowania kryzysowego) u wybrzeży Somalii zaangażowane są wielonarodowe siły NATO - CTF 508 (operacja *Ocean Shield*), siły UE - CTF 465 (operacja *EUNAVFOR/ATALANTA* Somalia) a także jednostki wchodzące w skład międzynarodowej koalicji (ang. *Combined Maritime Forces* - CMF) - CTF 151, oraz kilka państw prowadzących działania indywidualnie⁴⁹⁵. Rysunek 3.4 przedstawia harmonogram czasowy przebiegu operacji antypirackich na wodach oblewających Somalię oraz Zatoce Adeńskiej.

W odpowiedzi na rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ: 1814 (2008), 1816 (2008), 1838 (2008)⁴⁹⁶ w sprawie wzrastającego zagrożenia atakami pirackimi u wybrzeży Somalii, NATO podjęło decyzję o uruchomieniu operacji antypirackiej u wybrzeży Somalii. W okresie

⁴⁹³ R. Knops, *Raport 144 DSCFC 12 E bis - THE CHALLENGE OF PIRACY: INTERNATIONAL RESPONSE AND NATO'S ROLE*, NATO Parliamentary Assembly, November 2012, s. 4.

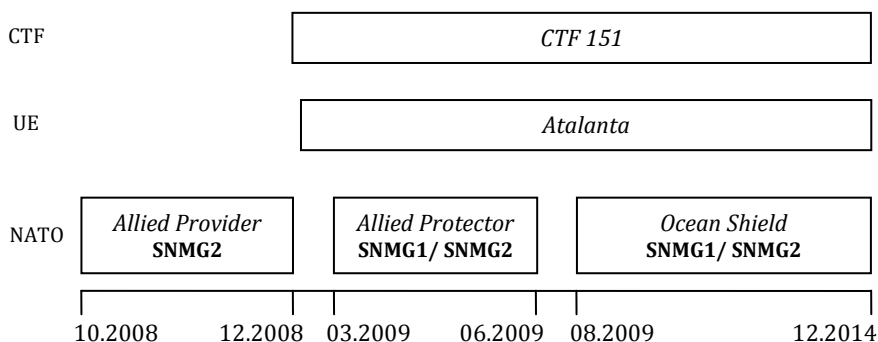
⁴⁹⁴ K. Kubiak, *Przemoc na oceanach. Współczesne piractwo i terroryzm morski*, Wydawnictwo TRIO Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2009, s. 114.

⁴⁹⁵ Szerzej, R. Knops, *Raport 144 DSCFC 12 E bis ...*, op. cit., s. 7.

⁴⁹⁶ Zob. UN SC, resolution 1814 (2008), *on the relocation of the UN Political Office for Somalia (UNPOS) from Nairobi to Somalia*; UN SC, resolution 1816 (2008), *on acts of piracy and armed robbery against vessels in territorial waters and the high seas off the coast of Somalia*; UN SC, resolution 1838 (2008), *on acts of piracy and armed robbery against vessels in territorial waters and the high seas off the coast of Somalia*; UN SC, resolution 1848 (2008), *on the extension of the mandate of the UN Disengagement Observer Force (UNDOF)*; UN SC, resolution 1851 (2008), *on fight against piracy and armed robbery at sea off the coast of Somalia*. Zbiór dokumentów Rady Bezpieczeństwa ONZ, <http://www.nato.int/ifor/un/u910925a.htm>, (13.12.2012).

od 23 października do 12 grudnia 2008 r. funkcjonowała ona pod kryptonimem *Allied Provider*⁴⁹⁷. Działania były prowadzone przez grupę trzech okrętów wchodzących w skład stałego zespołu okrętów NATO 2 (ang. *Standing NATO Maritime Group - SNMG 2*), stanowiących część Sił Odpowiedzi NATO (NRF)⁴⁹⁸. Mandat operacji obejmował eskortę statków Światowego Programu Żywnościowego (ang. *World Food Programme - WFP*) transportujących pomoc humanitarną dla ludności Somalii i konwojów misji Unii Afrykańskiej (AMISOM); prowadzenie obserwacji; pełnienie roli odstrasżającej oraz udzielanie pomocy zagrożonym statkom. Jednostki nie miały możliwości aresztowania osób podejrzanych o piractwo⁴⁹⁹.

Pod koniec marca 2009 r. w rejon operacji została wysłana kolejny stały zespół - SNMG 1. Operacja prowadzona była pod nazwą *Allied Protector*⁵⁰⁰. Mandat sił został rozszerzony w stosunku do operacji *Allied Provider* o możliwość prowadzenia działań ofensywnych oraz zatrzymywania i aresztowania osób podejrzanych o piractwo.

Rys. 3.4 – Harmonogram czasowy przebiegu operacji antypirackich na wodach oblewających Somalię oraz Zatoce Adeńskiej

Źródło: Opracowanie własne.

⁴⁹⁷ *Operation Allied Provider*, <http://www.mc.nato.int/ops/Pages/Operation-Allied-provider.aspx>, (20.01.2013).

⁴⁹⁸ *NATO Task Group of Operation Allied Provider has begun escort duties*, http://www.worldsecuritynetwork.com/NATO/no_author/NATO-Task-Group-of-Operation-Allied-Provider-has-begun-escort-duties.

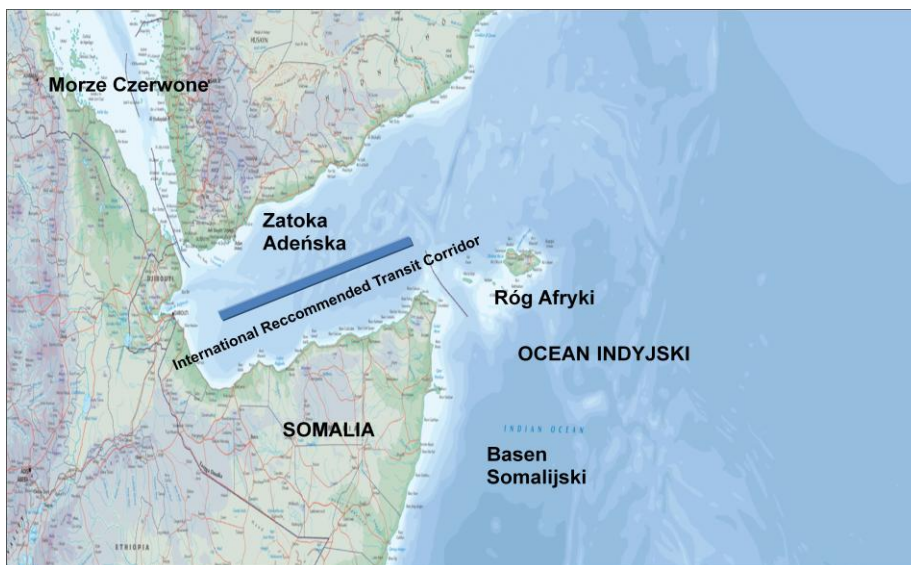
⁴⁹⁹ R. Knops, *Raport 144 DSCFC 12 E bis ...*, op. cit., s. 4.

⁵⁰⁰ *Operation Allied Protector*, <http://www.mc.nato.int/ops/Pages/Operation-Allied-Protector.aspx>, (20.01.2013).

17 sierpnia 2009 r. Rada Północnoatlantycka (NAC) zdecydowała o uruchomieniu kolejnej operacji antypirackiej - *Ocean Shield*, której aktualny mandat obowiązuje do końca 2014 roku⁵⁰¹. W jej ramach działania realizowane są naprzemiennie przez grupę SNMG 1 i SNMG 2. Mandat obejmuje, oprócz prowadzenia działań antypirackich na morzu, także wsparcie w zakresie budowy zdolności służb ochrony wybrzeża państw regionu.

Główne zadania zespołów:

- prowadzenie rozpoznania i demonstracja siły;
- ochrona jednostek handlowych przed atakami piratów, przeprowadzanie inspekcji jednostek pływających podejrzanych o działania pirackie statkach;
- udział w ochronie wyznaczonego dla żeglugi korytarza tranzytowego (ang. *International Recommended Transit Corridor*) przez Zatokę Adeńską (patrz rys. 3.5);
- ochrona statków z pomocą humanitarną WFP;
- nawiązanie współpracy z siłami już działającymi w rejonie operacji.

Rys. 3.5 – Rejon wyznaczonego dla żeglugi korytarza tranzytowego w Zatoce Adeńskiej

Źródło: Opracowanie własne.

⁵⁰¹ *Operation Ocean Shield*, <http://www.mc.nato.int/ops/Pages/OOS.aspx>, (20.01.2013).

Dowództwo Komponentu Morskiego NATO w Northwood, obecnie występujące pod nową nazwą MARCOM (ang. *Maritime Command*)⁵⁰² wyznaczyło znaczącą rolę Centrum Żeglutowemu NATO (ang. *NATO Shipping Centre* – NSC). W planowaniu operacyjnym NSC odpowiada za realizację linii operacyjnej nr 3, określającej zadanie integrowania cywilnej koalicji antypirackiej (armatorzy, kompanie żeglugowe, organizacje żeglugowe, lokalne władze żeglugowe, instytucje ubezpieczeniowe... itd.), w celu wsparcia i koordynacji podjętych działań przez szeroko rozumiane instytucje i organizacje związane lub mające interes w zachowaniu bezpieczeństwa w regionie⁵⁰³.

Siły Sojuszu współpracują na teatrze działań z unijną operacją *EUNAVFOR/ATALANTA*, koalicją CTF-151 (ang. *Combined Task Force - 151*)⁵⁰⁴ oraz CTF-150. Poza tym w rejonie misji prowadzą działania okręty Chin, Indii, Japonii, Rosji oraz innych państw, realizując założenia operacji antypirackiej, jednak pod narodowymi auspicjami i z odmiennymi mandatami.

ATALANTA jest operacją Sił Morskich Unii Europejskiej, zorganizowaną, jako odpowiedź na liczne akty piractwa i zbrojnych ataków na statki w rejonie Rogu Afrykańskiego i zachodniej części Oceanu Indyjskiego. Na podstawie założeń europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony (ang. *European Common Security and Defence Policy* - CSDP), stosownej rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz prawa międzynarodowego, w grudniu 2008 roku, UE skierowała w rejon wybrzeży Somalii siły morskie UE (ang. *European Union Naval Force* - EU NAVFOR), w składzie 6-8 okrętów w tym jednostka zaopatrzeniowa oraz 4 morskich samolotów patrolowych (ang. *Maritime Patrol Aircraft* - MPA)⁵⁰⁵.

Pomimo, iż skład sił zadaniowych EU NAVFOR stale się zmienia, choćby ze względu na cykliczne rotacje i uwzględnienie pory deszczowej w AOO, zwykle siły składają się z 1200 osób personelu, 4-7 okrętów

⁵⁰² *Maritime Command*, <http://www.mc.nato.int/Pages/home.aspx>, (15.02.2013).

⁵⁰³ *Operation OCEAN SHIELD (Counter Piracy Operations)*, <http://www.shipping.nato.int/operations/OS/Pages/default.aspx>, (15.02.2013).

⁵⁰⁴ *EU Naval Force and Combined Task Force 151 Work Together to Ensure No Safe Haven for Pirates In Indian Ocean*, <http://eunavfor.eu/eu-naval-force-and-combined-task-force-151-work-together-to-ensure-no-safe-haven-for-pirates-in-indian-ocean/>, (12.02.2013).

⁵⁰⁵ Council Decision 2008/918/CFSP, of 8 December 2008, on the launch of a European Union military operation to contribute to the deterrence, prevention and repression of acts of piracy and armed robbery off the Somali coast (Atalanta).

i jednostek wsparcia oraz 2-4 morskich patrolowych statków powietrznych. Wysięk sił morskich w operacji ATALANTA przedstawiono w tabelicy 3.3.

Tabela 3.3 - Wysięk sił morskich uczestniczących w operacji ATALANTA

Ochronione statki WFP	173
Ochronione statki AMISOM	128
Ochroniony tonaż pomocowy (t)	1,002,902
Liczba piratów przekazana władzom lokalnym	149

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: *EU Naval Force – Somalia. Key Facts and Figures*, <http://eunavfor.eu/key-facts-and-figures/>.

Zgodnie z rezolucją ONZ⁵⁰⁶, europejskie siły morskie zaangażowane w operacji ATALANTA wykonują swój mandat z zadaniem:

- ochrony statków dostarczających do Somalii pomoc w ramach World Food Programme (WFP) oraz jednostek Misji Unii Afrykańskiej (ang. *African Union Mission in Somalia - AMISOM*);
- przeciwdziałania aktom piractwa i zbrojnym napaściom na statki u wybrzeży Somalii;
- ochrony morskich linii komunikacji u wybrzeży Somalii;
- zaangażowanie w monitorowanie działalności rybackiej u wybrzeży somalijskich⁵⁰⁷.

Okręty prowadzą również patrolowanie w obszarze międzynarodowego korytarza tranzytowego w rejonie Zatoki Adeńskiej i Oceanu Indyjskiego.

Poza, tym okręty, wraz z morskimi siłami rozpoznania powietrznego prowadzą działania rozpoznawcze. Grupy abordażowe z pokładów okrętów wykonują liczne sprawdzenia i kontrole statków, w szczególności w rejonie podwyższonego ryzyka (ang. *High Risk Area*)⁵⁰⁸. Szczególnie ważnym zadaniem sił EU NAVFOR jest lokalizacja i zatrzymywanie grup

⁵⁰⁶ Zob. UN SC, resolution 1814 (2008); UN SC, resolution 1816 (2008); UN SC, resolution 1838 (2008); UN SC, resolution 1848 (2008); UN SC, resolution 1851 (2008). *Zbiór dokumentów Rady Bezpieczeństwa ONZ*, <http://www.nato.int/ifor/un/u910925a.htm>, (13.12.2012).

⁵⁰⁷ 2943rd *EXTERNAL RELATIONS Council meeting*, Council conclusions on European Security and Defence Policy, Brussels 18 May 2009, s. 4.

⁵⁰⁸ R. Knops, *Raport 144 DSCFC 12 E bis ...*, op. cit., s. 6.

pirackich, wykorzystując meldunki i zawarte w nich informacje od załóg statków oraz rozpoznania w AOO.

Ponadto EU NAVFOR ATALANTA prowadzi i wspiera liczne działania związane z bezpieczeństwem życia na morzu (ang. *International Convention for the Safety of Life at Sea - SOLAS*). Okręty zespołu regularnie przychodzą na pomoc statkom znajdującym się w niebezpieczeństwie, zarówno w związku z atakiem piratów oraz na wskutek sytuacji awaryjnej oraz uczestniczą w akcjach ratowniczych⁵⁰⁹.

Tabela 3.4 - Zestawienie zdarzeń związanych z działalnością piratów u wybrzeży Somalii w latach 2008-2013

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Podejrzane zdarzenia	8	59	99	166	73	11
Liczba ataków	24	163	174	176	35	4
Jednostki porwane	14	46	47	25	5	1

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: *EU Naval Force – Somalia. Key Facts and Figures*, <http://eunavfor.eu/key-facts-and-figures/>, (20.02.2013).

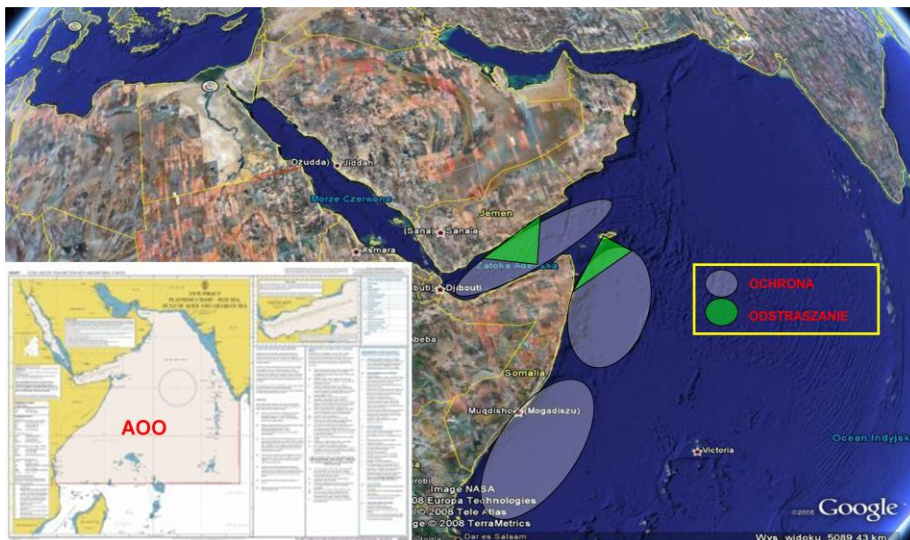
Warto podkreślić, iż do 2012 roku obszar prowadzenia operacji obejmował akweny morskie do 500 mil morskich od wybrzeży Somalii, Dżibuti, Kenii, Jemenu, Tanzanii, Erytrei oraz obszar morski od południowego wybrzeża Omanu do południka 060°00'E, a także w linii prostej, łączącej erytrejsko-sudańską i jemeńsko-południowo-arabską granicę na Morzu Czerwonym.

Wstępnie działania u wybrzeży Somalii planowano na okres 12 miesięcy, jednak już kilkakrotnie ją przedłużono. 23 marca 2012 r. Rada UE przedłużyła mandat dla operacji ATALANTA do grudnia 2014 r. oraz rozszerzając jednocześnie rejon operacji (ang. *Area of Operation - AOO*) do pasa nadbrzeżnego (ang. *coastal territory*) i wód wewnętrznych (ang. *internal waters*) Somalii. EU NAVFOR prowadzi obecnie działania w AOO, obejmującym Południową część M. Czerwonego, Zat. Adeńską oraz znaczną część Oceanu Indyjskiego, w tym obszar Seszeli, co stanowi około 3,5 mln km² (rys. 3.6).

Państwami wydzielającymi siły do operacji ATALANTA są kraje członkowskie UE. Norwegia była pierwszym krajem spoza UE wydziela-

⁵⁰⁹ *Missions Eunavfor*, <http://eunavfor.eu/mission/>, (22.02.2013).

jąc swój okręt w 2009 r. Należy również podkreślić, że Chorwacja, Czarnogóra Serbia i Ukraina wydzieliły oficerów do pracy w Dowództwie Misji (OHQ) oraz Dowództwie sił (FHQ). Siły i środki zaangażowane w misji to przede wszystkim okręty (bojowe i wsparcia), morskie, rozpoznawcze statki powietrzne, grypy abordażowe (ang. *Vessel Protection Detachment Teams - VPD*) oraz wojskowi i cywilni pracownicy zatrudnieni w OHQ w Northwood i na pokładach jednostek.

Rys. 3.6 – Rejon prowadzenia operacji ATALANTA

Źródło: Opracowanie własne.

Polityczną kontrolę i strategiczne kierowanie realizowane jest przez Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa UE (ang. *Political and Security Committee - PSC*). Kwatera dowództwa operacyjnego jest zlokalizowana w Northwood (Wielka Brytania), natomiast dowództwo sił ulokowane jest na okręcie dowódcy sił (zmiana co 5 miesięcy), z bazą w Dżibuti. Dowódca Operacji jest bezpośrednio odpowiedzialny przed PSC za planowanie i prowadzenia działań w ramach Operacji.

Komitet Wojskowy UE, wspierany przez Sztab Wojskowy UE monitoruje realizację planu operacji. Kraje wydzielające siły do Operacji sprawują operacyjne dowodzenie nad swoimi siłami.

Koszty prowadzenia operacji (bieżące i personalne) są pokrywane z budżetu państw biorących w niej udział. Istnieje jednak wspólny fundusz, dotyczy on (m.in. podróży na rzecz operacji, określonych kosz-

tów komunikacji oraz kosztów ewakuacji medycznej). Uzgodniony budżet EU NAVFOR wyniósł 8,4 mln EUR w 2010 roku, 8,05 mln EUR w 2011 roku i 8,3 mln EUR w 2012 r., natomiast do grudnia 2014 roku jest określony w wysokości 14,9 mln EUR⁵¹⁰. Wspólny budżet jest realizowany przy wykorzystaniu mechanizmowi finansowania operacji wojskowych - Athena (mechanizm zarządzania finansowaniem wspólnych kosztów operacji Unii Europejskiej mających wpływ na kwestie wojskowe lub obronne, ustanowiony Decyzją Rady 2011/871/WPZiB z dnia 19 grudnia 2011 r.)⁵¹¹.

W ramach inicjatywy Unii Europejskiej na rzecz zwalczania i zapobiegania aktom rabunku zbrojnego i piractwa morskiego u wybrzeży Somalii w dniu 19 września 2008 roku na podstawie decyzji Rady Unii Europejskiej 2008/749/CFSP utworzono w Brukseli organizację koordynującą akcje militarne przeciwko somalijskiemu piractwu EU NAVCO (ang. *European Union Naval Coordination Cell*)⁵¹².

Celem powołanej organizacji było wsparcie i koordynacja działań u wybrzeży Somalii podejmowanych przez:

- jednostki wymagające zapewnienia bezpieczeństwa;
- jednostki zapewniające bezpieczeństwo;
- jednostki monitorujące.

W styczniu 2009 r. dowództwo Floty USA ogłosiło utworzenie połączonego zespołu sił morskich CTF-151⁵¹³, składającego się z okrętów z 20 krajów⁵¹⁴. Zespół został powołany do monitorowania, prowadzenia inspekcji statków, zatrzymywania załóg statków uprawiających piractwo w północnej części Oceanu Indyjskiego. W skład zespołu wchodziły w różnych okresach czasowych okręty z Australii, Kanady, Francji, Niemiec, Włoch, Pakistanu, Nowej Zelandii, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii i USA.

⁵¹⁰ Ibidem.

⁵¹¹ *ATHENA*, <http://consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-structures-and-instruments/financing-of-csdp-military-operations.aspx?lang=en>, (22.02.2013).

⁵¹² *Wspólne działanie Rady 2008/749/WPZiB z dnia 19 września 2008 r. w sprawie wojskowego działania koordynującego Unii Europejskiej wspierającego rezolucję 1816 (2008) Rady Bezpieczeństwa ONZ (EU NAVCO)*, Dziennik Urzędowy L 252, 20/09/2008 P. 0039 – 0042.

⁵¹³ K. Kubiak, *Przemoc na oceanach...*, op. cit., s. 139.

⁵¹⁴ Wielonarodowe Siły Morskie (ang. Combined Maritime Forces - CMF) powstała z inicjatywy USA, składają się z trzech zasadniczych grup zadaniowych: CTF-150 (bezpieczeństwo morskie i zwalczanie terroryzmu), CTF-151 (zwalczanie piractwa) oraz CTF-152 (promowanie bezpieczeństwa i współpracy w rejonie), *Combined Maritime Forces*, <http://combinedmaritimeforces.com/about/>, (21.01.2013).

Na podstawie rezolucji RB ONZ nr 2020 z listopada 2011, siły NATO, UE oraz CMF otrzymały mandat międzynarodowy do prowadzenia działań antypirackich w porozumieniu i współpracy z tymczasowym rządem Somalii a także możliwością prowadzenia działań na wodach terytorialnych.

Analiza doświadczeń sił morskich z ostatnich lat wskazuje, że jednym z warunków skutecznego zwalczania piractwa oraz innych form przemocy na morzu jest współpraca międzynarodowa, prowadzona zarówno wielostronnie jak i bilateralnie. Przykładów funkcjonowania takich rozwiązań dostarcza działalność sił morskich u wybrzeży Somalii.

Należy również zauważyć, iż obecnie jedną regionalną organizacją dysponującą doświadczeniem oraz systemem i procedurami umożliwiającymi szybkie zorganizowanie systemu ochrony żeglugi w ramach operacji reagowania kryzysowego, na rozległych akwenach jest NATO. Sojusz opracowując w założeniach doktrynalny najbardziej prawdopodobny scenariusz konfliktu regionalnego, uwzględnił w nim system ochrony żeglugi i w ostatnich latach zmodyfikował go do współczesnych zagrożeń. W praktyce kontrola ruchu statków obejmuje wybór tras żeglugowych, organizowanie konwojów i tras obejścia dla nich, składanie meldunków o ruchu jednostek pływających itd.⁵¹⁵

Zgodnie z przyjętymi planami w operacjach antypirackich można wyodrębnić trzy główne zadania do realizacji przez zespoły bojowe przy wsparciu dowództwa komponentu morskiego:

- zniechęcanie, odstraszenie i zapobieganie aktom piractwa na możliwie największym obszarze;
- ochrona jednostek handlowych, które ze względu na ładunek lub parametry konstrukcyjne stanowiły prawdopodobny obiekt ataków;
- demonstracja siły w celu zapewnienia swobodnego i bezpiecznego przejścia.

Koordinacja działań pomiędzy tak zwaną Wielką Trojką „Big Three” NATO – EUNAVFOR – CMF⁵¹⁶, których cele operacyjne w znacznym stopniu się pokrywają stworzyły sytuację, w której współpraca i planowanie wspólnego użycia sił stało się podstawowym wymogiem na

⁵¹⁵ J. Reeve, *Maritime Operations and Counter-terrorism: an Australian View*, [w:] J. McCaffrie (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006, s. 98.

⁵¹⁶ *Combined Maritime ...*, op. cit.

każdym poziomie dowodzenia od operacyjnego do taktycznego. Dla osiągnięcia właściwego poziomu współpracy organizowane są kwartalne spotkania (ang. *Share Awareness and De-confliction* – SHADE) w Bahrajnie w celu omówienia bieżących spraw, wyciągnięcia wniosków i stałej korekty planów operacyjnych, co w konsekwencji ma doprowadzić do efektywnego wykorzystania zaangażowanych sił⁵¹⁷.

Operacja humanitarna jest charakteryzowana jako misja prowadzona z myślą o ulżeniu ludzkiemu cierpieniu, szczególnie w okolicznościach, gdy lokalne władze rejonu są niezdolne lub niechętne udzielaniu wsparcia miejscowej ludności. Tego typu działania mogą być prowadzone po trzęsieniu ziemi, powodzi, klęsce głodu lub katastrof spowodowanych przez człowieka, takich jak: skażenie biologiczne, chemiczne lub promieniotwórcze. Z operacjami humanitarnymi ściśle powiązana jest pomoc w usuwaniu skutków katastrof, która dotyczy środków ochrony życia i wymaga bardzo szybkiej reakcji.

Zespoły okrętów mogą znaleźć się w rejonie, w którym będą musiały udzielić natychmiastowej pomocy poszkodowanym. Przykładem tego może być zaangażowanie do tego typu działań dwóch największych amerykańskich pływających szpitali USNS *Comfort* i USNS *Mercy*⁵¹⁸.

Jednostki te brały udział między innymi w następujących operacjach:

- *Desert Shield* (Zatoka Perska – 1990);
- *Desert Storm* (Zatoka Perska – 1991);
- *Sea Signal* (Haiti – 1994), *Uphold Democracy* (Kuba – 1994);
- *Iraqi Freedom* (Zatoka Perska – 2003);
- *Task Force Katrina* (USA – New Orlean – 2005)⁵¹⁹.

Ponadto ich personel medyczny udzielał pomocy po przejściu huraganu „Rita” w 2005 roku, wystąpieniu trzęsienia ziemi na Oceanie Indyjskim (grudzień 2004) i Haiti w styczniu 2010 roku.

⁵¹⁷ Por. R. Knops, *Raport 144 DSCFC 12 E bis ...*, op. cit., s. 10; *Combined Maritime Forces Host 24th Shade Meeting*, <http://combinedmaritimeforces.com/2012/06/17/combined-maritime-forces-host-24th-shade-meeting/>, (14.12.2012).

⁵¹⁸ United States Naval Ship (okręt Marynarki Wojennej Stanów Zjednoczonych, którego załogę stanowi personel cywilny), <http://www.nationmaster.com/encyklopedia/ship-prefix>, (14.12.2012).

⁵¹⁹ *Welcome Aboard USNS Comfort (T-AH 20)*, U.S. Navy's Military Sealift Command, Washington D.C., <http://www.msc.navy.mil/comfort/ComfortWelcomeAboard.pdf>, (14.12.2012).

W operacji *Noble Eagle* (po ataku terrorystycznym na *World Trade Center* – Nowy Jork – 2001 rok) stanowiły platformę do działań woltariuszy i wszystkich biorących udział w akcji tzw. „Strefie Zero”.

Tylko na przykładzie USNS „Comfort” i udziału jego załogi w operacjach *Desert Shield* i *Desert Storm* można ocenić ogrom pracy i wyzwań stojących przed jego załogą.

Liczyby mówią same za siebie:

- laboratorium okrętowe przyjęło ponad 8 000 pacjentów;
- hospitalizowano 700 pacjentów;
- wypisano 7 000 recept;
- wykonano 17 000 testów laboratoryjnych;
- wykonano 1 340 zdjęć rentgenowskich i badań ultrasonograficznych;
- śmigłowce wykonały 2 100 lotów ratujących życie⁵²⁰.

Warto wspomnieć również o okrętach szpitalnych Federacji Rosyjskiej, z których „*Irtysz*” w 2001 roku wziął udział w specjalnym programie międzynarodowej agencji pomocy humanitarnej „Lekarze na rzecz Praw Człowieka” z zakresu leczenia uzależnień, cukrzycy, raka i AIDS. Wówczas na pokładzie okrętu przebywało 250 pacjentów⁵²¹.

Na drugiej jednostce „*Jenisiej*” latem 1990 roku w czterech dwutygodniowych turnusach leczniczych przebywało pod stałą opieką lekarzy-specjalistów 1 020 dzieci w wieku od 10-16 lat, które ucierpiały podczas katastrofy w elektrowni atomowej w Czarnobylu. W szpitalu znalazło się 37 pacjentów, a ambulatoryjnemu leczeniu poddano 586 dzieci⁵²².

Wydaje się, że komponenty morski i lotniczy będą stanowić główny trzon Sił Odpowiedzi NATO. Ich wysoka ranga w każdym zestawie SON wynika z szybkości reagowania na pojawiające się zagrożenia. Faktycznym testem ich użyteczności był udział w operacji niesienia pomocy ofiarom huraganu Katrina w USA oraz trzęsienia ziemi w Pakistanie jeszcze zanim SON osiągnął pełną zdolność operacyjną. Okazało się bowiem, że w przypadku katastrof władze lokalne powołane do reagowania kryzysowego są sparaliżowane skalą zniszczeń. Dlatego udzielenie wsparcia w organizacji ich własnej operacji ewakuacyjno-ratowniczej jest nie-

⁵²⁰ USNS *Comfort*, <http://www.comfort.navy.mil/crest.html>, (08.12.2012).

⁵²¹ E. A. Nikitin, *Suda medicinskowo naznaczenija*, M. Wojenizdat, 1996, s. 45-48.

⁵²² Ibidem, s. 52-54.

zbędne. W zakresie pozostałych zdolności militarnych kluczowego znaczenia w akcjach humanitarnych nabiera strategiczny transport lotniczy wraz z logistycznym zabezpieczeniem oferowanym przez komponent morski.

3.4. WNIOSKI

Zjawisko połączonej działalności jest nierozzerwalnie związane z przeorientowaniem zdolności sił morskich z prowadzenia działań na morzu na prowadzenie działań z morza. Najistotniejszym elementem jest tu możliwość szybkiego reagowania poprzez zgrupowanie odpowiednich sił, zapewnienie im dostępu od strony morza do rejonu kryzysu i użycie sił w wybranym czasie i miejscu. Mogą tego dokonać współczesne siły ekspedycyjne. Ich szybka aktywacja możliwa jest w oparciu o utrzymywane stałe zespoły sił morskich.

Oprócz klasycznych funkcji siły morskie dzięki swojej specyfice wnoszą wkład do budowy zaufania i współpracy między państwami spełniając przez to niejako funkcję kreacji. Poprzez zwyczajową wizytę okrętów demonstruje się wolę polityczną osiągnięcia bezpieczeństwa w danym regionie. Poprzez zdolności techniczne i logistyczne sił morskich do udzielania pomocy spełniają one również funkcję wsparcia. Wszystkie te funkcje przyczyniają się do gotowości reagowania w sytuacjach kryzysowych.

Synteza dostępnych materiałów źródłowych oraz analiza wymienionych powyżej obszarów zadaniowych realizowanych przez siły morskie pozwoliły na zidentyfikowanie następujących czynników, które zdaniem autora będą dominowały w działaniach morskich prowadzonych w przyszłości to:

- wielonarodowość - spowodowana redukcją stanów liczebnych sił morskich, przez co wydaje się niemożliwe, by jedno państwo zdolne było do prowadzenia pełnego zakresu działań w trakcie operacji ekspedycyjnej, za niemal pewny uznaczyć fakt, iż w większości przypadków w zaangażowaniu tego rodzaju uczestniczyć będą siły wydzielane przez kilka państw;
- połączonej działalności - działania morskie będą jednym z komponentów biorących udział w operacji połączonej prowadzonej wspólnym wysiłkiem co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych;

- ekspedycyjność - działanie w rejonach odległych od własnego wybrzeża, w oderwaniu od własnego zaplecza logistycznego;
- asymetryczność - działania przeciwko ugrupowaniom niepaństwowym, organizacjom terrorystycznym, zorganizowanej przestępczości, gangom pirackim;
- sieciocentryczność - poszczególne elementy sił zadaniowych zostaną połączone wysoce przepustowymi magistralami służącymi do przesyłu informacji;
- skupienie wysiłku sił na akwenach przybrzeżnych (litoralnych);
- duża dynamika zmian sytuacji i szeroki zakres wyzwań wymuszający elastyczność sił, rozumianą jako zdolność do realizacji szerokiego spectrum zadań zarówno o charakterze militarnym jak i pozamilitarnym.

ROZDZIAŁ 4

OCENA MOŻLIWOŚCI PROWADZENIA DZIAŁAŃ PRZEZ SIŁY MORSKIE

Podczas szczytu NATO w Madrycie, w dniu 8 lipca 1997 roku, Polska została formalnie włączona do procesu planowania obronnego NATO, a 12 marca 1999 roku uzyskała pełne członkostwo w Sojuszu. Członkostwo niesie za sobą gwarancje bezpieczeństwa, a uzyskanie jego wymaga szczególnych zabiegów politycznych, ekonomicznych i wojskowych.

Z art. 3 TW⁵²³ jednoznacznie wynika, że podstawę do realizacji celów obronnych Sojuszu stanowią sumaryczne zdolności obronne państw członkowskich, możliwe do wykorzystania zarówno do obrony indywidualnej, jak i w systemie obrony zbiorowej. W związku z tym w sferze militarnej najpoważniejszym wyzwaniem jest osiągnięcie przez Siły Zbrojne RP (w tym siły Marynarki Wojennej)⁵²⁴, wymaganego poziomu standaryzacji, szczególnie w zakresie kompatybilności i interoperacyjności z siłami państw NATO.

Z drugiej strony wejście Polski do Unii Europejskiej, 1 maja 2004 roku, sprawiło, że zagadnienie uczestnictwa w operacjach reagowania kryzysowego, a więc zdolności do uczestnictwa w Wielonarodowych Połączonych Siłach Zadaniowych (CJTF), stało się jednym z najistotniejszych priorytetów dla naszych sił zbrojnych.

4.1. ZDOLNOŚCI OPERACYJNE

Jednym z zasadniczych czynników, warunkujących możliwość zaangażowania społeczności międzynarodowej w operacje reagowania

⁵²³ „In order more effectively to achieve the objectives of this Treaty, the Parties, separately and jointly, by means of continuous and effective self-help and mutual aid, will maintain and develop their individual and collective capacity to resist armed attack, www.hri.org/docs/NATO/, (21.10.2012).

⁵²⁴ M. Cieniuch, *Wymagania wobec Sił Zbrojnych RP w świetle nowych wyzwań dla bezpieczeństwa*, [w:] A. Lis, R. Reczkowski (red.), *Innowacja i synergia w Siłach Zbrojnych RP. Tom 1*, CDiSSZ, Bydgoszcz 2012, s. 24-25.

kryzysowego, są zdolności operacyjne⁵²⁵. Dotykają one przede wszystkim sił zbrojnych, które muszą być zdolne do realizacji całkowicie odmiennych niż w okresie zimnowojennym zadań, w warunkach występowania zagrożeń innych niż do tej pory. Potwierdziło to zaangażowanie wojsk podczas reagowania na kryzysy i konflikty pierwszej dekady XXI wieku, podczas których nawet najpotężniejsze armie świata borykały się z problemami w realizacji zadań stabilizacyjnych i budowania pokoju⁵²⁶. Początkowy błyskawiczny sukces działań militarnych nie zawsze przekładał się na wyniki całej operacji, a osiągnięcie celu operacji wymagało nie tylko wieloletnich wysiłków, ale również zmian w strategii, sztuce operacyjnej i taktyce działania, uzbrojeniu i wyposażeniu oraz strukturach organizacyjnych wojsk. Współczesne warunki utrzymania bezpieczeństwa stawiają więc szereg specyficznych wymagań wobec sił zbrojnych, niezbędnych do skutecznego prowadzenia działań stabilizacyjnych⁵²⁷.

Państwa NATO rozwijają swoje siły zbrojne posługując się sformalizowanymi, podzielonymi na etapy procedurami, zmierzającymi do zidentyfikowania niedoborów zdolności i określeniu sposobów ich usunięcia. Analiza dokumentów powstałych w procesie planowania obronnego NATO i rozwoju zdolności obronnych UE, w tym: drzewa hierarchii zdolności NATO (ang. *Capability Hierarchy Framework*), kodów i opisów zdolności (ang. *Capability Codes and Capability Statements*) wykorzysta-

⁵²⁵ W dokumentach NATO nie występuje pełna definicja - *zdolności*. Jednakże szczegółowy wykaz zdolności wraz z dokładnym opisem ich obszaru został zawarty w dokumencie wydanym przez ACT i ACO 14 października 2011 roku „*BI-SC Agreed Capability Codes and Capability Statements*”. Analiza obowiązujących w NATO dokumentów pozwala na stwierdzenie, że przez zdolności wojskowe należy rozumieć zdolności do osiągnięcia pożądanego efektu w określonym środowisku walki. Stanowią one aktywa, które istnieją do wykonywania określonych funkcji w stosunku do wymagań przyszłych operacji wojskowych. W planie rozwoju zdolności dąży się do zapewnienia globalnego zrozumienia potrzeb w zakresie trendów i potencjalnych braków. W „Strategii Obronności RP” z 2009 roku w rozdziale IV „Siły Zbrojne RP w systemie obronnym państwa”, w podrozdziale 4.2. przedstawiono założenia oraz poziom zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych RP. W punkcie 80 stwierdzono, że „[...] *Warunki prowadzenia przyszłych działań narzucają konieczność osiągnięcia (rozbudowy bądź poprawy) kluczowych, najważniejszych z punktu widzenia skutecznego wykonywania zadań przez Siły Zbrojne RP, zdolności operacyjnych*. Natomiast w punkcie 81, stwierdzono, że „[...] *Siły Zbrojne RP utrzymują niezbędny poziom zdolności operacyjnych, które powinny zapewnić wykonanie zadań w czasie pokoju, w razie konfliktu zbrojnego o małej i konfliktu o dużej skali*”.

⁵²⁶ Major C., *EU-UN cooperation in military crisis management: the experience of EUFOR RD Congo in 2006*, EU Institute for Security Studies, Paris 2008, s. 38.

⁵²⁷ Seidler F. F., *Slowing Alliance - NATO's New Maritime Strategy and the Need for Reform*, <http://www.rusi.org/analysis/commentary/ref:C4D8C6D0C5F>, (23.01.2013).

nych do zdolnościowego opisu modułów kalkulacyjnych oraz kodów zdolności UE (ang. *UE Capability Codes*) prowadzi do wniosku, że pomimo szeregu podobieństw, nie ma w państwach NATO wspólnego podejścia do planowania opartego na zdolnościach. Po raz pierwszy zdolnościowe podejście do planowania zastosowano w NATO przy planowaniu Celów Sił Zbrojnych NATO 2008. Wówczas integralną częścią propozycji celów NATO były kody i opisy zdolności, zawierające ich szczegółowe charakterystyki, które muszą posiadać jednostki wydzielane do puli sił NATO. W cyklu planistycznym, obejmującym lata 2013 – 2022, w ramach przeglądu zdolności Sojuszu dodatkowo opracowano drzewo hierarchii zdolności, które stanowi podstawę planowania opartego na zdolnościach. W powiązaniu z analizą potencjalnych misji i scenariuszy planistycznych tworzy ono podstawy do identyfikacji minimalnych wymagań zdolności Sojuszu, niezbędnych do realizacji Poziomu Ambicji (ang. *Level of Ambition - LoA*). UE nie posiadania klasycznego, cyklicznego procesu planistycznego, ale także wzorując się na NATO stosuje podejście zdolnościowe.

Przy pomocy drzewa hierarchii zdolności NATO, zidentyfikowane zostały zdolności wymagane do prowadzenia wszystkich trzech misji Sojuszu⁵²⁸, w tym także „nieoperacyjne” zdolności zabezpieczające i zdolności przygotowawcze, niezbędne do spełnienia wymagań w zakresie treningów, szkolenia, ćwiczeń, planowania, opracowania koncepcji i doktryn, doświadczeń, eksperymentów, infrastruktury, zamówień, badań oraz rozwoju.

NA5CRO mogą być równie uciążliwe i intensywne jak operacje prowadzone z art. 5 oraz wymagać będą pełnego użycia sił i możliwości Sojuszu. Uwzględniając ograniczenia w dostępności środków wojskowych do wykorzystania w przeciwdziałaniu zagrożeniom bezpieczeństwa w obszarze euroatlantyckim, możliwości Sojuszu w zakresie podjęcia NA5CRO muszą bazować na tych samych zdolnościach wojskowych co operacje obrony kolektywnej. NATO określiło Główne Zdolności Operacyjne w MC 400/2⁵²⁹, które dotyczą wszystkich misji wojskowych NATO – w tym NA5CRO.

⁵²⁸ Obrona kolektywna, operacje reagowania kryzysowego, współpraca partnerska, *Strategic Concept*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm, (23.01.2013).

⁵²⁹ Zob. MC 400/2, *MC Guidance for the Military Implementation of Alliance Strategy*.

Zdolności te zostały następnie ułożone hierarchicznie w następujących, głównych obszarach zdolności:

- rozwój i pozyskanie zdolności (ang. *Prepare*);
- przerzut strategiczny (ang. *Project*);
- rażenie (ang. *Engage*);
- mobilność i zabezpieczenie działań (ang. *Sustain*);
- dowodzenie i kierowanie (ang. *Consult, Command, Control*);
- przetrwanie i ochrona (ang. *Protect*);
- rozpoznanie (ang. *Inform*).

W pracach nad Katalogiem wykorzystano także wyniki prac prowadzonych w ramach Planu Rozwoju Zdolności Obronnych UE (ang. *Capability Development Plan*). Unia Europejska stosuje następujący podział obszarów zdolności obronnych:

- dowodzenie i kierowanie (ang. *Command*);
- wywiad i rozpoznanie (ang. *Inform*);
- manewrowość i połączone zdolności uderzeniowe (ang. *Engage*);
- ochrona i bezpieczeństwo wojsk (ang. *Protect*);
- zapewnienie zasięgu strategicznego i swobody przemieszczania (ang. *Deploy*);
- zapewnienie wsparcia logistycznego (ang. *Sustain*).

W rezultacie szerokich analiz powyższych rozwiązań stosowanych w NATO i UE zdecydowano, że w Siłach Zbrojnych RP zostanie przyjęty następujący podział obszarów zdolności obronnych:

- dowodzenie (D);
- rozpoznanie (R);
- rażenie (O);
- przetrwanie i ochrona wojsk (P);
- zabezpieczenie logistyczne działań (L)⁵³⁰.

W warunkach współczesnych zagrożeń, zwłaszcza asymetrycznych, energetyczny wymiar pola walki, wyrażający się ogólną „masą” wojsk i ich potencjałem kinetycznego rażenia, nie jest już najważniejszy. O zwycięstwie coraz częściej decyduje wymiar informatyczny, który tworzą: skuteczny wywiad, swobodny dostęp do informacji, dystrybucja

⁵³⁰ K. Ligęza, C. Pyłat, L. Panek, J. Nowakowski, *Operacje Morskie. Okręty MW RP w składzie sił NATO. Wymagania operacyjne*, praca analityczno-badawcza, WCNJiK, Warszawa 2010, s. 10.

informacji w czasie zbliżonym do rzeczywistego, automatyzacja systemów dowodzenia i ich ochrona przed oddziaływaniem informacyjnym przeciwnika, działania psychologiczne.

„Prymat jakości nad ilością”, wyrażający się w odpowiednim przygotowaniu, wyszkoleniu i wyposażeniu sił zbrojnych, niezbędnym do zwalczania przeciwnika na dystans (GPS, bezzałogowe statki powietrzne, broń precyzyjnego rażenia, *Future Combat Systems*, roboty pola walki itp.)⁵³¹.

Zdolność prowadzenia elastycznych działań pośrednich (asymetrycznych) i manewrowych, czyli omijanie silnych stron przeciwnika oraz atakowanie jego miejsc słabych, najbardziej wrażliwych oraz stosowanie niekonwencjonalnych środków i metod prowadzenia działań.

Współczesnych problemów bezpieczeństwa nie da się już rozwiązać tylko i wyłącznie z pomocą wojska. Niezbędne jest podejście kompleksowe z wykorzystaniem wszystkich możliwych instrumentów państwa, sojuszu lub koalicji.

Podstawowym kryterium działań sił zbrojnych na potencjalnym Morskim Teatrze Działań Wojennych (MTDW)⁵³² jest zdolność do natychmiastowej reakcji na pojawiające się konflikty i sytuacje kryzysowe. Należy przy tym stale mieć na uwadze, że zarówno ich geograficzne usytuowanie, jak i stopień intensywności są trudne do przewidzenia.

Uwarunkowania te znalazły odzwierciedlenie w koncepcji dotyczącej utworzenia sił ekspedycyjnych (ang. *Expeditionary Forces*), które zgodnie z jej założeniami powinny:

- posiadać możliwość krótkofalowego i uniwersalnego reagowania na kryzysy regionalne;
- budować siłę od strony morza;
- zapewniać wsparcie dla prowadzonych długofalowo operacji;
- używać morskich linii komunikacyjnych jako szlaków transportowych niezależnie od zgody jakiegokolwiek państwa⁵³³.

Ułatwieniu przemieszczania formacji ekspedycyjnej z miejsc stałej dyslokacji do rejonów działań bojowych mają przede wszystkim słu-

⁵³¹ K. Ficoń, *Sieciocentryczność idzie na wojnę*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2011, s. 203.

⁵³² Morski teatr działań wojennych (MTDW) to wydzielona część Teatru Wojny, na którym siły morskie stron, wspierane przez elementy układu pozamilitarnego rozwijają i prowadzą działania realizując zadania strategiczne wynikające z celów politycznych.

⁵³³ M. Zieliński, *Kierunki transformacji sił morskich w aspekcie działań połączonych*; Materiały konferencyjne, *Interoperacyjność okrętowych sił wsparcia w aspekcie działań połączonych*, AMW, Gdynia 2005, s. 71-72.

żyć zmiany funkcjonalne i organizacyjne rodzajów sił zbrojnych. Dotyczą one w szczególności zwiększenia zdolności militarnych komponentów sił zbrojnych w zakresie elastyczności, mobilności, samowystarczalności, jak i ich organicznej gotowości do natychmiastowego użycia.

Budowaniu zdolności sił zbrojnych w kontekście działań ekspedycyjnych wiele uwagi poświęcają Sojusz Północnoatlantycki, Unia Europejska oraz dysponujące największym narodowym potencjałem militarnym Stany Zjednoczone.

Współcześnie trudno jest zakładać, że do wykonania jakiegokolwiek operacji wystarcza komponenty jednego rodzaju sił zbrojnych (patrz wspomniana koncepcja CJTF). Bezsprzecznie rodzajem sił zbrojnych „otwierającym” bardzo często (najczęściej w rejonie litoralnym) działania są siły morskie. Siły morskie realizując zadania wynikające z ich przeznaczenia prowadzą operacje morskie, które obejmują całe spektrum działań pod, na i ponad powierzchnią morza oraz na styku lądu i morza.

Zdolność do przerzutu i działania w środowisku poza obszarem odpowiedzialności NATO, wyrażająca się posiadaniem sił i środków zdolnych do przerzutu w dowolny rejon świata (środków strategicznego transportu morskiego i powietrznego) i działania w warunkach terenowych i klimatycznych (odpowiednie wyposażenie i przygotowanie) odmiennych od tych występujących w kraju. Prócz działań realizowanych w strefie kryzysu (rejonie działań) siły morskie odgrywały i należy założyć, że odgrywać będą również w przyszłości, zasadniczą rolę w przemieszczeniu do rejonu działań oddziałów i związków taktycznych innych rodzajów sił zbrojnych oraz utrzymaniu ciągłości ich zaopatrywania. Z reguły stosuje się zasadę, że transportem powietrznym przerzuca się stany osobowe, zaś transportem morskim sprzęt i zaopatrzenie. Transport morski był i pozostanie rozstrzygającym środkiem transportu podczas przemieszczenia strategicznego. W wojskowym transporcie morskim wykorzystuje się zazwyczaj trzy grupy jednostek: okręty ze składu sił morskich (jednostki desantowe, transportowce, zaopatrzeniowe)⁵³⁴, jednostki rozmaitych agend i instytucji podporządkowanych siłom morskim lub resortom obrony (na przykład brytyjska *Royal Fleet Auxiliary* lub

⁵³⁴ Zob. K. Ligęza, *Działania sił morskich. Okręty Wsparcia Logistycznego. Wymagania operacyjne*, „Logistyka”, 5/2012, s.

amerykańskie *Military Sealift Command*)⁵³⁵ oraz jednostki pozyskiwane w różny sposób z rynku cywilnego (ang. *Ships Taken up from Trade - STUFT*)⁵³⁶.

4.2. CECHY SIŁ MARYNARKI WOJENNEJ

Szczególnym atrybutem sił zbrojnych jest możliwość stosowania przez nie przemocy zbrojnej, ich funkcje i role w najbardziej popularnej percepcji postrzega się przez właściwą im od zawsze formę działań, jaką jest walka - walka zbrojna. W popularnym odbiorze sensu posiadania i funkcjonowania wojska upatruje się w istocie jedynie w kontekście wojny - jej przygotowania, prowadzenia bądź w ogólnej pokojowej funkcji odstraszania od agresji (odstraszania od wojny).

Specyficzne środowisko prowadzenia działań oraz unikalne zdolności sił marynarki wojennej powodują, że mogą one odgrywać istotną rolę przy wypełnianiu funkcji dyplomatycznej, policyjnej oraz militarnej w zależności od celów politycznych państwa⁵³⁷. Specyfikę sił marynarki wojennej, na tle działalności pozostałych rodzajów sił zbrojnych, podkreślają takie cechy jak:

- swoboda działania oraz mobilność;
- elastyczność;
- gotowość do działań;
- samowystarczalność;
- specjalizacja.

Swoboda działań oznacza zdolność do prowadzenia działań na wodach międzynarodowych z zaokrętowanymi na pokładach jednostek pływających innymi pododdziałami rodzajów sił zbrojnych. Zaletą swobody działań jest to, że nie wywołuje negatywnych następstw politycznych oraz zagrożeń jakie mogłyby zaistnieć w trakcie prowadzenia działań na lądzie. Wysoka mobilność umożliwia siłom marynarki wojennej wykonywanie uderzeń z odległości pozahoryzontalnych, co pozwala im zachować skrytość podczas prowadzonych działań i w zależności od wymogów sytuacja, stwarzać odpowiedni poziom zagrożenia dla prze-

⁵³⁵ S. Michell, *The Royal Fleet Auxiliary: Delivering Maritime Operational Support*, „RUSI Defence Systems”, Nov 2011, s. 73.

⁵³⁶ M. H. H. Evans, *Amphibious Operations. The Projection of Sea Power Ashore*, Brassey's Defence Publishers, London 1990, s. 149-150.

⁵³⁷ Szerzej na temat roli sił morskich [w]: A. Makowski, *Siły morskie...*, op. cit., s. 155-175.

ciwnika. Siły marynarki wojennej z naturalną dla nich mobilnością operacyjną i taktyczną zapewniają dowódcy sił połączonych (ang. *Joint Force Commander – JFC*) zdolność do monitorowania sytuacji, długotrwałe działanie na wyznaczonych pozycjach z możliwością szybkiego reagowania na zaistniałą sytuację kryzysową. W przypadku, kiedy zabiegi dyplomatyczne i środki ekonomiczne wykorzystywane w procesie stabilizacji odniosą pożądany skutek, siły morskie mogą szybko wycofać się ze swoich pozycji, bez konieczności podejmowania jakichkolwiek działań na brzegu.

Tabela 4.1 - Cechy i zalety sił marynarki wojennej

Cecha	Zaleta
swoboda działania oraz mobilność	zdolność do monitorowania sytuacji oraz szybkiego przemieszczenia się do rejonu działań oraz brak implikacji politycznych
elastyczność	możliwość zmiany charakteru zadań w dowolnej chwili w trakcie realizowanej przez okręty misji (możliwość realizacji całego spektrum działań militarnych i niemilitarnych)
gotowość do działań	potencjał sił morskich umożliwia wprowadzenie okrętów do działań w dowolnym momencie
samowystarczalność	długi okres do prowadzenia działań w rejonach odległych bez konieczności organizowania znaczących lądowych baz zaopatrywania
specjalizacja	przystosowanie okrętów do działań w tzw. skomplikowanym środowisku wielu zagrożeń

Źródło: Opracowanie własne.

Siły marynarki wojennej mogą również elastycznie reagować na narastającą sytuację kryzysową, poprzez szybkie przemieszczenie się po całym obszarze operacji połączonej (JOA) lub z jednego regionu strategicznego do innego, zwykle bez potrzeby korzystania ze stacjonarnych zasobów zabezpieczenia logistycznego⁵³⁸. W czasie prowadzenia działań, zdolności manewrowe sił morskich zapewniają dowódcom znaczącą przewagę taktyczną i operacyjną.

Elastyczność sił marynarki wojennej opiera się na możliwości zmiany charakteru zadań w dowolnej chwili w trakcie realizowanej przez okręt misji. Oznacza to, że w sytuacji zmian politycznych i militar-

⁵³⁸ S. Michell, *Maintaining the UK's Maritime Expeditionary Capability Post SDSR*, RUSI Defence Systems, Aug 2011, s. 93.

nych działania okrętu w dowolnym momencie mogą zostać przerwane na wskazanym kierunku działań i wznowione na innym.

Warto podkreślić, iż do czasu wypracowania nowych decyzji siły morskie mogą nadal przebywać w pobliżu wybrzeży przeciwnika na wodach międzynarodowych czyli nie zachodzi nagła potrzeba odwołania okrętu z rejonu działań bojowych i powrotu do miejsc stałej dyslokacji w celu zmiany uzbrojenia i wyposażenia jednostki pod kątem nowej misji. Z opisanych uwarunkowań wynika, że elastyczność okrętów jest możliwa dzięki sprawowanej nad ich działaniami kontroli⁵³⁹.

Z elastycznością nierozzerwalnie wiąże się zdolność okrętów do zachowania wysokiej gotowości do działań. Potencjał okrętów umożliwia wprowadzenie ich do działań w dowolnym momencie. Daje to dowódcom sposobność na podjęcie decyzji o terminie wykonania zadania na podstawie analizy danych o przeciwniku bez utraty zdolności do jego realizacji. Należy nadmienić, że w przypadku działań ekspedycyjnych charakteryzujących się długotrwałością rejsów konieczne jest zabezpieczenie logistyczne. Na chwilę obecną takimi jednostkami są specjalistyczne okręty dowodzenia i wsparcia logistycznego, które przemieszczają się za ugrupowaniem sił morskich⁵⁴⁰. Gotowość do prowadzenia działań bojowych, jest blisko powiązana z możliwością wypełniania wielu funkcji niebojowych, jak na przykład: prezentowanie bandery oraz możliwość zapewnienia zabezpieczenia logistycznego i medycznego. Poprzez utrzymywanie zdolności do rozstrzygania znaczących sytuacji konfliktowych, siły morskie mogą zapewnić szeroki zakres usług w ramach wsparcia operacji pokojowych, tak w ramach sprzyjającego środowiska prowadzenia działań, jak również w ramach konfliktu o pełnym wymiarze.

Należy również zauważyć, iż stopień samowystarczalności osiągnięty przez siły okrętowe prowadzące działania w operacjach reagowania kryzysowego, uzależniony będzie od rodzaju zaplanowanych działań oraz typów jednostek do nich wydzielonych przez poszczególnych uczestników. Okręty, z ich możliwościami w zakresie uzupełniania zapasów na morzu zdolne są przez długi okres do prowadzenia działań

⁵³⁹ J. Reeve, *Maritime Operations and Counter-terrorism: an Australian View*, [w:] J. McCaffrie (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006, s. 92-93.

⁵⁴⁰ T. Szubrycht, *Siły morskie jako ...*, op. cit., s. 38.

w rejonach odległych bez konieczności organizowania znaczących lądowych baz zaopatrywania.

Siły marynarki wojennej posiadają własne zdolności w zakresie dowodzenia, które mogą być elastycznie wykorzystywane do zabezpieczenia realizacji wielu rodzajów zadań.

Warto podkreślić, iż specjalizację sił okrętowych zapewnia duża liczba typów uzbrojenia oraz nosiciele znajdujących się na wyposażeniu współczesnych państw. Jest to głównie spowodowane rozwojem taktyki marynarki wojennej oraz tych technologii, których celem jest przystosowanie okrętów do działań w tzw. skomplikowanym środowisku wielu zagrożeń. Obecnie w skład sił marynarki wojennej wchodzi siły okrętowe, lotnictwo morskie oraz jednostki brzegowe. Z uwagi na fakt, że wyszczególnione rodzaje sił dysponują swoistymi właściwościami taktycznymi dąży się do ich wspólnego wykorzystania w myśl zasady synergii. Zasada ta pozwala kompensować ujemne właściwości taktyczne jednego rodzaju sił dodatkimi właściwościami innych rodzajów uzyskując wyższy potencjał bojowy wydzielonego do działań zgrupowania. Doświadczenia z ćwiczeń i konfliktów zbrojnych wskazują, że właściwe współdziałanie co najmniej dwóch czynników w określonym działaniu i wydajności, pozwala stworzyć nową jakość bojową która jest większa od sumy ich potencjałów cząstkowych⁵⁴¹.

Wśród pozostałych cech charakterystycznych sił morskich, które wyróżniają je spośród pozostałych rodzajów sił zbrojnych (RSZ) zalicza się również obszar działań, w którym mogą one realizować swoje zadania (środowisko geograficzne) oraz ich struktura organizacyjna.

4.3. ZDOLNOŚCI OPERACYJNE SIŁ MORSKICH

Tak jak każdy z rodzajów sił zbrojnych również i siły morskie cechują się specyficznymi właściwościami. Przykładowo tylko poprzez demonstrację siły morskiej państwo może zasygnalizować w zróżnicowany sposób i w różnym stopniu swoją wolę polityczną. Klasyczne niejako zdolności sił morskich do prowadzenia (w składzie zespołów sił różnorodnych) działań nawodnych, zwalczania okrętów podwodnych, wojny minowej, jak również wojny morskiej z powietrza zapewniają z jednej strony, że siły morskie są w stanie zachować zdolność bojową i wykonać

⁵⁴¹ Ibidem, s. 37.

wyznaczoną im misję. Z drugiej strony zdolności te ulegają przemianie. Stają się one przesłankami koniecznymi dla rozwinięcia zdolności (ang. *enabling capabilities*) istotnych i koniecznych podczas misji reagowania kryzysowego. Do tego rodzaju zdolności należą zdolność przemieszczania sił drogą morską oraz zdolność oddziaływania (w tym ogniowego) z morza na ląd. Są to podstawowe zdolności charakteryzujące siły morskie działające w ramach tzw. operacji ekspedycyjnych (ang. *Expeditionary Operations*)⁵⁴².

Zdaniem specjalistów, warunkiem skuteczności oddelegowanych sił zbrojnych do rejonu działań, nad którym kontrolę próbuje przejąć przeciwnik asymetryczny, jest posiadanie pewnych cech „asymetryczności”. Przejawiać się to powinno w rozbudowywaniu ich zdolności w zakresie: wszechstronnego monitoringu zagrożenia, wyposażeniu w nowoczesne technologie uzbrojenia, systemów łączności oraz środków transportu a także samodzielnego prowadzenia operacji w odseparowaniu od regularnych sił zbrojnych państwa (sojuszu, koalicji)⁵⁴³.

Siły morskie mogą ustanowić w trakcie prowadzenia operacji reagowania kryzysowego długotrwałą obecność, zapewniając możliwości szybkiego reagowania na sytuacje kryzysowe oraz możliwość przedłużonego powstrzymywania potencjalnego przeciwnika, tak na obszarze, jak i poza obszarem prowadzenia operacji połączonych. Już sam fakt przebywania zespołu okrętów w określonym rejonie, gdzie dochodzi na przykład do wzrostu napięcia, jest na tyle wiarygodną demonstracją siły i determinacji, że zapobiec może dalszej eskalacji. W owym wczesnym etapie zaangażowania, umownie nazwanym fazą obecności siły morskie, prócz prezentowania bandery, mogą przystąpić do prowadzenia rozpoznania (ze względów politycznych określanego często mianem monitorowania sytuacji)⁵⁴⁴.

Zespół okrętów bojowych (w zależności od konkretnych klas i typów oraz realizowanych działań) dysponuje autonomicznością rzędu kilku, a nawet kilkunastu dni. Przykładowo: marynarka amerykańska przyjmuje czas 6 miesięcy za maksymalny okres prowadzenia działań bez zawijania do baz. W czasie wojny falklandzkiej okręty brytyjskie

⁵⁴² E. Quintana, *The RAF and Expeditionary Operations*, RUSI Defence Systems, Aug 2011, s. 53-54.

⁵⁴³ H. Sołkiewicz, *Działania asymetryczne - moda czy rzeczywistość*, Przegląd Morski 4/2008, s. 17.

⁵⁴⁴ Zob. T. Szubrycht, *Bezpieczeństwo morskie...*, op. cit., s. 36.

prowadziły działania na akwenie Atlantyku Południowego średnio 90 dni, polska MW utrzymywała ORP Xawery Czernicki na Zatoce Perzkiej przez rok (co prawda dysponując oparciem w sojuszniczych punktach bazowania i wymieniwszy po sześciu miesiącach załogę)⁵⁴⁵. Po zorganizowaniu systemu zaopatrywania na morzu (ang. *Replenishment at Sea*) czas przebywania w nakazanym rejonie limitowany jest w praktyce wyłącznie odpornością psychiczną załóg i awaryjnością podstawowych systemów technicznych. Należy podkreślić, iż organizując zaopatrywanie na morzu oraz cykliczną rotację okrętów lub załóg, można utrzymać obecność sił morskich na wyznaczonym akwenie przez czas nieograniczony.

Obecność sił morskich w rejonie występowania sytuacji kryzysowej, może stanowić decydujący czynnik pozwalający na zapobieganie lub ograniczenie skali konfliktu. Wczesny efekt oddziaływania wiarygodnej oraz mobilnej siły militarnej może być znaczący i wystarczający. Jeżeli jednak mimo to, konflikt rozwinie się, to obecność sił morskich może zmusić przeciwnika do prowadzenia obrony na szerszym froncie, tym samym pozwalając sojusznikom na koncentrację własnych sił morskich w dogodnym dla nich czasie i miejscu⁵⁴⁶.

Warto podkreślić, iż siły morskie w oparciu o szeroki zakres zdolności operacyjnych, które nie tylko zabezpieczają im dostęp do teatru, ale również swobodę prowadzenia działań, potrafią szybko wykorzystywać środowisko morskie w celu uzupełnienia i wsparcia manewru realizowanego przez siły lądowe na kierunku nadmorskim. Tym samym posiadają możliwość wywierania nacisku na przeciwnika, ograniczając lub utrudniając jego swobodę wyboru opcji prowadzenia działań militarnych.

Dowodem na możliwość efektywnego wykorzystania sił morskich dla realizacji celów politycznych mogą być działania sił międzynarodowych w rejonie Zatoki Perskiej w czasie wojny iracko-irańskiej w 1987 roku. Ze względu na niechętny stosunek państw arabskich do obecności obcych wojsk (w szczególności amerykańskich) na ich terytorium to właśnie siły morskie odegrały decydującą rolę w obronie interesów społeczności

⁵⁴⁵ R. Krzyżelewski, *Rola i zadania ORP Kontradmiral Xawery Czernicki w operacji Enduring Freedom i Iraqi Freedom*, [w:] M. Krauze, *Operacja „Iracka Wolność”*, AON, Warszawa 2003, s. 95.

⁵⁴⁶ L. Willett, *Old Roles and New Capabilities for Maritime Coalitions in the New World Order*, [w:] A. Forbes (red), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007, s. 66.

międzynarodowej w tym newralgicznym regionie. Działania wielonarodowych zespołów okrętów były równocześnie potwierdzeniem determinacji polityczno-militarnej społeczności międzynarodowej wobec państw rejonu Zatoki Perskiej. Podstawowym zadaniem tych zespołów było zapewnienie przestrzegania prawa międzynarodowego, a konkretnie zasady wolności żeglugi na wodach międzynarodowych⁵⁴⁷.

Zgrupowanie sił morskich, w zależności od jego składu, dysponuje możliwością prowadzenia rozpoznania siłami lotnictwa pokładowego (w tym bezzałogowych środków latających), okrętów nawodnych (bezzałogowych środków nawodnych), okrętów podwodnych (bezzałogowych środków podwodnych) i morskich sił specjalnych. Podstawowym atutem rozpoznania realizowanego przez zespół okrętów jest stała obecność sił w rejonie, wyeliminować więc można zjawisko jego periodyczności. Zespoły okrętów, w skład których wchodzi lotniskowce, mogą prowadzić działania na głębokość odpowiadającą taktycznemu promieniowi działania lotnictwa pokładowego. Ponadto kierowane pociski rakietowe (KPR) klasy „woda – ziemia” oraz „głębina wodna – ziemia” są nad wyraz skutecznym środkiem rażenia obiektów lądowych⁵⁴⁸, czego dowodzą amerykańskie ataki pociskami manewrującymi RGM-109E (TLAM - pociski Tomahawk Block IV mają zasięg 700 Mm) na obiekty wojskowe bośniackich Serbów położone w rejonie Banja Luki oraz cele znajdujące się na terytorium Sudanu czy Afganistanu.

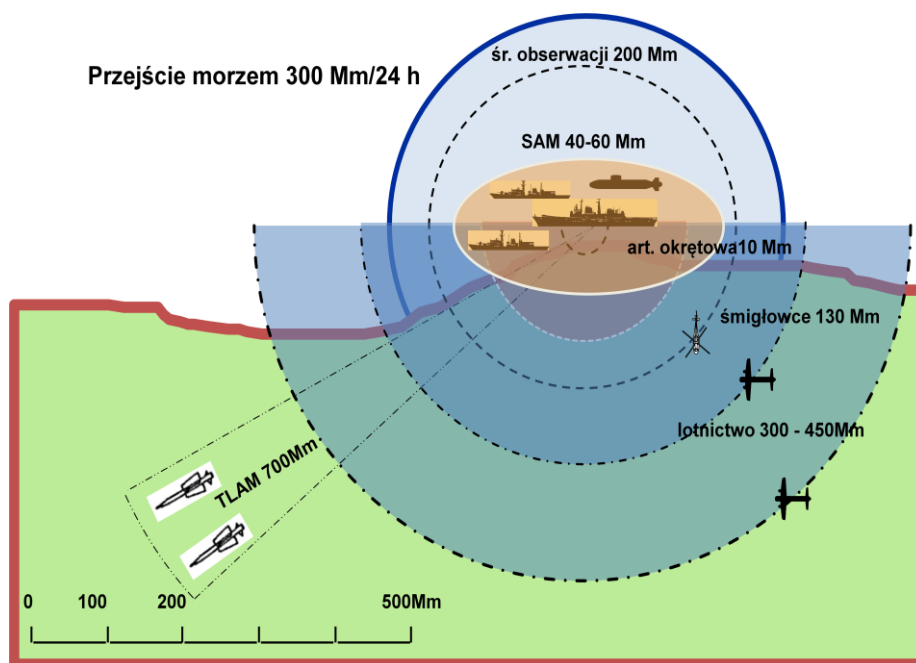
Z chwilą, kiedy decyzja o rozpoczęciu działań zostanie podjęta, podejście do przeciwnika od strony morza i/lub bezpośrednia presja z kierunku morskiego, może pomóc zdefiniować i wykorzystać połączoną przestrzeń prowadzenia walki tak, aby zapewnić przewagę siłom oraz ustanowić bardziej sprzyjającą sytuację na lądzie i w powietrzu w miejscu, w którym realizowany jest główny wysiłek sił połączonych na brzegu. Siły morskie mogą wykonywać uderzenia na siły przeciwnika w obszarze operacji połączonej, stopniując poziom ich intensywności tak, aby zapewnić osiągnięcie wymaganych przez dowódcę sił połączonych celów, we współpracy z innymi rodzajami sił połączonych. Ponadto platformy morskie oferują względnie bezpieczne bazy, z których można zabezpieczyć i realizować proces dowodzenia i kierowania wysiłkiem

⁵⁴⁷ A. Dorman, *The Challenges of Medium-Sized Navies in the Post-Cold War World*, [w:] D. Stevens, J. Reeve (red), *Sea Power Ashore and in the Air*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007, s. 249.

⁵⁴⁸ L. Willett, *Old Roles...*, op. cit., s. 76.

zbrojnym sił sojusznicznych, udzielać wsparcia uzupełniającym działaniom informacyjnym, informacji publicznej i przedsięwzięciom z zakresu współpracy cywilno-wojskowej.

Siły morskie posiadają zwykle różnorodne sensory, uzbrojenie i środki łączności, co daje im znaczącą elastyczność działania. Specjalnie wyposażone okręty mogą gromadzić informacje, które nie są osiągalne w inny sposób, zapewniając dowódcom tzw. świadomość sytuacyjną (ang. *Battlespace Awareness*)⁵⁴⁹.

Rys. 4.1 – Zdolności zespołu sił morskich w zakresie projekcji siły z morza na ląd

Źródło: Opracowanie własne.

Okręty wyposażone w śmigłowce lub inne środki lotnicze dodatkowo uzyskują pewne zalety środków lotniczych szczególnie, gdy są one wyposażone w radary lub środki wsparcia walki elektronicznej (ang. *Electronic Warfare Support Measures – ESM*).

⁵⁴⁹ R. Olszewski, *Organizacja i prowadzenie operacji powietrznej, sposób synchronizacji uderzeń z marynarką wojenną i wojskami lądowymi. Przekazywanie informacji o skutkach uderzeń*, [w:] M. Krauze, *Operacja „Iracka Wolność”*, AON, Warszawa 2003, s. 88.

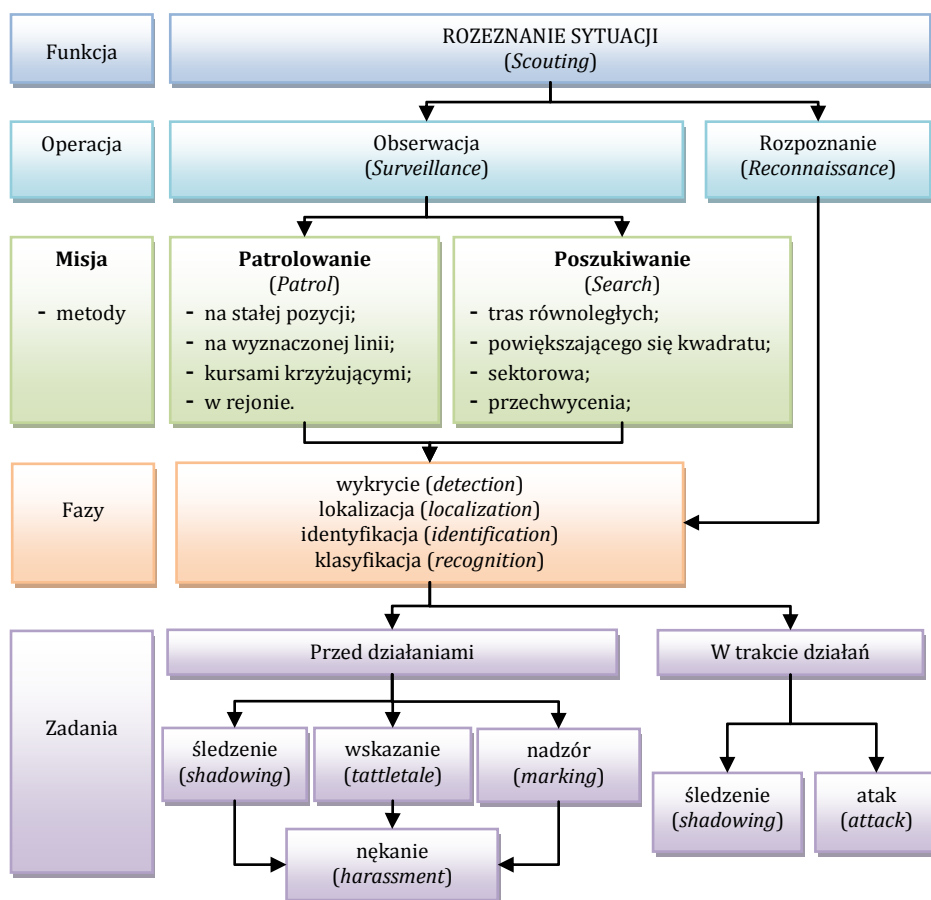
W ostatnich latach można obserwować niezwykle dynamiczny rozwój okrętowych środków walki przeznaczonych do rażenia celów brzegowych oraz systemów rozpoznania zabezpieczających ich efektywne użycie.

Rozpatrując kwestie obecności w rejonie (prezentowania bandery), nie można pominąć faktu, iż w ciągu najbliższych lat siły morskie (niektórych państw, w pierwszej kolejności USA) uzyskają prawdopodobnie zdolność do realizacji obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej teatru działań wojennych. Sformowanie grup obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej teatru jest pochodną wprowadzenia do służby raketowych systemów do zwalczania rakiet balistycznych i pocisków manewrujących⁵⁵⁰.

Skuteczne rozeznanie stanowi decydujący czynnik, który dowódcy na wszystkich szczeblach dowodzenia umożliwi identyfikację ryzyka operacyjnego, istniejących zagrożeń i elementów sprzyjających realizacji zadania oraz zapewni podstawowe wsparcie w ramach procesu planowania operacyjnego.

Celem działań w zakresie rozeznania sytuacji jest prowadzenie obserwacji w sposób systematyczny lub kontrolny, otaczającego środowiska za pomocą wszystkich dostępnych środków w konkretnym rejonie. Zadaniem sił i środków prowadzących rozeznanie sytuacji jest dostarczanie informacji o symptomach i ostrzeżeniach, które stanowią sygnał do postawienia sił w określonej gotowości bojowej do działań oraz przemyślenia kwestii związanych z ich zabezpieczeniem logistycznym, zdolnościami do przetrwania i ochrony. Kompilacja danych wywiadowczych otrzymanych z wszelkich źródeł pozwala na otrzymanie pełnego zobrazowania sytuacji (ang. *Recognized Picture – RP*). Do kluczowych obowiązków połączonych sztabów należy prowadzenie systematycznych działań mających na celu zapewnienie aktualnego zobrazowania sytuacji operacyjnej.

⁵⁵⁰ Zob. R. Shalders, *Challenges Old and New*, [w:] A. Forbes (red), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007, s. 29; L. Willett, *The Type 26 Global Combat Ship: A Renaissance Warship?*, RUSI Defence Systems, Sep 2012, s. 74; G. V. Galdorisi, *European Ballistic Missile Defence: Moving to a New Level*, RUSI Defence Systems, Aug 2011, s. 77.

Rys. 4.2 – Działania w zakresie rozeznania sytuacji

Źródło: Opracowanie własne.

Siły morskie przekazują swój wkład do połączonego zobrazowania sytuacji operacyjnej poprzez przekazywanie aktualnej informacji o sytuacji na morzu (ang. *Recognised Maritime Picture - RMP*). Informacja o sytuacji na morzu jest dodatkowo skomplikowana przez wysoką i ogromnie zróżnicowaną liczbę jednostek pływających, prowadzących na akwenach morskich działalność zarówno zgodne z prawem, jak i bezprawne, chociaż niezwiązanie z terroryzmem.

Rozpoznanie morskie jest częścią składową rozpoznania wojskowego prowadzonego w środowisku morskim w celu wykrycia, identyfikacji i określenia charakteru działań prowadzonych przez siły mor-

skie przeciwnika w rejonie prowadzenia operacji. Stanowi ono system specjalnie organizowanych i nieprzerwanie prowadzonych przedsięwzięć mających na celu zdobywanie informacji o przeciwniku i jego obecności na morskim teatrze działań, przetworzenie tych wiadomości i dostarczenie niezbędnych danych rozpoznawczym organom dowodzenia, dla określenia zamiaru oraz planowania, organizowania i prowadzenia morskiej operacji obronnej. Rozpoznanie morskie prowadzone jest przez wyspecjalizowane okręty rozpoznania elektronicznego oraz do-raznie przez okręty bojowe i pomocnicze jednostki pływające wydzielone do pełnienia służby dozorowej lub działające w wyznaczonych akwenach morskich.

Siły morskie są powszechnie mobilne i zdolne do przerzutu. Wykorzystując prawo do swobodnej żeglugi są one w stanie wykonać przejście i przybyć do rejonu prowadzenia działań połączonych w ugrupowaniu operacyjnym, aby na wymaganym poziomie ustanowić trwałą obecność militarną oraz demonstrować jednoznacznie określony zamiar polityczny. Wczesne przybycie do JOA zapewnia siłom sojuszniczym znaczący efekt psychologiczny i oddziaływanie polityczne, nadając odpowiednią rangę działaniom zmierzającym do zachowania kontroli i powstrzymania kryzysu. Może to być szczególnie ważne w przypadku wstępnych faz narastającego kryzysu, gdzie odpowiednio wczesne oddziaływanie, przymus lub interwencja wojskowa może pomóc w zapobieżeniu w przekształceniu go w otwarty konflikt. Z chwilą, kiedy siły morskie w odpowiednio znaczącej sile pojawią się już w JOA, komponent morski oferuje JFC rozległy zakres opcji oddziaływania na operację, począwszy od możliwości wykorzystania okrętowej platformy dowodzenia i samej obecności w rejonie z jednej strony, do pełnej projekcji siły z drugiej strony⁵⁵¹.

Podstawowe przesłanki do wypełnienia tych ról obejmują: utrzymanie wysokiej gotowości bojowej, zdolność do przerzutu na duże odległości, samowystarczalność, interoperacyjność, wszechstronność, integralną zdolność do ochrony sił oraz posiadanie wewnętrznej infrastruktury zabezpieczenia procesu dowodzenia. Zdolność sił morskich do

⁵⁵¹ Por. M. Zieliński, *Przemieszczanie wojsk i ładunków drogą morską*, w „Wojskowy Przegląd Techniczny i Logistyczny” nr 6/2003, s.33 oraz M. Zieliński, *Środki transportu strategicznego morskiego jako czynnik kształtowania sił zbrojnych*, Seminarium Sztabu Generalnego WP (Zarząd Strategiczny), nt. „Tendencje rozwojowe uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz ich wpływ na przyszłe siły zbrojne” Grupa tematyczna nr IV Transport i mobilność wojsk, Warszawa 2003.

prowadzenia szybkich i elastycznych manewrów operacyjnych może zostać zapewniona przez cały szereg tych sił, począwszy od pojedynczej jednostki, aż po zespół taktyczny sił zadaniowych lub wielonarodowe połączone siły zadaniowe (ang. *Combined Joint Task Force* - CJTF), wspieranych przez połączony system C2 bazowania okrętowego. Zdolność do przerzutu i mobilność obejmuje również zdolność do swobodnego i elastycznego wykonania strategicznego transportu morskiego, zarówno do, jak i w ramach JOA.

Wymagania w zakresie tworzenia sił różnią się, począwszy od mniejszych sił konfigurowanych z myślą o wykorzystaniu ich w ramach operacji humanitarnych i dostępnych do użycia w szybkim czasie, poprzez siły większe, o większych zdolnościach tworzone z uwzględnieniem sił dowództw wykorzystywanych do wsparcia połączonych kampanii. Trudne do przewidzenia wyzwania dla bezpieczeństwa w przyszłości wymagają zdolności do szybkich i elastycznych działań podejmowanych w odpowiedzi na sytuacje zagrożenia oraz takiego zbalansowania poziomów gotowości sił do działań i ich zdolności, aby mogły one sprostać szerokiemu spektrum trudnych do przewidzenia ewentualności.

Rozpatrując możliwości sił morskich w aspekcie operacji połączonej, uwzględnić trzeba przede wszystkim fakt, iż są one zdolne stosunkowo szybko przybyć w nakazany rejon i przebywać tam przez znaczny okres czasu bez konieczności uzyskania wsparcia z brzegu.

Przyjmuje się, że zespół okrętów złożony z okrętów różnych klas, w tym jednostek amfibijnych, jest w stanie pokonać około 300 mil morskich (740 km) w ciągu doby. W przypadku rezygnacji z komponentu amfibijnego i przejścia wykonywanego przez grupę złożoną z okrętów nawodnych klasy fregata (i wyższej) wartość ta wzrasta do około 600 mil morskich (1100 km)⁵⁵².

Przemieszczenie wojsk drogą morską może następować, w przeciwieństwie do jednostek floty handlowej, bezpośrednio w pobliże rejonów działań. Również przy braku infrastruktury rozładowniczej. Wojskowe jednostki transportowe nadają się ponadto do prowadzenia morskich operacji ratowniczo-ewakuacyjnych⁵⁵³.

⁵⁵² R. Fry, *The mining of manoeuvre*, Rusi Jurnal, 12. 1998, s. 43.

⁵⁵³ Szerzej, M. Zieliński, *Udział komponentu sił morskich w działaniach połączonych - Nowe rodzaje działań - wymagania strukturalno-zdolnościowe*, Konferencja Naukowa *Spory międzynarodowe i konflikty zbrojne początku XXI wieku*, Warszawa 2004, s. 103-113.

Strategiczny transport morski wraz ze strategicznym transportem lotniczym są w tym przypadku dwoma najistotniejszymi komponentami. Specjalistyczne jednostki pływające posiadają oprócz typowych zdolności transportowych również możliwości stacjonowania i zabezpieczania działań wojsk lądowych. Powyższą tendencję ilustruje również przebieg ćwiczenia *Dynamic Response* przeprowadzonego w marcu 1998 roku na obszarze Bośni i przyległych wodach Adriatyku. W trakcie ćwiczenia (zaplanowanego jako *Joint Combined Operation*) praktyczne sprawdzono współdziałanie wojsk lądowych, piechoty morskiej i sił okrętowych wchodzących w skład „pierwszego odwodu” dowódcy sił stabilizacyjnych NATO w Bośni. Ćwiczenie potwierdziło możliwość długotrwałego zaokrętowania pododdziałów w rejonie objętym kryzysem bez konieczności posiadania baz lądowych, wysoką mobilność i manewrowość sił piechoty morskiej oraz pododdziałów wojsk lądowych wykorzystujących śmigłowce bazowania pokładowego oraz wysokie możliwości lotnictwa prowadzącego działania z pokładów okrętów w zakresie wsparcia wojsk działających na lądzie.

Odpowiednia dostępność sił do działań obejmuje te jakości i zapewnia zasadnicze wsparcie militarne decyzji politycznych podejmowanych w reakcji na rozwój sytuacji kryzysowych. Siły morskie NATO aktualnie oferują znaczącą elastyczność w aspekcie zdolności, wszechstronności wykorzystywanych platform, gotowości do działań i dobrze przećwiczonej współpracy międzynarodowej oraz wysokiego poziomu interoperacyjności. Wszystkie te cechy pozwalają na względnie szybkie i skuteczne tworzenie zorientowanych na realizację określonego zadania sił i grup zadaniowych. Stałe Siły NATO (ang. *Standing NATO Forces - SNF*) stanowią przykład sił już sformowanych i dostępnych do zabezpieczenia realizacji tego typu zadań⁵⁵⁴. Tym sposobem siły morskie mogą być wykorzystane i rozmieszczane na pozycjach bez żadnych zobowiązań, już we wczesnych stadiach zarządzania kryzysowego.

Skuteczne dowodzenie, właściwie wsparte przez proces planowania działań połączonych, jest czynnikiem podstawowym dla zapewnienia sukcesu przyszłych działań połączonych. Polega ono na zapewnieniu spójności i interoperacyjności pomiędzy wszelkimi strukturami wojskowymi na poziomie strategicznym, operacyjnym i taktycznym.

⁵⁵⁴ Ligęza K. *Zespoły zadaniowe w strukturze sił morskich*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M., *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa - teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010, s. 257.

Jednostki sił morskich mogą szybko zapewnić wykorzystanie infrastruktury dowodzenia i kierowania szczebla operacyjnego przez JFC w czasie wstępnych faz prowadzenia operacji, gdzie szybkość reakcji, skuteczna konfrontacja, zarządzanie i wykorzystanie informacji ma znaczenie najważniejsze. Skuteczne C2 na poziomie operacji połączonych wymaga szybkich sieci łączności o wysokiej przepustowości transmitowanych danych, łączności danych o odpowiednim zasięgu i wiarygodności, o wystarczającej liczbie i pojemności. Tego typu zdolności na dzień dzisiejszy zapewnia jedynie kilka wybranych platform morskich.

Siły morskie, wraz z organicznymi zasobami zabezpieczenia logistycznego, same w sobie są w dużym stopniu samowystarczalne. Umożliwia im to prowadzenie działań przez długie okresy niezależnie od wsparcia ze strony państwa gospodarza. Zapewnia to JFC znaczącą swobodę prowadzenia działań i wykorzystania różnych opcji użycia sił morskich. Wykorzystanie sił morskich we wczesnej fazie działań może w znaczący sposób przyczynić się do stopniowego i zoptymalizowanego tworzenia struktury wsparcia logistycznego na brzegu oraz wzmocnić siły lądowe i powietrzne, poprzez wsparcie ich przez siły bazowania morskiego, logistycznie samowystarczalne i zdolne do projekcji siły.

Z uwagi na fakt, iż w przypadku prowadzenia operacji reagowania kryzysowego może zaistnieć potrzeba ustanowienia JOA poza obszarem odpowiedzialności, większość wolumenu wsparcia logistycznego będzie wymagała zapewnienia środków transportu morskiego. Dotyczyć to może również personelu wsparcia bojowego i logistycznego wkraczającego w JOA, w ślad za pierwszymi rzutami sił połączonych. Nie ma więc wiele przesady w twierdzeniu, że transport morski jest rdzeniem, kośćcem współczesnych działań o charakterze ekspedycyjnym. Bezpieczne i wykonane w nakazanym czasie dostarczenie tego wsparcia będzie wymagało zabezpieczenia morskich linii komunikacyjnych, utrzymania bezpieczeństwa na obszarach morskich w ramach i poza obszarem JOA, bezpiecznych środków transportowych, zarówno w oparciu o ustanowione morskie porty rozładunku (ang. *Sea Port of Debarkation* - SPOD) lub połączone systemy logistyczne przerzutu ładunku na brzeg, w przypadku kiedy nie istnieje lub nie jest dostępna odpowiednia infrastruktura portowa.

Zdolność sił połączonych do przetrwania stanowi podstawowy czynnik, który należy rozpatrywać podczas planowania strategicznego i podejmowania decyzji, mając na uwadze implikacje, które rozciągają się

dużo dalej niż misja militarna i dotyczą takich obszarów, jak publiczne wsparcie, jedność polityczna oraz inne, które mogłyby zostać wykorzystane przez potencjalnego adwersarza. Siły morskie w znaczącym stopniu mogą przyczyniać się dla zapewnienia szerszej ochrony sił połączonych w ramach JOA. W szczególności morskie wsparcie ogniowe i lotnictwo morskie, wywiad, obserwacja, pozyskiwanie danych na temat celu i rozpoznawanie, przerzut sił wsparcia zapewniają JFC dodatkową i znaczącą ochronę sił. Siły morskie, dzięki wykorzystaniu organicznych sił i środków, zwykle posiadają wysoki stopień zdolności do obrony. Ponadto prowadzenie działań w środowisku, które zapewnia im naturalną ochronę, zmniejsza ich wrażliwość na zagrożenia asymetryczne, a także na zagrożenie bronią masowego rażenia. Jednakże, z uwagi na fakt, iż działania ekspedycyjne skłaniają do większego wykorzystania obszarów przybrzeżnych, a także zwiększa się handel udoskonalonymi rodzajami broni oraz bronią masowego rażenia, faktyczny poziom ochrony, na jaką siły morskie mogą sobie pozwolić, może zostać zmniejszony. Osiągnięcie kontroli (panowania) na morzu, jako ważnego czynnika skutecznego prowadzenia działań bojowych od strony morza, niezmiennie będzie wymagało czasu i intensywnego użycia zasobów, w przypadku gdy potencjalny przeciwnik o asymetrycznych zdolnościach, będzie mógł aktywnie realizować skuteczne działania nakierowane na uniemożliwienie korzystania z morza lub ograniczenie do niego dostępu.

4.4. RODZAJE DZIAŁAŃ WSPÓŁCZESNYCH SIŁ MORSKICH W OPERACJACH REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Reagowanie na różnego rodzaju sytuacji kryzysowe wymaga posiadania komponentu o wysokiej gotowości oraz potencjale odpowiednim do rodzaju i stopnia zagrożenia. Jedyna na świecie organizacja o zasięgu globalnym ONZ nie posiada stałych sił, czas ich utworzenia i przygotowania jest z różnych względów zbyt długi, a efektywność niekiedy niewielka. Według Josepha E. Steiglitz (byłego doradcy prezydenta USA B. Clintona) przyczyną tego jest konieczność, [...] *zrzutek państw wysoko uprzemysłowionych, w wyniku czego mają one w gruncie rzeczy prawo weta wobec terminu, lokalizacji i sposobu działania tych sił*⁵⁵⁵.

⁵⁵⁵ J. E. Steiglitz, *The Indispensable UN*, Project Syndicate 2005, <http://www.project-syndicate.org/commentary/stiglitz63>, (24.08.2012).

Tym samym do roli jedynej siły mogącej w relatywnie krótkim czasie reagować adekwatnie do zagrożeń bezpieczeństwa awansowało NATO, które stało się bez wątpienia najważniejszym paktem militarnym współczesnego świata. Podkreślić należy, iż sposób postrzegania przez Sojusz zagadnień związanych z bezpieczeństwem, w tym również obszarów morskich jest niezwykle istotny, gdyż pakt ten dysponuje obecnie największym potencjałem w zakresie narzędzi militarnych.

Nowa globalna sytuacja polityczna spowodowała, że działania paktu w oparciu o art. 5. TW stały się nieefektywne. Jeżeli NATO miałyby być światowym gwarantem bezpieczeństwa, to nie mogło być ograniczone w działaniach wyłącznie do dotychczasowego obszaru traktatowego - konieczne stało się oddziaływanie praktycznie w każdym punkcie świata. Powstała więc nowa koncepcja wykorzystania NATO, określana jako „Skrzynka z narzędziami” (ang. *Toolbox*), co wydaje się oddaje jej ideę⁵⁵⁶. Warto podkreślić, iż mniej lub bardziej uwypuklona zdolność poszczególnych rodzajów sił morskich do prowadzenia jednego lub wielu rodzajów działań na morzu prowadziła już w przeszłości do koncepcji prowadzenia działań za pomocą zespołów różnorodnych sił. Nowe zakresy zadań oraz warunki użycia sił morskich w strukturach połączonych sprawiły, że koncepcja różnorodnych sił musiała być rozwinięta i sprowadza się obecnie do użycia tzw. zespołów zadaniowych. Konfiguracja oraz wielkość sił, które mają być wykorzystane do działań ma być elastycznie dobierana zależnie od celu działania, rodzaju i stopnia zagrożenia, przeciwnika i rejonu.

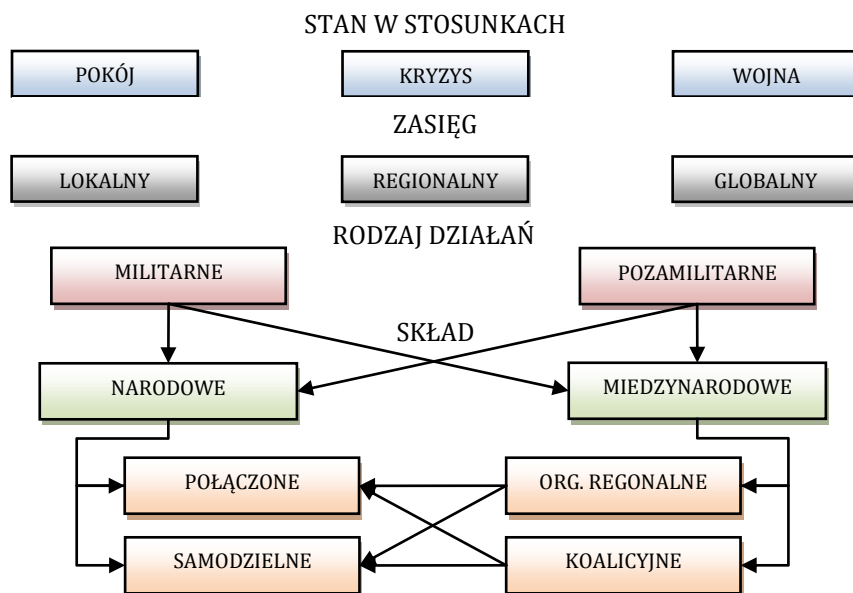
Siły morskie, realizując zadania wynikające z ich przeznaczenia, prowadzą operacje morskie, które obejmują całe spektrum działań pod, na i ponad powierzchnią morza. Działania te determinowane są wieloma czynnikami, lecz w celu uogólnienia problemu zasadnym wydaje się wyszczególnienie jedynie najbardziej istotnych. Abstrahując od potencjału sił morskich, najważniejszymi determinantami prowadzenia przez nie działań są:

- stan (pokój, kryzys i wojna);
- zasięg (lokalne, regionalne i globalne);

⁵⁵⁶ Koncepcja ta szczególnie odpowiada idei prowadzenia operacji reagowania kryzysowego spoza art. 5., które są przedsięwzięciami [...] obejmującymi polityczne, wojskowe i cywilne dziedziny działalności, inicjowane i prowadzone w zgodzie z prawem międzynarodowym (m. in. prawami człowieka, zapobiegania i rozwiązywania konfliktów, zarządzania kryzysowego) i ukierunkowane na osiągnięcie zakładanych celów Sojuszu. Por. *AJP-3.4 Non-Article 5 ...*, op. cit., pkt. 0005.

- rodzaj (militarne i pozamilitarne);
- skład (narodowe i międzynarodowe).

Podkreślić należy, iż zaprezentowane determinanty można, stosownie do zakładanego poziomu szczegółowości, jeszcze doprecyzować. Jednak w kontekście dalszych rozważań najbardziej istotnymi rodzajami działań są te, które mogą być realizowane przez siły morskie, co przedstawiono na rysunku 4.3.

Rys. 4.3 - Działania sił morskich w świetle wybranych determinantów

Źródło: Opracowanie własne.

Należy podkreślić, iż współcześnie użycie sił morskich następuje z reguły w zintegrowanych, dopasowanych do charakteru zadania (ang. *Task*) zespołach (ang. *Forces*). Sens tego typu zespołów, to umożliwienie siłom morskim prowadzenia działań we wszystkich środowiskach morskich, a więc prowadzenia działań podwodnych, działań nawodnych, wojny minowej oraz obrony przeciwlotniczej. Organizacja bojowa sił morskich uwzględnia kryterium podziału w oparciu o elementy zadaniowe przydzielane do jednostek zadaniowych lub/i grup zada-

niowych, na bazie których tworzy się siły zadaniowe, co zostało przedstawione na rysunku 4.4.

W zadaniowej organizacji bojowej dowódca przydziela poszczególne jednostki do określonych sił, w których zgodnie z przyjętą hierarchią i szczeblem dowodzenia wyróżnia się:

- siły zadaniowe (ang. *Task Forces – TF*);
- grupa zadaniowa (ang. *Task Group – TG*);
- jednostka zadaniowa (ang. *Task Unit – TU*);
- element zadaniowy (ang. *Task Element – TE*)⁵⁵⁷.

Dodatkowe kryterium podziału wynika z rodzaju prowadzonych działań i tak organizacja bojowa sił obejmuje:

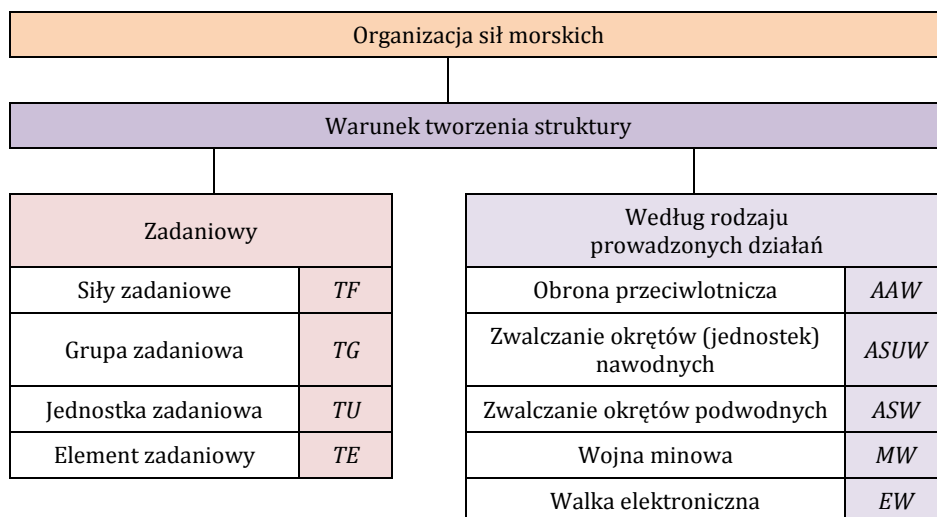
- obronę przeciwlotniczą (ang. *Anti-Air Warfare – AAW*);
- zwalczanie jednostek nawodnych (ang. *Anti-Surface Warfare – ASUW*);
- zwalczanie okrętów podwodnych (ang. *Anti-Submarine Warfare – ASW*);
- wojnę minową (ang. *Mine Warfare – MW*);
- walkę elektroniczną (ang. *Electronic Warfare – EW*)⁵⁵⁸.

Spektrum zadań realizowanych przez zespół sił zadaniowych (TF) wymaga współdziałania wszystkich rodzajów sił morskich w celu osiągnięcia efektów synergii przy zrównoważeniu wad jednych i wykorzystania zalet innych. Tego rodzaju „zespoły zadaniowe” mają strukturę modułarną i tworzą podzespoły jako części (ang. *Force Packages*) dla włączania w struktury międzynarodowe lub połączone (w ramach działań kilku rodzajów sił zbrojnych). Konieczna przy tym elastyczność, potencjał wykonawczy oraz zdolność przetrwania tego rodzaju zespołu, wynikają ze zbilansowanego⁵⁵⁹ zestawienia sił, na które składają się jednostki z poszczególnych klas okrętów bojowych, statków powietrznych lotnictwa morskiego, okręty rozpoznawcze oraz jednostki wsparcia logistycznego.

⁵⁵⁷ DD/3.1 *Prowadzenie operacji przez Marynarkę Wojenną*, DMW, Gdynia 2010, s. 23.

⁵⁵⁸ Ibidem, s. 25.

⁵⁵⁹ Zbilansowane (zrównoważone) siły morskie to takie, w których współdziałanie ich rodzajów tworzy potencjał znacznie większy niż wynikałoby to z prostej sumy poszczególnych ich składników. Szerzej, A. Makowski, *Siły morskie ...*, op. cit., s. 324-325.

Rys. 4.4 – Zasady ustalania struktury sił morskich

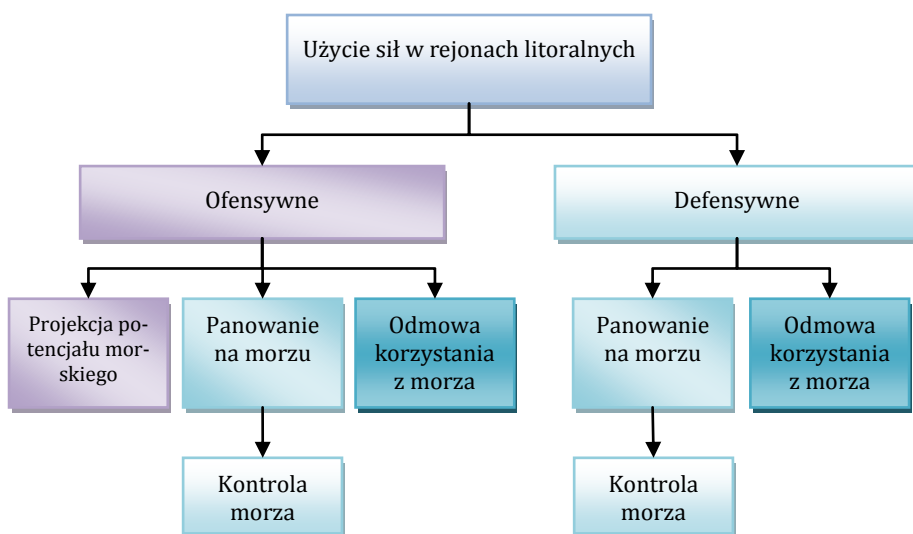
Źródło: Opracowanie własne.

Istotnym czynnikiem determinującym rozwój teorii użycia sił morskich jest wspomniane uprzednio przeniesienie punktu ciężkości działań sił z akwenów mórz otwartych, oceanicznych do regionów litoralnych (przybrzeżnych). Należy również zauważyć, iż dla sił morskich wiąże się to w przypadku ich użycia z przesunięciem akcentu z działań czysto nawodnych a więc „*surface warfare*”, na działania prowadzone w pobliżu wybrzeża czyli „*littoral warfare*”, z całym kompleksem zjawisk tam zachodzących i w powiązaniu z działalnością innych rodzajów sił zbrojnych⁵⁶⁰.

Działania sił morskich na akwenach litoralnych można najogólniej ująć w dwóch grupach: działania ofensywne oraz defensywne. Do działań ofensywnych zalicza się projekcję potencjału morskiego, panowanie na morzu (w tym kontrolę morza) oraz odmowę korzystania z morza. Natomiast działania defensywne obejmują panowanie na morzu (w tym kontrolę morza) oraz odmowę korzystania z morza (rys. 4.5)⁵⁶¹.

⁵⁶⁰ Zob. U. Schmidt, *Wandel der militärischen Bedeutung von Küstengewässern*, w „Soldat und Technik“ 11/1998, s. 721-726; M. Zieliński, *Współczesna bałtycka obrona wybrzeża*, AMW, Gdynia 2006, s. 21.

⁵⁶¹ Por. *DD/3.1 Prowadzenie operacji...*, op. cit., s. 45; H. J. Kearsley, *Maritime Power...*, op. cit., s. 9.

Rys. 4.5 – Użycie sił podczas prowadzenia działań w rejonach przybrzeżnych

Źródło: Opracowanie własne.

Panowanie na morzu (ang. *Command of the Sea*) ma na celu zapewnienie siłom morskim swobody w zakresie wykorzystania obszarów morskich oraz uniemożliwienie ich wykorzystania przez przeciwnika w środowisku podwodnym, nawodnym i przestrzeni powietrznej (nadwodnym). Panowanie na morzu osiągnięte jest wówczas, gdy siły morskie prowadząc działania nie są zagrożone w dowolnym jego rejonie i przeciwnik nie jest w stanie prowadzić planowych działań morskich. Stan taki może zostać uzyskany tylko poprzez zniszczenie lub wyeliminowanie sił morskich przeciwnika. Rozwój technologiczny i techniczny sił morskich spowodował, że współcześnie panowanie na morzu nigdy nie będzie absolutne. Bardziej realne jest uzyskanie ograniczonego panowania na morzu w odniesieniu do stref kontroli w płynnych i tymczasowych granicach jak i ograniczonego czasu. Taki stan współcześnie określany jest terminem kontrola morza.

Kontrola morza (ang. *Sea Control*) to działania zmierzające do zabezpieczenia możliwości wykorzystania części morza, w określonych rejonach, w czasie prowadzenia własnych działań. Wczesne osiągnięcie i utrzymanie określonego stopnia kontroli na morzu jest pożądanym

wymogiem wszelkich operacji. Kontrola morza nie jest możliwa bez uzyskania jej również w przestrzeni powietrznej, którą w interesie marynarki wojennej realizują siły powietrzne.

Podkreślić należy, iż kontrola morza obejmuje sprawowanie kontroli przestrzeni nawodnej i podwodnej oraz przestrzeni powietrznej ponad nimi w obszarze, gdzie ta kontrola jest wymagana i możliwa⁵⁶². Powinna ona zapewniać równowagę pomiędzy pożądaną swobodą realizacji zadań, a możliwym do zaakceptowania stopniem ryzyka. Odpowiednio wczesne osiągnięcie i utrzymanie kontroli morza przez siły morskie stanowi wymóg prowadzenia działań na morzu, a ponadto stanowi jeden z warunków koniecznych do prowadzenia działań w obszarze operacji połączonej⁵⁶³.

Odmowa korzystania z morza (ang. *Sea Denial*) to działania, które zostały podjęte z zamiarem pozbawienia sił morskich przeciwnika zdolności do prowadzenia działań w określonym obszarze morza, jest to sytuacja, gdy jedna ze stron nie posiadając zdolności do sprawowania kontroli obszaru, ogranicza drugiej ze stron możliwość utrzymania kontroli morza w tym rejonie. Odmowa korzystania z morza nie jest całkowicie przedsięwzięciem odmiennym od kontroli morza, ponieważ uniemożliwienie przeciwnikowi swobody prowadzenia działań stanowi jeden z aspektów kontroli morza. Ma ona zastosowanie tylko wtedy, kiedy nie ma możliwości panowania na morzu bądź to z tytułu wyboru, bądź to wskutek konieczności⁵⁶⁴.

Projekcja potencjału morskiego (ang. *Maritime Power Projection*) (projekcja siły na/z morza) stanowi zespół działań z zakresu użycia lub groźby użycia potencjału sił morskich, z zamiarem oddziaływania na przebieg wydarzeń w rejonach litoralnych i na lądzie. Realizacja zadania projekcji siły w dłuższym okresie czasu jest trudna, a stopień komplikacji wzrasta wraz z odległością od baz własnych. Projekcja potencjału morskiego bazuje na osiągniętej odpowiednio wcześniej kontroli morza, zapewniającej uzyskanie dostępu do obszarów przybrzeżnych i wykorzystanie statków powietrznych bazowania pokładowego, wykonanie uderzeń na obiekty lądowe przy użyciu okrętowych systemów uzbrojenia oraz wysadzenia sił na brzeg przez wykorzystanie sił desantowych. Projekcja potencjału morskiego stanowi zamierzenia, które mają szerokie

⁵⁶² G. Till, *Modern Sea Power...*, op. cit., s. 57.

⁵⁶³ A. Makowski, *Siły morskie ...*, op. cit., s. 247.

⁵⁶⁴ Ibidem, s. 247.

zastosowanie zarówno w czasie prowadzenia operacji z zakresu reagowania kryzysowego oraz wsparcia pokoju, jak i działań wojennych⁵⁶⁵. W czasie prowadzenia faktycznych działań siły morskie powinny wykorzystywać projekcję potencjału morskiego poprzez wykorzystanie morza w celu zapewnienia dostępu do terytorium, które jest trudniej dostępne dla sił lądowych lub w celu utworzenia wysuniętej bazy wsparcia (ang. *Forward Operating Base* - FOB) dla innych komponentów sił.

Podczas prowadzenia działań przez siły morskie w ramach operacji połączonej, mogą one być wykorzystywane do prowadzenia działań w rejonach przybrzeżnych, z zadaniem wykonywania projekcji siły w celu zapewnienia ochrony sił lub wsparcia ich działań na brzegu. Projekcja potencjału morskiego, w tym również operacji desantowych obejmuje wspólne wykorzystanie okrętów i statków powietrznych w ramach prowadzonych działań, począwszy od tych o małym natężeniu i o niedużym zagrożeniu militarnym (takich jak np. obecność w rejonie lub obserwacja), poprzez działania prowadzone w czasie zwiększonego napięcia (takie jak operacje reagowania kryzysowego), aż po prowadzenie faktycznych działań bojowych na morzu (takich jak ochrona morskich linii komunikacyjnych, gdzie obrona przed zagrożeniem powinna być realizowana w przestrzeni trójwymiarowej)⁵⁶⁶. Morska operacja desantowa obejmuje wspólne wykorzystanie okrętów nawodnych i podwodnych, statków powietrznych, uzbrojenia i sił wojsk desantowych w ramach skoordynowanego połączonego wysiłku wojskowego w środowisku, które może być zarówno sprzyjające, jak i wrogie⁵⁶⁷.

Należy również podkreślić, iż podobnie jak w przypadku kompleksu przedsięwzięć określanym mianem kontrola żeglugi, także w przypadku działań amfibijnych, zdolność zgrupowania sił morskich do ich prowadzenia w warunkach konfliktu zbrojnego jest tożsama z możliwością ich realizowania w szerokim spektrum przypadków obejmowanych terminem działania inne niż wojna.

Obserwacja i rozpoznanie, znane również pod wspólną nazwą rozeznanie sytuacji, stanowi podstawowe zadanie sił marynarki wojennej. Obejmuje ono lokalizację, identyfikację i śledzenie statków powietrznych, jednostek nawodnych i podwodnych oraz tam, gdzie to jest

⁵⁶⁵ Ibidem, s. 267.

⁵⁶⁶ H. J. Kearsley, *Maritime Power...*, op. cit., s. 102-103.

⁵⁶⁷ E. Grove, P. Hore, *Dimensions of sea power. Strategic choice in the modern world*, Hull 1998, s. 100.

stosowne również obiektów infrastruktury brzegowej. Realizowane zawsze w ramach wszystkich rodzajów zadań realizowanych na morzu, obserwacja i rozpoznanie stanowią często sedno działań prowadzonych w odpowiedzi na sytuację kryzysową, takich jak na przykład morskie operacje izolacyjne (izolacji pola walki) oraz zadania realizowane w ramach wsparcia pokoju. W kontekście operacji reagowania kryzysowego niniejsze zadanie często może stanowić wyłączone (jedyne) zadanie sojusznicznych sił morskich.

Realizując zadanie **ochrony żeglugi**, dowódca sił morskich, musi dokonać ważnego wyboru pomiędzy koncepcją realizacji tego zadania z wykorzystaniem dalekiej lub bliskiej ochrony a ustanowieniem kontroli morza w ramach całego obszaru. W sytuacji, kiedy zagrożenie dla żeglugi jest wystarczająco duże, zapewnienie jej ochrony może wymagać ustanowienia kontroli morza w rejonach stałych lub ruchomych albo też wykorzystania kombinacji obu sposobów. Żegludze handlowej można zapewnić ochronę poprzez przyjęcie planu kontroli morza w całym rejonie, przez który ona przebiega, albo też poprzez ustanowienie kontroli morza tylko w rejonach, gdzie występuje zagrożenie dla żeglugi. Zadanie to można realizować poprzez ustanowienie aktywnej ochrony, systemu konwojowania jednostek handlowych lub systemu chronionych tras żeglugowych. Rejon ochrony żeglugi można zwiększać w zależności od posiadanych sił i środków. Zdolność sił morskich do prowadzenia kontroli żeglugi może być też wykorzystana podczas realizacji zadań w trakcie działań innych niż wojna. Jest ona bowiem tożsama z możliwością zwalczania działalności przestępczej na morzu (piractwa, przemytu narkotyków itp.), zapobiegania proliferacji broni masowego rażenia i środków do jej wytwarzania, wsparcia morskich formacji policyjnych. Mimo swej zdecydowanie nautycznej specyfiki nie wydaje się prawdopodobne, by kontrola żeglugi prowadzona była w przyszłości wyłącznie siłami marynarki wojennej. Wątpliwości nie budzi konieczność organizowania w tym zakresie współdziałania przede wszystkim z lotnictwem.

W sytuacji, kiedy mamy do czynienia z napięciami regionalnymi oraz tam gdzie występuje zagrożenie piractwem lub atakiem ze strony sił nieregularnych, do ochrony żeglugi w ramach JOA można wykorzystać pojedyncze niszczyciele, fregaty lub inne jednostki. Jeżeli zagrożenie jest większe, to można zastosować bardziej skuteczny system dalekiej lub bliskiej ochrony żeglugi. Siły morskie mogą zapewnić prowadzenie obserwacji w celu wykrycia zagrożenia. Okręty mogą zostać wystawione

na pozycjach w sąsiedztwie rejonu koncentracji żeglugi handlowej (daleka ochrona) lub mogą bezpośrednio towarzyszyć wybranym statkom (bliska ochrona). W obu przypadkach, choć sojusznicze siły morskie zapewniają środki zapewnienia obrony; u podstaw koncepcji leży odstraszanie ewentualnego agresora zdolnościami do jego odparcia. Nie ma praktycznej możliwości zapewnienia ochrony dla każdej jednostki pływającej. Istnieje jednak możliwość zwiększenia ich zdolności obronnych poprzez wyposażenie niektórych z ich w przenośne systemy zapewnienia obrony (i zaokrętowanie wojskowych specjalistów do ich obsługi).

W okresach kryzysu w rejonach, w których występuje znaczące zagrożenie dla handlu morskiego, NATO poprzez określone procedury może zaoferować ochronę transportu morskiego i żeglugi handlowej. Udział w nich jest dla właścicieli i operatorów statków dobrowolny, odbywa się w ramach jasno zdefiniowanego rejonu geograficznego, poprzez **system współpracy i doradztwa dla żeglugi** (NCAGS). W działaniach podczas operacji reagowania kryzysowego (ang. *Crisis Response Shipping* – CRS) należy wzmocnić siły w rejonie zagrożenia, w celu zwiększenia możliwości wojskowych oraz zapewnić terminowe, dopasowane i wzajemne wykorzystanie sił, optymalizując użycie dostępnych zasobów. Podczas reagowania kryzysowego należy przewidzieć działania polegające na uzupełnieniu sił biorących udział, odtworzeniu ich zapasów oraz określić procedury i środki do ewakuacji w przypadku ich wycofania.

W przypadku sytuacji najwyższego zagrożenia NCAGS może zarządzić pływanie po określonych trasach. W niektórych sytuacjach siły Sojuszu mogą zostać wezwane do ochrony statków wielu innych narodowości, które przewożą ładunki o żywotnym dla NATO znaczeniu.

Struktura organizacyjna NCAGS powinna zawierać następujące elementy:

- punkt współpracy z żeglugą (ang. *Shipping Co-operation Point - SCP*);
- punkt meldunkowy (ang. *NCAGS Unit*);
- oficer łącznikowy NCAGS (ang. *NCAGS Liaison Officer*)⁵⁶⁸.

⁵⁶⁸ NO-07-A022:2011 Marynarka Wojenna - Procedury współdziałania z żeglugą handlową – Wymagania, s. 22.

Ilość i lokalizacja elementów NCAGS powinna wynikać z zakresu działalności NCAGS z uwzględnieniem właściwości akwenu, natężenia ruchu żeglugowego, zagrożenia itp.

Punkty współpracy z żeglugą powinny być tworzone na jednostkach pływających lub w portach z zadaniem utrzymywania bezpośredniego kontaktu z kapitanami statkami handlowymi znajdującymi się w zasięgu ich oddziaływania. Z kolei punkty meldunkowe ponoszą odpowiedzialność za bieżące przekazywanie informacji o ruchu i zagrożeniach w portach, przystaniach i przyległych do nich rejonach.

Oficerowie łącznikowi NCAGS powinni odpowiadać za organizację współdziałania statku handlowego z okrętami ochrony. Powinni być zaokrętowani na statek handlowy przechodzący przez zagrożony akwen.

Uzupełnieniem struktury organizacyjnej NCAGS jest Centrum Żeglugowe NATO (ang. *NATO Shipping Centre*)⁵⁶⁹, które jako element stały organizacji Współpracy i Doradztwa dla Żeglugi wskazany i opisany w dokumencie doktrynalnym MC 376/1, Sojuszniczej Publikacji Taktycznej *ATP 2 B(vol. I)* spełnia następujące zadania:

- punkt kontaktowy dla floty handlowej z NATO;
- element sztabu dowódcy komponentu morskiego (MARCOM) wspierający z pozycji eksperta cywilnego środowiska morskiego proces decyzyjny w planowaniu operacyjnym;
- wsparcie zobrazowania sytuacji operacyjnej w rejonie dostarczając warstwę informacji o położeniu i ruchu jednostek cywilnych;
- doradztwo oraz przekazywanie informacji stronie cywilnej zapewniając dekonfliktację działań w rejonie prowadzonej operacji;
- platforma do przekazywania informacji w kierunkach MARCOM- Cywilne Środowisko Morskie;
- wsparcie procesu szkolenia, przygotowania i certyfikacji sił dedykowanych do realizacji zadań w operacjach morskich⁵⁷⁰.

W sytuacji, która wymaga wprowadzenia NCAGS, władze narodowe powinny poinformować armatorów, właścicieli i użytkowników jednostek pływających, aby prowadzili oni żeglugę wewnątrz lub w po-

⁵⁶⁹ *NATO Shipping Centre*, <http://www.shipping.nato.int/Pages/aboutus.aspx>, (15.02.2013).

⁵⁷⁰ *NO-07-A022:2011 Marynarka Wojenna – Procedury...*, op. cit., s. 97.

blizu akwenów będących pod kontrolą NCAGS. Szczegóły dotyczące regionów, które obejmuje NCAGS, muszą zostać wówczas przekazane na statki.

Podporządkowanie statku NCAGS jest dobrowolne i w każdym momencie armator, właściciel lub użytkownik statku ma prawo wycofać swoją jednostkę spod tej kontroli - z wyjątkiem sytuacji, gdy:

- statek jest wycarterowany przez NATO, a w jego dokumentach dokonano wpisu o oddaniu go pod wojskową kontrolę żeglugi morskiej NCAGS;
- dane państwo (właściciel) przekazało swoje statki pod kontrolę NCAGS;
- statek jest zmobilizowany lub zajęty i wykorzystywany jako jednostka pomocnicza sił morskich⁵⁷¹.

Oceniając przedstawiony w ogólnych zarysach system kontroli i ochrony żeglugi przyjęty przez państwa NATO, należy stwierdzić, że cechuje go: wysoka elastyczność; szeroki zakres wyboru sposobów działania; mniejsze niż w rozwiązaniach poprzednich zapotrzebowanie na siły i środki; małe wymagania w odniesieniu do infrastruktury; uniwersalność, rozumiana tutaj jako możliwość zastosowania niezależnie od regionu geograficznego. Z drugiej strony NCAGS nie zajmuje się bezpośrednią, fizyczną ochroną statków przed atakiem, a jedynie planowaniem użycia sił oraz współpracą z armatorami. Kierownictwo NCAGS może jedynie wnioskować do odpowiednich struktur dowódczych o wydzielenie sił do ochrony⁵⁷².

Tam, gdzie istnieją zagrożenia dla handlu i żeglugi morskiej, **konwojowanie** jednostek cywilnych stanowi ważny i sprawdzony sposób ich ochrony, pozwalający zredukować zakres niezbędnego poziomu sprawowanej kontroli morza. Gromadzenie statków i tworzenie konwojów pozwala na zmniejszenie czasu i obszaru, gdzie należałoby zapewnić kontrolę morza dla zapewnienia im ochrony. System konwojów może skomplikować zadanie przeciwnika w zakresie znalezienia właściwego celu oraz pozwala skoncentrować wysiłki sił konwoju w dogodnym dla niej czasie i miejscu. Z drugiej strony konwojowanie zakłóca płynność międzynarodowego handlu. Podczas podejmowania decyzji strategicznych lub operacyjnych o wprowadzeniu systemu konwojów należy

⁵⁷¹ Ibidem, s. 22.

⁵⁷² Szerzej, M. Zieliński, M. Kościelski, R. Miler, *Automated data processing (ADP) systems used by NCAGS Organisation (NCAGSORG)*, „Zeszyty Naukowe AMW” 2007, nr 2, s.103.

ostrożnie rozważyć wszelkie korzyści i zagrożenia, jakie mogą z tego wynikać, w tym również wynikające z możliwości sprowokowania przeciwnika do podjęcia zdecydowanych działań.

Działania związane z **kontrolą morza** mają charakter statyczny i prowadzone są przez siły morskie na akwenach o dużych rozmiarach z wykorzystaniem pokładowych systemów obserwacji oraz środków powietrznych. Analiza działań podejmowanych przez siły morskie po roku 1990 w ramach operacji reagowania kryzysowego wskazuje, że typowym elementem działań w tej fazie jest wprowadzenie rozmaitych form kontroli ruchu statków (kontroli żeglugi) do i z portów państwa odpowiedzialnego za spowodowanie i eskalację kryzysu. Kontrolę żeglugi należy rozumieć jako obszerny zbiór działań począwszy od monitorowania ruchu statków, nawiązywanie z nimi kontaktu i składanie zapytań o rodzaj ładunku, po wymuszanie przestrzegania nadzorowania embargo nałożonego przez organizacje międzynarodowe, łącznie z wysadzaniem grup abordażowych, przeszukiwaniem jednostek i odprowadzaniem statków podejrzanych (łamających embargo) do własnych portów. Należy również podkreślić, iż **ustanowienie i utrzymanie zobrazowania sytuacji na morzu** (sytuacji nawodnej, powietrznej i podwodnej) stanowi niezbędny element wszystkich działań na morzu związanych z kontrolą morza, począwszy od tych realizowanych w czasie pokoju, poprzez narastanie intensywności, aż po faktyczne działania wojenne⁵⁷³.

Działania przygotowawcze są prowadzone w rejonie przed przybyciem do niego sił głównych, a szczególnie sił mających wykonywać projekcję siły. Ich celem jest takie przygotowanie rejonu prowadzenia działań, aby możliwe było prowadzenie działań przez siły sojusznicze. Mogą one obejmować neutralizację tych elementów, które przeciwnik wykorzystuje, aby uniemożliwić nam korzystanie z morza, jak np. okręty podwodne lub miny morskie. Działania przygotowawcze, prowadzone w rejonach przybrzeżnych, mogą wymagać znaczącego okresu, aby oczyścić rejon do akceptowalnego poziomu zagrożenia. Chociaż można je realizować, jako część planu prowadzenia działań pozornych, to jednak działania przygotowawcze nie powinny niwelować korzyści wynikających z posiadania operacyjnego lub taktycznego zaskoczenia.

⁵⁷³ NO-07-A046:2003 *Procedury działań morskich. Ogólne zasady szczebla taktycznego*, s. 76.

Rubieże tworzone przez siły sprawujące kontrolę morza mogą być ustanawiane w rejonach o dogodnych cechach geograficznych lub oceanograficznych lub tam, gdzie w sposób operacyjny można wymusić koncentrację lub skanalizowany ruch sił przeciwnika.

Ruchome poziomy obrony powietrznej lub przed okrętami podwodnymi pod postacią różnych formacji ochrony lub poprzez tworzenie rejonów patrolowania organizowane są wokół jednostek lub formacji o dużej wartości bądź też w rejonie morza o dużym znaczeniu. W ramach ochrony określonym jednostkom lub formacjom mogą być przydzielane sektory lub strefy odpowiedzialności, co pozwala zapewnić ekonomiczne wykorzystanie posiadanych sił i środków oraz zmniejszyć zakłócenia wzajemne.

Ustanowienie rejonów zamkniętych stanowi praktyczny sposób pozwalający wyłączyć określony rejon geograficzny spod wpływów i skutków konfliktu lub też w celu utrzymywania żeglugi neutralnej w bezpiecznej odległości od rejonów, gdzie już są lub mogą być prowadzone faktyczne działania wojenne. Ich wielkość powinna umożliwiać ostrzeżenie jednostek neutralnych i utrzymywanie ich z dala od rejonów działań stron konfliktu oraz zmniejszać ryzyko poniesienia przez nich strat z tytułu zniszczeń pobocznych lub przypadkowych. Pod warunkiem, iż nie będą one zasadniczo zakłócać handlu neutralnego, są one bez wątplenia prawnie uzasadnione. Niemniej jednak nawet ustanowienie takich rejonów, zgodnie z prawem konfliktów zbrojnych nie zwalnia ustanawiającej je strony od obowiązku powstrzymywania się od atakowania jednostek pływających i statków powietrznych, które nie stanowią celów uprawnionych⁵⁷⁴.

Morskie operacje izolacji pola walki obejmują przedsięwzięcia z zakresu morskich działań wymuszających realizowanych w celu ograniczenia przewozu określonego typu towarów lub surowców na lub z terytorium określonego państwa lub obszaru. Przedsięwzięcia te mogą obejmować nadzór nad przestrzeganiem sankcji ekonomicznych poprzez wprowadzenie embarga na handel międzynarodowy określonego państwa. Działania typu embargo cechują się szeregiem wyraźnych zalet w stosunku do innych przedsięwzięć wymuszających, a szczególnie tych, które wiążą się z prowadzeniem działań wojennych. I chociaż prowadzone są one z zamiarem rozstrzygnięcia sytuacji spornych przy wyko-

⁵⁷⁴ ATP-3.4.1.1 *Peace Support Operations Tactics, Techniques and Procedures*, s. 1-8.

rzystaniu przedsięwzięć z pogranicza konfliktu zbrojnego, to jednak dopuszczają one ograniczone i kontrolowane użycie siły. W przypadku wzrostu napięcia skuteczne egzekwowanie embarga na dostawy zaopatrzenia i materiałów wojskowych może zdecydowanie zmniejszyć zdolności państwa do prowadzenia działań bojowych, jeżeli w stosunku do niego zastosowano tego typu działania.

Prowadzone przez siły okrętowe **działania izolacyjne mogą być skierowane przeciwko okrętom i statkom powietrznym** stron konfliktu znajdującym się na morzu, w portach lub innych punktach bazowania. Należy również podkreślić, iż są one realizowane w celu uniemożliwienia wykorzystywania morskiej części obszaru operacji połączonej (JOA) lub udaremnienia ich wysiłków w zakresie wykorzystania sił z kierunku morza oraz prowadzenie działań w celu sprawowania kontroli morza lub odmowy korzystania z morza.

Izolacja i ograniczanie zdolności stron konfliktu do transportu morskiego i prowadzenia żeglugi handlowej stanowi przykład działań operacyjnych/strategicznych, prowadzonych z zamiarem osłabienia ich możliwości prowadzenia konfliktu zbrojnego. Należy stwierdzić, iż utrata zaopatrzenia na poziomie operacyjnym, może w znacznym stopniu ograniczyć zdolności manewrowe przeciwnika oraz jego potencjał ogniowy, jak również wpłynąć destrukcyjnie na poziom jego morale⁵⁷⁵.

Morskie operacje blokadowe obejmują przedsięwzięcia z zakresu morskich działań wymuszających realizowanych w celu ograniczenia przewozu określonego typu towarów lub surowców na lub z terytorium określonego państwa lub obszaru. Na poziomie operacyjnym działania te mogą być wykorzystywane z zamierem osiągnięcia pełnej kontroli morza lub odmowy przeciwnikowi korzystania z morza poprzez jego całkowite zamknięcie. Na poziomie strategicznym działania te mogą być również wykorzystywane jako ostateczna forma wymuszenia sankcji, w czasie prowadzenia pełnych działań wojennych, jako sposób uniemożliwiający przeciwnikowi przeprowadzenie wzmocnienia sił i dostarczenia dla nich zaopatrzenia oraz prowadzenie handlu morskiego, a tym samym pozbawienie go zasobów oraz zdolności moralno-bojowych do kontynuowania działań wojennych. Ażeby zgodnie z prawem międzynarodowym blokada została uznana za legalną, powinna ona zostać ogło-

⁵⁷⁵ NO-07-A046:2003 *Procedury działań morskich...*, op. cit., s. 34.

szona, a informacje o niej powinny zostać przekazane do wszystkich zainteresowanych stron. Powinna być także stosowana bez wyjątku w stosunku do jednostek wszystkich państw. Siły uczestniczące w blokadzie posiadają prawo do zajęcia dowolnej jednostki handlowej zarówno należącej do przeciwnika, jak i neutralnej, która próbuje przerwać się przez blokadę. Działania blokadowe mogą być prowadzone w bezpośredniej bliskości z zamiarem uniemożliwienia przeciwnikowi wejścia/wyjścia z portów lub jako blokada daleka uniemożliwiająca dostęp do rejonu morza, przez który muszą przechodzić wszystkie jednostki, aby osiągnąć port docelowy. Na podstawie doświadczeń zebranych po agresji Iraku na Kuwejt wydaje się, że blokada morska pozostaje nadal użytecznym środkiem regulowania przez siły międzynarodowe sprzeczności międzynarodowych w sposób zgodny z Kartą NZ. Potwierdzeniem tej tezy są liczne przykłady stosowania blokady morskiej na szeroką skalę w wojnach lokalnych np.: przeciwko Korei, Wietnamowi, Kambodży; w konfliktach indyjsko-pakistańskim, brytyjsko-argentyńskim oraz w wojnie przeciwko Irakowi w 1991 i w 2003 roku⁵⁷⁶.

Można więc stwierdzić, iż przedsięwzięcia te mogą obejmować nadzór nad przestrzeganiem sankcji ekonomicznych poprzez wprowadzenie **embarga** na handel międzynarodowy określonego państwa. Działania typu embargo cechują się szeregiem wyraźnych zalet w stosunku do innych przedsięwzięć wymuszających, a szczególnie tych, które wiążą się z prowadzeniem działań wojennych. I chociaż prowadzone są one z zamiarem rozstrzygnięcia sytuacji spornych przy wykorzystaniu przedsięwzięć z pogranicza konfliktu zbrojnego, to jednak dopuszczają one ograniczone i kontrolowane użycie siły. W przypadku wzrostu napięcia skuteczne egzekwowanie embarga na dostawy zaopatrzenia i materiałów wojskowych może zdecydowanie zmniejszyć zdolności państwa do prowadzenia działań bojowych, jeżeli w stosunku do niego zastosowano tego typu działania.

Potencjał bojowy sił morskich zapewnia możliwość prowadzenia **operacji projekcji siły na ląd** w ramach uderzeń wykonywanych przez statki powietrzne bazowania pokładowego, okręty podwodne i rakiety pociski manewrowe odpalane z pokładów okrętów nawodnych, morskie wsparcie ogniowe, siły desantowe i siły specjalne. Działania skierowane przeciwko siłom przeciwnika na brzegu zwykle będą miały charak-

⁵⁷⁶ M. N. Vego, *Naval strategy...*, op. cit., s. 240-244.

ter działań połączonych, wymagających skutecznego współdziałania i przejrzystej struktury dowodzenia.

Siły morskie mogą wspierać ataki skierowane przeciwko celom zlokalizowanym na brzegu poprzez wykorzystanie uderzeniowego lotnictwa pokładowego lub odpalanych z platform morskich manewrujących pocisków raketowych. W działaniach morskich, a szczególnie tych prowadzonych w rejonach przybrzeżnych, siły powietrzne blisko współpracują z siłami morskimi, aby podczas prowadzenia uderzeń lotniczych zapewnić jak najbardziej skuteczne wykorzystanie dostępnych zasobów lotnictwa⁵⁷⁷.

Operacja desantowa (ang. *Amphibious Operations – AO*) jest operacją wojskową prowadzoną z kierunku morza na brzeg przez siły marynarki wojennej i zaokrętowane wojska lądowe z zasadniczym celem ustanowienia wojsk lądowych na brzegu w środowisku, które może być zarówno sprzyjające, jak i wrogie. Należy zaznaczyć, iż działania desantowe prowadzenie z kierunku morza wymagają szerokiego udziału sił powietrznych, morskich, lądowych i specjalnych. W działaniach desantowych projekcja siły z morza łączy okręty nawodne, podwodne, statki powietrzne i siły desantu we wspólnym wysiłku prowadzenia działań połączonych. Najistotniejszym wymogiem działań desantowych jest konieczność utrzymania szybkiego i niezakłóconego procesu budowania wystarczającego potencjału bojowego na brzegu. Potencjał ten jest budowany począwszy od niemal zerowych zdolności, aż do osiągnięcia pełnych zdolności do prowadzenia skoordynowanych działań w miarę realizacji kolejnych celów desantu. Aby osiągnąć sukces, zespół zadaniowy sił desantowych (ang. *Amphibious Task Force – ATF*) powinien posiadać zdolności do utrzymania kontroli morza i panowania w powietrzu w swoim rejonie prowadzenia działań (ang. *Area of Operations – AOO*), szczególnie w rejonie celu morskiej operacji desantowej, jak również sprzyjającą sytuację w powietrzu, a także – w przypadku wysadzenia desantu – znaczącą przewagę nad siłami przeciwnika na brzegu⁵⁷⁸. Złożoność morskich działań desantowych i wrażliwość uczestniczących w nich sił wymaga wyjątkowego poziomu jedności podejmowanych wysiłków i spójności taktycznej. W zależności od zamierzonego celu

⁵⁷⁷ T. Benbow, *Naval Aviation*, [w:] E. Grove, P. Hore (red), *Dimension of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998, s. 82-83.

⁵⁷⁸ J. Reeve, *Triumph or Tragedy*, [w:] D. Stevens, J. Reeve (red), *Sea Power Ashore and in the Air*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007, s. 271.

operacyjnego lub strategicznego rozróżnia się cztery typy działań desantowych: desant pozorny; rajd desantu morskiego; desant morski; ewakuacja środkami desantowymi⁵⁷⁹.

Desant pozorny (ang. *Amphibious Demonstration*) - działania mające na celu wprowadzenie w błąd przeciwnika, poprzez pokaz siły, a tym samym zmuszenie go do podjęcia niekorzystnych dla siebie działań - zaangażowanie jego sił (rezerv) lub rozproszenie sił.

Raid desantu morskiego (ang. *Amphibious Raid*) to rodzaj działań mający na celu szybkie wysadzenie sił desantu morskiego w określonym rejonie wybrzeża (celu) lub jego czasowe zajęcie, na czas niezbędny do wykonania zadania, a następnie ich ewakuację/wycofanie. Raid może być prowadzony w celu osiągnięcia jednego lub kilku zamiarów, takich jak: zadanie strat lub wyrządzenie szkód; uzyskanie informacji; odwrócenie uwagi; pojmanie lub ewakuacja osób i/lub sprzętu; prowadzenia operacji ewakuacji ludności cywilnej, personelu korpusu dyplomatycznego (ang. *Non - Combatant Evacuation Operation - NEO*).

Desant morski (ang. *Amphibious Assault*) jest zasadniczym rodzajem działań, którego głównym zadaniem jest wysadzenie sił desantu w określonym rejonie wybrzeża w celu stałego jego opanowania i realizowania dalszych działań. W ramach desantu morskiego przewidziana może być ewakuacja osób rannych i niezdolnych do walki.

Ewakuacja środkami desantowymi (ang. *Amphibious Withdrawal*) polega na załadunku sił własnych, określonego wyposażenia lub personelu cywilnego (NEO) na desantowe jednostki pływające lub inne środki desantowo-przeprawowe z wrogiego rejonu lub potencjalnie wrogiego wybrzeża, a następnie wycofanie się drogą morską⁵⁸⁰.

Wojska specjalne ze składu sił morskich są to jednostki specjalnie organizowane, szkolone i wyposażane do prowadzenia operacji specjalnych w środowisku morskim. Można je w sposób skryty przerzucać na brzeg przeciwnika przy wykorzystaniu środków powietrznych, nawodnych i podwodnych z zadaniem prowadzenia takich działań jak: rozpoznanie i obserwacja, akcje bezpośrednie, wsparcie innych prowadzo-

⁵⁷⁹ NO-07-A046:2003 *Procedury działań morskich ...*, op. cit., s. 62.

⁵⁸⁰ NO-07-A044:2012 *Procedury działań morskich. Działanie w przestrzeni nawodnej. Zasady użycia sił*, s. 191.

nych działań oraz poszukiwanie i ratownictwo w warunkach bojowych (ang. *Combat Search and Rescue* - CSAR)⁵⁸¹.

Siły morskie posiadają zdolności wsparcia działań z zakresu **połączonej obrony powietrznej** poprzez wykorzystanie pokładowych środków prowadzenia obserwacji i ostrzegania, powietrznego systemu wczesnego ostrzegania (AEW), walki elektronicznej (EW), platform dowodzenia i kierowania oraz systemów uzbrojenia (wyrzutnie pocisków raketowych klasy „woda-powietrze” oraz statków powietrznych). W zależności od dostępności zasobów oraz ustalonych priorytetów ogólnych, zdolności te mogą być w całości wydzielone do systemu połączonej obrony powietrznej lub alternatywnie, jeżeli nie jest to sprzeczne z ich podstawowymi zadaniami, mogą być przekazane do dyspozycji dowódcy połączonej obrony powietrznej.

4.5. WNIOSKI

Siły morskie pozostają jedną z najbardziej akceptowalnych politycznie i uniwersalnych form obecności wojskowej, ponieważ są one zdolne demonstrować wolę i polityczny zamiar, bez potrzeby naruszania wód terytorialnych/przestrzeni powietrznej przeciwnika lub potencjalnego przeciwnika. Siły morskie zapewniają długotrwałą i elastyczną obecność na akwenach morskich oraz możliwość wsparcia dla struktur cywilnych w reagowaniu na pojawiające się zagrożenia, sytuacje kryzysowe i kryzysy niemilitarne (wewnętrzne), a także na ich udział podczas reagowania państwa na zewnętrzne kryzysy polityczno - militarne.

Należy zauważyć, iż nowe wyzwania i zagrożenia w morskim środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego nie tylko że już współcześnie wiążą się, ale i w rozpatrywanej przyszłości będą się wiązały bezpośrednio ze zdolnościami wykorzystania sił morskich państwa (sojuszu, koalicji) - postrzeganych, jako jeden z podstawowych instrumentów kreowania polityki bezpieczeństwa we wszystkich stanach funkcjonowania państwa (pokoju, kryzysu i wojny).

Zidentyfikowane zdolności, w szerszym ujęciu, stanowią i stanowią będą swoistą funkcję gotowości sił morskich w kontekście sprostanienia zidentyfikowanym zagrożeniom i prognozowanym wyzwaniom. W tym względzie, bardzo ważne znaczenie mają zdolności operacyjne sił

⁵⁸¹ Zob. K. Ligęza, *Bojowe poszukiwanie i ratownictwo w czasie wojny w operacjach połączonych*, Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego 2012, s. 211-212.

morskich oraz tendencje procesu ich transformacji strukturalnej, a przede wszystkim funkcjonalnej. Uogólniając należy stwierdzić, że złożoność zadań realizowanych we współczesnych operacjach wymaga ciągłego procesu dostosowania sił morskich do coraz to nowszych warunkowań. Warto podkreślić, iż dzięki takiemu podejściu w trakcie procesu planowania, a następnie podczas prowadzenia działań będzie można uzyskać możliwie najwyższą efektywność zaangażowanych w działania sił.

W nowej sytuacji geostrategicznej nie można prognozować rozwoju rodzajów sił zbrojnych w oparciu tylko i wyłącznie o analizy zagrożenia. Tak jak każdy z rodzajów sił zbrojnych również i siły morskie cechują się specyficznymi zdolnościami. Będąc jedną z instytucji wewnętrzpaństwowych siły morskie mogą być wykorzystane zarówno w bliskiej strefie zainteresowania jak i w rejonach oddalonych. Siły morskie państw europejskich od lat prowadzą działania w składzie wielonarodowych morskich siłach zadaniowych (SNMG, SNMCMG), które rozszerzając horyzonty reagowania sił zbrojnych jako całości oferują wiele opcji działania.

Tradycyjne rodzaje działań sił morskich, takie jak obrona powietrzna, zwalczanie okrętów nawodnych i podwodnych, działania bojowe okrętów podwodnych, wojna minowa oraz działania desantowe były i pozostaną podstawowymi rodzajami działalności sił morskich niezależnie od prognozowanych scenariuszy działań. Niezmienną pozostaje użyteczność działań desantowych, które dają możliwość skoncentrowania zbilansowanych sił i uderzenia z dużą siłą na wybrany punkt systemu obrony przeciwnika względnie niejako utworzenie rejonu dla działań sił lądowych. A już sama obecność sił desantowych powoduje wiązanie sił strony przeciwnej, poprzez co wzrasta nieproporcjonalnie szybko nakład sił potrzebnych mu do wykonania zadań.

Blokada morska stosowana była od zarania flot do izolowania sił i żeglugi strony przeciwnej od pewnych akwenów dla osiągnięcia bezpieczeństwa własnej żeglugi lub własnych sił morskich względnie dla przerwania lub dezorganizacji dostaw drogą morską ładunków wojskowych i gospodarczych. Blokada sama w sobie była rodzajem działań wymuszonym zazwyczaj niedostatkiem sił własnych względnie sytuacją, w której trzeba było utrzymać status quo. Renesans blokady jako niewymuszonego, zamierzonego działania dokonał się na skutek wzrostu znaczenia czynników ekonomicznych ze szczególnym uwzględnieniem

przerwania dopływu środków prowadzenia walki oraz niedopuszczenia od rejonu działań osób mogących w niej uczestniczyć, czy ją animować. Adekwatnym do charakteru tego rodzaju działań blokadowych jest pojęcie egzekwowania embargo. Ze względu na pewną niecodziennosc procedur podczas działań dla wyegzekwowania embargo zagadnienie to powinno znaleźć więcej miejsca w szkoleniu sił.

Znamiennym dla działań blokadowych podczas misji wymuszania, przywracania względnie utrzymywania pokoju jest czasokres ich prowadzenia, co powoduje, że, mimo iż oficjalnie są one klasyfikowane jako rodzaj operacji morskich to jednocześnie posiadają wiele cech rozciągniętych w czasie działań systematycznych. Powoduje to konieczność rewidowania założeń budowy przeznaczonych do ich prowadzenia jednostek pływających.

Pojęcie kontroli i ochrony żeglugi jest nierozdzielne z pojęciem prowadzenia działań na morzu, czy poprzez morze. Jednocześnie ewolucja tego pojęcia polegała na zobligowaniu do działań w tym zakresie oficerów dowodzących operacjami na danym akwenie/obszarze bez potrzeby ingerowania w to zagadnienie dowództw wyższego szczebla.

Prowadzona na danym akwenie kontrola i ochrona żeglugi powoduje z jednej strony przyspieszenie działań w ogólności. Przyczynia się ona ponadto do ułatwienia zawierania umów, udostępnienie rynków oraz swobodę przemieszczania ładunków, rybołówstwa jak również pozyskiwania bogactw. Z drugiej strony ograniczeniem tej koncepcji jest dobrowolność poddawania się jej procedurom.

Utworzenie specjalnej agencji Sojuszu do spraw współpracy z organizacjami żeglugowymi oraz doradztwa dla żeglugi, szczególnie na akwenach niebezpiecznych, służy z jednej strony zabezpieczeniu dowozu sił wzmocnienia oraz funkcjonowaniu własnych (sojuszniczych) szlaków komunikacji morskiej, a z drugiej przyczynia się do zapobiegania konfliktom interesów pomiędzy morskimi siłami zbrojnymi, a pozostałymi rodzajami żeglugi. Jednakże funkcjonowanie agencji jest nie do pomyślenia bez tworzenia adekwatnych do niej instytucji narodowych.

Istotną rolę w sprawach regulowania problemów żeglugi w rejonach dotkniętych niestabilnością spełniają tzw. punkty współpracy z żeglugą, które stają się lokalnymi centrami koordynacji i najważniejszym organem lokalnego dowódcy do spraw kontaktów pomiędzy żeglugą cywilną i wojskową. Dowódca dysponuje w tym względzie całą gamą procedur od tzw. fazy doradczej, aż do aktywnych działań, sprowadzają-

cych się do pełnej ingerencji w sprawy żeglugowe, sprowadzającej się nawet do bezpośredniego kierowania żeglugą.

Pomimo zamierzeń instytucjonalizacji zagadnień transportowych w ramach Sojuszu, przemieszczanie sił do rejonu działań pozostaje nadal w gestii narodowej. Powoduje to dyferencjację dróg osiągania efektu przerzucenia wojsk i ładunków do rejonu działań, która odpowiada indywidualnym drogom rozwoju adekwatnych służb (organizacji) poszczególnych państw.

Elementem wspólnym podejścia poszczególnych państw europejskich w kwestiach transportowych jest pozyskiwanie do flot wojennych budowanych według standardów dla jednostek handlowych uniwersalnych okrętów transportowych. Jednakże nawet ten sposób potania pozyskania na stałe tonażu transportowego nie zapewnia odpowiadającej potrzebom pojemności transportowej. Dlatego też stałym elementem wojskowego transportu morskiego jest czarter specjalistycznego taboru pływającego.

ROZDZIAŁ 5

DETERMINANTY UDZIAŁU SIŁ MORSKICH W OPERACJACH REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Dopasowywanie struktury sił morskich do zadań wykonywanych w ramach koncepcji „*fleet in being*”⁵⁸² nie utraciło do końca swojego znaczenia, ale musi ulec weryfikacji, albowiem siły morskie będą wykonywały swoje zadania w środowisku połączonym, a więc we wspólnych strukturach z innymi rodzajami sił zbrojnych. Z kolei poszerzona paleta zadań unaocznia fakt, iż konieczne jest rozszerzenie „morskich” zdolności sił zbrojnych, a charakter przyszłych operacji reagowania kryzysowego sprawia, że szczególnego znaczenia nabiera szybkość wydzielania przez państwa sił do tworzonych *ad hoc* struktur międzynarodowych. Fenomenem tych działań stał się ich ekspedycyjny charakter.

Przełom XX i XXI wieku to okres zaangażowania sił międzynarodowych (pod dowództwem NATO i UE pod auspicjami ONZ) w przerwanie konfliktu, a następnie stabilizację sytuacji w serbskiej prowincji Kosowo (od 1999 r.). Należy zaznaczyć, że swoistą zmianę w sposobie postrzegania skali zagrożeń ze strony terroryzmu międzynarodowego stanowił atak z 11 września 2001 r. na *World Trade Center* w Nowym Jorku. Reakcją na to było rozpoczęcie operacji antyterrorystycznej w Afganistanie (początkowo przez Stany Zjednoczone, a od stycznia 2002 roku także i inne państwa, w tym Polskę). Na terytorium Afganistanu niemalże równocześnie rozpoczęto, a następnie prowadzono dwie operacje. Pierwszą z nich była operacja koalicyjna *Enduring Freedom* pod dowództwem amerykańskim, z kolei ISAF to operacja stabilizacyjna z udziałem NATO i innych państw współdziałających z sojuszem. Należy jednocześnie podkreślić, iż działania tego typu stanowiły nowy - pod wieloma względami - rodzaj wielonarodowych połączonych operacji. Kolejną operacją o podobnym charakterze było przeprowadzenie ataku sił koalicji sprzymierzonych

⁵⁸² Por. A. Makowski, *Siły morskie...*, op. cit., s. 318; T. Szubrycht, *Bezpieczeństwo morskie...*, op. cit., s. 169-170; M. N. Vego, *Naval strategy...*, op. cit., s. 292-296.

państw pod przywództwem Stanów Zjednoczonych na Irak w 2003 roku. Warto jednak dodać, iż ta interwencja zbrojna nie uzyskała poparcia ze strony ONZ, NATO lub UE, a zaangażowanie w niej części państw (w tym Polski) może tylko świadczyć o znaczących rozbieżnościach w sposobie postrzegania problemu utrzymania i budowy bezpieczeństwa oraz jego legitymizacji w środowisku międzynarodowym. O zainteresowaniu i globalnym postrzeganiu problemu bezpieczeństwa żeglugi (na przykład w światowych węzłach żeglugowych) może świadczyć działalność wielonarodowego zespołu okrętów w ramach operacji *Horn of Africa* (ang. *EU Capacity Building Mission in the Horn of Africa*) czy też działań sił morskich w operacjach antypirackich u wybrzeży Somalii EUNAVFOR/ATALANTA (ang. *European Union Naval Force/ ATALANTA*) oraz *Ocean Shield*.

W świetle zarysowanych powyżej zmian w sytuacji międzynarodowej, implikujących konflikty zbrojne i ściśle związane z nimi działania bojowe, pokojowe i stabilizacyjne, należy podkreślić szczególne znaczenie płynących z nich doświadczeń.

5.1. UWARUNKOWANIA OGÓLNE

Rozpoczynając rozważania dotyczących meritum rozdziału należy zaznaczyć, że morskie zdolności sił zbrojnych stanowią kluczowy element dla wykonania zadań reagowania kryzysowego, a świadoma tego faktu wspólnota międzynarodowa konsekwentnie prowadzi działania zmierzające do opracowania adekwatnych struktur i mechanizmów. Niniejszy rozdział stanowi rezultat uogólnień i podsumowanie wyników badań prowadzonych przez autora pracy przy początkowym założeniu, że siły morskie stanowiące komponent wielonarodowych połączonych sił zadaniowych wnoszą szczególny wkład z zdolności sił zbrojnych

W nowej architekturze bezpieczeństwa wśród zwolenników „euroatlantyckiego” i „ogólnoeuropejskiego” systemu kluczowego znaczenia nabrały OBWE, NATO oraz UE. Taki model regionalnego systemu bezpieczeństwa, często przedstawiany jako trójkąt bezpieczeństwa, nie spowodował osłabienia roli ogólnoświatowej organizacji, jaką jest ONZ repre-

zentowanej przez wyznawców „uniwersalistycznego” systemu bezpieczeństwa⁵⁸³.

Współcześnie istnieje niewielkie prawdopodobieństwo konfrontacji w formie konfliktu na wielką skalę⁵⁸⁴. Oczywiście w przypadku flot mocarstw światowych istnieje konieczność utrzymania potencjału sił zdolnych do realizacji odstraszania opartego na strategicznych siłach atomowych. Siły morskie państw budowane w epoce Zimnej Wojny, a więc optymalizowane pod kątem prowadzenia walki na otwartych akwenach morskich z porównywalnym przeciwnikiem, stanęły współcześnie wobec konieczności głębokiego przewartościowania priorytetów. Przede wszystkim działania w warunkach konfliktu o dużej i średniej intensywności ustąpiły pierwszeństwa aktywności o bardziej politycznym niż stricte militarnym charakterze. Współcześnie zakresy zadaniowe dla tego rodzaju zespołów zmieniły się, a raczej rozszerzyły o nowe rodzaje ponadregionalnych zagrożeń (tabela 5.1), takie jak: terroryzm, piractwo i zbrojne napady na jednostki pływające, handel narkotykami, przemyt, nielegalną migrację, zagrożenia ekologiczne, zagrożenia generowane przez siły natury w swojej istocie zawierają zawsze elementy morskie⁵⁸⁵.

Fakty te sprawiły, że poszczególne państwa europejskie oraz organizacje regionalne położyły nacisk na konieczność zintensyfikowania wysiłków zmierzających do minimalizacji najpoważniejszych aktualnie zagrożeń – terroryzmu oraz piractwa⁵⁸⁶. W kontekście istniejących wyzwań rola sił morskich sprowadzać się będzie w głównej mierze do działań z zakresu prewencji, a więc misji o charakterze monitorującym i obecności na morzu oraz jeśli zajdzie taka potrzeba do udziału w operacjach reagowania kryzysowego.

Siły morskie państw nadbrzeżnych (średniej wielkości)⁵⁸⁷ w ramach przedsięwzięć polityki reagowania powinny przygotowywać struk-

⁵⁸³ Zob. J. Czaputowicz, *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 85-86.

⁵⁸⁴ W koncepcji strategicznej przyjętej podczas szczytu NATO w Lizbonie (19-20.XI.2010 r.) wskazuje się na niewielkie prawdopodobieństwo wystąpienia agresji skierowanej na terytorium państw sojuszu północnoatlantyckiego. Zob. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, (23.01.2013).

⁵⁸⁵ Zob. T. Szubrycht, *Bezpieczeństwo morskie...*, op. cit., s. 87.

⁵⁸⁶ Szerzej, R. Knops, *Raport 144 DSCFC 12 E bis ...*, op. cit., s. 16-17.

⁵⁸⁷ Zob. A. Makowski, *Siły morskie...*, op. cit., s. 318-319.

tury swoich sił morskich do tego rodzaju zadań w ramach operacji reagowania kryzysowego. Należy również podkreślić, iż doktryny niektórych państw nadbrzeżnych w zakresie użycia sił morskich, ograniczają się praktycznie tylko do obrony własnego wybrzeża (terytorium kraju). Wydaje się, że wynika to nie tyle z celów politycznych, co w głównej mierze z braku możliwości ekonomicznych, co z kolei przekłada się na liczebność i potencjał posiadanych sił morskich.

Tabela 5.1 - Poziom wystąpienia wybranych zagrożeń na akwenach morskich oblewających państwa europejskie (należące do NATO i/lub do EU).

Akwen morski	Państwa	Poziom zagrożenia				
		Kryzys		Terroryzm	Nielegalna emigracja	Przemyt narkotyków
		polityczny	polityczno-militarny			
Morze Grenlandzkie	Islandia	b. niskie	niskie	niskie	niskie	niskie
Morze Norweskie	Norwegia	b. niskie	niskie	średnie	niskie	średnie
Morze Barentsa	Norwegia	b. niskie	niskie	niskie	średnie	średnie
Morze Północne	Norwegia, Dania, Niemcy, Belgia, Holandia, W. Brytania, Francja	b. niskie	b. niskie	wysokie	średnie	wysokie
Morze Bałtyckie	Dania, Szwecja, Niemcy, Finlandia, Litwa, Łotwa, Estonia, Polska	b. niskie	niskie	średnie	średnie	średnie
Morze Irlandzkie	Irlandia, Wielka Brytania	b. niskie	niskie	średnie	niskie	średnie
Morze Celta	Irlandia, W. Brytania	b. niskie	niskie	średnie	niskie	średnie
Ocean Atlantycki	Islandia, Irlandia, Francja, W. Brytania, Hiszpania, Portugalia	średnie	niskie	wysokie	wysokie	wysokie
Morze Śródziemne	Wielka Brytania, Francja, Hiszpania, Włochy, Grecja, Turcja, Malta, Cypr, Słowenia	wysokie	wysokie	b. wysokie	b. wysokie	b. wysokie
Morze Czarne	Turcja, Bułgaria, Rumunia	średnie	niskie	wysokie	wysokie	b. wysokie

Uwaga: Do zlewiska Morza Śródziemnego zaliczono Morza: Liguryjskie, Kreteńskie, Tyrreńskie, Egejskie, Adriatyckie i Jońskie.

Źródło: T. Szubrycht, *Siły morskie państw europejskich wobec współczesnych wyzwań z zakresu bezpieczeństwa, Materiały z konferencji nt. „Interoperacyjność okrętowych sił wsparcia w aspekcie działań połączonych”*, Gdynia 2005.

Analizy wykorzystania sił morskich należy dokonać w aspekcie działań symetrycznych i asymetrycznych. Warto podkreślić, że zanik dwubiegunowego świata nie zmienił zasadniczo sposobów, narzędzi i koncepcji morskiej sztuki wojennej⁵⁸⁸. Nadal celem nadrzędnym jest wywalczenie lub utrzymanie kontroli morza (lub jego części) i w zależności od wielkości sił morskich może to być realizowane w skali globalnej, regionalnej lub lokalnej (strategicznej, operacyjnej lub taktycznej)⁵⁸⁹.

Nawiązując do wcześniejszych rozważań o siłach morskich, zawartych w poprzednim rozdziale, należy podkreślić, iż struktura i potencjał sił morskich są wypadkową wielu czynników. Zaliczają się do nich m.in.: czynniki geograficzne, uwarunkowania ekonomiczne, aspiracje polityczne, szeroko rozumiany interes morski państwa, wyzwania i zagrożenia bezpieczeństwa oraz przynależność do koalicji lub sojuszu. Wszystkie powyższe czynniki powinny mieć odzwierciedlenie w potencjale ilościowym i jakościowym, składzie i strukturze sił morskich. Wynika to z geograficznego zasięgu zadań stawianych siłom morskim.

Warto podkreślić, iż współcześnie obszar działań przesunął się na południe - obecnie główna aktywność sił morskich europejskich państw NATO i UE jest skupiona na Morzu Śródziemnym i przesuwa się nieuchronnie w rejon Rogu Afryki. W przypadku utrzymywania się zagrożenia dla priorytetowych dla Europy szlaków transportu ropy naftowej, należy spodziewać się dalszej rozbudowy komponentu morskiego CJTF-HOA oraz obecności wydzielonych zespołów w rejonach Morza Czerwonego, u wybrzeży Afryki Zachodniej i w Kanale Mozambickim, w rejonie Przylądka Dobrej Nadziei, w Zatoce Gwinejskiej, u wybrzeży Mauretanii i Maroka oraz na zachodnich podejściach do Cieśniny Gibraltarskiej.

Równocześnie okręty, co w dużej mierze wynika ze zmiany charakteru przeciwnika, opuściły otwarte akweny oceaniczne i przemieściły się w rejon występowania zagrożeń - na wody przybrzeżne (litoralne).

⁵⁸⁸ G. Till, *Modern Sea Power...*, op. cit., s. 55.

⁵⁸⁹ Dowodzi tego analiza literatury i materiałów źródłowych, które zgodnie potwierdzają tę tezę. Zob. między innymi T. Benedict, *A New Role for the Trident Fleet*, „*USNI Proceedings*” 2006, nr 6, s. 26-29; K. Glassborow, *Adapting to change: multipurpose French Navy seeks force balance*, „*Navy International*” 2006, vol. 111, nr 10, s. 23-34; V. Gorbach, *Innovative Technologies For Shipbuilding*, „*Military Parade*” 2006, nr 3, s. 30-37; B. Makayev, *Naval Strategie Nuclear Shield of Russia*, „*Military Parade*” 2006, nr 1, s. 33-35; L. Peruzzi, *Italy prepares for confined straits*, „*Navy International*” 2006, vol. 111, nr 8, s. 53-62; B. Sweetman, *Carrier renaissance: new-wave designs to maximize innovation*, „*International Defence Review*” 2006, nr 10, s. 56-62.

Zważywszy na środowisko geograficzne (region, akwen działań)⁵⁹⁰ oraz w związku z wykonywaniem ww. zadań siły morskie uczestniczą (wykonują) następujące rodzaje operacji. W ramach narodowego systemu obrony obszarów morskich *defensive littoral warfare*. Na morzu pełnym ochronę morskich szlaków komunikacyjnych, a w ramach reagowania kryzysowego i projekcji siły *expeditionary littoral warfare*⁵⁹¹.

W potencjalnych rejonach kryzysów, które ze współczesnego punktu widzenia są rejonami priorytetowymi, siły morskie muszą wykazać się dużym potencjałem wykonawczym i potencjałem przetrwania. A jednostki wchodzące w ich skład, powinny być zdolne do prewencyjnego stacjonowania i działania w tych rejonach.

Rejony te ze względu na wspólne użycie wszystkich rodzajów sił zbrojnych określane są jako obszar operacji połączonej (JOA). W tych rejonach następuje użycie wielonarodowych połączonych zespołów zadaniowych dla zapobiegania konfliktom względnie w ramach reagowania kryzysowego. Ten specyficzny rejon działania obejmuje z jednej strony akwen morski rozciągający się do linii brzegowej, a z drugiej strony obszar lądowy, na który można oddziaływać z morza. Sukces prowadzonej w tym rejonie operacji zależy w głównej mierze od współdziałania rodzajów sił zbrojnych.

Zgodnie z przedstawionymi w rozdziale trzecim założeniami wyróżniamy dwie szerokie kategorie zadań sił morskich. Pierwsza obejmuje zapobieganie konfliktom, reagowanie kryzysowe oraz operacje antyterrorystyczne, wspieranie sojuszników oraz obronę własnego terytorium. Druga kategoria zadaniowa to współpraca międzynarodowa i kooperacja, ratowanie, ewakuacja oraz SAR. Dla wypełniania powyższych kategorii zadań siły morskie potrzebują swoje klasyczne *enabling capabilities*⁵⁹² jak również zdolności do działań w strefie litoralnej. Strukturalne zmiany, które dokonały się w zakresie roli sił morskich oraz wykonywanych przez nie misji spowodowały deficyt pewnych zdolności.

⁵⁹⁰ Są to trzy charakterystyczne i zdecydowanie różniące się od siebie rejony działań. Będą to ojczyste akweny przybrzeżne względnie akweny u wybrzeży sojuszników, morze pełne oraz akweny przybrzeżne potencjalnych obszarów kryzysowych.

⁵⁹¹ M. Zieliński, *Współczesna bałtycka obrona...*, op. cit., s. 8.

⁵⁹² Siły morskie realizujące podstawowe zadania na akwenach oddalonych - na morzu pełnym, tzw. *blue water navy*, posiadają zdolności do prowadzenia obrony przeciwlotniczej (AAW), zwalczania okrętów podwodnych (ASW), zwalczania okrętów nawodnych (ASuW), działań bojowych okrętów podwodnych, wojny minowej (MW) oraz działań desantowych (AW).

Głównie, jeżeli chodzi o transport strategiczny oraz zdolność do projekcji siły z morza. Przy czym nie chodzi tu o zdolności sił morskich, ale o morskie zdolności sił zbrojnych.

Modelowym rozwiązaniem, stosowanym w większości sił morskich jest utrzymywanie floty zrównoważonej, czyli dysponującej takim potencjałem który zapewnia efektywną realizację postawionych, przez gremia polityczne zadań, bez względu na charakter wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa morskiego i bezpieczeństwa morskiego państwa, na tych akwenach morskich, które uznane zostały za żywotne dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa państwa. Co oznacza, że w zrównoważonych siłach morskich zachowano stan równowagi pomiędzy posiadaniem potencjałem, postawionymi zadaniami oraz geograficznym zasięgiem akwenów, na których zadania te mają być realizowane⁵⁹³. Należy również zaznaczyć, iż zrównoważenie sił morskich nie ma charakteru stałego, dokonanie jakakolwiek zmian w obszarze jednego z elementów determinujących je, powinno skutkować zmianą pozostałych. Utrzymywanie sił morskich o zbilansowanej strukturze jest niezwykle kosztowne i nawet nasi zachodni sąsiedzi mają z tym kłopoty.

Należy podkreślić, że problematykę zrównoważenia sił morskich należy rozpatrywać w ujęciu sojuszniczym lub narodowym. Zrównoważenie sił morskich w ramach sojuszu polega na stworzeniu sił o takim potencjale i strukturze, by były one w stanie zapewnić efektywną obronę interesów zarówno poszczególnych państw członkowskich, jak i Sojuszu jako całości na tych akwenach morskich, które uznane zostały za kluczowe przez Sojusz. Pełne urzeczywistnienie idei zrównoważonych w ten sposób sił morskich nie jest jednak zadaniem łatwym, nawet w tak dojrzałych strukturach, jak NATO. Wynika to z faktu, że nadal interesy narodowe dominują nad interesem sojuszniczym.

Należy również stwierdzić, iż obserwuje się tendencje części państw europejskich w dążeniu do osiągnięcia ograniczonych zdolności operacyjnych, a tym samym jedynie selektywnego zrównoważenia sił morskich - czyli sił zrównoważonych zadaniowo. Pod tym pojęciem należy rozumieć takie siły, które są w stanie efektywnie realizować tylko te zadania, które przez dane państwo zostały uznane za priorytetowe. Przykładami takich państw mogą być kraje nadbałtyckie: Litwa, Łotwa i Estonia, które przy ograniczeniach budżetowych zdecydowały się na

⁵⁹³ T. Szubrycht, *Bezpieczeństwo morskie...*, op. cit., s. 170.

rozbudowę do poziomu zrównoważenia jedynie sił obrony przeciwnonowej⁵⁹⁴. Przy dość powszechnie występujących ograniczeniach budżetowych ustalenie drogi tworzenia zestawów sił zadaniowych, umożliwi generowanie większych całości i wykonanie kompleksowego zadania, a nie tylko jego części.

Pomimo znaczącego obniżenia poziomu bezpośredniego zagrożenia militarnego wybrzeży europejskich pojawiły się nowe, nie mniej poważne zagrożenia bezpieczeństwa i porządku prawnego. Fakty te sprawiły, że na forum europejskim podkreślana jest konieczność zintensyfikowania wysiłków zmierzających do minimalizacji największego aktualnie zagrożenia - terroryzmu. W kontekście istniejących wyzwań rola sił morskich sprowadzać się będzie głównie do prewencji, a więc misji o charakterze monitorującym i obecności na akwenach morskich oraz jeśli zajdzie taka potrzeba do udziału w misjach reagowania kryzysowego.

Regularne monitorowanie obejmować powinno swoim zasięgiem rejony potencjalnych kryzysów⁵⁹⁵, w których wydzielone siły morskie (np. Stałych Zespołów NATO) prowadzić będą działania w zakresie zdobywania informacji niezbędnych do wypracowania rzeczywistej sytuacji i oceny realności zagrożeń w rejonie. Pełna, wiarygodna i uzyskana we właściwym czasie informacja prowadzi do właściwej analizy zaistniałych zagrożeń i umożliwia podjęcie stosowych środków prewencyjnych. Z analizy rejonów zagrożenia, a w szczególności ich rozległości i oddalenia wynika, iż wykonywanie zadań monitorowania i obecności na morzu powinno być wykonywane przez jednostki co najmniej średniej wielkości dysponujące stosunkowo dużym uniwersalnym potencjałem.

Druga z misji prewencyjnych w znaczeniu obecności w rejonie potencjalnego kryzysu tzn. *preventive deployment* umożliwi zapobieżenie jego wybuchowi. Obecność sił morskich do czasu, gdy nie naruszą one wód terytorialnych, nie wymaga zgody uzyskiwanej na drodze dyplomatycznej. Siły morskie mogą być użyte dla kontrolowania przestrzeni powietrznej i akwenu, implementacji nałożonego embargo, ochrony żeglugi czy zastraszenia potencjalnego przeciwnika poprzez obecność

⁵⁹⁴ Ibidem, s. 181.

⁵⁹⁵ Jak twierdzi B. Balcerowicz „[...] Potraktowanie zagrożeń kryzysowych jako głównego niebezpieczeństwa, powinno wyraźnie rzutować na przeorientowanie pokojowych misji i zadań sił zbrojnych, na ich przebudowę...”, B. Balcerowicz, *Pokój i „nie-pokój” na progu XXI wieku*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2002, s. 187.

zespołu okrętowego i demonstrację siły jego elementów desantowych. Prewencja może również oznaczać wsparcie dla sojusznika lub wspieranego państwa lub narodu.

W przypadku nieskuteczności wysiłków dla prewencji sytuacji kryzysowej, konieczne może być dla zapewnienia stabilności w regionie wymuszenie pokoju środkami bardziej zdecydowanymi tzn. poprzez bezpośrednią interwencję. Komponent morski może być pierwszymi siłami, które zostaną użyte i rozwinięte w rejon objęty kryzysem dla prowadzenia różnego rodzaju operacji.

Siły morskie mogą zatem wnosić swój wkład w operacje połączone poprzez prowadzenie operacji morskich o charakterze inicjującym jako siły umożliwiające działanie innym oraz kolejnych stanowiących bezpośrednie lub pośrednie wsparcie działań na lądzie, w powietrzu czy też działań specjalnych⁵⁹⁶. Niejednokrotnie w przypadku niesprzyjających okoliczności (państwa sąsiednie nie są pozytywnie nastawione do działań antykryzysowych) tylko zespoły zadaniowe (TF) sił morskich umożliwiają dotarcie do rejonu kryzysu. Wkład komponentu morskiego w działania połączone można sprecyzować w sposób następujący⁵⁹⁷:

- siły morskie posiadają zdolności w zakresie wsparcia dowódcy operacji połączonych dotyczących wszystkich elementów dowodzenia i kierowania (ang. *Command and Control* - C2);
- siły morskie mogą odgrywać istotną rolę w projekcji siły na ląd;
- siły morskie mogą zapewnić w każdych warunkach atmosferycznych wsparcie artyleryjskie bliskiego zasięgu o dużej intensywności, jak również precyzyjne wsparcie przy użyciu rakiet manewrujących dalekiego zasięgu;
- siły specjalne wchodzące w skład zespołu zadaniowego mogą stanowić bezpośrednie lub pośrednie wsparcie w działaniach związanych z użyciem siły;
- siły morskie posiadają zdolności do ustanowienia i prowadzenia kontroli żeglugi morskiej (*NCAGS*);
- siły morskie mogą prowadzić działania blokadowe;

⁵⁹⁶ L. Willett, *Old Roles and New Capabilities for Maritime Coalitions in the New World Order*, [w:] A. Forbes (red), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007, s. 71.

⁵⁹⁷ M. Zieliński, *Siły morskie w działaniach połączonych*. Materiały z konferencji naukowej nt. „Działania połączone”, AON 2002, s. 64.

- siły morskie mogą wspierać operacje połączone na lądzie poprzez utrzymanie ciągłości dostaw zaopatrzenia drogą morską;
- siły morskie odgrywają decydującą rolę w morskich operacjach desantowych.

Działania połączone prowadzone przez siły zbrojne to także operacje realizowane w czasie kryzysu poniżej progu wojny. W ramach operacji reagowania kryzysowego, siły morskie mogą realizować następujące zadania:

- prewencyjne przemieszczenie komponentu sił morskich w pobliżu rejonu objętego sytuacją kryzysową;
- prowadzenie rozpoznania i zobrazowania sytuacji (ang. *Intelligence, Surveillance and Reconnaissance – ISR*);
- zapewnienie środków w ramach konsultacji, dowodzenia i kierowania (ang. *Consultation, Command and Control - C3*);
- zapewnienie procesu wsparcia logistycznego dla lądowego komponentu;
- zapewnienie środków transportu i dostarczania pomocy humanitarnej;
- przeprowadzanie ewakuacji ludności cywilnej i uchodźców;
- zapewnienie wsparcia medycznego;
- zwalczanie wszelkich form terroryzmu, piractwa oraz przestępczości zorganizowanej⁵⁹⁸.

5.2. DETERMINANTY UZYSKANIA EFEKTYWNOŚCI SIŁ ODPOWIEDZI NATO ORAZ EUROPEJSKICH SIŁ REAGOWANIA

Od czasu decyzji Rady UZE z 19 czerwca 1992 r. w sprawie misji petersberskich, państwa członkowskie podjęły szereg decyzji traktatowych oraz dwu- i wielostronnych inicjatyw dla zapewnienia UE możliwości realizacji operacji reagowania kryzysowego pod auspicjami tych organizacji⁵⁹⁹. Postępujący proces nabywania autonomicznych możliwości reagowania na pojawiające się sytuacje kryzysowe (poza strukturami Sojuszu Północnoatlantyckiego) znalazł swoje odzwierciedlenie w proklamowaniu Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. W 1998

⁵⁹⁸ DD/3.1 Prowadzenie operacji..., op. cit., s. 33.

⁵⁹⁹ T. Betka, *Analiza UniaEuropejska.org: WPZiB i EPBO od Maastricht do Lizbony*, Koncept Europa, Nr 3 (4)/2011, s. 5-8.

roku, na spotkaniu ministrów obrony narodowej UE, George Robertson przekonywał o potrzebie utworzenia nowoczesnych i mobilnych sił zbrojnych. Zgodnie z jego koncepcją siły te miały być przeznaczone do prowadzenia operacji pokojowych (głównie operacji utrzymania pokoju) „z możliwością rozlokowania i pozostawienia ich w rejonie kryzysu”.

Fundamentem na którym budowano zręby wielonarodowych jednostek europejskich reagowania kryzysowego na które składały się komponenty z różnych rodzajów sił zbrojnych była sojusznicza koncepcja budowania wielonarodowych i połączonych sił zadaniowych.

Warto podkreślić, iż działania te doprowadziły do utworzenia EUROMARFOR (ang. *European Maritime Force* - EMF), Francusko-Niemieckiego Zespołu Sił Morskich (ang. *Franco-German Naval Force*), Siły Belgijsko-Holenderskie (ang. *Belgian-Dutch Cooperation Force*), Hiszpańsko-Włoski zespół desantowy (ang. *Spanish-Italian Amphibious Force* - SIAF⁶⁰⁰) oraz Brytyjsko-Holenderski zespół o podobnym przeznaczeniu (ang. *United Kingdom and Netherlands Landing Force* - UK/NL LF⁶⁰¹).

EUROMARFOR⁶⁰² jest jak już wspomniano zespołem sił morskich zorganizowanym przez Francję, Włochy, Portugalię i Hiszpanię. Nie jest to zespół stały. Nie mniej jednak jego struktury są ustalone i może on być aktywowany w razie potrzeby w składzie zapewniającym wykonanie misji. W jego skład wchodzi lotniskowiec, siły desantowe, okręty podwodne, fregaty, samoloty patrolowe oraz niszczyciele min. W 2001 roku współpracę z EUROMARFOR, w roli obserwatorów, rozpoczęła Grecja oraz Turcja¹⁹. Znaczący kontyngent w EUROMARFOR angażują Włochy, które na jego potrzeby wydzielają jednostkę dużych okrętów bojowych,

⁶⁰⁰ FORZA ANFIBIA ITALO-SPAGNOLA, www.marina.difesa.it/attivita/incorso/siaf, s. 1-3 oraz INFANTERIA DE MARINA ESPANOLA, LA SIAF, www.revistanaval.com/infanteria/demarina/isiaf.htm, s. 1-2, (12.02.2013).

⁶⁰¹ *Notes on the Royal Navy and Royal Marines*, Joint Services Command and Staff College, Shrivenham 2000, s. 7-4 do 7-11.

⁶⁰² Niestały zespół został utworzony z inicjatywy Francji, Włoch, Portugali oraz Hiszpanii i osiągnął pełną gotowość do realizacji pełnego zakresu misji petersberskich w roku 1995. Jednostki delegowane do zespołu pozostają w 5 dniowej gotowości do podjęcia działań. Może on składać się z 1 lotniskowca, 4 jednostek desantowych oraz 11 innych okrętów (fregat, kutrów, okrętów podwodnych i pomocniczych jednostek pływających). Siły EUROMARFOR regularnie realizują ćwiczenia, przykładowo w roku 2010 w ramach ćwiczenia *Multicooperative Exercise-10* ćwiczyły razem siłami morskimi Maroka. Zob. <http://www.euromarfor.org/historia>; S. Parzymies, *Polityka bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, [w:] Bobrow D.B., Haliżak E., Zięba R. (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Scholar, Warszawa 1997, s. 508.

komponent dowodzenia, jak również zespół środków amfibijnych, część lotnictwa morskiego oraz zespół desantowy.

W latach 1996-2003 zespół był aktywowany 14 razy w celu udziału w dużych ćwiczeniach (głównie NATO). W październiku 2002 roku zespół ten aktywowano dla wykonania pierwszej operacji pod kryptonimem *Coherent Behaviour* prowadzonej we wschodniej części Morza Śródziemnego. Była to misja dozoru w ramach operacji skierowanej przeciwko handlowi narkotykami oraz w ramach działań antyterrorystycznych⁶⁰³. W trakcie operacji zespół prowadził działania w składzie kilku fregat, ściśle współpracując z organami NATO, koordynującymi w tym samym obszarze operację *Active Endeavour*⁶⁰⁴. W styczniu 2003 roku zespół⁶⁰⁵ aktywowano dla wykonania na Oceanie Indyjskim zadań w ramach operacji *Resolute Behaviour*, która była częścią operacji *Enduring Freedom*.

W kolejnych latach EUROMARFOR została aktywowana pod egidą Narodów Zjednoczonych, do prowadzenia operacji *Impartial Behaviour* (CTF 448) jako *Maritime Task Force* (MTF) UNIFIL na okres jednego roku (od marca 2008 do lutego 2009 roku). Operacja potwierdziła po raz kolejny elastyczność EMF i zdolność do realizacji zadań reagowania kryzysowego pod egidą organizacji regionalnych. Operacji *Impartial Behaviour* stanowiła istotne wydarzenie, ponieważ była to pierwsza w historii operacja morska prowadzona pod egidą ONZ. Od grudnia 2011, po raz pierwszy, EUROMARFOR, jest zaangażowany w zwalczanie piractwa u wybrzeży Somalii w ramach unijnej misji EU NAVFOR/ATALANTA.

Współpraca belgijsko-holenderska jest dosyć specyficzna, albowiem Belgia nie ma własnego dowództwa sił morskich i swoje jednostki podporządkowała dowództwu holenderskiemu.

Zespół Francusko-Niemiecki aktywowany jest dwa razy do roku w celu odbycia ćwiczeń.

Współpraca sił desantowych w formie *European Amphibious Initiative* datuje się od roku 2000. Chodzi w niej przede wszystkim o zacie-

⁶⁰³ European Maritime Force (EUROMARFOR), <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/euromarfor.htm>, (23.02.2013).

⁶⁰⁴ EUROMARFOR, <http://www.euromarfor.org/historia>, (23.02.2013).

⁶⁰⁵ W skład Task Force 150 wchodziły fregaty *Tourville* i *Courbet* oraz zaopatrzeniowiec *La Somme*, www.fuckfrance.com/read.html?postid=500695&replies=14, (23.02.2013).

śnienie więzi pomiędzy siłami brytyjsko-holenderskimi, hiszpańskimi i francuskimi.

Współcześnie najistotniejszymi czynnikami zestawienia zespołów sił morskich jest: posiadanie w zespole lotniskowca (z samolotami zdolnymi do atakowania celów brzegowych), fregat lub okrętów podwodnych zdolnych do odpalania rakiet „woda-ziemia” (manewrujących typu *cruise missiles*), okrętów desantowych (ze śmigłowcami szturmowymi), jednostek do transportu wojsk z wyposażeniem (włącznie ze statkami ro-ro). W skład zespołu powinny również wchodzić jednostki eskortowe, przeciwlotnicze i zwalczania okrętów podwodnych jak również okręty wsparcia logistycznego (w tym zbiornikowce, zaopatrzeniowce, jednostki warsztatowe, transportowce amunicji, okręty bazy itp.)⁶⁰⁶.

Nowe spektrum użycia sił flot w warunkach konfliktów o niskiej intensywności, w ramach akcji ratowniczo-ewakuacyjnych oraz w ramach operacji wymuszania i przywracania pokoju wymusiło niejako na gremiach odpowiadających za planowanie rozwoju sił włączenie do ich składu jednostek uniwersalnych (ang. *Multi Role Vessels* - MRV) oraz jednostek stosunkowo niewielkich oraz relatywnie tanich okrętów o szczególnym przeznaczeniu (do działań w strukturach połączonych), takich jak pozostające w sferze koncepcyjnej (bądź prób) okręty do działań w rejonach litoralnych (ang. *Littoral Combat Ship* - LCS)⁶⁰⁷. Wymóg uniwersalności i modułowości zestawów uzbrojenia oraz jego odporność w znaczeniu potencjału obronnego sprawiły, iż wyporność tych jednostek będzie się wahać w granicach 2600-2700 ton. Wymiary istniejących projektów koncepcyjnych wynoszą odpowiednio: długość około 125-140 metrów, szerokość od 20 do około 35 metrów (ze względu na wielokadłubowe wersje konstrukcyjne) oraz zanurzenie 4-5 metrów. Jednostki powinny osiągać prędkości maksymalne rzędu 45-46 węzłów, uzyskując zasięg 1150 do 2000 mil morskich. Przy prędkości ekonomicznej w

⁶⁰⁶ Zob. K. Ligęza, *Działania sił morskich. Okręty Wsparcia Logistycznego...*, op. cit., s.

⁶⁰⁷ Program budowy jednostek LCS został ogłoszony 1 listopada 2001 roku. Program zakładał dostarczenie Marynarce wojennej USA całkowicie nowych generacji wszystkich klas okrętów nawodnych, w tym: krążowników typu CG(X) do zadań z zakresu obrony powietrznej; niszczycieli typu DDG(X) przemianowane następnie na DDG-1000 do precyzyjnych uderzeń dalekiego zasięgu oraz małe okręty *Littoral Combat Ship* do zwalczania okrętów podwodnych, małych jednostek nawodnych, min, oraz operacji przeciwko siłom nabrzeżnym. G. Roughead, *The United States Navy: Challenges and Responses*, [w:] A. Forbes (red), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007, s. 289.

przedziale 18-20 węzłów, okręty te osiągną zasięgi rzędu 3500 do 4300 mil morskich⁶⁰⁸.

Jednostki przewidziane są do realizacji zadań z zakresu wojny minowej, działań zwalczania okrętów podwodnych oraz okrętów nawodnych. Dodatkowo okręty prowadząc działania w strefie przybrzeżnej mogą prowadzić działania z zakresu rozpoznania i zobrazowania sytuacji (ang. *Intelligence, Surveillance and Reconnaissance* – ISR), dozoru, wsparcia operacji specjalnych oraz działań blokadowych jak również do obrony strefy i sił własnych. Istotną innowacją ma być szerokie zastosowanie bezzałogowych, bojowych pojazdów zdalnie sterowanych. I to nie tylko stosowanych już obecnie pojazdów do wykrywania i niszczenia min, ale okrętowanych na stałe bezzałogowych oraz pływających bezzałogowych pojazdów. Istnieje koncepcja włączenia krajów europejskich z ich doświadczeniami w tej dziedzinie do współtworzenia LCS, a szczególnie modułów wyposażeniowo-uzbrojeniowych⁶⁰⁹.

Również europejskie konsorcja nie pozostają w tyle za amerykańskimi inicjatywami budowy LCS. Bogate doświadczenia zebrane przez stocznice Blohm & Voss zaowocowały niemiecką ofertą budowy podobnych jednostek. Trzeba jednakże stwierdzić, że oferta ta nie w pełni odpowiada koncepcjom amerykańskim i jest raczej odbiciem sprawdzonych już rozwiązań, nie będąc sięgającym w przyszłość rozwiązaniem perspektywicznym. Bardziej niż LCS jest to zaawansowana koncepcja, mającej również działać w strefie przybrzeżnej, korwety typu 130. Aby zbliżyć koncepcje europejskie do amerykańskich niemieckie konsorcja podjęły współpracę z firmami zza oceanu. W Azji projekt własnego LCS realizują również Chińczycy.

Zdaniem autora jest to konstrukcja wyważona pod względem efektywności i ekonomiczności w porównaniu z pozostałymi koncepcjami, a szczególnie awangardowym typem LCS *Freedom* i wdaje się, że to właśnie ona będzie podstawą do budowy podobnych okrętów, szczególnie przez mniej zasobne państwa.

Reasumując powyższe zagadnienia, należy stwierdzić, że wiele wskazuje na to, iż w najbliższym czasie z powodu pojawienia się zagrożeń związanych z globalizacją w skład flot wejdzie znaczna liczba okrę-

⁶⁰⁸ T. Speer, *US Navy Littoral Combat Ship Program*, RUSI Defence Systems, Dec 2010, s. 80-81.

⁶⁰⁹ Zob. *Littoral Combat Ship (LCS), United States of America*, <http://www.naval-technology.com/projects/littoral/>, (12.01.2013).

tów do działań w rejonach litoralnych lub przeznaczonych w określonym stopniu do prowadzenia takich działań.

Aktualnie nawet łączne rozpatrywanie komponentów morskich poszczególnych państw europejskich (należących do NATO i/lub UE), po uwzględnieniu stawianych im zadań oraz ich geograficznego zasięgu, prowadzi do wniosku, że samodzielne (jedynie w wymiarze europejskim) podjęcie interwencji lub projekcji siły możliwe jest tylko w ograniczonym zakresie (w skali lokalnej).

Należy stwierdzić, że europejskie państwa należące do NATO i UE nie są w stanie podjąć operacji morskich na dużą skalę bez wsparcia Stanów Zjednoczonych. Powyższa teza wydaje się prawdziwą nawet wówczas, gdy potencjał europejskich państw NATO powiększyć o potencjał sił morskich państw nie należących do NATO, a będących członkami Unii Europejskiej (przede wszystkim Szwecji i Finlandii).

Głównym ograniczeniem jest niedoborów zdolności operacyjnych w zakresie przerzutu strategicznego, rażenia oraz zabezpieczenia działań, wynikający z niewystarczającego potencjału sił morskich państw europejskich w zakresie jednostek desantowych i zabezpieczenia logistycznego oraz lotnictwa pokładowego (w szczególności myśliwskiego i uderzeniowego), jak również niski potencjał sił i środków przeznaczonych do rażenia celów lądowych. Zbyt mały potencjał lotnictwa pokładowego znacznie ogranicza możliwości wywalczenia i utrzymania przewagi w powietrzu w rejonie prowadzenia potencjalnych działań, co w połączeniu z ograniczonymi możliwościami oddziaływania na cele lądowe sprawia, że europejskie siły morskie mają bardzo limitowane możliwości realizacji projekcji siły z morza na ląd.

Należy dodać, iż w jednym z raportów⁶¹⁰ oceniono, że siły morskie europejskich państw NATO bez amerykańskiego wsparcia nie mają potencjału wystarczającego do wykonywania poza granicami Europy zadań projekcji siły w ramach operacji połączonych reagowania kryzysowego w wymiarze większymi niż 10.000 żołnierzy.

Wynika to z faktu posiadania ograniczonego potencjału okrętów desantowych oraz limitowanych możliwości zapewnienia wsparcia logis-

⁶¹⁰ *Europe's role in the prevention and management of crisis in the Balkans*, [w:] A. P. Rodt, S. Wolff, *The reactive crisis management of the European Union in the Balkans and beyond: Policy objectives, capabilities and effectiveness*, paper prepared for the 57th Political Studies Association Annual Conference Europe and Global Politics 11-13 April 2007, University of Bath.

tycznego większemu kontyngentowi wojskowemu. Siły desantowe europejskich państw należących do NATO liczą 22 okręty i jednostki transportowe, w tym tylko 13 o wyporności powyżej 7500 ton. Są to więc siły zbyt słabe na to, by możliwa była pełna realizacja zadań zawartych w *European defence...* oraz innych dokumentach sojuszniczych.

Przeprowadzone prace studyjne zakładające przewóz na dystansie 4000 km kontyngentu wojskowego (w skład którego wchodziłoby od 50.000 do 60.000 żołnierzy) wykazały, że siły morskie państw europejskich powinny mieć możliwość przewozu:

- pojazdów - 200 000 metrów linii ładunkowej na jednostkach typu ro-ro;
- kontenerów 20-stopowych - 15 000 szt.;
- zaopatrzenia (amunicja, paliwo, środki medyczne itp.) - 42.000 ton.

Należy również podkreślić, iż realizacja działań o wymiarze operacyjnym wymagałaby zaangażowania (wyczarterowania) na okres pięciu tygodni ok. 80 jednostek pływających typu ro-ro. Analiza światowych możliwości czarterowych wykazała, że na rynku czarterowym dostępnych jest na taki okres czasu jedynie do 50 statków tego typu⁶¹¹.

Dla przykładu do przerzutu sił biorących udział w ćwiczeniu SON *Steadfast Jaguar 06*, NATO wykorzystało 16 statków, które przewiozły 829 kontenerów i 1667 pojazdów w rejon zachodniego wybrzeża Afryki.

Możliwość wystawienia czterech - pięciu wielonarodowych zespołów okrętów pozwala zapewnić obecność i obronę interesów morskich państw europejskich tylko na niektórych newralgicznych dla bezpieczeństwa Europy akwenach, to jest na Morzu Śródziemnym, w Zatoce Perskiej, na Morzu Arabskim oraz w Zatoce Gwinejskiej. Należy ponadto podkreślić, że państwa europejskie należące do NATO mają zasadnicze braki w potencjale jednostek zabezpieczających, szczególnie w odniesieniu do dużych okrętów mogących zabezpieczyć logistycznie działania wielonarodowych zespołów okrętów.

⁶¹¹ Podczas operacji przerzutu sił drogą morską, przed drugą wojną iracką jesienią 2002 roku, zaangażowane statki *Hartland Point*, *Aiwil Point*, *Hurst Point* i *Eddystone* dysponowały łącznie 15 000 metrów linii ładunkowej, co stanowiło 11% potrzeb transportowych przemieszczanych sił. Ponadto wyczarterowano, za pośrednictwem Defence Transport and Movements Agency (DTMA) 60 statków handlowych. Zob. A. Szulczewski, M. Pawłowski, K. Kubiak, *Ocena polskich portów morskich w aspekcie możliwości zabezpieczenia przewozów wojskowych dla potrzeb działań ekspedycyjnych*, praca studyjna, AMW, Gdynia 2004, s. 11.

Wraz z proklamowaniem w 1999 roku EPBiO rozpoczęto prace nad pozyskiwaniem zdolności militarnych, które miały umożliwić realizację działań unijnych zawartych w Deklaracji Petersberskiej z 1992 roku. Pod pojęciem „zdolności” należy rozumieć kontynuację prac nad powołaniem, sformowaniem oraz modernizacją międzynarodowych (europejskich) sił szybkiego reagowania (ang. *European Union Rapid Reaction Force*), zdolnych do działań w zakresie polityki obronnej. Państwa Unii Europejskiej, opracowując koncepcję własnych sił ekspedycyjnych, korzystały z koncepcji Sił Odpowiedzi NATO, skoro większość państw europejskich jest członkiem Sojuszu, a wymogi wojskowe dla europejskich sił zbrojnych zapadały we współpracy UE-NATO. Największa różnica pomiędzy Siłami Odpowiedzi NATO a Grupami Bojowymi UE jest ich wielkość. GB to stosunkowo niewielki, kompaktowy zestaw sił do wykonania ściśle określonych zadań.

Zgodnie z przyjętą w 2003 roku, Strategią Bezpieczeństwa „linia obrony” przebiega poza obszarem terytorium UE, dlatego sformowane siły będą również przeznaczone do eliminacji zagrożeń dotyczących głównie zarządzania i reagowania kryzysowego oraz operacji przywracania pokoju. Uzupełnieniem działalności sił zbrojnych w ramach EPBiO jest prowadzenie operacji humanitarnych oraz akcji ratowniczych.

W Koncepcji Grup Bojowych wskazuje się na potrzebę przygotowania sił do prowadzenia operacji reagowania kryzysowego poza obszarem UE i dla celów planistycznych przyjmuje się, że rejon operacji grup bojowych może znajdować się w promieniu do 6 tys. km od Brukseli. Unia Europejska, decydując się na powołanie grup bojowych, określiła gotowość do szybkiej odpowiedzi i prowadzenia działań przez okres od 30 do 120 dni. Wynika z tego jednoznaczny wniosek, że rozwinięcie grupy bojowej będzie zależało od mobilności komponentu morskiego oraz będącego w jego zasobach zaplecza logistycznego dla jednostek lądowych i powietrznych. W ostatnich latach wiele państw europejskich zadeklarowało gotowość wsparcia europejskich sił zadaniowych. Jednak pełne i szybkie osiągnięcie tego celu jest trudne do realizacji ze względu na nieadekwatną do potrzeb liczbę lotników, okrętów desantowych i wsparcia logistycznego oraz jednostek transportowych. Siły morskie poszczególnych państw posiadają w wielu przypadkach jedynie pojedyncze okręty tych klas, dlatego nie są w stanie wydzielić je do europejskich na okres jednego roku. Przykładowo, dla utrzymania grupy tak-

tycznej w składzie 3 jednostek pływających zakłada się, że państwo powinno dysponować 9 ÷ 10 jednostkami tej klasy⁶¹².

Należy również podkreślić, że w ramach rozszerzenia zdolności Europejskich Grup Bojowych, w Unii Europejskiej prowadzone są prace nad rozszerzeniem standardowego składu grupy poprzez włączenie elementów sił powietrznych i morskich w skład szeroko pojętej Grupy Bojowej UE w ścisłym powiązaniu z przewidywanymi scenariuszami ich wykorzystania. Należy jednak pamiętać, że formalne działania w tym kierunku mogą się rozpocząć dopiero po zgodzie państw członkowskich UE na otwarcie prac nad „Koncepcją Grup Bojowych UE”, najlepiej na forum Grupy Roboczej Komitetu Wojskowego UE.

Warto podkreślić, iż szczególna uwaga powinna być poświęcona rozwojowi zdolności obronnych UE. W tym obszarze główny nacisk położony będzie na kwestie związane z wykorzystaniem Grup Bojowych UE (głównie w zakresie *deployability* i *flexibility*). Pierwsze próby rozszerzenia podjęto w kwietniu 2010 r., kiedy to ministrowie spraw zagranicznych państw Trójkąta Weimarskiego zaproponowali „nowe podejście do Grup Bojowych UE”, wychodząc poza ramy *Koncepcji Grup Bojowych UE* bez jej rewizji, poprzez utworzenie Weimarskiej GB (WGB) wielkości brygady. W związku z późniejszymi trudnościami realizacji ww. idei, zmodyfikowano ją proponując zwiększenie zdolności Grup Bojowych, poprzez poszerzenie ich składu o komponenty morski i powietrzny oraz element cywilny (nadanie charakteru cywilno-wojskowego).

Należy jednak pamiętać, że „Koncepcja Grup Bojowych Unii Europejskiej” (dok. 1361/06 COSDP 775, z dnia 5 października 2006 r.) w ppkt. b i d pkt. 8 oraz w pkt. 1 i 3 załącznika A wskazuje konieczność bezpośredniego wsparcia Grupy na poziomie operacyjnym i strategicznym tzw. *operational and strategic enablers*, którego elementy są niczym innym jak elementami sił morskich i powietrznych. W związku z tym, możliwość koncepcyjna i prawna włączenia komponentów sił morskich i powietrznych do operacji/misji z udziałem Grupy Bojowej UE jest możliwa do realizacji⁶¹³. Prace w tym zakresie opierały się na przyjętym

⁶¹² G. Bing, *Marinerüstung auf dem Weg zur „Flotte 2005”*, [w:] „Wehrtechnik” 11/1991, s. 4-12.

⁶¹³ Por. J. Ochman, *Polska prezydencja: szansa i wyzwanie*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2011, s. 14; G. Lindstrom, *Enter the EU Battlegroups*, Chaillot Paper EUISS, no 97, February 2007, s. 16.

przez trzy państwa uczestniczące w GB UE 2010/I poziomie ambicji, aby Grupa była zdolna do realizacji pełnego spektrum misji przewidzianych dla Grup Bojowych UE w „Koncepcji Grup Bojowych Unii Europejskiej” tj.: rozdzielania stron konfliktu (ang. *Separation of Parties by Force Operation*), misji zapobiegania konfliktom (ang. *Conflict Prevention*), misji ewakuacyjnych (ang. *Evacuation Operations*) oraz wsparcia dla misji humanitarnych (ang. *Assistance to Humanitarian Operations*).

W wypadku planowania w składzie grupy bojowej komponentu morskiego należy wziąć pod uwagę następujące obszary:

- a) w zakresie dostępność sił państwa uczestniczące w danej grupie musiałyby dysponować siłami i środkami, umożliwiającymi jej transport na odległość zgodną z założeniami Koncepcji grup bojowych UE oraz ochrony tego transportu.
- b) w zakresie gotowości sił należy uwzględnić osiągnięcie gotowości w ciągu 5–10 dni oraz na przejście do rejonu operacji około 15 dni dla odległości 10 tysięcy kilometrów, co daje czas reakcji 2–3 tygodnie od chwili podjęcia decyzji o użyciu grupy.
- c) zdolności do utrzymania sił morskich w rejonie operacji będzie zależała w dużej mierze od autonomiczności wykorzystanych jednostek. To z kolei implikuje wykorzystanie jednostek o dużym potencjale i/lub włączenie do składu zespołu jednostek zaopatrzeniowych. Wsparcie ze strony państwa gospodarza (ang. *Host Nation Support – HNS*) nie powinno być brane pod uwagę.
- d) w każdym przypadku należy przewidzieć dostępność jednostek pływających, dysponujących następującymi właściwościami:
 - możliwością transportu personelu grupy bojowej wraz z posiadanym sprzętem i uzbrojeniem. Liczba i wielkość takich jednostek będzie zależna od wielkości i wyposażenia grupy;
 - możliwością wykonywania zadania powietrznej komunikacji w relacji okręt-nieprzygotowany brzeg (np. desant wojsk, ewakuacja), czyli posiadania lotnictwa pokładowego o odpowiedniej wydajności;
 - zdolnością do prowadzenia działań przeciwminowych w nierozpoznanych rejonach;
 - posiadaniem sił i środków zaopatrzenia i podtrzymania gotowości bojowej zespołu;

- posiadaniem zabezpieczenia medycznego równego poziomowi (echelon) 2⁶¹⁴.

Przy wyborze środka transportu dla grupy bojowej należy pamiętać, że transport morski, w porównaniu z powietrznym, jest znacznie tańszy i niekiedy korzystniejszy pod względem czasu (istnieje możliwość jednorazowego zabrania całej grupy na pokład, a nie kosztownego przetrzucania jej elementów pojedynczymi samolotami) oraz pozbawiony ograniczeń, jeżeli chodzi o korzystanie z wód międzynarodowych. Ponadto jednostka pływająca jest łatwiejsza do ochrony, a na jej pokładzie podczas przejścia morzem można prowadzić szkolenie, szczepienia, zgrywanie itp.

Według raportu opracowanego przez *Center for Strategie and International Studies*, wykorzystanie transportu lotniczego do przemieszczenia 72.000 ton ładunku w ciągu 36 dni w rejon prowadzenia operacji na odległość 4000 mil morskich będzie kosztować około 20 mln dolarów. Korzystając z transportu morskiego w tym samym czasie, w ramach tych samych kosztów można by zapewnić transport ładunku o masie 3 960 tyś. ton⁶¹⁵.

Przerzut całej UE BG transportem morskim, wymaga około 17.000 m² powierzchni pokładu i 150 kontenerów 20-stopowych. Biorąc pod uwagę tradycyjny skład unijnej BG do przerzutu jej głównych komponentów, potrzebne są przynajmniej dwie jednostki ro/ro. Należy dodać, iż przy średniej prędkości 20 węzłów (37 km/h) dla statków towarowych i 12 węzłów (22 km/h) w odniesieniu do zbiornikowców, przerzut sił BG może trwać od 7 do 13 dni (dla odległości 6000 km lub 3240 mil morskich)⁶¹⁶.

⁶¹⁴ Poziom 2 (echelon) jest najważniejszym strukturalnym ogniwem pomocy i ewakuacji medycznej w rejonie działań bojowych. Do zasadniczych zadań poziomu 2 zaliczamy: segregacja i resuscytacja, wykonywanie zabiegów operacyjnych ze wskazań życiowych; utrzymywanie ciągłości leczenia pacjentów przewidzianych do ewakuacji, opieka stacjonarna i leczenie pacjentów rokujących szybki powrót do służby; leczenie przypadków stresu pola walki w ramach TG; wykonywanie działań profilaktycznych, przeciwepidemicznych oraz sanitarnych, wykonywanie czynności sprawozdawczych, związanych z realizacją zabezpieczenia medycznego szczebla TG. Zob. *DD/3.1 Prowadzenie operacji...*, op. cit., s. 169.

⁶¹⁵ G. Lindstrom, *Enter the EU Battlegroups*, Chaillot Paper EUISS, no 97, February 2007, s. 40;

⁶¹⁶ *Ibidem*, s. 41.

5.3. PROPOZYCJE ROZWIĄZAŃ FUNKCJONALNYCH

W niniejszym podrozdziale jako „platformy” rozumiani będą nosiciele uzbrojenia oraz wyposażenia przeznaczonego do prowadzenia walki lub wykonywania innych przypisanych im zadań. W takim znaczeniu będą to okręty oraz statki powietrzne, które w wielu przypadkach będą same stanowiły część składową pływających platform (np. lotnictwo bazowania pokładowego).

Pod pojęciem „okręt” rozumiana będzie jednostka pływająca (platforma) wyposażona w sensory przeznaczone do zdobywania informacji oraz efekторы (środki walki) przeznaczone do oddziaływania na określone cele.

Jak wspomniano punktem ciężkości dla zespołów zadaniowych były w przeszłości tylko działania zorientowane w zakresie zwalczania obiektów nawodnych (ASUW) oraz przeciwpodwodnych (ASW i MW). Zakresy zadaniowe dla tego rodzaju zespołów zmieniły, a raczej rozszerzyły nowe rodzaje ponadregionalnych zagrożeń. Celem prowadzonej transformacji we flotach państw europejskich, w zakresie osiągnięcia zdolności sił w kierunku ich użycia w określonych misjach to większa mobilność, elastyczność, odporność oraz zdolność do udziału w wielonarodowych operacjach połączonych.

W typowym składzie sił ekspedycyjnych (TF) delegowanych do rejonu operacji zazwyczaj znajdują się następujące zespoły:

- grupa lotniskowcowa (TG) wraz z bazującym na jego pokładzie komponentem powietrznym;
- grupa okrętów desantowych (TG) wraz z zaokrętowanymi pododdziałami wojsk lądowych, uzbrojeniem i techniką wojсковą;
- grupa zadaniowa złożona z okrętów nawodnych (TG) w składzie niszczycieli, fregat i korwet do ochrony grupy lotniskowcowej i desantowej;
- grupa zadaniowa okrętów przeciwminowych (TG) odpowiedzialna za neutralizację zagrożenia minowego w rejonie operacji;
- grupa okrętów podwodnych (TG) wydzielona do osłony grupy lotniskowcowej i desantowej;
- grupa okrętów zaopatrzeniowych (TG) realizująca zadania wsparcia sił morskich.

Siły te powinny być zdolne, jako część wielonarodowych połączonych sił do prowadzenia właściwych działań morskich. Formowanie sił do prowadzenia operacji reagowania kryzysowego w NATO odbywa się z dobrowolnych wkładów państw członkowskich, wydzielających jednostki ze składu narodowych sił zbrojnych. Państwo wydzielające decyduje w jakiej kategorii i z jakimi możliwościami dana jednostka sił morskich zostanie wydzielona do CJTF. Państwo wysyłające ponosi odpowiedzialność za to, żeby desygnowana jednostka i jej możliwości, włączając platformę, jednostki bazowania lądowego lub dowództwa wraz z obsadą, będą w stanie sprostać przyjętym w Sojuszu standardom, wliczając gotowość bojową i przekazanie uprawnień (ang. *Transfer of Authority* - TOA) do NATO.

Zgodnie z koncepcją, zmiana zestawów sił NRF odbywa się co 12 miesięcy, ale nie jest to sztywny parametr i zależy od decyzji państwa deklarującego siły. Również przyjęto, iż w skład NRF mogą wchodzić siły spoza NATO. Jednakże mocno się podkreśla, iż wszystkie siły wchodzące w skład NRF muszą spełniać wymagania AFS (ACO FORCES STANDARDS). Siły IRF podlegają ocenie i certyfikacji, w przypadku komponentu morskiego, zgodnie z AFS część VIII (MARITIME EVALUATION MANUAL), natomiast w przypadku sił RFP to powinny one brać udział w szkoleniu i ćwiczeniach NRF, a ewentualne braki w osiągnięciu poszczególnych standardów powinny być znane.

Wydzielane dowództwo sił morskich do prowadzenia wielonarodowej operacji połączonej powinno być zdolne do działania w całym spektrum realizowanych zadań włączając w to działania bojowe o dużej intensywności działań w każdych warunkach oraz operacje reagowania kryzysowego. Kiedy możliwe jest obniżenie tempa prowadzonych działań i przejście z działań wojennych do działań o małej intensywności to dowództwo powinno cały czas być zorganizowane i szkolenie głównie do konfliktu o dużej intensywności działań. Należy dodać, iż utworzony system dowodzenia powinien posiadać zdolność do rozwinięcia i ustanowienia pełnego dowodzenia i kontroli, nad różnorodnymi siłami biorącymi udział w działaniach, w ramach każdego obszaru operacji połączonych w określonych ramach czasowych⁶¹⁷.

Warto podkreślić, iż dynamika zmian sytuacji w działaniach powoduje, że system dowodzenia musi być nieprzerwanie zasilany nowymi

⁶¹⁷ ATP-3.4.1.1 *Peace Support ...*, op. cit., s. 2-6.

informacjami. Dowództwo sił morskich w trakcie prowadzenia operacji reagowania kryzysowego, w ramach stworzenia obrazu sytuacji dla kierowanych elementów oraz sił współdziałających, powinny posiadać **zdolności do realizacji działań w zakresie rozpoznania i wywiadu morskiego** poprzez możliwość przetwarzania informacji ze strategicznego i operacyjnego poziomu rozpoznania i wywiadu, wspierania tego typu działań, stawiania zadań połączonym elementom rozpoznania celem wsparcia sił morskich oraz współpracy w procesie połączonej oceny skutków uderzeń. Zapewnienie całkowitej koordynacji i synchronizacji sił morskich w wielonarodowej połączonej operacji reagowania kryzysowego stanowi również istotny element zdolności tworzonego dowództwa.

Z racji ekspedycyjnego charakteru operacji reagowania kryzysowego dowództwo w zakresie **zdolności do rozwinięcia i mobilność** powinno być **przygotowane do prowadzenia planowania i koordynacji przemieszczenia operacyjnego sił** poprzez przygotowanie przydzielonych sił morskich i prowadzenie rozwinięcia do obszaru działań, zmiany dyslokacji sił morskich w obrębie obszaru działań, szybkiego rozwinięcia i wykorzystania możliwości mobilnych sił morskich do wzmocnienia ogólnego planu operacji połączonej oraz wsparcia dowódców innych komponentów w razie potrzeby zwiększenia tempa i elastyczności rozwinięcia ich sił do i w obszarze działań.

Wszystkie okręty wyznaczane do operacji ekspedycyjnych w tym reagowania kryzysowego **powinny spełniać standardy zawarte w ACO Forces Standards Volume IV (MARSTANS)**⁶¹⁸, które zapewniają pełną zdolność bojową do wykonywania przydzielonych im zadań, włączając lotnictwo pokładowe (jeżeli występuje).

Podkreślić należy, iż jednostki sił morskich przewidziane do prowadzenia operacji reagowania kryzysowego powinny być **właściwie zarządzane i wyszkolone, posiadać wymagane zapasy bojowe i inne materiały logistyczne** na pokładzie lub rozmieszczone w wyznaczonych miejscach. Oznacza to, że całe wyposażenie mające bezpośredni wpływ na podstawowe zadanie jednostki, zgodnie z przeznaczeniem, włączając w to wyposażenie czasowo demontowane celem przeprowadzenia przeglądu, konserwacji, itp. powinno być doprowadzone do peł-

⁶¹⁸ ATrainP-1(A), *Training and Education for Peace Support Operations*, 10 August 2010, s. 13.

nej sprawności, w pełni zgrane oraz sprawdzone, nie powodując opóźnień w osiągnięciu zakładanych poziomów gotowości. Wyposażenie to obejmuje również sprzęt wykrywania (obserwacji), walki elektronicznej (WE), uzbrojenie, systemy nawigacyjne, systemy łączności, sprzęt do uzupełniania zapasów na morzu, sprzęt do prowadzenia obrony przeciwchemicznej, systemy napędowe oraz do obsługi lotnictwa pokładowego (jeżeli jest na wyposażeniu)⁶¹⁹.

Współczesne działania militarne i pozamilitarne są i będą prowadzone przede wszystkim przez **zespoły wielonarodowe**. Podstawowym wymogiem jest więc stworzenie im możliwości **efektywnego współdziałania**. Wymaga to zapewnienia możliwości wymiany **informacji pomiędzy narodowymi systemami dowodzenia** poszczególnych państw w celu jednakowej interpretacji sytuacji przez dowódców z różnych krajów, a nawet cywilne gremia decyzyjne. Zapewnienie możliwości współdziałania systemów dowodzenia, a tym samym ich interoperacyjności, jest przedmiotem prac w ramach programu MIP (ang. *Multilateral Interoperability Programme*), którego rozwinięciem jest system CEC (ang. *Co-operative Engagement Capability - CEC*)⁶²⁰. Uzyskiwana informacja jest zdecydowanie pełniejsza niż w obecnie powszechnie wykorzystywanym w NATO systemach przesyłu danych Link (ang. *Tactical Data Link - TDL*), ponieważ w systemie CEC wszystkie okręty zespołu dysponują identycznym zobrazowaniem sytuacji powietrznej, a ich systemy uzbrojenia pracują według takich samych procedur. Dla skutecznego zarządzania polem walki w zakresie dowodzenia oraz rozpoznania i zobrazowania sytuacji, wszystkie jednostki zespołów sił morskich powinny posiadać zdolności do integracji z systemem rozpoznania i zobrazowania sytuacji przy użyciu łączy do przesyłu danych w czasie rzeczywistym oraz/lub innych systemów zdolnych do współpracy z sieciami NATO (ang. *NATO Network Enabled Capability*). Zapewnienie zdolności do integracji z morskim zespołem zadaniowym poprzez zapewnienie możliwości dowodzenia, łączności (C2) i rozpoznania zapewni możliwość współpracy w ramach realizacji bezpiecznej łączności z jednost-

⁶¹⁹ K. Ligęza, C. Pyłat, L. Panek, J. Nowakowski, *Operacje Morskie. Okręty MW RP w składzie sił NATO. Wymagania operacyjne*, praca analityczno-badawcza, WCNJiK, Warszawa 2010, s. 12.

⁶²⁰ D. Busch, C. Grant, *Co-operative Engagement Capability*, „Military Technology” 2003, nr 8-9, s. 26-32.

kami znajdującymi się w zasięgu widzialności oraz poza jej zasięgiem (włączając w to wojskową łączność satelitarną).

Okręty bojowe⁶²¹, platformy dowodzenia i okręty podwodne wchodzące w skład sił zadaniowych powinny posiadać **zdolność integracji własnego zobrazowania sytuacji taktycznej** z brzegowymi stanowiskami dowodzenia, poprzez możliwość odbierania i przesyłania danych w **systemie dowodzenia, kontroli i łączności**. Powinny być też wyposażone w urządzenia umożliwiające **integrację organicznych systemów na teatrze działań**⁶²².

Okręty pełniące role flagowych jednostek w grupach lub zespołach zadaniowych dodatkowo muszą spełniać wymagania w zakresie **odbioru szczegółowych danych wywiadowczych, meteorologicznych i oceanograficznych oraz ich rozpowszechniania w użytecznej formie do podległych dowództw**, jak również wymiany raportów logistycznych i medycznych, przekazywania informacji na temat poszukiwanych materiałów, ludzi, poczty i ładunków.

Okręty bojowe powinny być wyposażone w **systemy obserwacji powietrznej** z możliwością identyfikacji celów i wymaganym systemem Link 11, 16, 22⁶²³, a także być wyposażone w systemy obrony przeciwlotniczej, do których zalicza się: stały system obrony przeciwrakietowej, system obrony przeciwlotniczej krótkiego zasięgu lub system obrony bezpośredniej. Uzbrojenie to powinno współpracować z wyposażeniem elektronicznym aktywnym i pasywnym: środki wsparcia walki elektronicznej, środki przeciwdziałania elektronicznego i środki ochrony elektronicznej oraz innymi zintegrowanymi środkami walki.

Wyposażenie okrętów w urządzenie **rozpoznania swój-obcy** i urządzenie **rozpoznania indywidualnego** wraz z trybem utajonym, tam gdzie jest to niezbędne jak również w utajniony i interoperacyjny system łączności fonicznej w zakresie UKF i KF (ang. *bridge to bridge*), zapewnią przetwarzanie i zobrazowanie danych uzyskanych za pomocą

⁶²¹ Jednostki, które posiadają jakiegokolwiek rodzaj uzbrojenia lub zdolność oddziaływania bojowego na przeciwnika, głównie w celach ofensywnych, do składu tych jednostek zaliczamy: okręty podwodne; zasadnicze nawodne okręty bojowe; patrolowe jednostki pływające; okręty wojny minowej; desantowe jednostki pływające. Zob. *DD/3.1 Prowadzenie operacji ...*, op. cit., s. 23

⁶²² P. Jones, *Littoral Warfare Today and in the Future*, [w:] J. McCaffrie (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006, s. 140.

⁶²³ Zob. K. Ligęza, *Leksykon działań sił morskich*, AMW, Gdynia 2012, s. 79.

urządzeń własnych oraz wykorzystanie i dystrybucję informacji uzyskanej, jako elementu składowego zobrazowania ISR spełniającego wymagania innych użytkowników systemów informacyjno/rozpoznawczych.

Podkreślić należy, iż okręty nawodne, klasy korweta i większe oraz okręty podwodne wchodzące w skład sił zadaniowych powinny być wyposażone w **systemy satelitarne zdolne do transmisji danych i łączności utajonej, wysokiej częstotliwości system łączności** zdolny do szybkiej transmisji danych z wykorzystaniem techniki ograniczonego zasięgu przechwycenia, taktyczną łączność radiową wykorzystującą technikę ograniczonego zasięgu przechwycenia w górnym zakresie wysokich częstotliwości oraz kodowane łącza taktycznej transmisji danych zdolne do pracy na zasięgach pozahoryzontalnych.

Okręty przewidziane do prowadzeniem działań w zakresie rozpoznania i zobrazowania sytuacji powinny posiadać odpowiednie zdolności do zbierania informacji i/lub zasilania w dane z różnych źródeł, należycie wyszkolony i sprawdzony personel, narzędzia analityczne, zaawansowane urządzenia łączności zdolne do przetwarzania i rozpowszechniania informacji o określonym poziomie klasyfikacji w taktycznym i operacyjnym środowisku. Należy również podkreślić, iż osiągnięcie możliwości rozpoznania i identyfikacji celów nawodnych przy użyciu środków/systemów optoelektronicznych będzie zapewniać możliwość przekazywania i odbioru danych w zakresie zobrazowania sytuacji powietrznej i nawodnej.

Możliwości w zakresie identyfikacji i kontroli jednostek nawodnych a więc zdolność do odbioru i wykorzystania **informacji z systemu automatycznej identyfikacji statków handlowych** (ang. *Automatic Identification System - AIS*), zapewni wysoką efektywność prowadzenia morskich operacji blokadowych oraz działań w ramach wojskowej kontroli żeglugi morskiej (NCAGS).

System zarządzania walką okrętu (ang. *Combat Management System - CMS*) w zakresie prowadzenia działań przeciw okrętom podwodnym, powinien zapewniać możliwości do wykrywania, lokalizacji, klasyfikacji i śledzenia okrętów podwodnych, w położeniu pod/nawodnym, przy użyciu pasywnych i aktywnych sonarów oraz rażenia celów przy użyciu środków walki oraz w ramach działań przeciw okrętom nawodnym, zdolność do wykrywania, lokalizacji, klasyfikacji i śledzenia jednostek nawodnych przy użyciu radarów morskich,

w dzień/nocy, dobrych/złych warunkach meteorologicznych, oraz rażenia celów za pomocą odpowiednich środków, także artylerii okrętowej.

Na wyposażeniu sił morskich, przede wszystkim marynarki wojennej, znajdują się różnorodne systemy uzbrojenia. Nawodne okręty bojowe powinny być uzbrojone w **systemy obrony przeciwlotniczej** składające się ze stałych systemów obrony przeciwrakietowej lub systemów obrony bezpośredniej, jeżeli pozwalają na to ograniczenia związane z rozmiarem/wypornością kadłuba. Okręty wsparcia i dowodzenia zwalczaniem min, niszcyciele min, trałowce i stawiacze min powinny być wyposażone w niezbędne uzbrojenie przeciwlotnicze, jak np. ręczne wyrzutnie rakiet przeciwlotniczych.

Okręty prowadzące działania z lotnictwem pokładowym powinny być wyposażone w odpowiednie urządzenia do prowadzenia nawigacji lotniczej i urządzenia niezbędne do wsparcia manewrów lądowania we wszystkich warunkach meteorologicznych, zarówno w dzień jak i w nocy. Warto podkreślić, iż załogi okrętów, na których osiągnięcie głównego zadania realizowane jest przez posiadane lotnictwo pokładowe, powinny być **zdolne do obsługi i utrzymania w sprawności** na średnim poziomie wszystkich typów statków powietrznych dopuszczonych do zaokrętowania i określonego przeglądu innych statków powietrznych w maksymalnym, możliwym zakresie⁶²⁴.

Samoloty pokładowe posiadają nieporównywalną ze śmigłowcami czy bezzałogowymi aparatami latającymi (BAL) możliwość szybkiego przenoszenia dużej liczby różnego rodzaju sensorów, a przede wszystkim efektorów. Problemem związanym z ich wykorzystaniem jest jednak konieczność przebywania w rejonie działania ich nosiciela, czyli okrętu klasy lotniskowiec. Wymaga to zaangażowania wielu innych rodzajów sił zapewniających jego ochronę oraz odpowiednie zabezpieczenie logistyczne. Tym samym w połączeniu z kosztami wykorzystania samolotów, długie jego przebywanie w rejonie jest nieekonomiczne. Efektywne jest zastosowanie samolotów pionowego lub krótkiego startu i lądowania⁶²⁵.

Należy dodać, iż śmigłowce pokładowe są obecnie najczęściej stosowanymi statkami powietrznymi bazowania pokładowego. Wynika to przede wszystkim z ich możliwości pionowego startu i lądowania, co

⁶²⁴ K. Ligęza, C. Pyłat, L. Panek, J. Nowakowski, *Operacje Morskie...*, op. cit., s. 17.

⁶²⁵ L. Willett, *Cats and Traps: Launching the Carrier Debate in the Right Direction?*, RUSI Analysis, Apr 2012.

predestynuje je do przenoszenia przez okręty klasy niszczyciel, fregata, korweta, patrolowiec. Jednak ich wymiary powodują, że na okrętach klasy krążownik znajduje się ich nie więcej niż dwa - trzy, a na pozostałych (które są ich najczęstszymi nosicielami) z reguły tylko jeden. Należy podkreślić, że są to śmigłowce wysoce wyspecjalizowane i przeznaczone przede wszystkim do zadań ZOP, a rzadziej uderzeniowych. To powoduje, że z reguły nie mogą dokonywać transportu sił i zaopatrzenia, chyba że bazują na dużych okrętach desantowych, zaopatrzeniowych czy pomocniczych - lecz wówczas stosowane są tam typowe śmigłowce transportowe. Statki powietrzne bazowania pokładowego (rozpoznawcze) lotnictwa morskiego powinny być wyposażone w środki WE, wysokiej częstotliwości system łączności zdolny do współdziałania z okrętami i bazami brzegowymi jak również w kodowane łącza taktycznej transmisji danych wyposażone w środki WE i zdolne do pracy na zasięgach pozahoryzontalnych.

Konieczność utrzymania **ciągłości dowodzenia komponentem morskim w rejonach oddalonych**, a przede wszystkim podczas działań połączonych wymusza posiadanie platform, które są **pływającymi stanowiskami dowodzenia**. Prekursorami tej koncepcji byli Amerykanie, którzy zbudowali okręty typu *Mount McKinley*, spełniające rolę stanowisk dowodzenia dla operacji połączonych (ang. *Combined Operations Communications Headquarters Ships*). Z kolei jednostki typu *Blue Ridge*, pomimo że klasyfikowane oficjalnie jako okręty dowodzenia zespołami desantowymi (ang. *Amphibious Command Ships - LCC*), miały spełniać także rolę zapasowych stanowisk dowodzenia dla najwyższych władz państwowych i wojskowych po ataku nuklearnym. Najbardziej znanym okrętem dowodzenia jest *USS Mount Whitney*, będący pływającym stanowiskiem dowodzenia połączonych sił wielonarodowych CJTF HQ (ang. *Combined Joint Task Force Headquarters*). Zamontowane na nim wyposażenie i pomieszczenia wewnątrz okrętu zapewniają możliwość zaokrętowania blisko 1000-osobowego sztabu. Bezwzględną zaletą tego okrętu, jak i pozostałych tej klasy, jest możliwość zgromadzenia w jednym miejscu całego sztabu, składającego się w działaniach międzynarodowych z przedstawicieli różnych rodzajów sił zbrojnych, narodowości, o różnych przyzwyczajeniach i mentalności, z których tworzone jest sprawne narzędzie dowodzenia.

Koszt utrzymania okrętów dowodzenia jest bardzo duży i z tego powodu posiadają je obecnie tylko USA. Jednak ich zalety powodują, że

są one atrakcyjne również dla innych flot. Tym samym dostosowuje się do tego celu w określonym zakresie okręty różnych klas, dla których nie jest to główne przeznaczenie. Przede wszystkim wykorzystuje się do tego duże jednostki, a szczególnie desantowe, oraz typowe okręty bojowe klasy krążownik - fregata. Przykładem jest udział ORP *Xsawery Czernecki* w SNMCMG 1, gdzie wykonuje on zadania okrętu dowodzenia zespołem przeciwminowym.

Okręty dowodzenia i jednostki z uzbrojeniem przeciwlotniczym dużego lub średniego zasięgu powinny posiadać logicznie połączony **system w pełni zdolny do przetwarzania pakietów informacji w zbiorcze zobrazowanie sytuacji** oraz zdolność do łączenia się z lądowym systemem obrony powietrznej i transmisji danych w relacji okręt-brzeg-okręt. Ponadto Zdolność do pełnej integracji z Lądowym Systemem Obrony Powietrznej NATO i Systemem NATO Wczesnego Ostrzegania o Zagrożeniu z Powietrza jak również zdolność do zapewnienia pełnego wyposażenia dowodzenia i kontroli gwarantującego wsparcie zaokrętowanych organów dowodzenia i/lub dowódców zintegrowanej obrony (ang. *Composite Warfare Commander* - CWC).

Współczesne okręty desantowe w większości tylko z nazwy przypominają swoje odpowiedniki sprzed kilkunastu lat. Pierwotnie, ze względu na specyficzną konstrukcję, przeznaczone były do przewozu wojsk wraz z techniką bojową oraz ich wysadzania na nieprzygotowanym wybrzeżu (w relacji okręt - brzeg). Jednakże, ze względu na rozszerzanie się spektrum zadań sił zbrojnych w ostatnich latach, dokonuje się ewolucja konstrukcji i przeznaczenia tych jednostek, które stają się przede wszystkim **wielofunkcyjnymi platformami dla wsparcia działań ekspedycyjnych w rejonach oddalonych**. W działaniach, podczas których zachodzi konieczność przemieszczenia sił lądowych lub związanych z transportem, np. pomocy humanitarnej, wykorzystuje się przede wszystkim specjalistyczne jednostki pływające o dużej uniwersalności. Wynika to z faktu, że statki pozyskane ze sfery cywilnej są zbyt wyspecjalizowane i realizacja tych samych zadań wymagałaby zastosowania większej ich liczby, a więc wzrosłyby koszt y prowadzenia operacji.

Tym samym użycie komponentu morskiego podczas konfliktów o niskiej intensywności, w ramach akcji ewakuacyjno-ratowniczych oraz misji wymuszania i przywracania pokoju spowodowało konieczność włączenia do składu flot jednostek określanych jako uniwersalne.

Doskonałym potwierdzeniem tego jest obserwowany w ostatnim okresie wzrost liczby okrętów, których przeznaczeniem, oprócz przewożenia drogą morską sił ekspedycyjnych, są także zadania z zakresu ewakuacja ludzi miejsc dotkniętych kryzysem lub konfliktem, dostarczanie pomocy do rejonów dotkniętych wszelkiego rodzaju klęskami, pełnienie roli platformy dla śmigłowców ZOP oraz okrętu-bazy patrolowców, trałowców i niszczycieli min, transportowanie wyposażenia innych rodzajów sił zbrojnych oraz pełnienie roli platformy dla działań antyterrorystycznych.

Jednostki tego rodzaju charakteryzują się wieloma cechami, z których należy wymienić kilka - pokład startowy dla śmigłowców lub bezzałogowych aparatów latających, dok mieszczący poduszki lub wypornościowe kutry desantowe, urządzenia za- i wyładownicze o dużym udźwigu oraz mające także możliwość transportu kontenerów (nawet wymagających specjalnego zabezpieczenia, jak modułowe szpitale polowe).

Większe uniwersalne okręty desantowe, dowodzenia oraz jednostki wsparcia logistycznego muszą posiadać zdolność tworzenia i korelowania zintegrowanego zobrazowania sytuacji nawodnej w zespole, a mniejsze okręty wojenne powinny posiadać możliwości w zakresie C3, które umożliwią im prowadzenie działań bojowych we właściwych dla nich rejonach. Powinny one posiadać (jako minimum) system łączności utajnionej kompatybilne z innymi siłami/siłami sojuszniczymi oraz powinny być zdolne do utrzymywania efektywnej łączności z dowództwem nadrzędnym.

W Europie, wraz z rozszerzeniem spektrum zadaniowego komponentu morskiego, zgodnie z którym floty mają uczestniczyć w operacjach ewakuacyjnych oraz misjach wymuszania, utrzymania i przywracania pokoju, zaplanowano włączenie do składu sił morskich jednostek desantowych wyposażonych w dok typu LPD (ang. *Landing Platform Dock*) - *Foudre* (Francja), *San Giorgio* (Włochy). Później dołączyły jednostki typu *Galicia* (Hiszpania), *Rotterdam* (Holandia) oraz *Albion* (Wielka Brytania). Duże zapotrzebowanie na okręty uniwersalne daje państwu je posiadającym możliwość stania się nie tylko atrakcyjnym partnerem dla innych podmiotów, ale też realizacji relatywnie małym kosztem swoich celów narodowych, głównie w sferze medialnej, co przekłada się często na płaszczyznę polityczną i ekonomiczną.

Okręty podwodne oprócz wymagań określonych uprzednio powinny posiadać w zanurzeniu zdolność do **wielokanałowego odbioru sygnałów na bardzo małej częstotliwości**. Zdolność do wymiany danych taktycznych jest niezbędna do współdziałania okrętów podwodnych z okrętami nawodnymi. Niezbędny jest również odpowiedni system utajnionej łączności fonicznej w relacji głębina wodna-przestrzeń powietrzna-powierzchnia wody. Okręt podwodny powinien posiadać możliwość ciągłego odbioru sygnałów wywoławczych bez uszczerbku dla skrytości jego działań.

Okręty przewidziane do realizacji funkcji dowodzenia powinny posiadać ponadto **zdolność integracji ich zobrazowania sytuacji taktycznej z brzegowymi stanowiskami dowodzenia** poprzez możliwość odbierania i przesyłania danych we wspólnym systemie C3. Ponadto powinny posiadać niezbędne wyposażenie umożliwiające integrację na bliskim teatrze działań elementów organicznych w jeden system. Obejmuje to wymagania w stosunku do dużych jednostek w zakresie redagowania i dystrybucji szczegółowych danych rozpoznania, meteorologicznych i oceanograficznych w formie łatwej do wykorzystania przez podległe dowództwa.

Nowym kierunkiem w budownictwie okrętowym są **konstrukcje jednostek bezzałogowych**. Jednak analizując dotychczasowy przebieg prac, należy stwierdzić, iż są to małe jednostki przeznaczone raczej do działania w pobliżu nosiciela. Ich wymiary nie pozwalają przez to na zamontowanie większej liczby sensorów i efektorów, co powoduje, że raczej nie znajdą zastosowania na pełnym morzu. Predestynuje je to przede wszystkim do zastosowania w ochrony okrętów w rejonach litoralnych.

5.4. WNIOSKI

Większość wywołujących sytuacje kryzysowe pośrednich zagrożeń dla społeczności międzynarodowej zawiera elementy morskie. Państwa o mniejszych potencjałach powinny zatem być gotowe do udziału w operacjach reagowania kryzysowego o bardzo szerokim spektrum i daleko od wód ojczystych. W tym celu konieczne jest przystosowanie struktur sił morskich do tego rodzaju zadań.

Działania prewencyjne w postaci monitoringu sytuacji oraz demonstrowania obecności w rejonie potencjalnego kryzysu są bardzo

istotne, ale tylko do momentu ich adekwatności do sytuacji. Jak przedstawiono w dokumencie *European defence - the role of naval power*, zadania pozyskiwania danych z rejonów potencjalnych kryzysów stanowią jedno z ważniejszych zadań aktualnie stawianych przed siłami morskimi. Z chwilą eskalacji połączone siły zadaniowe powinny być w stanie dokonać projekcji siły na ląd.

Potencjał sił morskich może być kluczem do wykonywania zadań na lądzie, w znaczeniu możliwości szybkiego rozeznania sytuacji, przemieszczenia niezbędnego potencjału do rejonu działań oraz zabezpieczenia działań.

Siły morskie obligują dwa zakresy zadaniowe. Pierwszym, uwarunkowanym niejako historycznie jest utrzymywanie potencjału dla odowiedzenia potencjalnego przeciwnika od chęci zaatakowania. Drugą misją sił morskich jest wspieranie całej palety działań na lądzie, która to misja stała się misją priorytetową.

Niezależnie od charakteru misji podstawowym celem działań sił morskich jest osiągnięcie panowania na morzu lub przynajmniej kontroli morza. Jest to związane z monitorowaniem sytuacji oraz kontrolą żeglugi. Kontrolowanie danego akwenu możliwe jest jedynie przy uzyskaniu kontroli przestrzeni powietrznej nad nim. Tak więc wymaga ono prowadzenia działań połączonych

Przeniesienie głównego ciężaru działań w rejony przybrzeżne wraz z zwielokrotnieniem rodzajów misji i zagrożeń spowodowało potrzebę konstruowania nowych klas okrętów. Próby adaptacji jednostek skonstruowanych do działań na morzu, a nie z morza nie dały pozytywnych rezultatów. Założenia i plany mających być uniwersalnymi platformami do podejmowania różnorodnych misji w sytuacji wysokiego i zróżnicowanego zagrożenia nowych okrętów nie są jeszcze do końca sprecyzowane.

Charakter działań podejmowanych w ramach misji antykryzysowych, wymuszania pokoju bądź stabilizacyjnych sprawia, że istotnym elementem stało się wydłużenie możliwości prowadzenia działań przez okręty wchodzące w skład sił morskich w rejonie działań. Wymaga to zrewidowania podejścia do konstruowania okrętów, które musiałyby mieć z jednej strony kilkakrotnie dłuższe rezerwy międzyremontowe, a z drugiej strony być obsługiwane przez mniej liczne załogi po to, aby zaoszczędzone zasoby ludzkie wykorzystać do okresowej wymiany załóg.

Oddalenie rejonów działań sprawia, iż na komponencie morskim sił połączonych spoczywa zadanie umożliwienia działań komponentom lądowym. Może on być pierwszą siłą, która dostarczy informacji o sytuacji lub poprzez swoją obecność w rejonie wywrze nacisk polityczny. Działania blokadowe prowadzone przez siły morskie opóźnią rozwój sytuacji na lądzie, a ich platformy (okręty, samoloty) mogą posłużyć do przewiezienia innych komponentów sił połączonych, stworzenia warunków dowodzenia nimi oraz bezpośredniego oddziaływania na wybrzeże.

Dla zachowawczej drogi rozwoju sił morskich obok jednostek pływających istotnego znaczenia nabierają śmigłowce, które można użyć zarówno do wykonywania zadań rozpoznania jak i do zwalczania zarówno okrętów podwodnych jak i nawodnych.

Zdecydowanym europejskim potencjałem niszowym jest transport strategiczny. Dlatego, mimo, iż Polska nie posiada zbyt wielu doświadczeń w tej dziedzinie ani godnego przytoczenia potencjału to jest to dziedzina, która musi znaleźć swoje odzwierciedlenie w realnych planach przyszłościowych. Innym elementem niszowym, w którym możemy jako siły morskie zaistnieć i gdzie posiadamy realne doświadczenia oraz potencjał to jest ratownictwo morskie. Potencjałem, który na pewno możemy rozwijać to jednostki do prowadzenia wojny minowej.

Fakt możliwości użycia sił w jakiś sposób związanych ze sobą i ćwiczonych we wspólnych działaniach, sił odbywających właśnie grupowe szkolenie względnie sprawdziany szkolenia oraz sił pozostających z innych względów w podwyższonej gotowości zdecydowanie ułatwi ten proces. Istotnym aspektem jest tu korelacja uczestnictwa i rozłożenie go w czasie dla uniknięcia spiętrzeń i okresów zastoju (niedyspozycyjności).

ZAKOŃCZENIE

Świat po zakończeniu Zimnej Wojny nie stał się - wbrew powszechnym oczekiwaniom i przewidywaniom politologów - bardziej bezpieczny. Zapewnienie bezpieczeństwa podmiotowi jest podstawą nie tylko efektywnego i stabilnego rozwoju, ale przede wszystkim jego istnienia. Zatem słusznie potrzebę utrzymania, wymuszania oraz budowania pokoju na arenie międzynarodowej uznaje się za jedno z największych wyzwań stojących przed posiadającymi kompetencje w tym zakresie organizacjami międzynarodowymi.

Należy pamiętać, iż zastrzeżone w Karcie Narodów Zjednoczonych prawo do użycia sił militarnych (w tym i sił morskich) dla utrzymania, względnie wymuszenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, obliuguje państwa do utrzymywania w gotowości odpowiednich sił. Z kolei nieprzewidywalny charakter nowego rodzaju zagrożeń sprawia, iż nieodzownym jest tworzenie wspólnych mechanizmów reagowania kryzysowego, z uwzględnieniem już funkcjonujących sprawdzonych instytucji wewnątrzpaństwowych, jak i ponadnarodowych struktur funkcjonujących w ramach grup państw. Niebagatelną rolę w tworzeniu tego rodzaju struktur spełniają organizacje regionalne do których, zgodnie z art. 52 Karty NZ, na kontynencie europejskim zaliczamy OBWE, UE czy też NATO.

Od początku lat 90. Sojusz Północnoatlantycki oraz Unia Europejska, przeprowadziły szereg pomyślnie zakończonych interwencji z zakresu reagowania kryzysowego. Tempo przemian zachodzących w środowisku międzynarodowym oraz wynikające stąd następstwa były tak duże, że większość interwencji wojskowych w tym okresie przygotowywano *ad hoc*, bez właściwego wsparcia doktrynalnego. Metodą prób i błędów przeszły najeżony trudnościami proces w zakresie osiągnięcia interoperacyjności poprzez zaangażowanie wielonarodowych sił w operacjach reagowania kryzysowego. Problem ten dotyczył szczególnie Sojuszu Północnoatlantyckiego, który musiał przewartościować swoją strategię i przystosować ją do nowych uwarunkowań geopolitycznych. Zawarta w nowej Koncepcji Strategicznej Sojuszu, decyzja NATO o prowadzeniu operacji reagowania kryzysowego spoza art. 5 (NA5CRO), czyli pozatraktatowym obszarem zainteresowania, wynikała z dążenia

do globalizacji działań w kontekście rozszerzenia obszaru bezpieczeństwa i stabilności. Do chwili obecnej strategiczną decyzją Sojuszu zarządzanie kryzysowe oraz partnerstwo, oparte na współpracy i dialogu, stanowią główne filary budowania bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Co więcej, współpraca dotyczy nie tylko relacji między ONZ a NATO, ale również relacji między NATO a innymi organizacjami międzynarodowymi, jak UE lub OBWE. Z jednej strony uspakajający może być fakt, iż na chwilę obecną w otoczeniu Sojuszu nie odnotowuje się okoliczności mogących przerodzić się w konflikt o charakterze militarnym. Ponadto Unia Europejska od momentu proklamowania, w ramach drugiego filaru, Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, realizuje program budowania wojskowych zdolności zgodnie z ogłoszonym Europejskim Celem Operacyjnym 2010. Wielonarodowość reakcji akcentuje także art. 42 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej, który precyzuje, iż państwa członkowskie oddając do dyspozycji Unii swoje zdolności cywilne i wojskowe, tworzą siły wielonarodowe, które mogą przekazać do dyspozycji wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony.

Obecnie rozszerzenie obszaru stabilności przedkłada się w dążeniu Sojuszu do umocnienia powiązań z regionalnymi organizacjami bezpieczeństwa. Wydaje się, że szczególnym obszarem działań NATO powinno być uściślenie współpracy z ONZ, które musiałoby zostać zinstytucjonalizowane na poziomie strukturalnym. Nie będzie to oznaczać automatycznie przejścia przez Sojusz roli globalnego strażnika. Zaangażowanie NATO w budowanie układów partnerskich o zasięgu globalnym w celu rozszerzenia stabilności wykluczają takie podejrzania. O poziomie zaangażowania Sojuszu w budowanie pokoju i obronę demokracji dowodzi zawarte w dokumentach doktrynalnych szerokie spektrum NA5CRO, których liczba znacznie wzrosła w ostatnich latach, zarówno w grupie operacji wsparcia pokoju jak i w grupie operacji innych wykraczających poza obszar art. 5. W ogólnym ujęciu operacje wsparcia pokoju związane są z użyciem zdolności wojskowych na zasadzie bezstronności, czyli bez faworyzowania lub szkodenia jakiegokolwiek ze stron konfliktu i obejmują działania związane z utrzymaniem, umacnianiem, tworzeniem oraz budowaniem pokoju. Dodatkowo w zakres tego rodzaju operacji wchodzi działania związane z zapobieganiem konfliktom oraz niesieniem pomocy w ramach operacji humanitarnych.

Rozważania zawarte w niniejszej dysertacji jednoznacznie wskazują, iż połączoność działań zainicjowała, pojenie się szeregu inicjatyw

oraz prób tworzenia na stałych wielonarodowych struktur (jednostek) połączonych. Należy również podkreślić, iż celem tego rodzaju działań jest zapewnienie możliwości szybszej reakcji na sytuacje wynikające ze współczesnych zagrożeń. Aktywowana inicjatywa powołania Sił Odpowiedzi NATO uruchomiła proces tworzenia (formowania) nowoczesnych sił o charakterze ekspedycyjnym, które zostały zdefiniowane jako połączone, wysoce mobilny komponent wojskowy (morski, lądowy, powietrzny oraz sił specjalnych), stanowiący zestaw sił utrzymywany w wysokiej gotowości do podjęcia działań w obszarze operacyjnego zainteresowania Sojuszu, jak i poza tym obszarem. Wydaje się, że komponenty morski i lotniczy będą stanowić główny trzon Sił Odpowiedzi NATO. Ich wysoka ranga w każdym zestawie SON wynika z szybkości reagowania na pojawiające się zagrożenia.

Z przeprowadzonych w pracy badań spektrum zadań SON, wynika dobitnie wniosek, że są one wyposażone w niezbędne narzędzia militarne umożliwiające prowadzenie samodzielnych zadań w ramach reagowania kryzysowego, realizację zadań w początkowej fazie operacji, jako siły inicjujące, zabezpieczające wejście sił głównych do rejonu operacji połączonej w niesprzyjających warunkach (np. oporu stawianego przez stronę przeciwną lub bez wsparcia państwa-gospodarza) oraz udział w demonstracji siły w celu zaakcentowania zdecydowanego stanowiska państw członkowskich Sojuszu (operacje reagowania mające na celu wsparcie wysiłków dyplomatycznych).

Należy podkreślić, że podjęta w rozprawie problematyka badawcza ma charakter interdyscyplinarny i wielopłaszczyznowy, a w trakcie badań zaistniała konieczność przyjęcia określonych założeń i ograniczeń oraz przeprowadzenia wielotorowych analiz, ocen i uogólnień.

Istotna część badań dysertacji poświęcona została narzędziom przeznaczonym do prowadzenia operacji reagowania kryzysowego. Przedstawione w pracy jej uwarunkowania determinują bezpośrednio kierunki transformacji sił morskich, tak aby były one efektywnym narzędziem realizacji polityki podmiotu współcześnie oraz w dalszej perspektywie, w odniesieniu do działań z zakresu reagowania kryzysowego.

Analiza materiałów źródłowych pozwoliła na wielostronne poznanie i teoretyczne ujęcie prawidłowości określających znaczenie sił morskich w wielonarodowych siłach zadaniowych, tworzonych w oparciu o struktury połączone w celu prowadzenia efektywnych działań w sytuacjach kryzysowych. Przeprowadzona kwerenda narodowych,

europejskich (w tym unijnych) oraz sojuszniczych dokumentów z dziedziny polityki bezpieczeństwa pozwoliła na sprecyzowanie czynników ramowych determinujących tworzenie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych. Dokonano również kodyfikacji funkcji sił morskich w operacjach reagowania kryzysowego. Istotnym elementem było tu poznanie drogi, jaką przeszła społeczność europejska dla realizacji wspólnego reagowania kryzysowego.

W odniesieniu do sił morskich należy sformułować wniosek, iż globalizacja spowodowała poszerzenie się zakresu ich zadań o dodatkowe. W odniesieniu do marynarki wojennej głównym jej zadaniem pozostanie (w zależności od jej potencjału) wywalczenie i utrzymanie kontroli morza i/lub obrona własnego wybrzeża. Uzupełniając klasyczną funkcję militarną sił morskich, dzięki swojej specyfice, budują one zaufanie i wnoszą istotny wkład w obszar współpracy między państwami, wypełniając przez to funkcję dyplomatyczną oraz policyjną. Wynika to z niezwykle ważnego czynnika odróżniającego erę globalizacji od okresu Zimnej Wojny, a mianowicie przesunięcia obszaru działań sił morskich na akweny litoralne. Badania przeprowadzane w dysertacji wyraźnie wskazują, że należy dokonać redefinicji pojęcia akwen litoralny. W porównaniu do morza pełnego, obszary te charakteryzują się wieloma specyficznymi cechami, z których zasadniczymi są czynniki geograficzno-fizyczne ograniczające możliwości manewrowe jednostek pływających a nasycenie znaczną liczbą obiektów, ułatwia przeciwnikowi skuteczne maskowanie i jednocześnie zwiększa efektywność jego działania. Można więc stwierdzić, iż akweny litoralne należy definiować jako obszary nadbrzeżne, których granice określone są potrzebami zastosowania form i metod prowadzenia działań oraz sił i środków w znacznej mierze innych niż na morzu pełnym. W związku z powyższym w ramach operacji, sensownym wydaje się określanie tych granic za każdym razem planując połączoną operację reagowania kryzysowego, elastycznie i adekwatnie do konkretnej sytuacji, przeciwnika i determinantów geograficznych. Umożliwi to efektywne wykorzystanie poszczególnych rodzajów sił morskich zgodnie z ich przeznaczeniem i możliwościami, a także podniesie efektywność procesu decyzyjnego.

Badania wykazały, iż klasyczne niejako zdolności sił morskich do prowadzenia (w składach zespołów sił różnorodnych) działań nawodnych, zwalczania okrętów podwodnych, wojny minowej jak również wojny morskiej z powietrza zapewniają z jednej strony, że siły morskie

są w stanie zachować zdolność bojową i wykonać wyznaczoną im misję. Z drugiej strony zdolności te ulegają przemianie. Stają się one przesłankami koniecznymi dla rozwinięcia zdolności istotnych i koniecznych podczas misji reagowania kryzysowego.

Jednym z istotnych wniosków wynikających z przeprowadzonych badań jest stwierdzenie, że logistyczne i techniczne zdolności sił morskich do udzielania pomocy sprawiają, że mogą one być wykorzystywane do wspierania działań innych struktur, organizacji i rodzajów sił zbrojnych w ramach szeroko rozumianej funkcji wsparcia. Staje się ona przesłanką konieczną dla rozwinięcia *enabling capabilities* istotnych i koniecznych podczas misji reagowania kryzysowego. Do najistotniejszych zdolności sił morskich należą w tym kontekście: dostępność i elastyczność sił, swoboda działania i zdolność do przerzutu sił drogą morską oraz zdolność projekcji siły z morza na ląd. Są to podstawowe zdolności charakteryzujące siły morskie działające w ramach operacji ekspedycyjnych.

Prowadząc badania, autor dokonał ustalenia wpływu wykonywania zadań w strukturach połączonych na rodzaje działalności sił morskich, określając zarazem rangę i miejsce sił morskich w połączonych zespołach zadaniowych jako sił o kapitalnym znaczeniu dla inicjacji działań ekspedycyjnych.

Badania wykazały, że dotychczasowe rodzaje działań sił morskich, takie jak obrona powietrzna, zwalczanie okrętów nawodnych i podwodnych, działania bojowe okrętów podwodnych, wojna minowa oraz działania desantowe, przestały być co prawda priorytetowymi rodzajami działań tych sił, ale stały się ważnym elementem składowym nowych rodzajów działań i pozostają pierwotnymi rodzajami działalności sił morskich niezależnie od zakładanego scenariusza działań, również podczas wykonywania zadań w strukturach połączonych.

Rodzajem działań sił morskich determinującym działania połączone jest kontrola i ochrona żeglugi, która jest nierozdzielnie związana z pojęciem prowadzenia działań poprzez morze. Naczelną zasadą NCAGS jest jej elastyczność, która przejawia się w aktywowaniu tylko takich elementów organizacji i stosowaniu takich środków (procedur), jakich wymaga konkretna sytuacja. Istotna ewolucja tej kategorii polegała na utworzeniu specjalnej agendy Sojuszu do spraw kooperacji z organizacjami żegludowymi i przewożenia żegludze, szczególnie na akwenach niebezpiecznych. Służy ona oprócz zabezpieczenia dowozu sił połączo-

nych, funkcjonowaniu własnej (sojuszniczej) żeglugi, jednak przede wszystkim przyczynia się do zapobiegania konfliktom interesów pomiędzy siłami morskimi a pozostałymi rodzajami żeglugi. Hamulcem w kwestii przerzutu sił do rejonu działań pozostaje fakt, iż pomimo zamierzeń instytucjonalizacji zagadnień transportowych w ramach NATO, przemieszczanie sił do rejonu działań pozostaje nadal w gestii narodowej. Równie użytecznym rodzajem działań sił morskich w operacjach reagowania kryzysowego stały się działania blokadowe, szczególnie w aspekcie wymuszania embarga. Mimo iż oficjalnie są one klasyfikowane jako rodzaj operacji morskich, to jednocześnie posiadają wiele cech rozciągniętych w czasie działań systematycznych.

Na uwagę zasługuje użyteczność działań desantowych, które dają możliwość skoncentrowania zbilansowanych sił oraz projekcji siły na wybrany punkt wybrzeża lub też otworzenia rejonu dla działań innych komponentów sił połączonych.

Wyniki badań pozwoliły na konstatację, że połączone działanie reagowania kryzysowego jest nierozzerwalnie związana z przeorientowaniem sił morskich z prowadzenia wojny na morzu na prowadzenie wojny z morza. Przy tym stosowane w siłach morskich procedury działań zespołów (TG) oraz grup taktycznych (TU) w składzie różnorodnych sił sprawiają, że bardzo łatwo jest zaimplementować koncepcję sił tworzonych ze elementów zadaniowych i poszerzyć skład tych zespołów o elementy z innych rodzajów sił zbrojnych. Czynnikiem oddalenia potencjalnych rejonów działań sprawia, iż na morskim komponencie sił połączonych spoczywa zadanie umożliwienia działań pozostałym elementom struktury. W szczególności komponent morski może być pierwszym, który dostarczy informacji o sytuacji w ramach rozwijanego systemu zarządzania morską świadomością sytuacyjną lub poprzez swoją obecność w rejonie wywrze nacisk polityczny. Działania demonstracyjne i/lub blokadowe prowadzone przez siły morskie mogą sprawić zahamowanie rozwoju sytuacji na lądzie, dając czas na generowanie sił lądowych. Platformy morskie mogą posłużyć do przewozu innych komponentów sił połączonych, stworzenia warunków dowodzenia nimi oraz bezpośredniego oddziaływania na ląd. Stąd też najbardziej wszechstronną jednostką sił morskich podczas działań połączonych stały się uniwersalne okręty desantowe. Różnorodność ich zastosowań do transportu wojsk i sprzętu oraz ich wysadzania na nieprzygotowanym brzegu, jak również wspierania samego lądowania i walki na wybrzeżu, została

w ostatnich latach znacznie poszerzona. Mogą one spełniać istotną rolę jako stanowiska dowodzenia sił połączonych oraz kierowania działaniami komponentu morskiego w strefie przybrzeżnej.

Istotnym elementem stało się również wydłużenie możliwości prowadzenia działań przez jednostki pływających sił morskich w rejonie działań. Wymaga to zrewidowania podejścia do konstruowania okrętów oraz systemu ich obsadzania załogami i odtwarzania gotowości.

Zidentyfikowane fakty naukowe pozwoliły na poparcie tezy, że z chwilą eskalacji napięcia połączone siły zadaniowe powinny być w stanie dokonać projekcji siły na ląd, a potencjał sił morskich w przypadku działań w rejonie oddalonym może być kluczem do wykonywania zadań na lądzie - w znaczeniu możliwości szybkiego rozeznania sytuacji i przemieszczenia niezbędnego potencjału do rejonu działań oraz zabezpieczenia działań innych rodzajów sił zbrojnych. Otwarcie rejonu działań umożliwi rodzaj sił morskich, jakim jest piechota morską.

Jednym z istotnych wniosków wynikających z przeprowadzonych badań jest stwierdzenie, że rozpad dwubiegunowego świata spowodował zmniejszenie prawdopodobieństwa konfliktu globalnego, a przez to nakładów na utrzymanie sił morskich, w tym przede wszystkim marynarki wojennej. Jest to proces charakteryzujący z reguły okres odprężenia w stosunkach międzynarodowych, lecz w aspekcie sił morskich powoduje to, że aby zachować potencjał adekwatny do stawianych im zadań, balansują one pomiędzy ilością a jakością. Deficyt ilościowy sił morskich można skompensować jedynie poprzez prowadzenie działań w ramach przedsięwzięć wielonarodowych. Tym samym należy stwierdzić, że międzynarodowość stanie się podstawą prowadzenia działań na morzu i jednocześnie stworzy nowe zależności w zakresie współpracy międzynarodowej.

Badania wykazały, że urzeczywistnienie europejskich inicjatyw reagowania kryzysowego, bez odpowiedniego potencjału transportowego, nie jest możliwe do realizacji. Dlatego jest to obszar zdolności, który musi znaleźć swoje odzwierciedlenie w realnych planach przyszłościowych. Oznacza to, iż niezależnie od wybranej drogi rozwoju sił zbrojnych przedsięwzięciem inwestycyjnym, którego nie można w chwili obecnej pominąć, jest utworzenie grypy uniwersalnych jednostek transportowych.

Przeprowadzona eksploracja naukowa i uzyskane w jej wyniku sprecyzowanie wymaganych zdolności w zakresie modernizacji tech-

nicznej sił morskich w aspekcie ich wykorzystania w operacjach reagowania kryzysowego w składzie wielonarodowych połączonych sił zadaniowych pozwoliły na wyodrębnienie rozwiązań najbardziej popularnych i adekwatnych do współczesnych uwarunkowań politycznych i technologicznych. Wyodrębnione na podstawie publikowanych materiałów kierunki modernizacji strukturalnej i technicznej sił morskich w aspekcie ich wykorzystania we wspomnianych zespołach zostały rozpatrzone ze szczególnym uwzględnieniem publikowanych wyników praktycznej weryfikacji ich przydatności.

Odpowiedzi na pytania badawcze zawarte w treści poszczególnych rozdziałów oraz podrozdziałów potwierdziły przyjęte hipotezy robocze i były podstawą syntezy wniosków odnośnie całości podjętego problemu naukowego. Rozprawa przyniosła przede wszystkim potwierdzenie tezy, iż możliwe jest uproszczenie procedur adaptacyjnych dotyczących sił morskich w oddelegowaniu do Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych, a jasne sprecyzowanie ich struktur wpływa w aspekcie wykonywania wspólnych zadań na przyspieszenie ich integracji z siłami innych państw oraz innych rodzajów sił zbrojnych.

Rezultaty badań oraz wynikające z nich wnioski stanowią treść niniejszej dysertacji. Wynikiem pracy jest przede wszystkim wizja tego, jakim potencjałem wykonawczym powinny dysponować współczesne siły morskie. Zebranie bogatego materiału faktograficznego zwiększa wartość poznawczą i naukową pracy, wnosząc jednocześnie znaczący wkład w rozwój teorii użycia sił morskich w składzie połączonych wielonarodowych sił zadaniowych w ramach operacji reagowania kryzysowego.

BIBLIOGRAFIA

Publikacje zwarte

- [] *2943rd EXTERNAL RELATIONS Council meeting, Council conclusions on European Security and Defence Policy*, Brussels 18 May 2009.
- [] *50 Years UN Peacekeeping*, UN Department of Public Information, New York 1998.
- [] Admiral of the Fleet the Lord Keyes, *Amphibious Warfare and Combined Operations*, Cambridge at the University Press 1943.
- [] Ameline N., *Raport 145 DSCTC 12 E rev. 1, Matching Capabilities to Ambitions: NATO Towards 2020*, NATO Parliamentary Assembly, November 2012.
- [] *Annual Report on OSCE Activities 2011*, OSCE.
- [] Antczak A., *Unia Europejska: bezpieczeństwo, strategia, interesy*, Wydawnictwo WSGE, Józefów 2011.
- [] Balcerowicz B., *Pokój i „nie-pokój” na progu XXI wieku*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2002.
- [] Balcerowicz B., *Sily zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, WN Scholar, Warszawa 2006.
- [] Balcerowicz B., *Wybrane problemy obronności państwa*, AON, Warszawa 1997.
- [] Barcik J., *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony. Aspekty prawne i polityczne*, Ofic. Wyd. Branta, Bydgoszcz-Katowice 2008.
- [] Barroso J., *The New European Maritime Policy*, Brussels 2005.
- [] Becker J. D., *All Necessary Means, All Necessary Measures: The United Nations and the Authorization of the Use of Force in the 21st Century*, University of Denver, Denver 2007.
- [] Bialos Jeffrey P., Koehl Stuart L., *The NATO Response Force. Facilitating Coalition Warfare through Technology Transfer and Information Sharing*, National Defense University Center for Technology and National Security Policy, Fort Lesley J. McNair, Washington 2005.
- [] Bierzanek R., *Bezpieczeństwo regionalne w systemie ONZ*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1977.
- [] Bierzanek R., Simonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1992.
- [] Borgomano-Loup L., *Improving NATO-NGO Relations in Crisis Response Operations*, NATO Defense College, Rzym 2007.
- [] Boutros-Ghali B., *An Agenda for Peace. Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*, New York 1992.
- [] Bromley M., *United Nations Arms Embargoes. Their Impact on Arms Flows and Target Behaviour. Case study: Former Yugoslavia, 1991-96*, SIPRI, Stockholm 2007.
- [] Brownlie I., *International Law and the Use of Force by States*, Oxford 1963.

- [] Bugajski D., *Prawa żeglugowe okrętu w świetle prawa międzynarodowego*, wyd. SCHOLAR, Warszawa 2009.
- [] Churchill R. R., Lowe A. V., *The law of the sea*, Juris Publishing Manchester University Press, Manchester 1999.
- [] Cohen S. B., *Geography and Politics in a Divided World*, London 1964.
- [] *Conflict Prevention - Council conclusions*, nr 11531/11 COSDP 587, z dnia 20.06.2011.
- [] *Council conclusions on pooling and sparing of military capabilities*, 3091st FOREIGN AFFAIRS Council meeting, Council of the European Union, Brussels 2011.
- [] Czaputowicz J., *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- [] Czupryński A., (red.), *Przedmiot badań i system pojęć współczesnej sztuki wojennej. Materiały z konferencji naukowej*, AON, Warszawa 2006.
- [] De Wet E., *The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council*, Oxford 2004.
- [] Depczyński P., R., *Siły pokojowe ONZ wobec współczesnych konfliktów zbrojnych. Liban – studium przypadku*, AMW, Gdynia 2012.
- [] Elak L., *Komponent cywilno-wojskowy w operacjach reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa 2011.
- [] *Encyklopedia Britannica*, tom XXV, Wyd. Kurpisz S.A., Poznań 2006.
- [] Evans G., *Współpraca dla pokoju, Agenda globalna na lata dziewięćdziesiąte i następne*, Warszawa 1994.
- [] Evans M. H. H., *Amphibious Operations. The Projection of Sea Power Ashore*, Brassey's Defence Publishers, London 1990.
- [] Gągor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, wyd. Marszałek, Warszawa 1998.
- [] Gągor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe operacje pokojowe*, Warszawa 2001.
- [] Gawliczek P., Pawłowski J., *Zagrożenia asymetryczne*, AON, Warszawa 2003.
- [] Gotkowska J., Osica O., *W regionie siła? Stan i perspektywy współpracy wojskowej wybranych państw obszaru od Morza Bałtyckiego do Morza Czarnego*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2012.
- [] Gray Ch., *International Law and the Use of Force*, Oxford 2000.
- [] Greenwood C., *Essays on War in International Law*, London 2006.
- [] Grove E., Hore P., *Dimensions of sea power. Strategic choice in the modern world*, Hull 1998.
- [] Grove E., *Maritime Strategy and European Security*. Common Security Studies No2, Brassey's, London 1990.
- [] Gryz J., *Unia Zachodnioeuropejska a NATO, UE, OBWE*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa 1996.
- [] Heraclides A., *Security and Cooperation in Europe: the Human Dimension, 1972-1992*, Frank Cass, London 1993.
- [] Heybey B. M., Bush L. C., *Do Crisis Response Operations Affect Political and Economic Stability?* CNA Corporation, Alexandria, Virginia 2003.

- [] Hill J. R., *Maritime strategy for medium powers*, Croom Heim, London 1986.
- [] Holmes R., *The Oxford Companion to Military History*, Oxford University Press, Oxford 2001.
- [] House of Commons Defence Committee, *The future of NATO and European defence*, Ninth Report of Session 2007–08, London 2008.
- [] Huntington S. P., *The clash of civilizations and the remaking of world order*, New York 1996.
- [] Iwanaszczenko L. A., *Blokada morska a współczesne prawo międzynarodowe*, Warszawa 1990.
- [] Jakobsen P. V., *NATO's Comprehensive Approach to Crisis Response Operations*, Danish Institute for International Studies, Copenhagen 2008.
- [] Kącki Cz., *Siły wielonarodowe do misji pokojowych*, AON, Warszawa 2003.
- [] Kaczmarek W., *Działania operacyjne wojsk lądowych*, AON, Warszawa 2004.
- [] Kaczmarek W., Panek B., Joniak J., *Udział wojsk lądowych w operacjach wsparcia pokoju*, AON, Warszawa 2005.
- [] Kearsley H. J., *Maritime Power and the Twenty-first Century*, Dartmouth Publishing Company Limited, Dartmouth 1992.
- [] Knops R., *Raport 144 DSCFC 12 E bis, The Challenge of Piracy: International Response and NATO's Role*, NATO Parliamentary Assembly, November 2012.
- [] Kozerański D. S., *Kontyngenty Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973-1999*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2012.
- [] Kozerański D. S., *Międzynarodowe działania stabilizacyjne w świetle doświadczeń X zmiany PKW Irak w 2008 roku*, Warszawa 2010.
- [] Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993.
- [] Kozub M., *Konflikty początku XXI wieku. Użycie sił powietrznych*, AON, Warszawa 2007.
- [] Kręcikij J., *Wybrane problemy kierowania zgrupowaniami wielonarodowych sił połączonych*, AON, Warszawa 2003.
- [] Kubiak K., *Działania sił morskich po drugiej wojnie światowej*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007.
- [] Kubiak K., *Przemoc na oceanach. Współczesne piractwo i terroryzm morski*, Wydawnictwo TRIO Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2009.
- [] Kupiecki R., *Siła i solidarność. Strategia NATO 1949-1989*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2009.
- [] Kuźma L., Gronowski F., *Polityka morska państwa (synteza)*, Związek Miast i Gmin Morskich, Gdańsk 1994.
- [] Kuźniar R., *Między polityką a strategią*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 1994.
- [] Łąkowski R., *Encyklopedia Popularna PWN*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982.
- [] Ligęza K., *Leksykon działań sił morskich*, AMW, Gdynia 2012.

- [] Ligeza K., Pyłat C., Panek L., Nowakowski J., *Operacje Morskie. Okręty MW RP w składzie sił NATO. Wymagania operacyjne*, praca analityczno-badawcza, WCNJiK, Warszawa 2010.
- [] Lindstrom G., *Enter the EU Battlegroups*, Chaillot Paper EUISS, n° 97, February 2007.
- [] Łopuski J., *Encyklopedia podręczna prawa morskiego*, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk, 1982.
- [] Łukaszuk L., *Międzynarodowe prawo morza*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997.
- [] Luttwak E. N., *The Political Use of Sea Power*, John Hopkins University Press, Baltimore 1974.
- [] Major C., *EU-UN cooperation in military crisis management: the experience of EUFOR RD Congo in 2006*, EU Institute for Security Studies, Paris 2008.
- [] Major C., Mölling CH., *EU Battlegroups: What Contribution to European Defence? Progress and Prospects of European Rapid Response Forces*. Stiftung Wissenschaft Und Politik German, Institute for International and Security Affairs, Berlin 2011.
- [] Makowski A., *Siły morskie współczesnego państwa*, Impuls Plus Consulting, Gdynia 2000.
- [] Marszałek M., Limanowski T. J., *Operacje pokojowe Organizacji Narodów Zjednoczonych. Geneza. Struktura. Planowanie*, AON, Warszawa 2011.
- [] Marszałek M., *Sojusznicza operacja „Allied Force”. Przebieg-ocena-wnioski*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2009.
- [] Marszałek M., *Użycie lotnictwa NATO w konflikcie bałkańskim*, AON, Warszawa 2006.
- [] Michalak W. (red.), *Siły powietrzne w operacjach połączonych*, AON, Warszawa 2002.
- [] *NATO Communiqués and Statements 1999. Washington Summit Communiqué*, NATO Office of Information and Press, 2000.
- [] *NATO Vademecum*, Office of Information and Press, Brussels 2001.
- [] *New Partnership Agenda: Charting a New Horizon for UN Peacekeeping*, Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support, New York 2009.
- [] *Notes on the Royal Navy and Royal Marines*, Joint Services Command and Staff College, Shrivenham 2000.
- [] Obrusiewicz M., *Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe CJTF*, AON, Warszawa 2002.
- [] Padfield P., *Maritime Supremacy and the Opening of the Western Mind: Naval Campaigns that Shaped the Modern World*, Overlook TP, Woodstock 1999.
- [] Pakenham W. T. T., *Naval Command and Control*, Brassey's, Londyn 1989.
- [] Panek B., *Operacje reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa 2007.
- [] Pawłowski J. (red. nauk.), *Sojusznicze inicjatywy na rzecz poprawy zdolności obronnych NATO cz.1*, AON, Warszawa 2005.
- [] Pawłowski J. (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002.
- [] Pawłowski J., Ciupiński A. (red.), *Umieędzynarodowiony konflikt wewnętrzny*, AON, Warszawa 2001.

- [] Payoyo P. B. (red.), *Ocean governance: sustainable development of the seas*, Tokyo-New York - Paris 1994.
- [] Pirtle Ch. E., *Military Uses of Ocean Space and the Law of Sea In the New Millenium*, ODIL 2000, t. 31, nr 1.
- [] Polak A., *Geneza i ewolucja zasad sztuki wojennej*, Warszawa 2003.
- [] Przyborowska-Klimczak A., *Karta Narodów Zjednoczonych, Międzynarodowe Prawo Publiczne - wybór dokumentów*, Lublin 1996.
- [] Przyborowska-Klimczak A., *Prawo Międzynarodowe Publiczne. Wybór dokumentów*, Lubelskie Wydawnictwa Prawnicze, Lublin 2001.
- [] *Pumphlet for Future Joint Operations. Bridging the Gap Between Concepts and Doctrines*. US Joint Force Center Pam 1, March 2002.
- [] Rokiciński K., *Bezpieczeństwo obszarów morskich na początku XXI wieku*, Rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 2007.
- [] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M., *Zasady wykorzystania sił morskich*, AON, Warszawa 2006.
- [] Rokiciński K., *Zagrożenia asymetryczne w regionie bałtyckim*, Belstudio, Warszawa 2006.
- [] Simma B., (red.) *The Charter of the United Nations. A Commentary*, München 2004.
- [] Simón L., *Command and control? Planning for EU military operations*, European Union Institute for Security Studies, Paris 2010.
- [] Skibiński F., *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1972.
- [] Skorupka S., *Mały słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
- [] Sołkiewicz H. (red.), *Operacyjno-taktyczny leksykon morski*, AMW, Gdynia 2012.
- [] Stoner J. A. F., Freeman R. E., Gilbert D. R., *Kierowanie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998
- [] Strasburger D., *Zasady sztuki wojennej*, Bellona, Warszawa 1996.
- [] Symonides J.(red.), *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, Warszawa 2006.
- [] Symonides J., *Nowe prawo morza*, Warszawa 1986.
- [] Szubrycht T. (red.), *Leksykon bezpieczeństwa morskiego*, AMW, Gdynia 2008.
- [] Szubrycht T., *Bezpieczeństwo morskie państwa. Zarys problemu*, AMW, Gdynia 2011.
- [] Szubrycht T., *Strategie doktryny morskie. Zarys problematyki*, Wyd. Sowa, Gdynia 2013.
- [] Szulczewski A., Pawłowski M., Kubiak K., *Ocena polskich portów morskich w aspekcie możliwości zabezpieczenia przewozów wojskowych dla potrzeb działań ekspedycyjnych*, praca studyjna, AMW, Gdynia 2004.
- [] Szymczak M., (red.), *Słownik języka polskiego*, tom III, Warszawa PWN, 1981.
- [] Till G., *Modern Sea Power. Vol I*, Brassey's Defence Publishers, London 1987.
- [] Till G., *Seapower: A Guide for the Twenty First Century, Second Edition*, Routledge, London and New York 2009.

- [] Topolski I., Dumala H., Dumala A., *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009.
- [] *UN Nordic Stand-by Forces*, Helsingfors 1993.
- [] *United Nations. Peacekeeping Operations. Principles and Guideline*, UN Department of Peacekeeping Operations, Department of Field Support, New York 2008.
- [] *Urzędowy wykaz nazw państw i terytoriów niesamodzielnych*, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2011.
- [] Vego M. N., *Naval Strategy and Operations In Narrow Seas*, Frank Cass Publishers, London 1999.
- [] Vego M., *Major Naval Operations*, Naval War College Press, Newport 2008.
- [] Vego N. M., *Naval strategy and operations in narrow sea*, Frank Cass Publishers, London 1999.
- [] Watr M., *Operacje połączone*, Adam Marszałek, Toruń 2006.
- [] Weisburd A. M., *Use of Force: The Practice of States since World War II*, 1997.
- [] *Wielka Encyklopedia Świata Oxford Educational*, tom X, Warszawa 2005.
- [] Wiharta S., Melvin N., Avezov X., *The New Geopolitics of Peace Operations Mapping the Emerging Landscape*, SIPRI, Stockholm 2012.
- [] Zapałowski L., *Operacje pokojowe ONZ*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1989.
- [] Zdrodowski B., Marszałek M., *Operacje pozawojenne sił powietrznych*, AON, Warszawa 2002.
- [] Zięba R., *Europejskiej Polityka Bezpieczeństwa i Obrony*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2005.
- [] Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Wyd. Scholar, Warszawa 1999.
- [] Zięba R., *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Warszawa 2005.
- [] Zieliński M., *Europejskie siły morskie w działaniach połączonych wielonarodowych zespołów zadaniowych*, Rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 2005.
- [] Zieliński M., *Współczesna bałtycka obrona wybrzeża*, AMW, Gdynia 2006.
- [] *Zielona Księga. W kierunku przyszłej unijnej polityki morskiej: europejska wizja oceanów i mórz*, Bruksela 2006.
- [] Żukrowska K., Grącik M. (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i Praktyka*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006.

Artykuły

- [] Banasik M., *Ewolucja ekspedycyjności NATO w latach 1989–2001*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2009.
- [] Banasik M., *Integrowanie działań w przyszłym środowisku operacyjnym*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2012.
- [] Banasik M., *Operacje ekspedycyjne NATO*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2008.

- [] Bellamy C., *Naval blockade lifts in Adriatic*, „Jane's Defence Weekly”, march 2003.
- [] Benbow T., *Naval Aviation*, [w:] Grove E., Hore P., *Dimencion of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998.
- [] Benedict T., *A New Role for the Trident Fleet*, „USNI Proceedings”, 2006, nr 6.
- [] Bernard J. P., *NEOs: the Expected Evolutions in Doctrine?* Doctrine No. 16, September 2009.
- [] Betka T., *Analiza UniaEuropejska.org:WPZiB i EPBO od Maastricht do Lizbony*, Koncept Europa, Nr 3 (4)/2011.
- [] Bing G., *Marinerüstung auf dem Weg zur „Flotte 2005”*, [w:] „Wehrtechnik” 11/1991.
- [] Binnendijk H., Kugler R. L., *Needed: A NATO Stabilization and Reconstruction Force*, Defence Horizons, No. 45, September 2004.
- [] Bloed A., *The Human Dimension of the OSCE: More Words than Deeds?*, „Helsinki Monitor”, vol. 6, no. 4/1995.
- [] Boorda J., *Loyal Partner – NATO's Forces in Support of the United Nations*, NATO's Sixteen Nations”, nr 1/1994.
- [] Brubaker R. D., *Foreign Military Research in a Coastal State's Maritime Zones - Preliminary Analysis*, Fridtjof Nansen Institute Report, 8/2001, Lysaker 2001.
- [] Brylonek M., *Ewolucja Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Bellona”, 4/2011.
- [] Bugajski D., *Znaczenie praw i wolności komunikacyjnych dla sił morskich oraz rola sił morskich w zachowaniu praw i wolności komunikacyjnych na morzu*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M. (red.), *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa – teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010.
- [] Busch D., Grant C., *Co-operative Engagement Capability*, „Military Technology” 2003, nr 8-9.
- [] Ciechanowski G., *Polacy pod błękitną flagą*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2012.
- [] Cieniuch M., *Wymagania wobec Sił Zbrojnych RP w świetle nowych wyzwań dla bezpieczeństwa*, [w:] A. Lis, R. Reczkowski (red.), *Innowacja i synergia w Siłach Zbrojnych RP. Tom 1*, CDiSSZ, Bydgoszcz 2012.
- [] Codner M., *Coercion from the sea - the Conventional Dimension*, [w:] Grove E., Hore P., *Dimencion of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998.
- [] Collignon X., *Operation „CHARI BAGUIRMI”. Evacuation of 1,750 Nationals in Chad in 2008*, Doctrine No. 16, September 2009.
- [] Czaputowicz J., *Bezpieczeństwo międzynarodowe - pojęcie, uwarunkowania, zakres*, [w:] Czaputowicz J. (red.), *Bezpieczeństwo europejskie: koncepcje, instytucje, implikacje dla Polski*, Wyd. „Ararat”, Warszawa 1997.
- [] Czupryński A., *Operacje czy działania połączone*, „Przegląd Wojsk Lądowych”, 2008/1.
- [] Demkowicz A., *Dylematy współczesnych operacji pokojowych*, „Kwartalnik Bellona”, 4/2011.
- [] *Development of european military capabilities*, Military capabilities/8, January 2011.

- [] Dorman A., *The Challenges of Medium-Sized Navies in the Post-Cold War World*, [w:] Stevens D., Reeve J. (red), *Sea Power Ashore and in the Air*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007.
- [] Duvic-Paoli L. A., *The UK and the Law of the Sea*, RUSI Newsbrief, Jul 2011.
- [] *Europe's role in the prevention and management of crisis in the Balkans*, [w:] Rodt A. P., S. Wolff, *The reactive crisis management of the European Union in the Balkans and beyond: Policy objectives, capabilities and effectiveness*, paper prepared for the 57th Political Studies Association Annual Conference Europe and Global Politics 11-13 April 2007, University of Bath.
- [] Ficoń K., *Sieciocentryczność idzie na wojnę*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2011.
- [] Friedman N., *The Technology of Maritime Power*, [w:] Grove E., Hore P., *Dimencion of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998.
- [] Fritch P., *Analiza. Nowe początki*, NATO Review, 2002.
- [] Fry R., *The Mining of Manoeuvre*, RUSI Jurnal Vol. 143 No. 6, Dec 1998.
- [] Galdorisi G. V., *European Ballistic Missile Defence: Moving to a New Level*, RUSI Defence Systems, Aug 2011.
- [] Gałązka M., *Przeciwnik we współczesnych wyzwaniach*, „Kwartalnik Bellona”, 2/2009.
- [] Gawliczek P., *Tendencje i kierunki rozwoju sił morskich na tle asymetrii w środowisku bezpieczeństwa*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M. (red.), *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa - teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010.
- [] Glassborow K., *Adapting to change: multipurpose French Navy seeks force balance*, „Navy International” 2006, vol. 111, nr 10.
- [] Glassborow K., *Speed is of the essence for NATO response*, „Jane's Navy International”, 11/2005.
- [] Glover A. F., *The Human Dimension of the OSCE: from Standard-setting to Implementation*, „Helsinki Monitor”, vol. 6, no. 3/1995.
- [] Gorbach V., *Innovative Technologies For Shipbuilding*, „Military Parade”2006, nr 3.
- [] Górka-Winter B., *Grupy bojowe Unii Europejskiej-koncepcja, proces formowania, perspektywy*, „Biuletyn” nr 69(409), Polski Instytut Spraw Międzynarodowych – Biuro Badań i Analiz, 23 listopada 2006.
- [] Gray C., *The Leverage of Sea Power*, [w:] Grove E., Hore P., *Dimencion of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998.
- [] Gressier M., *Diplomacy and Armed Forces: A Unique and Indispensable Partnership for any Non-Combatant Evacuation Operations*, Doctrine No. 16, September 2009.
- [] Grove E., *Maritime Strategy in the New Century: a British View*, [w:] McCaffrie J. (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006.
- [] Grove E., *Principles of Maritime Strategy*, [w:] Grove E., Hore P., *Dimencion of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998.
- [] Gryz J., *Adaptacja NATO do środowiska bezpieczeństwa*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2010.

- [] Haftendorn H., *NATO i nowy program bezpieczeństwa: poszukiwanie spójności*, [w:] Kuźniar R., Lachowski Z., (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003.
- [] Hagan K. J., McMaster M. T., *The United States Navy Since President Ronald Reagan*, [w:] Forbes A. (red.), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007.
- [] Haines S., *The Influence of Law on Maritime Operation*, [w:] Grove E., Hore P., *Dimension of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998.
- [] Hanlon E., *The United States Marine Corps and the Littoral Challenge*, [w:] J. McCaffrie (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006.
- [] Hill L., *Alliance launches triservice rapid response force*, Jane's Defence Weekly, No 22 October 2003.
- [] Hooton E.R., *Renaissance for the aircraft carrier*, „Armada International”, Aug 1, 2003.
- [] Hore P., *The Strategy of Choice*, [w:] Grove E., Hore P. (red.), *Dimension of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998.
- [] Ingrao Ch., *Western intervention in Bosnia: Operation Deliberate Force*, [w:] B. A. Elleman, S. C. M. Paine (red.) *Naval coalition warfare: from the Napoleonic War to Operation Iraqi Freedom*, Taylor&Francis Routledge, Oxon 2008.
- [] Jones P., *Littoral Warfare Today and in the Future*, [w:] McCaffrie J. (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006.
- [] Juszcak A., *Ewolucja strategii NATO*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2009.
- [] Juszcak A., *Wojskowy wymiar Unii Afrykańskiej*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2010.
- [] Kardos G., *Facing a New Reality: the Humanitarian Dimension of the CSCE*, [w:] Williams A. (red.) *Reorganizing Eastern Europe: European Institutions and the Refashioning of Europe's Security Architecture*, Dartmouth, Aldershot 1994.
- [] Kołodziej E., *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie: od globalizacji do regionalizacji*, [w:] Bobrów D. B., Haliżak E., Zięba R. (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Fundacja Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 1997.
- [] Konarzewska A., *Grupy bojowe UE. Zaczątek Euroarmii*, „Bezpieczeństwo Narodowe” Nr 3-4 /2007.
- [] Koziej S., *Powinniśmy mieć wspólny język (Podstawowe pojęcia w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności)*, „Polska Zbrojna” 1996, nr 220.
- [] Kozub M., *Użycie lotnictwa sił powietrznych w rozwiązywaniu problemów bezpieczeństwa początku XXI wieku*, „Myśl Wojskowa”, Warszawa Nr 4/2004.
- [] Kraszewski J., Słowik J., *Misje wojskowe w strategii bezpieczeństwa narodowego*, „Kwartalnik Bellona”, 2/2008.
- [] Krzyżelewski R., *Rola i zadania ORP „Kontradmiral Xawery Czernicki” w operacji „Enduring Freedom” i „Iraqi Freedom”*, [w:] M. Krauze, *Operacja „Iracka Wolność”*, AON, Warszawa 2003.

- [] Kubiak K., Starobrat K., *Działania wielonarodowych sił morskich podczas kryzysu jugosłowiańskiego*, „Zeszyty Naukowe AMW” 1999, nr 1.
- [] Kurasiński Z., *Wsparcie logistyczne wojsk w operacjach stabilizacyjnych*, „Zeszyty Naukowe AON” 2004, nr 2 (55).
- [] Leitenberg M., *Wojny i konflikty w latach 1945-2000: ofiary śmiertelne*, [w:] Kuźniar R., Lachowski Z. (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003.
- [] Ligęza K. *Zespoły zadaniowe w strukturze sił morskich*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M. (red.), *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa – teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010.
- [] Ligęza K., *Bojowe poszukiwanie i ratownictwo w czasie wojny w operacjach połączonych*, „Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego”, 2012.
- [] Ligęza K., *Działania sił morskich. Okręty Wsparcia Logistycznego. Wymagania operacyjne*, „Logistyka – nauka”, materiały recenzowane nr 5/2012.
- [] Ligęza K., Kozłowski D., *Budowanie zasobów i zdolności w ramach Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2009, nr 1 (176) 2009.
- [] Linn T. C., *The Cutting Edge of Unified Actions*, „JFQ Forum”, Winter 1993–94.
- [] Lok J. J., *NATO Reaction Force learns final lessons*, Jane’s Navy International, 10/2006.
- [] Lundquist E., *NATO Research Centre Adopts Broader Maritime Focus*, RUSI Defence Systems, Jan 2013.
- [] Łakomy M., *Misje pokojowe Unii Europejskiej w stosunkach francusko-amerykańskich na przełomie XX i XXI wieku*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, nr 4/2010, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, Poznań 2011.
- [] Łukasik R., *Doświadczenia szkolenia operacyjno-taktycznego i bojowego Marynarki Wojennej RP w wielonarodowych ćwiczeniach sił morskich państw NATO*, „Przegląd Morski” 1999, nr 10.
- [] Łukaszuk L., *Wkład ONZ w rozwój norm regulujących współzycie międzynarodowe*, [w:] *Wkład ONZ w rozwój współzycia narodów. Materiały z konferencji naukowej*, WDiNP UW, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1997.
- [] M. Gałązka, *Przeciwnik we współczesnych wyzwaniach*, „Kwartalnik Bellona”, 2/2009.
- [] Mahmoudi S., *Foreign Military Activities in the Swedish Economic Zone*, The International Journal of Marine and Coastal Law, vol. 11, No. 3, 1996.
- [] Maj Cz., *Pokojowe współistnienie państw jako wartość międzynarodowa* [w:] *Dialektyka przeobrażeń politycznych. Konferencja wykładowców nauk politycznych*, „Zeszyty naukowe Politechniki Świętokrzyskiej”, Nauki społeczno-polityczne, nr 16, Kielce 1986.
- [] Major C., *EU-UN cooperation in military crisis management: the experience of EUFOR RD Congo in 2006*, EU Institute for Security Studies, Paris 2008.
- [] Major C., Mölling Ch., *EU Battlegroups: What contribution to European Defence? Progress and Prospects of European Rapid Response Forces*, German Institute for International and Security Affairs, Berlin 2011.
- [] Makayev B., *Naval Strategie Nuclear Shield of Russia*, „Military Parade” 2006, nr 1.

- [] Makowski A., *Operacje militarne na morzu*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2010.
- [] Marciniak K., *Marynarka Wojenna Rzeczypospolitej Polskiej, stan aktualny i wizje przyszłości*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M. (red.), *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa – teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010.
- [] Michaels J. H., *NATO After Libya: Alliance Adrift?*, RUSI Journal, Vol. 156, No. 6, Dec 2011.
- [] Michalski M., *Nowa strategia morska USA*, „Przegląd Morski” 1995, nr 3.
- [] Michell S., *Maintaining the UK's Maritime Expeditionary Capability Post SDSR*, RUSI Defence Systems, Aug 2011.
- [] Michell S., *The Royal Fleet Auxiliary: Delivering Maritime Operational Support*, RUSI Defence Systems, Nov 2011.
- [] Mickiewicz P., *Polska wobec rozwoju Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony*, „Przegląd Morski” 2004, nr 10.
- [] Mickiewicz P., *Sytuacja geopolityczna Europy w aspekcie współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa*, [w:] Mickiewicz P., Kubiak K. (red.), *Współczesne wyzwania bezpieczeństwa europejskiego. Wybrane aspekty*, Bernardinum, Gdynia 2004.
- [] Miecznikowski A., *Lądowy syndrom w okresie osiemdziesięciolecia Polskiej Marynarki Wojennej*, „Przegląd Morski” 1998 nr 11.
- [] Miler R., Bojarski M., *Odpowiedź NATO na akty piractwa*, „Przegląd Morski”, nr 6 (024), 2009.
- [] Missiroli A., *EU-NATO Cooperation in Crisis Management: No Turkish Delight for ESDP*, Security Dialogue, March 2002 vol. 33 no. 1.
- [] Muraviev A., *Securing the Littoral: Issues for a New Maritime Power in the Pacific*, [w:] A. Forbes (red), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007.
- [] Nikitin E. A., *Suda medicinskowo naznachenija*, M. Wojenizdat, 1996.
- [] Nowak J. M., *Zmiany w NATO a Polski interes narodowy*, [w:] Kuźniar R., Lachowski Z. (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003.
- [] Nowak T., *System bezpieczeństwa zbiorowego Narodów Zjednoczonych*, „Kwartalnik Bellona”, 2/2008.
- [] O'Keefe S., Kelso F.B., Munday C.E. Jr., *From the Sea, Preparing the Naval Service for the 21st Century*, “U.S.N.I. Proceedings” 1992, No. 11.
- [] Ochman J., *Polska prezydencja: szansa i wyzwanie*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2011.
- [] Ojrzanowski M. K., *NATO – dojrzały jubileusz, nowe wyzwania*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2009.
- [] Olszewski R., *Organizacja i prowadzenie operacji powietrznej, sposób synchronizacji uderzeń z marynarką wojenną i wojskami lądowymi. Przekazywanie informacji o skutkach uderzeń*, [w:] M. Krauze, *Operacja „Iracka Wolność”*, AON, Warszawa 2003.
- [] Panek B., *Dowodzenie w operacjach reagowania kryzysowego*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2008.
- [] Panek B., *Operacje reagowania kryzysowego Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Bellona”, 4/2009.

- [] Panek B., *Siły Połączone RP* [w:] M. Kozub (red.), *Funkcje i zdolności sił połączonych w operacjach reagowania kryzysowego*, AON, Warszawa 2008.
- [] Parzymies S., *Polityka bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, [w:] Bobrow D.B., Haliżak E., Zięba R. (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Scholar, Warszawa 1997.
- [] Parzymies S., *Unia Europejska a bezpieczeństwo europejskie i globalne*, [w:] Kuźniak R., Lachowski Z. (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003.
- [] Peruzzi L., *Italian task force builds on Lebanon deployment with expansion on horizon*, „Jane's Navy International”, August 2007.
- [] Peruzzi L., *Italy prepares for confined straits*, „Navy International” 2006, vol. 111, nr 8.
- [] Pietrzyk E., *Przygotowanie i użycie wojsk lądowych w operacji. Współdziałanie z innymi komponentami*, [w:] M. Krauze, *Operacja „Iracka Wolność”*, AON, Warszawa 2003.
- [] Płaczek J., Malinowski Z., *Doskonalenie zabezpieczenia materiałowego polskich jednostek wojskowych*, „Zeszyty Naukowe AON” 2005, nr 2 (59).
- [] Pojarski H., Obrusiewicz M., *Misje Pokojowe*, *Myśl Wojskowa* nr 2 (2001).
- [] Prince S., *Sea Power Ashore: North Africa to Normandy*, [w:] Stevens D., Reeve J. (red), *Sea Power Ashore and in the Air*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007.
- [] Pugh M., *Maritime Forces in Peace Support Operation*, [w:] Grove E., Hore P. (red), *Dimencion of Sea Power. Strategic Choice in the Modern World*, The University of Hull Press, Bedford 1998.
- [] Quintana E., *The RAF and Expeditionary Operations*, RUSI Defence Systems, Aug 2011.
- [] Rajchel J., Załęski K., *Polityczno-militarne uwarunkowania wdrażania nowej koncepcji strategicznej NATO*, „Kwartalnik Bellona”, 4/2011.
- [] Reeve J., *Maritime Operations and Counter-terrorism: an Australian View*, [w:] McCaffrie J. (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006.
- [] Reeve J., *Triumph or Tragedy*, [w:] Stevens D., Reeve J. (red), *Sea Power Ashore and in the Air*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007.
- [] Reus-Smit Ch., *Factors Affecting Peace and Security*, [w:] McCaffrie J. (red.), *Positioning our Navy for the Future*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Sydney 2006.
- [] Rokiciński K., *Bezpieczeństwo europejskie w aspekcie procesów globalizacji*, [w:] T. Jarocki, W. Sokała (red.) *Polityka bezpieczeństwa na starym kontynencie*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Adam Marszałek, Toruń 2010.
- [] Rosecrance R., *A New koncept of Powers*, „Foreign Affairs”, Spring 1992, Vol. 71, No. 2.
- [] Rosiński J., *NATO – Unia Europejska*, „Myśl Wojskowa”, 2/2004.
- [] Rotfeld A. D., *NATO 2020: nowa koncepcja strategiczna Sojuszu*, „Sprawy Międzynarodowe” nr 4, 2010.

- [] Roughead G., *The United States Navy: Challenges and Responses*, [w:] A. Forbes (red.), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007.
- [] Russett B., *Spółeczność pokoju: demokracja, współzależność i struktura międzynarodowa*, [w:] D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Scholar, Warszawa 1997.
- [] Rutter J. W., *Non-Combatant Evacuation Operations. A British Perspective*, Doctrine No. 16, September 2009.
- [] Sari A., *Status of Forces and Status of Mission Agreements under the ESDP: The EU's Evolving Practice*, The European Journal of International Law, Vol. 19 no. 1, 2008.
- [] Schmidt U., *Wandel der militärischen Bedeutung von Küstengewässern*, „Soldat und Technik“ 11/1998.
- [] Sedler K. O., *Seabased Asymmetric Warfare Ship. Kampfschiff zur Abwehr asymmetrischer Bedrohungen auf See*, „Marineforum“, 2004, Nr 5
- [] Seibert B. H., *EU NAVFOR: Countering Piracy in Somali Waters*, RUSI Analysis, Nov 2008.
- [] Shalders R., *Challenges Old and New*, [w:] Forbes A. (red.), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007.
- [] Singh J.V., *PLA: military operations other than war (MOOTW)*, AIR POWER Journal Vol. 7 No. 3, MONSOON 2012 (July-September).
- [] Skubiszewski K., *Use of Force by States. Collective Security. Law of War and Neutrality*, [w:] Soerensen M. (red.), *Manual of Public International Law*, 1968.
- [] Slater J., *The Maritime Contribution to Joint Operation*, Rusi Jurnal Vol. 143 No. 6, Dec 1998.
- [] Sołkiewicz H., *Działania asymetryczne – moda czy rzeczywistość*, „Przegląd Morski” 4/2008.
- [] Sołkiewicz H., *Sztuka wojny versus sztuka pokoju*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2010.
- [] Speer T., *US Navy Littoral Combat Ship Program*, RUSI Defence Systems, Dec 2010.
- [] Susnjara P., *NEOs (Non-Combatant Evacuation Operations) in Lebanon by the 24thMEU (Marine Expeditionary Unit) (from July 15, to August 20, 2006)*, Doctrine No. 16, September 2009.
- [] Sweetman B., *Carrier renaissance: new-wave designs to maximize innovation*, „International Defence Review” 2006, nr 10.
- [] Symonides J., *Interwencja w Libii. Bez ONZ świat byłby gorszy*, „Gazeta Wyborcza”, 26–27 marca 2011.
- [] Symonides J., *Kilka uwag o prawnie międzynarodowych podstawach bezpieczeństwa*, [w:] Kuźniar R., Lachowski Z. (red.) *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*, PISM, Warszawa 2003.
- [] Symonides J., *Zastosowanie koncepcji zasady odpowiedzialności za ochronę w konflikcie libijskim*, „Kwartalnik Bellona”, 1/2012.

- [] Szubrycht T., *Analiza podobieństw operacji militarnych innych niż wojna oraz działań pozwalających zminimalizować zagrożenia asymetryczne*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2009, nr 1 (164) 2006.
- [] Szubrycht T., *Polityka morska Unii Europejskiej i Federacji Rosyjskiej*, „Zeszyty Naukowe AMW”, 1/2007.
- [] Szubrycht T., *Siły morskie jako narzędzie realizacji interesów państwa*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M. (red.), *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa – teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010.
- [] Szubrycht T., *Siły morskie państw europejskich wobec współczesnych wyzwań z zakresu bezpieczeństwa*, Materiały z konferencji nt. „Interoperacyjność okrętowych sił wsparcia w aspekcie działań połączonych”, Gdynia 2005.
- [] Szubrycht T., *Tendencje w budowaniu okrętów nawodnych państw europejskich w świetle nowych wyzwań z zakresu bezpieczeństwa*, „Zeszyty Naukowe AMW”, 2/2005.
- [] Śliwa Z., Brązkiewicz D., *Piractwo wyzwaniem dla bezpieczeństwa*, „Kwartalnik Bellona”, 2/2010.
- [] Thüerer D. *The „Failed State” and International Law*, „International Review of the Red Cross”, nr 836.
- [] Tokarczyk A., *Międzynarodowe prawo humanitarne a operacje pokojowe*, „Kwartalnik Bellona”, 2/2009.
- [] Trelawny CH., *Maritime Security Beyond Military Operations: A Civilian Perspective*, RUSI Journal, Vol. 158 No. 1, Feb 2013.
- [] Usewicz T., *Zdolności reagowania kryzysowego Unii Europejskiej*, „Przegląd Morski” 2010, nr 6.
- [] Vasilescu C., *Strategic airlift capability: from theory to practice*, „Jurnal of Defense Resources Management”, No.2(2)/2011.
- [] Vego M., *Getting Marine Forces Ashore*, Naval Forces VI/2010.
- [] Velitchkova G., *NATI-OSCE Interaction in Peacekeeping: Experince and Prospects In Southeast Europe, Final Report*, NATO/EAPC Research Fellowship 2000-2002, June, 2002.
- [] Waever O., *Insecurity and indetity unlimited*, Working Papers No. 14, 1994.
- [] Wessel R. A., *The legality of the new functions of the Western European Union. The attribution of powers reconsidered on the occasion of the 50th anniversary of the Brussels Treaty*, *Studia Diplomatica*, vol. LI: 1998, No. 1-2
- [] Willett L., *Cats and Traps: Launching the Carrier Debate in the Right Direction?*, RUSI Analysis, Apr 2012.
- [] Willett L., *Old Roles and New Capabilities for Maritime Coalitions in the New World Order*, [w:] A. Forbes (red), *Sea Power: Challenges Old and New*, Sea Power Centre-Australia and Halstead Press, Canberra 2007.
- [] Willett L., *The Type 26 Global Combat Ship: A Renaissance Warship?* RUSI Defence Systems, Sep 2012.
- [] Wojtan A., Stajniak C., Skorupa J., Kolasa M., *Wyzwania dla Sił Zbrojnych RP w drugiej połowie XXI wieku*, „Kwartalnik Bellona”, 2008, Wydanie specjalne.
- [] Wołęjszo J., Czupryński A., *Podstawy współczesnych operacji*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2008.

- [] Zarychta S., *Zaangażowanie i zobowiązania Sił Zbrojnych RP, w tym MW, wynikające z faktu członkostwa Polski w NATO i Unii Europejskiej*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M. (red.), *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa – teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010.
- [] Zawadzki J., *Somalia: wyzwania dla społeczności międzynarodowej*, „Kwartalnik Bellona”, 4/2009.
- [] Zieliński M., *Siły morskie w działaniach połączonych*, Materiały z konferencji naukowej nt. „Działania połączone”, AON 2002.
- [] Zieliński M., *Evacuation Operations*, „Polish Journal of Environmental Studies” 2008, Vol. 17, No. 5A.
- [] Zieliński M., *Ewakuacja obywateli z miejsc zagrożonych położonych poza ojczyzmy granicami*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M. (red.), *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa – teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010.
- [] Zieliński M., *Kierunki transformacji sił morskich w aspekcie działań połączonych*; Materiały konferencyjne, *Interoperacyjność okrętowych sił wsparcia w aspekcie działań połączonych*, AMW, Gdynia 2005.
- [] Zieliński M., Kościelski M., Miler R., *Automated data processing (ADP) systems used by NCAGS Organisation (NCAGSORG)*, „Zeszyty Naukowe AMW” nr 2/2007.
- [] Zieliński M., *Maritime Interception Operations*, „Polish Journal of Environmental Studies” 2007, Vol. 16, No. 3C.
- [] Zieliński M., *Opcje transportowe sił połączonych do rejonu działań*, [w:] Rokiciński K., Szubrycht T., Zieliński M. (red.), *Rola i zadania Marynarki Wojennej RP w systemie bezpieczeństwa państwa – teoria, rzeczywistość, perspektywy*, wyd. Sowa, Warszawa 2010.
- [] Zieliński M., *Przemieszczanie wojsk i ładunków drogą morską*, „Wojskowy Przegląd Techniczny i Logistyczny” nr 6/2003.
- [] Zieliński M., *Rozwiązania sieciocentryczne w siłach morskich*, „Zeszyty Naukowe AON” 2005, nr 1/58/2005.
- [] Zieliński M., *Środki transportu strategicznego morskiego jako czynnik kształtowania sił zbrojnych*, Seminarium Sztabu Generalnego WP (Zarząd Strategiczny), nt. „Tendencje rozwojowe uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz ich wpływ na przyszłe siły zbrojne” Grupa tematyczna nr IV Transport i mobilność wojsk, Warszawa 2003.
- [] Zieliński M., *Udział komponentu sił morskich w działaniach połączonych - Nowe rodzaje działań - wymagania strukturalno-zdolnościowe*, Konferencja Naukowa nt. „Spory międzynarodowe i konflikty zbrojne początku XXI wieku”, Warszawa 2004.
- [] Zięba R., *Funkcjonowanie paneuropejskiego mechanizmu bezpieczeństwa KBWE/OBWE*, „Studia Europejskie”, 3/1998.
- [] Zięba R., *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] Bobrow D.B., Haliżak E., Zięba R. (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Scholar, Warszawa 1997.
- [] Żyłka D., *Budowa bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Kwartalnik Bellona”, 4/2009.

Dokumenty normatywne

- [] *AAP-6 NATO Glossary of Terms and Definitions.*
- [] *ACO Forces Standards Volume IV (MARSTANS).*
- [] *ACO Forces Standards Volume VI - SHAPE Tactical Evaluation Manual (TACEVAL).*
- [] *ACO Forces Standards Volume VII - Combat Readiness Evaluation of Land & Units (CREVAL).*
- [] *ACO Forces Standards Volume VIII - Maritime Evaluation Manual (MAREVAL).*
- [] *AJP-01(A), (B), (C) Allied Joint Doctrine.*
- [] *AJP-3(B) Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations.*
- [] *AJP-3.4 Non-Article 5 Crisis Response Operations, Brussels 2005.*
- [] *Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive, COPD INTERIM V1.0, 2010.*
- [] *Annex 2 to the Summary of Conclusions of the Berlin Meeting of the Council, 1991.*
- [] *ATP-3.4.1.1 Peace Support Operations Tactics, Techniques and Procedures.*
- [] *ATrainP-1(A), Training and Education for Peace Support Operations, 10 August 2010.*
- [] *Cologne European Council. Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence, Cologne 3-4 June 1999.*
- [] *Comprehensive Report on the NATO/EAPC Policy on the Implementation of UNSCR 1325 on Women, Peace and Security and Related Resolutions, 20 Nov. 2010.*
- [] *Consolidated Version of the Treaty on European Union (97/C 340/02).*
- [] *Council Decision 2008/918/CFSP, of 8 December 2008, on the launch of a European Union military operation to contribute to the deterrence, prevention and repression of acts of piracy and armed robbery off the Somali coast (Atalanta).*
- [] *Council Decision of 10 May 2005 amending Decision 2001/80/CFSP on the establishment of the Military Staff of the European Union, 2005/395/CFSP.*
- [] *Council Decision of 22 January 2001 setting up the Military Committee of the European Union, 2001/79/CFSP.*
- [] *Council Decision of 22 January 2001 setting up the Political and Security Committee, 2001/78/CFSP.*
- [] *Council declaration of 8 December 2008 on the enhancement of the capabilities of the European Security and Defence Policy.*
- [] *D/01(C), Doktryna Działań Połączonych, MON, Warszawa 2009.*
- [] *DD/3.1 Prowadzenie operacji przez Marynarkę Wojenną, DMW, Gdynia 2010*
- [] *DD/3.2 Regulamin działań Wojsk Lądowych, DWŁąd Wewn. 115/2008, Warszawa 2008.*
- [] *DD/3.4 Operacje Reagowania Kryzysowego spoza Artykułu 5, Szt. Gen. 1602/2008, Warszawa 2008.*
- [] *Declaration by the Heads of States and Government of the Nations Contributing to the UN-mandated, NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan.*
- [] *Declaration by the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the Government of the Islamic Republic of Afghanistan on an Enduring Partnership Signed at the NATO Summit in Lisbon, Portugal.*

- [] *DOC.FSC/1/95, Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security*, CSCE, 3 December 1994.
- [] *Draft EU Training Policy in ESDP*, nr 14176/2/03 REV2 COSDP 628, z dnia 07.11.2003.
- [] *Dyrektywa 80-80 – Joint C2 within the NATO Military Command Structure*.
- [] *EU Battlegroup Concept*, Nr 13618/06, z dnia 05.10. 2006r.
- [] *EU Battlegroup Preparation Guide*, nr CCM 12904/08, z dnia 08.09.2008.
- [] *EU BATTLEGROUPS, European Union, European Security and Defence Policy*, 07.2009.
- [] *EU civilian and military capability development beyond 2010*, nr 17127/10 COSDP 1035, z dnia 7.12. 2010.
- [] *EU Concept for Logistic Support for EU-led Military Operations*, nr 10963/08 COSDP 555, z dnia 19.06. 2008r.
- [] *EU Concept for Military Command and Control*, nr 10688/08 COSDP 540, z dnia 16.06. 2008.
- [] *EU Concept for Military Intelligence Structures in EU Crisis Management and EU-led military operations*, nr 10990/08 COSDP 558, z dnia 19.06.2008r.
- [] *EU Concept for Military Planning at the Political and Strategic Level*, Council Doc 10687/08, Brussels, z dnia 16.06.2008.
- [] *EU Concept for Strategic Movement and Transportation for EU-led Military Operations*, nr 1096/08, z dnia 19.06.2008.
- [] *EU Council Secretariat, Development of European Military Capabilities: The Force Catalogue 2006*, November 2006.
- [] *EU HQ Training Guide*, nr 15723/06 COSDP 960, z dnia 22.12.2006.
- [] *EU Military Rapid Response Concept*, 5654/09.
- [] *EU Programme for the Prevention of Violent Conflicts*, nr 9537/1/01 REV 1 COSDP 146, z dnia 07. 06. 2001r.
- [] *EU Training Programme in the field of ESDP 2008 to 2010*, nr 16266/2/07 REV2 COSDP 1049, z dnia 15.01. 2008.
- [] *European Union Force Headquarters Standard Operating Procedures*, nr 15720/06 COSDP 957, z dnia 22.12.2006.
- [] *European Union Operation Headquarters Standard Operating Procedures*, nr 15718/06 COSDP 956, z dnia 22.12. 2006.
- [] *FM 100-23 Peace Support Operations*, Department of the Army, Washington 1994.
- [] *GCOP 10460 AGILE FALCON – Non-Combatant Evacuation Operation (EV – Evacuation)*.
- [] *GCOP 10461 AGILE ARROW - NRF Support Counter Terrorism Operations (CT - Counter Terrorism)*.
- [] *GCOP 10462, AGILE FOX - NRF as Initial Entry Forces (IEO - Initial Entry Operations)*.
- [] *GCOP 10463, AGILE JAGUAR - NRF in Crisis Response Operations, including Peacekeeping (PK - Peacekeeping)*.
- [] *GCOP 10464, AGILE FIST - NRF Deployed as Demonstrative Force Package to support diplomacy (CC-Crisis Containment; Conflict Prevention)*.
- [] *GCOP 10465, AGILE GIANT - NRF in Embargo Operations (ES-Enforcement of Approved Sanctions)*.

- [] *GCOP 10466, AGILE HAND for Support of Consequence Management by the NATO Response Force.*
- [] *Headline Goal 2010*, approved by General Affairs and External Relations Council on 17 May 2004, endorsed by the European Council of 17 and 18 June 2004.
- [] *Host Nation Support (HNS) Concept for EU-led Military Crisis Management Operations, Revision 1*, EUMC nr 10603/06 COSDP 504, z dnia 14. 06. 2006r.
- [] *IMSM-0376-2009 – Implementation of the New Structure for the NRF*, dated 19 June 2009.
- [] *IMSM-0589-2006 – NRF Capability Module Combined Joint Statement of Requirements.*
- [] *IMSM-0605-2006 – Development of the Military Concept for LTFG of the NRF-Part 3, Component Framework Nation Minimum Core.*
- [] *IMSM-384-04 – Certification System for NATO Response Force.*
- [] *JP 3-0 Joint Operations*, 2011.
- [] *JP 3-07 Joint Doctrine for Military Operations Other Than War.*
- [] *JWP 3-50 The Military Contribution to Peace Support Operations* (second edition), Joint Doctrine & Concepts Centre, 2012.
- [] *Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza*, sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. (Dz.U.2002.59.543).
- [] *Konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne (VII Konwencja Haska)*, Haga, 18 października 1907 roku, Dziennik Ustaw z 1936 roku, nr 6, poz. 65.
- [] *Konwencja w sprawie międzynarodowych przepisów o zapobieganiu zderzeniom na morzu sporządzona w Londynie 20 października 1972 roku*, Dz.U. 1977 nr 15, poz.61.
- [] *Lisbon Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Lisbon*, 20 Nov. 2010.
- [] *MC 133/4, NATO's Operational Planning.*
- [] *MC 324/1, NATO Military Command Structure.*
- [] *MC 324/2, NATO Military Command Structure.*
- [] *MC 327/2, NATO Military Policy for Non - Article 5 Crisis Response Operations.*
- [] *MC 389/1, MC Policy on NATO's Combined Joint Task Force (CJTF) Capability.*
- [] *MC 400/2, MC Guidance for the Military Implementation of Alliance Strategy.*
- [] *MC 477 (Final), Military Concept for the NATO Response Force.*
- [] *MC 556/1, MC Policy on NATO's Deployable Joint Staff Element (DJSE).*
- [] *MCM – 0154-2007, MC Advice on the NATO Response Force Graduated Option.*
- [] *MCM-0061-2006, Military Committee Concept for Longer Term Force Generation of the NATO Response Force – NRF.*
- [] *MCM-052-4, Relationship Between The NRF Commanders And Their Designated Forces.*
- [] *Model status-of-forces agreement for peacekeeping operations*, Report of the Secretary General, A/45/594, 1990.
- [] *NAC, Wojskowa koncepcja Sił Odpowiedzi NATO*, Bruksela 2003 r.
- [] *NO-07-A022:2011 Marynarka Wojenna - Procedury współdziałania z żeglugą handlową – Wymagania.*

- [] *NO-07-A044:2012 Procedury działań morskich. Działanie w przestrzeni nawodnej. Zasady użycia sił.*
- [] *NO-07-A046:2003 Procedury działań morskich. Ogólne zasady szczebla taktycznego.*
- [] *PARTNERSHIP WORK PROGRAMME - Specific Activities for 2000/2001, Jan 2002.*
- [] *PDNO-07-A074:2006 Procedury działań morskich w działaniach desantowych. Desantowanie sił.*
- [] *PDNO-07-A101:2011 Szkolenie sił Marynarki Wojennej - Ocena jednostek zadeklarowanych do struktur wojskowych NATO i UE.*
- [] *Petersberg Declaration, Western European Union Council of Ministers, Bonn 1992.*
- [] *Presidency Report on Strengthening of the Common European Policy Security and Defence, Cologne 3-4 June 1999.*
- [] *SEC.GAL/132/11, Compendium of OSCE Mechanisms and Procedures, OSCE Secretariat's Conflict Prevention Centre, Vienna 2011.*
- [] *SEC.GAL/207/12, Survey of OSCE Field Operations, The Secretariat Conflict Prevention Centre, Vienna 2012.*
- [] *SH/DFCG/06 – NATO Response Force Command and Control Principles.*
- [] *SH/DFCGT/IRW/09 – Implementation of a revised NATO Response Force (NRF), dated 2 July 2009.*
- [] *SHNRF/04-100580 – Command and Control of the NRF.*
- [] *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2007.*
- [] *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2009.*
- [] *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2012-2022 - projekt kwiecień 2012 roku, Warszawa 2012.*
- [] *Strategia udziału Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w operacjach międzynarodowych, Warszawa 2009.*
- [] *The Joint Operational Environment. The World Through 2030 and Beyond, US Joint Forces Command, 2007.*
- [] *The Joint Rapid Reaction Forces Concept, D/PJHQ/JFHQ/804/3/2, UK.*
- [] *The OSCE Concept of Comprehensive and Co-operative Security, OSCE, Conflict Prevention Centre, Vienna 2009.*
- [] *Traktat o Unii Europejskiej - wersja skonsolidowana, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 115/13, z dnia 09.05.2008.*
- [] *Traktat Północnoatlantycki, Waszyngton 4 kwietnia 1949 rok, Dz.U.00.87.970 z 19 października 2000 r.*
- [] *Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, Dz. Urz. UE C z 17 grudnia 2007 r. Nr 306.*
- [] *UN Nordic Stand-by Forces, Helsingfors 1993.*
- [] *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, Department of Peacekeeping Operation, New York 2008.*
- [] *Use of Force Concept for EU-led Military Crisis Management Operations, 6877/06 COSDP 135, z dnia 28. 02. 2006.*

- [] *Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (tekst jednolity)* (Dz.U.03.153.1502).
- [] *Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U. z 2004 nr 241, poz. 2416).
- [] *Wspólne działanie Rady 2008/749/WPZiB z dnia 19 września 2008 r. w sprawie wojskowego działania koordynującego Unii Europejskiej wspierającego rezolucję 1816 (2008) Rady Bezpieczeństwa ONZ (EU NAVCO)*, Dziennik Urzędowy L 252, 20/09/2008 P. 0039 – 0042.
- [] *Załącznik 2 do Rozkazu Dowódcy 3 FO Nr Z-24/10 z dnia 23.07.2010 roku, w sprawie przygotowania i utrzymania sił i środków wydzielonych do zestawu Sił Odpowiedzi NATO oraz zasad ich użycia w operacjach.*

Źródła internetowe

- [] *ACO Reform Programme*,
<http://www.aco.nato.int/aco-reform-programme.aspx>.
- [] *Allied Command Operations (ACO)*,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52091.htm.
- [] *Army Field Manuals*,
<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/index.html>.
- [] *ATHENA*,
<http://consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-structures-and-instruments/financing-of-csdp-military-operations.aspx?lang=en>.
- [] *ATHENS MULTINATIONAL SEALIFT COORDINATION CENTER*,
<http://defence-guide.com/airforce/companies-a-z/athens-multinational-sealift-coordination-center>.
- [] *Charter of the United Nations*,
<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter19>.
- [] *Combined Maritime Forces Host 24th Shade Meeting*,
<http://combinedmaritimefo-rces.com/2012/06/17/combined-maritime-forces-host-24th-shade-meeting/>.
- [] *Combined Maritime Forces*,
<http://combinedmaritimeforces.com/about/>.
- [] *Crisis in Horn of Africa*,
<http://www.consilium.europa.eu/eeas/foreign-policy/crisis-response/horn-of-africa?lang=pl>.
- [] *Crisis Response*,
http://eeas.europa.eu/crisis-response/index_en.htm.
- [] *CSDP structures and instruments*,
<http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-structures-and-instruments?lang=pl>.
- [] *Declaration on European Military Capabilities, EU Military Capability Commitments Conference, Brussels, 22 November 2004*,
http://consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/misc/82760.pdf.
- [] *Declaration on operationality (Laeken European Council, December 2001)*,
<http://www.consilium.europa.eu/eeas/securitydefence/capabilities/militarycapabilities?lang=en>.

- [] *DECLARATION ON THE OPERATIONAL CAPABILITY OF THE COMMON EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY, (Laeken European Council, December 2001),*
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Declaration%20on%20Operationality%20-%20Laeken%20European%20Council.pdf>.
- [] *Defence Capabilities Initiative, Press Release NAC-S(99)69,*
<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm>.
- [] *Delivering MARCOM's Mission,*
<http://www.mc.nato.int/about/Pages/Mission.aspx>.
- [] *EU 2005 Operations and Missions, EuroFuture Magazin, Brussels, Winter 2005,*
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Mission1DefenceandSecurity.pdf>.
- [] *EU Battlegroup,*
<http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/eubattlegroups.htm>.
- [] *EUROMARFOR,*
<http://www.euromarfor.org/historia>.
- [] *European Maritime Force (EUROMARFOR),*
<http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/euromarfor.htm>.
- [] *Exclusive Economic Zones (EEZ),*
<http://www.seaaroundus.org/eez/>.
- [] *Exercise Allied Action 04,*
www.afsouth.nato.int/releases/2004_releases/PR_12_04.htm.
- [] *FM-100-23,*
<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/index.ht>.
- [] *FM-100-5,*
<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/index.ht>.
- [] *FM-44,*
<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/index.ht>.
- [] *FORZA ANFIBIA ITALO-SPAGNOLA,*
www.marina.difesa.it/attivita/incorso/siaf.
- [] *Global Security.org,*
<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/index.ht>.
- [] *Globalne bezpieczeństwo,*
<http://www.unic.un.org.pl/misjepokojowe/globalnebezpieczenstwo.php#wp>.
- [] *Headline Goal 2010 (External Relations Council, May 2004/European Council, June 2004),*
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf>.
- [] *Hendrickson R. C., Crossing the Rubicon, NATO Review, NATO-AFSOUTH 2005,*
http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/offprint_autumn_eng.pdf.
- [] *INFANTERIA DE MARINA ESPANOLA, LA SIAF,*
<http://www.revistanaval.com/infanteriademarina/isiaf.htm>.
- [] *Konwencja Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza, sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. (Dz.U.2002.59.543),*
<http://www.lex.pl/du-akt/-/akt/dz-u-02-59-543>.

- [] *Lisbon Summit Declaration (3 December 1996)*,
http://www.cvce.eu/content/publication/2003/2/21/968bae91-2288-432f-b3be-6916f927a73c/publishable_en.pdf.
- [] *Littoral Combat Ship (LCS), United States of America*,
<http://www.naval-technology.com/projects/littoral/>.
- [] *Maritime Safety Umbrella Operation - MSUO*,
<http://www.maritime-safety.org>.
- [] *Military capabilities*,
<http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-structures-and-instruments/financing-of-csdp-military-operations?lang=en>.
- [] *Military organization and structures*,
<http://www.mc.nato.int/about/Pages/MARCOM%20within%20the%20NATO%20structure.aspx>.
- [] *Military Staff of the European Union (EUMS)*,
http://europa.eu/legislation_summaries/foreign_and_security_policy/cfsp_and_esdp_implementation/r00006_en.htm.
- [] *Misje pokojowe ONZ*,
http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe.
- [] *Misje pokojowe*,
http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/globalne_bezpieczenstwo.php#wp.
- [] *Missions/Eunavfor*,
<http://eunavfor.eu/mission/>.
- [] *NATO Task Group of Operation Allied Provider has begun escort duties*,
http://www.worldsecuritynetwork.com/NATO/no_author/NATO-Task-Group-of-Operation-Allied-Provider-has-begun-escort-duties.
- [] *NATO/WEU Operation Sharp Guard*,
<http://www.nato.int/ifor/general/shrp-grd.htm>.
- [] *NATO's Defence Capabilities Initiative, Chapter 2: The transformation of the Alliance*,
www.nato.int/docu/handbook/2001/hb0205.htm.
- [] *NATO's evolving operations*,
http://www.nato.int/docu/review/2006/Operation-Old-New/evolving_operations/EN/index.htm
- [] *NATO's New Strategic Concept*,
<http://natolibguides.info/nsc>.
- [] *Operacja EUNavFor/Atalanta, operacja Ocean Shield*,
<http://www.mc.nato.int/ops/Pages/default.aspx>.
- [] *Operation Allied Provider*,
<http://www.mc.nato.int/ops/Pages/Operation-Allied-provider.aspx>.
- [] *Operation Ocean Shield*,
<http://www.mc.nato.int/ops/Pages/OOS.aspx>.
- [] *Petersberg tasks*,
http://europa.eu/legislationsummaries/glossary/petersberg_tasks_en.ht.
- [] *Principles of UN peacekeeping*,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/principles.shtml>.
- [] Richter S. L., *Maritime Security. Questions for a New Era*,
<http://www.jhuapl.edu/ourwork/nsa/publications.asp>.

- [] *Secretariat - Conflict Prevention Centre,*
<http://www.osce.org/cpc/43256>.
- [] *Seidler F. F., Slowing Alliance - NATO's New Maritime Strategy and the Need for Reform,*
<http://www.rusi.org/analysis/commentary/ref:C4D8C6D0C5F>.
- [] *Standby roster,*
http://en.wikipedia.org/wiki/European_Union_Battlegroups.
- [] *Steiglitz J. E., The Indispensable UN, Project Syndicate 2005,*
<http://www.projectsyndicate.org/commentary/stiglitz63>.
- [] *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon,*
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm.
- [] *Strategic Concept,*
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm.
- [] *Strong Resolve,*
<http://www.globalsecurity.org/military/ops/strong-resolve.htm>.
- [] *The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council, 7-8 Nov 1991,*
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm.
- [] *The Alliance's Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D. C. on 23 and 24 April 1999,*
http://www.nato.int/cps/en/natolive/officialtexts_27433.htm.
- [] *The battle groups: catalyst for a European Defence Policy, Directorate General External Policies of the Union, Brussels, October 2007,*
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/studybattlegroupe381401_/studybattlegroupe381401_en.pdf.
- [] *THE COMBINED JOINT TASK FORCES CONCEPT,*
<http://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/16cjtf.pdf>.
- [] *The NATO Response Force,*
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm.
- [] *The PLA Navy,*
<http://eng.mod.gov.cn/ArmedForces/navy.htm>.
- [] *Too Little, Too Late: Sudanese and International Response 2004, Human Rights Watch,*
http://hrw.org/reports/2004/sudan0504/8.htm#_Toc71531709.
- [] *Transcript of EU, Concordia and OSCE Press conference held on 11 december 2003 in Skopje,*
www.nato.int/fyrom/hqskopje/2003/t031211/a.htm.
- [] *Transforming NATO's military structures,*
<http://www.nato.int/docu/review/2004/partnershipforward/Transforming-NATO-military-structures/EN/index.htm>.
- [] *Tworzenie Pokoju i zapobieganie konfliktom,*
http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/peacemaking.php.
- [] *USNS Comfort,*
<http://www.comfort.navy.mil/crest.html>.

- [] *USS Mount Whitney (LCC 20)*,
<http://www.mtwhitney.navy.mil/>.
- [] *Utrzymanie pokoju - peacekeeping*,
http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/peace-keeping.php.
- [] Velitchkova G., *NATI-OSCE Interaction in Peacekeeping: Experience and Prospects In Southeast Europe, Final Report*,
<http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/Velitchkova.pdf>.
- [] *Welcome Aboard USNS Comfort (T-AH 20), U.S. Navy's Military Sealift Command, Washington D.C.*,
<http://www.msc.navy.mil/comfort/ComfortWelcomeAboard.pdf>.
- [] *Zbiór dokumentów Rady Bezpieczeństwa ONZ*,
<http://www.nato.int/ifor/un/u910925a.htm>.
- [] *Zdolności wojskowe Unii Europejskiej*,
<http://www.wojsko-polskie.pl/articles/view/113>.

WYKAZ RYSUNKÓW

Rys. 1.1 – Idea operacji militarnych innych niż wojna	36
Rys. 1.2 – Idea operacji reagowania kryzysowego.....	42
Rys. 1.3 – Klasyfikacja współczesnych operacji wojskowych	43
Rys. 1.4 – System międzynarodowych operacji reagowania kryzysowego	69
Rys. 1.5 – Rodzaje operacji pokojowych ONZ	75
Rys. 1.6 – Typy operacji reagowania kryzysowego spoza artykułu 5.....	91
Rys. 2.1 – Ewolucja koncepcji operacji połączonej.....	121
Rys. 2.2 – Środowisko operacji połączonej	125
Rys. 2.3 – Stany poziomu bezpieczeństwa a operacje reagowania kryzysowego	126
Rys. 2.4 – Nowa struktura dowodzenia NATO.....	136
Rys. 2.5 – Zasady prowadzenia operacji reagowania kryzysowego	140
Rys. 2.6 – Ogólna struktura Sił Odpowiedzi NATO.	152
Rys. 2.7 – Struktura osiągania gotowości przez GB UE.....	168
Rys. 2.8 – Skład i struktura dowodzenia GB UE	171
Rys. 3.1 – Rola sił marynarki wojennej w funkcji jej zadań.....	183
Rys. 3.2 – Perswazja morska według Luttwaka	187
Rys. 3.3 – Proces zawłaszczania wszechoceanu w wyniku ustanowienia wyłącznych stref ekonomicznych (200-milowych).....	200
Rys. 3.4 – Harmonogram czasowy przebiegu operacji antypirackich na wodach oblewających Somalię oraz Zatoce Adeńskiej	217
Rys. 3.5 – Rejon wyznaczonego dla żeglugi korytarza tranzytowego w Zatoce Adeńskiej	218
Rys. 3.6 – Rejon prowadzenia operacji <i>ATALANTA</i>	222
Rys. 4.1 – Zdolności zespołu sił morskich w zakresie projekcji siły z morza na ląd.....	242
Rys. 4.2 – Działania w zakresie rozeznania sytuacji.....	244
Rys. 4.3 – Działania sił morskich w świetle wybranych determinantów	251
Rys. 4.4 – Zasady ustalania struktury sił morskich	253
Rys. 4.5 – Użycie sił podczas prowadzenia działań w rejonach przybrzeżnych.....	254

WYKAZ TABEL

Tabela 1.1 - Operacje militarne inne niż wojna – wybrane definicje	33
Tabela 1.2 - Typologia współczesnych operacji reagowania kryzysowego	70
Tabela 1.3 - Misje obserwacyjne Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w roku 2012	86
Tabela 2.1 - Deklaracje państw członkowskich odnośnie pełnienia dyżurów Grup Bojowych UE	173
Tabela 3.1 - Zadania realizowane przez siły morskie współczesnego państwa w ramach poszczególnych funkcji.....	189
Tabela 3.2 - Prawna klasyfikacja wód morskich	197
Tabela 3.3 - Wysyłek sił morskich uczestniczących w operacji <i>ATALANTA</i>	220
Tabela 3.4 - Zestawienie zdarzeń związanych z działalnością piratów u wybrzeży Somalii w latach 2008-2013.....	221
Tabela 4.1 - Cechy i zalety sił morskich	236
Tabela 5.1 - Poziom wystąpienia wybranych zagrożeń na akwenach morskich oblewających państwa europejskie (należące do NATO i/lub do EU).....	274

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1 - STRUKTURA SIŁ SOJUSZU - Dowództwa Lądowe.....	340
Załącznik 2 - STRUKTURA SIŁ SOJUSZU - Dowództwa Sił Powietrznych	341
Załącznik 3 - STRUKTURA SIŁ SOJUSZU - Dowództwa Sił Morskich.....	342

Załącznik 1.

**STRUKTURA SIŁ SOJUSZU
Dowództwa Lądowe GRF(L)**

